

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XVII, nr. 4 (68), 2018, BISTRIȚA

© Istoria ca experiență de viață – articole despre Acad. Ioan-Aurel Pop de Pr. Ioan Chirilă, Irina Petraș, Mircea Popa, Mircea Gelu Buta, Menuț Maximilian, cu un interviu de Olimpiu Nușfelean © În anul Centenarului Marii Uniri – articole de Ovidiu Pecican, Mircea Popa, Ion Buzăși, Iacob Naroș, Victor Știr, Ion Radu Zăgrean, Adrian Onofreiu ș.a. © Coșbuciana © Cartea de poezie: *Ultima suflare* de Gelu Vlașin © În oglinda lecturii – articole despre cărți semnate de Teofil Răchițeanu, Daniela Oatu, Mihai Merticaru, Stelian Tănase, Valeria Dascăl, Nicolae Suciu, Ion Brad, Adrian Țion, David Dorian © Poezia și proza Mișcării literare © Poeți din Voivodina © In memoriam Vasile Dâncu © *Cu Dante în Paradis* de Laszlo Alexandru © Premiile Mișcării literare © Cartea străină © Caietele Liviu Rebreanu © Foto-album cu scriitori © Cititor de reviste © Comunicat USR: Uniunea Scriitorilor din România atrage atenția asupra degradării continue a limbii române și a nivelului de cultură din spațiul public ©

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XVII, nr. 4 (68), 2018, Bistrița

**Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România**

Revistă culturală finanțată cu sprijinul
Ministerului Culturii și Identității Naționale

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Centrul Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Reboreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-șef
Virgil RAȚIU - redactor-șef adjunct
Vasile VIDICAN - redactor asociat

Coperta: Marcel LUPȘE
(În imagine - Ioan-Aurel Pop)

Număr ilustrat cu lucrări de Ionel TÂNASE

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Secretariat de redacție, corectură: Ionela-Silvia
NUȘFELEAN

Adresa redacției: Bistrița,
str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069
Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345
E-mail: olimpiu49@yahoo.com
ioanpintea2002@yahoo.com
Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,
Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Reboreanu – Mișcarea literară.

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Revox International Prod SRL Bistrița

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

CUPRINS

Olimpiu NUȘFELEAN: Literatura a ținut pasul cu secolul/ 1	
Pr. Ioan CHIRILĂ: Acad. Dr. Ioan-Aurel Pop sau despre „atuul onestității” istoriografice românești/ 3	
Irina PETRAȘ: Ioan-Aurel Pop – un om al echilibrului/ 6	
Mircea POPA: Ioan-Aurel Pop și adevărul istoriei/ 10	
Menuț MAXIMINIAN: Academicianul și țara/ 14	
Mircea Gelu BUTA: O strălucită punere la punct/ 18	
Ioan-Aurel POP: Politica faptului împlinit în crearea României moderne/ 22	
Acad. Ioan-Aurel POP: „Folosirea istoriei ca experiență de viață este fundamentală.”/ 27	
Ioan-Aurel Pop (note biobibliografice)/ 36	
Fotoalbum Ioan-Aurel Pop/ 40	
Iacob NAROȘ: Identitatea românească în preajma Centenarului Marii Uniri (1918-2018)/ 41	
Victor ȘTIR: O lectură personală și cu perdelele trase/ 44	
Menuț MAXIMINIAN: Intelectualii de portbagaj – elitele trecutului/ 47	
Ovidiu PECICAN: Tabuuri ale României Mari: Balcicul/ 49	
Ion Radu ZĂGREANU: Marea Unire sub ochiul rece al datelor statistice/ 53	
Olimpiu NUȘFELEAN: Povestind istoria/ 55	
Mircea POPA: Din antecedentele Marii Uniri/ 56	
Ion BUZAȘ: Un articol antologic despre Ziua Marii Uniri: Ion Chinezu, <i>Gânduri pentru Ziua Unirii</i> / 59	
Ion CHINEZU: Gânduri pentru Ziua Unirii/ 59	
Iosif UILĂCAN: Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud/ 63	
Adrian ONOFREIU: 1918: Drumul Unirii. Consemnări din comitatul Bistrița-Năsăud/ 65	
Mircea DAROȘ: Literatura memorialistică a Marii Uniri/ 76	
Macavei Al. MACAVEI: Marea unire a românilor de pretutindeni/ 78	
Mircea POPA: Două poezii uitate ale lui George Coșbuc/ 80	
Andrei MOLDOVAN: Neantul transparent al lui Gelu Vlașin/ 81	
Victor Constantin MĂRUȚOIU: Teofil Răchiteanu – în lumea Împăratului singurătății/ 84	
Mircea MOȚ: Fantasmăle versului rău/ 85	
Constantin MĂNUȚĂ: Un sonetist reabil – Mihai Merticaru/ 87	
Virgil RAȚIU: <i>Nocturnă cu vampir Opus 1</i> , roman de Stelian Tănase/ 89	
Cornel COTUȚIU: Nonficțiunea în cărțile prozatoarei Valeria Florea-Dascăl/ 91	
Iacob NAROȘ: Povestiri din „Tărâmul Tuberozelor”/ 93	
Nicolae SUCIU: Lectură și libertate/ 96	
Icu CRĂCIUN: Adrian Țion și Constantin Rîpă/ 98	
Jenița NAIDIN: David Dorian – <i>Nostalgia lecturilor</i> / 100	
Laura GHERMAN: Poezii/ 102	
Viorel BUCUR: Poezii/ 105	
Alexandru JURCAN: Pe malul apei cu pușca pe umăr/ 108	
Ioan BABA: Poezii/ 110	
Vasile BARBU: Poezii/ 113	
Gabriel BĂBUȚ: Poezii/ 115	
Vasile MIC: Poezii/ 118	
Ana Niculina URSULESCU: Povestea lui Teiuș Supăratul/ 121	
Nedeljko TERZIĆ: Poezii/ 123	
Niculae VRĂȘMAȘ: Vasile Dâncu, poetul de la Runc/ 125	
LASZLO Alexandru: Cu Dante în Paradis/ 127	
Alexandra Ionuța ANDRECUT: Lupta lui Zoe cu marea/ 133	
Eugène GIDALI: Pianul/ 137	
Virgil RAȚIU: <i>Zgomotul lucrurilor în cădere</i> , roman de Juan Gabriel Vásquez/ 140	
Iacob NAROȘ: Războiul și Marea Unire în opera lui Liviu Reboreanu/ 142	
Ionela-Silvia NUȘFELEAN: Când stelele sunt la îndemână/ 147	
Fotoalbum cu scriitori/ 148	
Aurel PODARU: CITITOR DE REVISTE/ 153	
Comunicat USR: Uniunea Scriitorilor din România atrage atenția asupra degradării continue a limbii române și a nivelului de cultură din spațiul public/ 156	

Literatura a ținut pasul cu secolul

În anul Centenarului Marii Uniri și în pregătirea unui colocvium organizat de Filiala Cluj a USR, *Zilele prozei*, revista *Steaua* din octombrie a.c. a publicat, prin strădania Irinei Petraș și a lui Victor Cubleşan, un sondaj de opinie generat de întrebarea *Care sunt, în opinia domniilor voastre, cele mai bune o sută de cărți de proză românească în perioada 1918-2018?* Cei doi inițiatori ai sondajului configurează cadrul și condițiile în care se desfășoară, semnificația și conținutul opiniilor. Chiar dacă, vorba Irinei Petraș, „literatura nu ține matematic pasul cu istoria decât arareori”, deși uneori poate să o ia și înaintea... trecutului, „premonitor”, chiar dacă opiniile merg de la recunoașterea unei liste generoase de autori, până la greutatea de a alege 100 de cărți reprezentative, totuși lista comună a atins 726 de titluri. Desigur că în propunerea titlurilor a fost mult subiectivism, mai ales că între respondenți s-au numărat mai mulți poeți sau prozatori decât critici literari, dar, pe ansamblu, este confortant să constatăm că literatura a ținut pasul cu secolul. Acest lucru reiese și devine mai pregnant dacă depășim cadrul strict al sondajului pomenit mai sus și ne gândim de asemenea la poezie, teatru, critică literară. Da, desigur, am cunoscut mari momente cu valoare istorică, economică sau socială, au fost perioade fericite sau nefericite ale societății noastre, dar literatura n-a coborât *sub* istorie, nu și-a abandonat destinul. Mărețul moment istoric are corespondențe și în *litera* scriitorilor.

În perioada evenimentelor care precedă, reflectă sau încheie Unirea, când mari bărbați ai țării trasează destinul națiunii, un scriitor care, în aparență, pare să fugă de cotidian, să se sustragă din epiderma acestuia, sondează sufletul *omului* din epocă, dibuindu-i identitatea profundă și afirmând-o exemplar. În vreme ce în marile cancelarii și în sălile unde se semnează tratate se câștigă bătălii politice, Rebreanu inițiază bătăliile scrisului pe care îmi permit să-l numesc major. Unirea s-a clădit, iată, și din amărăciunea tragică a lui Remus Lunceanu sau uimirea sfîșietoare a lui David Pop (*Calvarul, Catastrofa*), din setea de pământ și de iubire a lui Ion (*Ion*), din frământările lui Apostol Bologa (*Pădurea spînzuraților*). Cum spune Ion Simuț la un moment dat, „În anii 1918-1919, Liviu Rebreanu avea în lucru, în sertar, în diverse faze de redactare, nu mai puțin de trei romane...” Asta, da, literatură de sertar! Dar nu în sensul dat de noi mai târziu!... Erau cărți lucrate cu „conștiința construcției”, iar *Calvarul* „este confesiunea uniformă și omogenă a unui singur personaj”. Iată cum spiritul timpului, în metafora unui asemenea personaj, se inițiază uniform și omogen întru *singularitate*, am putea zice „uniune”, „unire”. E și timpul celui David Pop care, într-un fel, descoperă cum *celălalt*, care vine furios și categoric spre el, este el însuși, dobîndindu-și astfel o identitate tragică și, totuși, victorioasă!...

Să ne amintim sfîrșitul lui David Pop:

„Îl cuprinsese dorința mare de-a fi izbit de un glonte din vale. Își închipuia că lovitura aceea va fi mîngîierea sufletului său rebegit. (...) / Apoi deodată, fără să-și dea seama, scoase scrisoarea Elvirei și începu s-o citească, liniștit, nepăsător de ceea ce se întîmpla în jurul lui. Citea și zîmbea și nu mai auzea nici hămăitul mitralierei, nici ropotul

Editorial

Olimpiu NUȘFELEAN

puștilor, nici bubuitul tunurilor. Se simțea acum bine, mulțumit și fericit. Cine știe câtă vreme o mai fi trecut? David parcă era pe altă lume. Nici nu pricepu nimic când se pomeni brusc cu o mână zdravănă, înțeleștindu-i-se după ceafă și când auzi, aproape, un glas sălbatic:// – Pune mîna pe el, plutoniere!// Sări drept în picioare, vru să se zvîrcolească, îi trecu prin minte ca o străfulgerare să pună mîna pe revolver, când zări în fața lui pe ofițerul cel bărbos, cu ochii însîngerăți, fără chipiu, cu stropi mari de sudoare pe o chelie lucitoare, țișind răgușit, apropiindu-se în goana mare. Mitraliera amuțise. [...]// Ar fi vrut să zică o vorbă, dar simțea că nu mai are glas. Se minună când totuși își auzi vocea:/ – Datoria... [...]// Din gît însă îi izbucni un gemăt surd:/ – Frate... român.../ Plutonierul îi auzi vorbele și se întoarse sălbatic: – Ne omorîși cinci ceasuri cu mitraliera și acum mai zici că ești frate?... Grijania și anafura ta de cîine! Cu patul puștii, cu amîndouă mîinile îl trăsni peste cap. [...]// David Pop era singur. Pămîntul scormonit de ghiulele se potrivea să-i facă culcuș bun, iar soarele milos îl săruta pe ochii mari minunați, pe obrajii însîngerăți, pe gura strîmbă, pe toată fața scofilcită. Și zîmbetul mortului răspundea și acum parcă mai umilit, mai necăjit:// – Frate... român...” Oare gîndirea noastră (identitară) a lămurit această secvență din opera rebreniană? Oare profesorii și elevii școlii noastre au reflectat suficient – fie și în acest an – asupra acestei secvențe, deslușind-o fără să o arunce în clișeu didactic?

Și, chiar în momentul înfăptuirii Unirii, un tînăr scriitor, un viitor mare poet, dar acum doar o prezență amestecată în mulțime, tăcut și insignifiant, merge cu fratele său la Alba Iulia, fără să poată să-și facă „loc în sala Adunării”. La întoarcerea spre casă, Lucian Blaga trece printr-un moment pe care îl consemnează astfel: „Cînd dam să ieșim din sat, numai ce auzim dintr-o curte, neașteptat, în noapte, un strigăt de copil:/ «Trăiască România dodoloață!»”. România „rotundă” într-o cultură „rotundă”?!... Adică într-o cultură coerentă.

Multe se pot spune despre relația celor doi scriitori (ardeleni?) cu actul Unirii, cu căutarea identității noastre, cu afirmarea acesteia, despre

miracolul trecerii lor prin epocă. Direct sau nu, scriitorii sunt legați de istorie, mai ales cînd aceasta înseamnă trecere prin viață, expresie a existenței. Scriitorii se insinuează într-un anume Timp, aflat în curgere continuă, îi dau identitate și culoare, îl fac vizibil, apt pentru a deveni istorie, fie și istorie... literară.

Mergînd pe cursul Timpului Centenar, vom putea constata că scriitorii au fost prezenți cu opere semnificative în acest interval. Așa cum putem găsi o sută de cărți de proză (roman sau proză scurtă) care pot fi luate în considerare, tot așa se pot avea în vedere cărți de poezie, de teatru, de eseu, de critică literară. Perioada interbelică este destul de bogată în asemenea exemple, de la moderniști la avangardă. Dar să nu uităm că, în secetosul ev totalitarist, am avut totuși o poezie de zile mari, încununată de creația lui Nichita Stănescu. Cu prezența unor critici literari care au ținut buna „direcție” estetică a literaturii. Lista ar fi generoasă și aici, inclusiv cu prezența unor scriitori care, deși au făcut compromisuri ideologice, au dat și opere de valoare. Nu intrăm acum în detalii și în controverse și nici nu vrem să ignorăm vreun aspect ce ține de o asemenea situație... Revenirea literaturii la cursul firesc după '89 este în desfășurare.

Am marcat momentul Centenarului cum se cuvine? E de reflectat. Iar reflecția se va întinde pe ani. Important e să nu amortească... Și să genereze un comportament „identitar” pe măsură, în conformitate cu caracteristici native ale acestui popor, care are, în ciuda unor deziluzii, „răbufniri” istorice remarcabile. În contextul acestui an aniversar, poate ar trebui să reținem prestația publică a rectorului Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, acad. Ioan-Aurel Pop. Prin lucrările științifice, articolele, interviurile și conferințele sale, a contribuit ferm la cunoașterea și înțelegerea multor aspecte legate de istoria noastră, de Marea Unire, fiind, într-un fel, un serios ambasador al acestui Centenar. Desigur, nu ocolim nici prestația altor oameni de cultură – istorici, scriitori, artiști...

E greu să ținem pasul cu istoria. Cu aceea aflată în plină desfășurare. Dar dacă pașii noștri ar încetini sau s-ar opri, istoria ce ar mai putea face?

Acad. Dr. Ioan-Aurel Pop sau despre „atuul onestității” istoriografice românești

Pr. Ioan CHIRILĂ ph. d.

Discursul istoriografic al distinsului președinte al Academiei Române ni se descoperă, încă de la teza sa de doctorat¹, ca fiind unul fundamentat pe documente, pe izvoare istorice credibile despre care nu se poate spune că nu vorbesc despre români. Chestiunea cnezatelor din Transilvania apare astfel ca un completiv fericit și deplin argumentat documentar la opus-ul alcătuit de acad. Ștefan Pascu, discutabilul! (Ana Dumitrean) *Voivodat al Transilvaniei*². Dar acest subiect este în sine tema celei mai largi și celei mai profesionale cercetări a distinsului nostru președinte al Academiei Române și Rector al UBB: *Transilvania*.

Această temă este crucială pentru mulți istorici și literați, așa aminti aici doar câțiva dintre ei, cei apropiați sufletului meu: David Prodan, Ioan Lupaș, Șt. Pascu, Mircea Zăciu, N. Edroiu, Ct. C. Giurescu, Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan. Toate aceste lucrări au nevoie de un ghid metodologic de abordare, ghid oferit de amplele cercetări ale dlui acad. Ioan-Aurel Pop. *Bibliotheca Rerum Transsilvaniae*, editată de Centrul de Studii Transilvane din Cluj-Napoca, care ne oferă lucrările axate pe această temă, dar și cele precum: *Romanians and Hungarians from the 9-th to the 14-th Century* sau *De manibus Vallacorum scismaticorum...*, *Românii și România în Europa: între Occidentul latin și Orientul Bizantin*, *Mărturii medievale privind numele românilor și a graiului lor în limba română*, *Rădăcinile medievale ale regiunii (provinciei) istorice Transilvania (Sec. IX – XIII)*, toate vin să

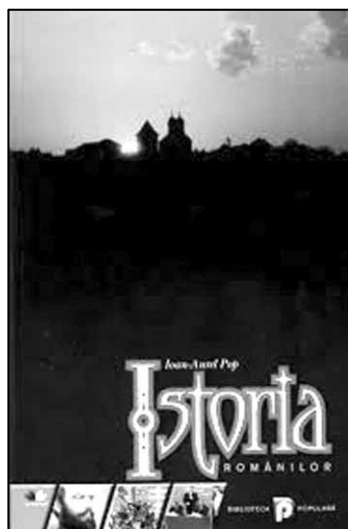

întregească imaginea unui proiect foarte bine articulat, ce poate fi subscris ideii de reconfigurare a discursului istoriografic românesc dincolo de ideologizare și exagerata mistificare prin obiectivitate terminologică, argumentare documentară și declișeizare, atitudini, stări, tehnici ce ne aduc în față atuul onestității și crezul unui istoric cucerit de adevăr, dar conștient de faptul că noi nu putem să-l cuprindem nicicând în integralitatea sa, dar putem măcar să nu-l deformăm. Un foarte bun exemplu în acest sens este cea mai recentă lucrare publicată de dl academician împreună cu Al. Simon, *Re de Dacia, un proiect de la sfârșitul evului mediu*³.

Magistrul evocat în acest material este în fapt un model de pregătire, echilibru și dăruire. A fost fascinat de dascălul de latină, își amintește de sala unde a cântat Porumbescu *Crai Nou*, nu uită Cronicile și Șcheiul, rămâne alumnul Liceului Șaguna, nu rupe vraja lui Hadrian Daicoviciu, știe să adune bunătatea de la toți, aduce respectul cuvenit tuturor și zidește noi generații de istorici vrăjindu-i cu elocința și spontaneitatea epitetelor și a comparațiilor sau cu jocul particulelor din vechea latină, dar mai ales cu munca pe documente. Parcă ar fi loc de o definiție: istoria este ceea ce s-a întâmplat și s-a consemnat și ceea ce dezvoltarea logică cere ca discursul să fie întreg ca unitate de prezentare și nu ca părere proprie individuală.

**Istoria ca
experiență de viață**

Nu pot să nu vă dau un exemplu dintr-un studiu citat mai sus: *Rădăcinile medievale...*, în care ni se prezintă teoriile cu privire la locul de naștere a poporului român, se declină pe bază de date documentare poziția autorului: la nord de Dunăre, chiar în interiorul arcului carpatic, pentru ca apoi să ni se ofere date pertinente pentru înțelegerea toponimului Transilvania, componența etnică în jurul anului 900, istoria ducatelor din Transilvania, cucerirea Transilvaniei de către unguri într-o perioadă de cca 200 de ani și despre organizarea Voivodatului Transilvaniei

plecând de la formele organizatorice locale. Toate aceste elemente pot fi percepute ca un background pentru cercetările ulterioare; de ex: am parcurs legislația maghiară adoptată în secolele XIII – XV și am găsit elemente foarte pertinente privitoare la aserțiunile istoriografice emise de domnia sa. De aceea, cei care au făcut exegeza quasitotală a operei sale au formulat exprimări de genul: „personalitate de excepție a științei, culturii și vieții publice din România contemporană, academicianul Ioan-Aurel Pop, prin vastă și prodigioasă-i activitate, prin modelul de probitate științifică, morală și de atitudine civică, și-a binemeritat încrustarea numelui în galeria marilor intelectuali români, ducând faima și prestigiul științei și culturii românești departe peste hotarele ei politico-administrative”⁴, acestea au determinat MAE să-l „coopteze în diplomația culturală, domnia sa fiind director al Centrului Cultural Român din New York (1994-1995) și director al Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică din Veneția (2003-2007)”⁵. Acestor caracterizări aș alătura spiritul dedicației didactice exemplare a profesorului față de studenții săi, prezența sa constantă la cursuri, elaborarea de suporturi de curs și participarea în cadrul reuniunilor științifice cu

comunicări ce acoperă Istoria națională și istoria Europei, el lansând conceptul de națiune medievală⁶, readucând în primplan importanța instituțiilor medievale, a paleografiei latine și a primatului documentului pentru istoriografia focalizată pe adevăr și nu pe mitologii sau constructe artificiale târzii ale intelectualității.

După 1989, alături de Ioan Bolovan, va elabora sub egida Academiei Române compendiul de Istorie a României, care, fiind realizat la un deceniu și jumătate de la căderea comunismului în România, constituie rezultatul sintetizării celor mai recente cercetări istorice, aducând noi interpretări în legătură cu multe dintre episoadele trecutului românilor, fiind o reconstituire a trecutului în acord cu criteriul adevărului, atât cât este omului dat să-l cunoască⁷, iar despre adevăr și teoriile contemporane despre acesta găsim cea mai succintă prezentare în *Dezinformarea și Centenarul Marii Uniri*⁸.

Putem spune că domnia sa ne oferă tehne-ul specific istoriografiei fundamentate pe adevăr și în același timp oferă elementele de identificare a structurilor constitutive ale axiologiei culturale românești și universale. În acest sens, *Re de Dacia* ni se descoperă ca argument pentru ucenicia ziditoare și modelul cel mai explicit de deconstrucție a clișeelelor și inadvertențelor preluate de unii în discursul contemporan. Ne întâlnim aici cu Dacia și Europa Regina, cu regii din principatele române și Moscova, cu un text cifrat milanezo-ungar, dar în cuprinsul propriu zis al cărții construite pe verticală desfășurăm multe abordări subiective ce atestă faptul că în expozeul istoriografic conceptele și interpretarea documentelor este esențială pentru a se ajunge la adevăr. Un subiect de istorie culturală, exemplar dezvoltat în cercetarea domniei sale, fiind *Cronicile*⁹, atât cele românești cât și cele ungare sau vieneze, abordarea analitic-comparativă a acestora fiind magistral exemplificată în lucrările specifice. Lor se adaugă asumarea rezultatelor pertinente ale colegilor de breaslă, sporind astfel caracterul de adevăr imuabil și îmbogățind valoarea comunicării istorice a lucrărilor domniei sale.

Lucrările dlui academician acoperă un teritoriu vast: istoria politică a Transilvaniei;

relațiile românilor cu maghiarii; istoria culturii și civilizației românești; istoria naționalităților; istoria României; istorie universală; lingvistică; istorie instituțională; istorie bisericească și varia. La final aş dori să remarc asumarea responsabilității mărturisirii oneste a adevărului istoric despre români și despre națiuni. Este în poziția de „cea mai audibilă și credibilă voce de istoric” care mărturisește cu convingere ceea ce a scris și a publicat în limbi de circulație internațională (franceză, engleză, germană, spaniolă, italiană, maghiară) adevărul despre români. Are și o constituantă romantică, ea se datorește firii sale lirice, melomane și încântărilor sale filosofico-poetice, care astfel te răpesc spre orizonturile profunde ale culturii române, spre *Crai Nou*, spre *Trilogia culturii*, spre *Celibidachi* și *Brâncuși*, spre Ștefan, Brâncoveanu, Mircea și Mihai, spre genuni și spre Luceafăr, deopotrivă.

O notă aparte: cinstirea înaintașilor prin pagini de Laudatio din care transpare mereu

epifania alithecă și aghatică, sunt memorabile mărturiile despre Hadrian Daicoviciu, Ștefan Pascu, Pompiliu Teodor, David Prodan sau cele despre Nicolae Iorga, Gh. I. Brătianu, C. C. Giurescu, Ioan Lupaș, P. P. Panaitescu, pagini din care poți învăța faptul că, dacă vrei să devii săvârșitor al binelui și mărturisitor al adevărului, cât este cu putință omului, trebuie să înveți să aduni de la toți binele și adevărul, ele te vor conduce la săvârșirea veșnică.

Istoria noastră nu a fost nici pură, nici imaculată, dar nici oribilă și plină de dezastre, deoarece românii, ca orice alt popor, nu au fost nici îngeri, nici demoni, ci oameni. „Entitatea transilvană este un dat al trecutului, dar, în același timp, ne însoțește peste tot, astăzi, sub ochii noștri. E singurul loc din Europa unde o biserică bizantină stă lângă bazilica romană, lângă o biserică gotică și lângă alta barocă, stă o sinagogă...”, ea este leagănul conviețuirii și starea noastră de veghe, zice omul acad. dr. Ioan-Aurel Pop, dând mărturie despre demnitatea românilor.

Note:

1. *Adunările cneziale din Transilvania în secolele XIV – XVI*, Cluj-Napoca 1989.
2. Șt. Pascu, *Voivodatul Transilvaniei*, IV vol., Ed. Dacia, 1972, 1979, 1986, 1989. Părerea distinsei noastre colege este oarecum îndreptățită și totuși dl acad I. A. Pop nu merge în această direcție ci manifestă o atitudine euharistică față de acad. Pascu, vezi *Transilvania, starea noastră de veghe*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 227-237: „aș vrea să spun tinerei generații să nu se lase amăgită de aparențe... a fost o personalitate de-a lungul întregii sale vieți” (233-234).
3. Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018.
4. Dr. Habil. În istorie Ghe. Cojocaru, *Înșușirea corectă a destinului poporului român în istorie ca preocupare dominantă a academicianului Ioan-Aurel Pop*, Akademos 2/2015, p. 6.
5. Ibidem.
6. A. Pop, *Nașterea română medievală*, 1998 – a se vedea aici și conceptul de conștiință națională medievală, extrem de important pentru înțelegerea faptului că Transilvania a fost mereu un spațiu civilizațional al Europei centrale.
7. Ghe. Cojocaru, art. cit., p. 7.
8. Discurs rostit în 26 apr. 2014 la Academia Română, p. 2: Adevărul-corespondență (sau echi-

- valență) = discursul sau teoria trebuie să se adecveze cât mai exact cu realitatea; ideile specialiștilor reflectă realitatea așa cum este ea, o descriu și o prezintă oamenilor în mod cât mai apropiat de felul cum este ea. 1. Adevărul-coerență (de la Kant încoace) = ideile sunt adevărate dacă sunt compatibile cu ansamblul ideilor considerate la un moment dat adevărate, dacă nu contravin acestora. 2. Adevărul-semnificație = semnele și codurile prin care se comunică făuresc ele însele realitatea, iar această realitate virtuală devine adevăr; 3. adevărul se manifestă în funcție de utilitate. Prin urmare, adevărul poate să fie diferit pentru fiecare grup de oameni și chiar pentru fiecare individ, după principiul că un leu înseamnă ceva pentru cel care nu are decât cincizeci de bani și cu totul altceva pentru cel care are un milion de lei. Această relativizare fără limite a adevărului în general a condus, implicit și inevitabil, la relativizarea adevărului istoric, care, pentru unii, nici nu mai există și, prin urmare, nu mai trebuie căutat.
9. A se vedea: *Izvoare privind evul mediu românesc...*, *Cronicle brașovene*, *Diplomele maramureșene* ș.a.

Ioan-Aurel Pop – un om al echilibrului

Irina PETRAȘ

Am scris de mai multe ori despre Ioan-Aurel Pop și cărțile sale. Reiau aici câteva secvențe.

Este una dintre personalitățile cele mai proeminente ale României de azi, o prezență carismatică, o voce de o expresivitate rară, un om al echilibrului, cu abordări profund documentate și mereu înțelepte ale tuturor chestiunilor zilei. Citindu-i cărțile, spuneam altă dată, găsești în ele o excelentă *carte de vizită*, concentrând toate valențele personalității autorului. E prezent Ioan-Aurel Pop *istoricul*, cel pentru care trecutul nu e simplă literă moartă sau inventar de cronologii seci și controversate, ci chiar povestea de la temelia prezentului („Istoria oferă explicații pentru toate fenomenele prezentului – fiindcă nimic din ceea ce se petrece acum, sub ochii noștri, nu este fără rădăcini”; „Dacă istoria a fost cândva «învățătoarea vieții» și acum nu mai este, atunci societatea noastră este bolnavă. Dacă istoria nu a fost niciodată «învățătoarea vieții», atunci ne îmbătăm cu iluzii și facem «vorbe de clacă»... Să-i convingem pe contemporanii noștri că viața vine din trecut și merge încă spre viitor și că trecutul nu este niciodată mort, ci este viață trăită”). Îl descoperi pe *cititorul și degustătorul de literatură* bună, pentru care textul scris se cuvine a fi nu doar exact și nepărtinitor în încheierile sale, ci și rostit memorabil, în cuvinte potrivite care să probeze caratele limbii române. Îl întâlnim în fiecare pagină pe Ioan-Aurel Pop *omul cetății*, prezent în miezul lucrurilor și gata să pună umărul la bunul lor mers. Atent la seisme mai mari ori mai mărunte ale vremii, intervine prompt și expresiv de câte ori simte că punctul pe i a fost rătăcit în polemici goale. Îl găsim pe *Profesorul* îndrăgostit de Universitate și de rosturile acesteia în lumea contemporană, cel care știe, pe urmele lui Vasile Pârvan, care

este „datoria vieții noastre”. Citim elogiile sale atent cumpănite la marile figuri ale culturii naționale și argumentele sale ferme despre legitimitatea sentimentului național. E prezent pretutindeni, în fiecare literă, *ardeleanul*, de veghe la statura „învățătei Transilvanii”, lucrând la durarea ei fiindcă îi știe durerea. Este autor și coordonator de impresionante spectacole ale rădăcinilor noastre – întrepătrunse cu ale altor neamuri, dar păstrându-și autonomia și specificitatea.

Cărțile sale despre Transilvania pariază în egală măsură pe *știința* istoriei, ca instrument de conservare și formalizare a datelor despre omenire, cât și pe istoria ca povestire/ „istorie”, adică *interpretare*, inevitabil dependentă de poziții subiective, personal(lizat)e. Istoria are, în accepțiunea sa, obiectivitatea sobră și neutră a oricărei științe, dar nu poate ignora varietatea derutantă a perspectivelor asupra unei anume perioade sau a unui anume eveniment. În plus, menirea ei poate fi și aceea a menținerii echilibrului, a furnizării de instrumente pentru o bună conviețuire în ciuda chiar a diferențelor de abordare. Cu atât mai mult în cazul unui teritoriu de maximă diversitate cum e Transilvania: „Amintirile trecutului sunt un patrimoniu de neprețuit, iar păstrarea lor este un atribut al popoarelor civilizate. Entitatea transilvană este un dat al trecutului, dar, în același timp, ne însoțește peste tot, astăzi, sub ochii noștri. E singurul loc din Europa unde o biserică bizantină stă lângă o bazilică romanică, lângă o biserică gotică și lângă alta barocă, toate vecine cu o sinagogă! De asemenea, singurul loc în care un locaș de cult ortodox este la câțiva pași de unul greco-catolic, de altul romano-catolic, de unul calvin, de altul luteran sau unitarian. Aceasta spune mai mult despre conviețuirea pașnică decât despre conflicte, iar mesajul acestei

lucrări este generos: trecutul trebuie cunoscut nu pentru încrâncenare și răzbunare, ci pentru destindere și înțelegere”.

Substratul polemic și de atitudine al cărților sale își are punctul de plecare în constatarea incompletei, superficialei, întârziatei cunoașteri a poziției românești față de propria istorie. Această stare de lucruri se datorează nu doar promptitudinii și asiduității enunțurilor celorlalți, mai harnici în a-și susține punctul de vedere, cu toate exagerările și, nu o dată, cu ignorarea unor adevăruri documentate, ci și unei doze primejdioase de delăsare, apatie, oarbă încredere într-o providență mereu de partea românilor (cum ar zice Camil Petrescu). Istoria se scrie în seama documentelor, a arhivei, a memoriei, dar adevărurile ei sunt rezultanta neîntrerupt negociată a mai multelor interpretări venite dinspre părțile implicate/interesate. Pentru Ioan-Aurel Pop, Istoria nu e retragere în singurătatea cronicelor prăfuite sub vreme, departe de lume. Un istoric este și trebuie să fie un învățător, un *luminător*, responsabil cu buna gospodărire a arhivei neamului.

O bună, corectă, cinstită cunoaștere a istoriei propriului neam este cea mai bună cale înspre respectul pentru toate neamurile: „trecutul trebuie cunoscut nu pentru încrâncenare și răzbunare, ci pentru destindere și înțelegere”. *Istoria Transilvaniei* e scrisă, împreună cu Ioan Bolovan, cu acest gând. În textul însoțind versiunea franțuzească a cărții (*Histoire de la Transylvanie*, 2016), Dinu Flămând spune: „Știm că există încă destule zone geografice și istorice sensibile unde e mai bine să eviți cercetarea adevărului istoric. Nu e cazul în Transilvania unde, în ciuda unor tensiuni pasagere sau locale, influențate mai mult de interese politice zonale, se poate spune că ideile democratice moderne, de respect mutual și de toleranță, pe baza cărora s-a constituit Uniunea Europeană multietnică, sunt larg împărtășite”.

Fiindcă românii nu se pot lăuda, din păcate, cu o bună gestionare a propriului trecut, iar glasul lor nu se aude căci nu rostește răspicat – o lungă istorie hărțuită dinspre toate punctele cardinale și neprielnică unei așezate așezări în rândul lumii a condus la o situare

temătoare față cu incontestabilele, altminteri, argumente proprii –, autorii atrag de la început atenția că efortul lor de obiectivare, corect, echilibrat și sobru, va avea o valență subiectivă, privilegiind anume perspectiva românească: „pre-

zentarea memoriei colective transilvane, deși tinde, cel puțin în cazul de față, să nu omită faptele de bază ale niciunui grup etnico-religios din regiune, pune totuși accentul pe viața majorității locuitorilor”. Cartea e înțesată cu referințe culturale, căci în „învă-

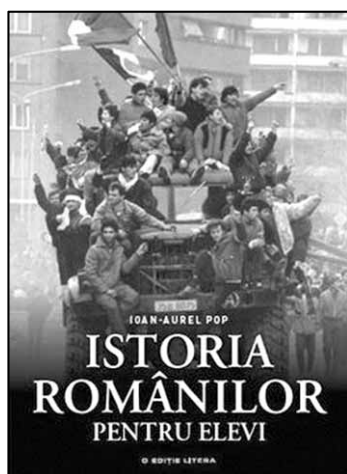
țata Transilvanie”, cum o numea Bălcescu, cea mai importantă cale de apărare și consolidare a identității naționale a fost și este Cultura. Vezi, de pildă, capitolul despre presă, despre revistele literare și rolul lor „de o importanță de netăgăduit în propășirea spirituală și economică a românilor, în educarea lor civică și politică”. Volumul oferă, la fiecare pas, detalii și despre viața culturală a celorlalte etnii din Transilvania.

În eseurile din *Transilvania, starea noastră de veghe*, 2016, citim argumentele sale ferme despre legitimitatea sentimentului național (vezi *Marea Unire și Sărbătoarea Națională, Reflecții pe marginea unei idei de unire românească din secolul al XVI-lea*) ori *Despre educația prin limbă și istorie*: „Dacă studiul literaturii fără repere cronologice se poate justifica până la un punct, fiindcă criteriul de bază al selectării operelor literare trebuie să fie valoarea estetică, renunțarea la spațiul și la timpul istoric devine fatală pentru disciplina numită istorie. [...] Studiul istoriei înseamnă strădania de cunoaștere a rostului vieții de pe un teritoriu bine determinat, dar înseamnă și formarea culturii generale a oamenilor. Limbile și istoriile popoarelor europene – adică și limba și istoria românilor – sunt valori unice de cultură și de civilizație, pe care se cuvine nu să le obturăm, ci să le

proiectăm în universalitate, cu statutul de tezaur al umanității”. Le dedică portrete emoționante profesorilor Hadrian Daicoviciu, Pompiliu Teodor sau Ștefan Pascu (care, când „cineva s-a legat de memoria lui Iuliu Maniu, acuzându-l de lipsa de decizie, de compromisuri, de slăbiciuni, Profesorul a devenit atent și i s-a adresat imberbului critic: «Dumneata ce acte de verticalitate ai făcut în viață ca să emiți asemenea judecăți? Iuliu Maniu a făcut Unirea de la 1918, de aceea, când îi pomeniști numele, ar trebui să te ridici în picioare!»”).

Într-un text publicat anul acesta în *România literară* (*Discursul istoric și Centenarul unirii noastre*), Ioan-Aurel Pop vorbește despre multele pete mai puțin luminoase pe care le poți identifica în structura oricărui esențial și luminos moment istoric, cum a fost și Marea Unire a românilor. Dar adaugă imediat și că, dacă accentele se pun anume și exclusiv asupra lor, „se creează o

mare confuzie și se insinuează o mare minciună istorică”; căci „ține de o logică elementară faptul că, din moment ce unirea românilor s-a petrecut, în ciuda piedicilor, factorii susținători ai unirii au fost mai puternici decât cei contrari ei. Prin urmare, într-un

discurs care se vrea obiectiv, vor predomina mărturiile în favoarea unirii față de cele aflate în detrimentul său”. Această invitație la echilibru este o constantă a cărților lui Ioan-Aurel Pop.

Apărută acum într-o a treia ediție (Editura Școala Ardeleană, 2018), *Istoria, adevărul și miturile*, ampla și documentata „cronică” la volumul lui Lucian Boia *Istorie și mit în conștiința românească* (1997), este un model de diplomatie analitică, de polemică elegantă și inteligentă. De fermitate și onestitate intelectuală. Ioan-Aurel Pop a socotit imperios necesară intervenția în discuție a unui istoric. El demontează pas cu pas

afirmațiile din carte și demonstrează că există și o altă perspectivă, una echilibrată, ținând cont de contexte și condiționări, de dovezi istorice incontestabile. Sigur că istoria conține o doză de ficțiune, orice interpretare e marcată oricât de puțin de subiectivism, dar a paria pe relativismul absolut ca să poți nega existența adevărului istoric, a oricărui adevăr istoric, e prea mult. Ioan-Aurel Pop aduce un amendament neașteptat și pentru mine la povestea cu depozițiile extrem de felurite ale martorilor oculari la unul și același eveniment. Povestea există la Karel Čapek, am folosit-o și eu pentru a combate încrederea în Adevărul absolut. E adevărat, spune Ioan-Aurel Pop, despre crima cu pricina se spun 10 povești divergente, dar, lucru extrem de important, poliția descoperă până la urmă făptașul în cele mai multe dintre cazuri!: „Este clar că istoria ca discurs nu se suprapune niciodată istoriei reale, dar majoritatea istoricilor sunt de acord că ea, *istoriografia, tinde să se apropie cât mai mult de istoria reală*, dacă istoricul este onest și își cunoaște meseria”. Toate popoarele au mituri, unele fondatoare, dar ele nu de istorici sunt create: „nu există un unic adevăr (ar fi teribil de plictisitor să fie un astfel de adevăr!), dar există adevăruri mărunte pe care putem și trebuie să le căutăm. Dacă nu căutăm adevărul (adevăruri), atunci ce să căutăm în trecut, ca istorici?”.

Lucian Boia adună „dovezi” ale dezbinării românilor, ale ne-dorinței lor de unire, ale urii lor față de străini. Ioan-Aurel Pop nu neagă existența, de-a lungul istoriei, a unor asemenea manifestări/ defecte, prezente de altminteri la mai toate popoarele lumii, dar se opune ferm și cu argumente solide generalizărilor denigratoare. Naționalismele întunecate care au existat și există nu pot anula naționalismul în sensul său bun și constructiv, ca iubire de neam și de rădăcinile sale, cu deschidere spre toate neamurile, ca iubire de țară, cu bucuria de a cunoaște și admira toate țările lumii, ca iubire de limba română („singur element de legătură a tuturor românilor”, cum credea Iorga), cu știința și dorința de a deprinde alte limbi ale pământului. Naționalismul românesc, ca toate naționalismele luminoase apărute firesc în era uniformizării

și micșorării omului, este unul deschis și primitiv. E o poartă, nu un zid. El înseamnă discurs identitar, nu închidere în găunoase laude de sine: „Până la urmă, tot mai mulți români înțeleg că ne-am făcut și noi viața cum am putut, nici mai bine și nici mai rău ca alții, și că ceea ce contează este că existăm în această lume nesigură cu numele nostru etnic, cu o limbă, cu niște idealuri și, mai ales, cu o țară”.

Vorbind despre limba română, de Ziua limbii române, spunea: „Limba noastră este cel mai important izvor istoric viu, aflat la îndemâna tuturor, mărturisitor al romanității românilor. Prin latinătate ne-am păstrat individualitatea în «marea slavă» în care ne aflăm și ne-am legat și re-legat mereu de civilizația occidentală, de unde ne tragem ființa și rostul în această lume. [...] Demult, pe la 1480-1490, un umanist și cronicar italian, Antonio Bonfini – secretar al regelui Matia Corvinul – i-a lăudat pe români, pe care i-a cunoscut direct, pentru latinitatea lor. Bonfini se miră cum au putut românii, adică acele «colonii romane» aduse de Traian «înecate de valul de

barbari», să păstreze limba latină la Dunăre și în Carpați. Și tot el răspunde cum s-a putut petrece această minune: „Înecate sub valul de barbari, ele – coloniile romane din Dacia – mai exală limba romană și, ca să nu o părăsească nicidecum, se împotrivesc cu atâta îndârjire, încât îi vezi că luptă nu atât pentru păstrarea neatinsă a vieții, cât a limbii” (Antonius Bonfinius, *Rerum Ungaricarum decades quatuor cum dimidia*, Basel, 1568, decad. III, lib. 9, p. 542, în Maria Holban (îngrijit de), *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, București, 1968, p. 483). Cu alte cuvinte, românii și-au putut menține identitatea fiindcă și-au prețuit mai mult limba decât viața! Ce elogiu mai frumos poate fi adus limbii noastre și, odată cu aceasta, poporului care a creat-o și a conservat-o ca pe o „comoară”?

Cele câteva secvențe reluate aici nu acoperă complexitatea unei personalități cu care România se poate mândri, dar pot oferi repere ale trăsăturii sale fundamentale: echilibrul.

Cina

Ioan-Aurel Pop și adevărul istoriei

Mircea POPA

Cel mai tânăr academician al nostru, rector al Universității clujene și președinte al Academiei Române, Ioan-Aurel Pop este de multă vreme un nume de referință în istoriografia românească actuală. Scrierile lui, axate mai ales pe perioada medievală, în care

autorul este un adevărat specialist adus de fiecare dată un plus de cunoaștere și de interpretare, o vizibilă detașare de mai vechile stiluri și metode de a face istorie, o afirmare a unei pasiuni creatoare cu mare forță de pătrundere și disecare a fenomenelor, cu un caracter de generalizare învederat. Cărțile în care a reluat

subiecte gingașe și controversate, ocolite cu bună știință de unii confrăți temători, cum ar fi istoria ungarilor sau istoria Transilvaniei, domenii în care istoriografia maghiară a pus în circulație o enormitate de teze, ipoteze și teorii de o mare falsitate și invenție fantezistă, au fost demonstrate cu mare curaj și risipă de argumentație de către eminentul nostru istoric, demn urmaș al caracterului intransigent și luminat al marelui David Prodan.

Ca membru al celui mai înalt for științific românesc, Ioan-Aurel Pop a rostit de la pupitrul academic câteva conferințe și comunicări cu mare valoare epistemologică, în care erudiția și farmecul verbului se contopesc într-o țesătură ideatică și stilistică extrem de elocventă, punând în lumină felul de a fi al unui gânditor și savant echilibrat, bazat pe o

temeinică cunoaștere a documentelor, pe o recitare metodică și atentă a sensurilor pe care le încorporează, fără să abandoneze însă ironia fină, sarcasmul filtrat sau polemica directă și incomodă. E vorba de cartea pusă în circulație de editura Eikon care adună între copertile aceluiași volum trei comunicări dense și de mare actualitate, cum ar fi: *Eminescu în Transilvania (sau Elogiul culturii naționale românești)*; *Locul românilor în Europa (la confluența Occidentului latin cu Orientul bizantin)* și *Lecția de românism a românilor de la răsărit (sau cum am devenit moldovean...)*, conferințe care conțin în ele atâta sâmbure de adevăr spus în cuvinte atât de alese, încât ar trebui să fie un îndreptar pentru toți românii adevărați și mai ales pentru politicienii tranzacționști, lipsiți de cultură și de patriotism în susținerea nevoilor neamului, dar și pentru numeroșii săi confrăți lași și vânduți străinilor. Să le luăm pe rând.

Eseul despre *Eminescu în Transilvania* readuce în fața contemporaneității figura de tânăr voievod a lui Eminescu, a luptătorului pentru unitate națională, a inițiatorului congresului studentesc de la mănăstirea Putna, a autorului splendidelor articole de program național inițiat de poet, a „naționalismului” lui de cea mai fină extracție, care combate de la sine formulările nefericite ale lui Lucian Boia sau ale câtorva tineri zăluși din grupul de la „Dilema”, care n-au înțeles nimic din lecția de înaltă conștiință civică a Poetului, scriind tranșant: „A fi naționalist în epoca lui Eminescu însemna a-ți iubi în chip nețărnut țara și poporul și a lupta pentru libertatea națională”, ceea ce Eminescu a și făcut, atât prin scrisul său, cât și prin faptele sale. A avut o aplecare cu totul specială pentru poporul român din Transilvania, tradusă prin numeroasele prietenii care l-au legat de confrății din această provincie, prin proiectele dramatice de mare

ampertură istorică, prin scrierile și articolele sale cu caracter publicistic, prin activitatea sa în cadrul societății „Orientul”. Fiecare pagină din scrisul său e îndreptată spre prețuirea poporului de jos, spre condamnarea clasei suprapuse și înstreinate, capabilă de vânzare, spre prețuirea limbii noastre „ca un fagure de miere”, spre aprecierea trecutului de luptă pentru independență, de respectul pentru voievozii neamului care s-au sacrificat pentru neatarnare, de năzuința intimă spre progresul și bunăstarea patriei sale. De unde și întrebarea istoricului: „Cum să fi fost Eminescu «universalist», «internaționalist» și «cosmopolit» când țara aceasta, de-a lungul vieții lui pământești, nu a existat în realitatea ei recunoscută decât în sufletele și în mințile românilor? Cum să fi predicat Eminescu unirea cu alte neamuri, când nu era făcută și acceptată încă unirea neamului său? Cum să ne permitem să condamnăm o linie firească de gândire care, din Evul Mediu până la Ureche și Costin și de la Dimitrie Cantemir și Școala Ardeleană la Eminescu, Iorga, Constantin Giurescu, Ioan Lupaș sau George Brătianu a condus treptat în chip firesc la crearea prin cultură a adăpostului politic necesar acestui popor, adăpost numit România? În acest edificiu văzut de Eminescu aievea și glorificat prin creația sa – Transilvania era o coloană vertebrală, axă de susținere și rezervor etnic românesc”. De unde imperativul pus în fața actualității: „Academia Română are menirea – prin testamentul lăsat de atâția înaintași și, în primul rând de Eminescu – să vegheze la conservarea, dezvoltarea și perpetuarea acestei realități și să nu permită punerea sub semnul întrebării a legatului unității naționale, prin voci izolate, care vor să impresioneze ori să strângă capital politic și pecuniar [...]. Unirea sub semnul culturii naționale și al lui Eminescu ne dă rațiunea de a fi ca popor pe această lume”. Este concluzia pledoariei avântate a unui adevărat caracter național pentru cinstirea și perpetuarea memoriei poetului.

Cea de a doua conferință a istoricului clujean e intitulată *Locul românilor în Europa* și are menirea de a fixa, o dată pentru totdeauna, linia de urmat pentru construcția statului național unitar și indivizibil. E un text

cu valoare testamentară născut din permanentele încercări ale extremiștilor și separatiștilor maghiari de a săpa mereu la temelia statului nostru național, de a răstălmăci adevărul și de a ne ponegri în fața Europei, prin falsități și „basne” nepermise, pentru care adevărații instigatori nu sunt trași la răspundere. Excursul istoric al lui Ioan-Aurel Pop este unul memorabil, unul care sintetizează în cuvinte puține toată aria problematicei legată de această temă. Incursiunile sale documentate vizând momentele cele mai de seamă din acest parcurs sunt de o coerență și o putere simbolică cu totul specială. Se începe cu formarea românilor ca popor romanic și se continuă cu menirea specială a acestui nobil exemplar de ginte latină, aceea de a fi „popor de frontieră”, un popor care a îmbrățișat creștinismul de timpuriu dar l-a consolidat sub forma ortodoxă la începuturile Evului Mediu, atunci când s-au cristalizat și „particularitățile și curiozitățile” cu care am fost tratați. Autorul lămurește apoi ce a însemnat pentru noi cultura scrisă în limba slavonă și cum s-a manifestat apoi criza slavonismului și revenirea la „modelul latin”, moment cu strălucită reprezentare de gruparea de nobili scriitori cunoscuți generic sub „Școala Ardeleană”. Concluziile firești sunt condensate în capitolul final „Românii contemporani – de la specificul național la globalizare” în care se spune: „Cu o veche și intensă conștiință europeană, românii învață azi să fie și cetățeni europeni, cu drepturi și îndatoriri, egali cu ceilalți, dar și diferiți, adică specifici. Nu este simplu, dar merită încercat, în numele viitorului, al copiilor noștri, altfel spus, al noii Europe”.

Cea mai eclatantă conferință din paginile volumului o constituie cea cu titlul *Lecția de românism a românilor de la răsărit*, prin aceasta căutând să fixeze în memoria noastră colectivă locul și rolul marilor personalități moldovene în periplul nostru de existență națională. Lecția de mare umanitate și demnitate oferită de cronicarii moldoveni, de marii voievozi care au luptat pentru neatarnare este resuscitată prin pana măiestrită a lui Kogălniceanu, Cuza, Alecsandri, prin dragostea de limbă și popor a lui Russo (autorul *Cântării României* și descoperitorul *Mioriței*) și

Mateevici, a lui Ciprian Porumbescu și Enescu, a lui Eminescu și Sadoveanu, prin răspunsul pe care Dimitrie Cantemir îl dă problemelor lumii răsăritene la 1700, prin implementarea conștiinței romanității la nivelul secolului al XVI-lea, la realizarea unității prin credință și limbă la nivelul secolelor al XIII-lea și al XIV-lea, rezistență și solidaritate care a condus la nașterea unei conștiințe de neam puternice și active, pe care au moștenit-o și dezvoltat-o cei mai străluciți reprezentanți ai gândirii și simțirii moldovene din negurile istoriei până astăzi. Formularea cu care își încheie excursul este demnă de a fi reprodusă în toate cărțile noastre de istorie (dacă le mai avem!): „După toate acestea, oare nu era în firea lucrurilor ca cea mai impresionantă doamnă românească s-o compună Ciprian Porumbescu, cea mai frumoasă poezie dedicată României s-o scrie Mihai Eminescu, cea mai emoționantă definiție a patriei române s-o dea Mihail Kogălniceanu, cea mai frumoasă odă închinată limbii noastre s-o alcătuiască Alexe Mateevici? Toți acești mari români au fost moldoveni! Ei ne-au fost cei mai buni dascăli din lume într-un românism și romanitate! Oare mai putem avea mirări, nelămuriri și îndoieli în această privință? Mai mult decât atât, cunoscute fiind antecedente cu rădăcini la începutul mileniului al doilea, adică acum aproape o mie de ani, nu era oare de așteptat ca cele mai înalte culmi ale culturii românești să fie atinse de Moldova? Cel mai mare poet român a fost și este Mihai Eminescu, cel mai mare povestitor este Ion Creangă, cel mai mare compozitor este George Enescu, cel mai mare istoric este Nicolae Iorga, cel mai mare autor de romane istorice este Mihail Sadoveanu, cel mai mare sonetist Mihail Codreanu... Cea mai mare mișcare literară de modernizare a culturii românești și de sincronizare a sa cu spiritualitatea europeană s-a născut și s-a afirmat la Iași – este vorba de „Junimea” – și l-a avut în frunte pe un fiu de transilvănean, cel al lui Ioan Maiorescu. Acesta, stabilit la Craiova, și-a dat băiatul la școlile bune de la Brașov, apoi în Germania etc. Fiul apoi, întors în patrie, nu s-a dus nici la Sibiu, nici la Craiova, nici la Brașov și nici măcar la București, ci la Iași, acolo unde se edificase

prima universitate modernă românească și unde se făurea, la cel mai înalt nivel, cultura modernă românească”.

Moldovenii ne-au fost marii dascăli de patriotism și tot de la ei am învățat ce înseamnă „sacrificiul pentru țară”, noțiune pe care au pierdut-o oamenii noștri politici de azi și o bună parte din acei care vor să arate noul drum al României. Acest drum nu poate face abstracție de trecut, de tradiție, de românism și latinitate, așa cum ne învață magistral Ioan-Aurel Pop. El devine în momentul critic și crucial de astăzi îndreptarul nostru cel mai de preț și lecția lui de demnitate națională ar trebui învățată cu temeinicie de oricine respiră și se încălzește la soarele acestui pământ!

Ioan-Aurel Pop este în momentul de față cel mai de seamă medievist al nostru. Resursele lui intelectuale par inepuizabile, iar aria abordărilor și investigațiilor sale atinge cote impresionante, mergând de la valorificarea de documente și fonduri arhivistice, până la subiecte tematice, monografii și aspecte de sinteză memorabile. Putem aminti astfel studiul întreprins asupra codicelui Kretzulescu, asupra istoriografiei Brașovului, a situației bisericii ortodoxe române din Transilvania, confesiune și națiune medievală, asupra elitelor românești din Transilvania, a genezei medievale a națiunilor moderne, a relațiilor Hațegului cu Țara Românească, a istoriei domeniului Hunedoarei, a relațiilor lui Mihai Viteazul cu țări și orașe transilvănene, a domniei lui Matei Corvinul, a românilor și secuilor din Evul Mediu, a românilor și maghiarilor în secolele IX-XV etc. Toate acestea vin să infirme sau să reconfirme idei și concluzii mai vechi, să rectifice afirmații și opinii încetățenite, să aducă noi puncte de vedere cu privire la temele studiate, să avanseze ipoteze de lucru ignorate. Istoriografia noastră a avut mult de câștigat de pe urma acestor cercetări, ea schimbându-și înfățișarea aproape în totalitate. Sunt de amintit lucrări esențiale, precum cele intitulate *Contribuții la istoria culturii românești (cronicile brașovene din secolele XVII-XVIII)*, *Istoria, adevărurile și miturile*, *Istoria universității clujene*, *Istoria Transilvaniei*, *Istoria României*, unde concepția, metodele și

tratarea dobândește o altă dimensiune decât cea existentă până la el.

Anul Centenarului Marii Uniri a fost pentru Domnia Sa un an extrem de rodnic. A fost prezent cu numeroase articole în presa științifică și culturală, în care a vorbit, întotdeauna competent și cu date noi, despre împrejurările și cauzele unirii, despre aportul elitelor transilvănene la pregătirea și organizarea actului desprinderii de imperiul dualist, despre rolul armatei române și a partidelor politice în acțiunile Primului Război Mondial și, nu în ultimul rând, despre semnificația europeană și mondială a tratatului de la Trianon. Aș releva faptul că acest mare eveniment din viața poporului român, în urma căruia s-au adunat la un loc toate provinciile românești, Bucovina, Basarabia și Transilvania, n-a cunoscut o prezentare mai elevată și mai articulată în esența sa decât articolele și intervențiile lui Ioan-Aurel Pop. Tot ceea ce a scris în acest domeniu este revelator și dătător de ton. Cartea sa despre Transilvania, care adună la un loc multe dintre intervențiile sale substanțiale poate fi socotită un succes al anului centenar.

Aș mai adăuga un lucru esențial: academicianul clujean a ieșit pe piață cu o carte de mare valoare despre evoluția, starea și modul de trai al românilor transilvăneni în Evul Mediu, când prin voievozi locali, cnezi și conducători militari și proprietari de pământuri, românii au fost convocați la numeroasele adunări ale stărilor transilvănene și și-au jucat cartea pe care o dețineau cu demnitate. Odată cu ofensiva catolicismului regal și cu presiunile venite din partea papei de a înainta în inima ortodoxismului oriental, românii s-au găsit în situația de schismatici și împotriva lor s-a pornit o adevărată cruciadă. Dacă înainte

vreme ei beneficiau de cca 300 de mănăstiri care le asigura perpetuarea religiei, mai târziu s-au trezit scoși dintre națiunile și religiile recepte și tratați ca iobagi și simplă mână de lucru în folosul maghiarilor. Au fost deposezați încet-încet și de pământurile lor, de pădurile și dealurile pe care își pășunau oile și vitele și au devenit vulnerabili și ostracizați. Asupririle de care au avut parte au fost unele dintre cele mai rele din epoca medievală, deoarece au rămas și fără clasă conducătoare, familiile boierești importante părăsind religia tradițională și maghiarizându-se. Cartea sa *Din mâinile valachilor schismatici...* este o biruință a scrisului istoriografic actual, o operă de erudiție și de informație documentară atotcuprinzătoare, o sinteză de mare valoare a secolelor celor mai puțin cunoscute din istoria noastră. Aflat cu fiecare ocazie în fruntea acțiunilor și realizărilor din domeniul istoriografic, Ioan-Aurel Pop rămâne unul dintre reperele cele mai consistente pe care le avem în materie de orientare ideologică și politică, de acțiune civică și de exemplu faptic. Prezența sa seducătoare în câmpul științific și cultural este o cheazășie că măcar în aceste sectoare contemporaneitatea și-a păstrat nivelul de demnitate și de acțiune lucidă pe care l-au avut și predecesorii Domniei Sale la 1918.

Academicianul și țara

Menuț MAXIMINIAN

Aflat într-un trend ascendent în ultimii ani, fiind ales președinte al Academiei Române, Ioan-Aurel Pop are, în Anul Centenarului Marii Uniri, un mesaj de reîntoarcere la valorile naționale și cunoașterea istoriei netrucate a țării.

„Pentru mine, Academia Română, cea mai importantă instituție de erudiție, de consacrare, de cercetare și de creație din această țară, trebuie să reinstaureze încrederea în ea și în celelalte instituții ale statului pentru ca numele de România să ajungă din nou pe buzele tuturor, cum s-a întâmplat acum 100 de ani, când miracolul nostru românesc a uimit Europa prin Unirea cea Mare”, a spus Ioan-Aurel Pop, după alegerea în noua funcție.

I-am ascultat, de foarte multe ori, discursurile pe care le-a avut în conferințele susținute în județul Bistrița-Năsăud, întotdeauna acaparând. „Nu poți să-ți critici țara, poți să critici un individ, un partid, o instituție, dar nu țara. Acum 100 de ani, intelectualii și poporul au mers mână în mână... Mai întâi avem obligația să studiem și apoi să vorbim, că de aia ne-a dat Dumnezeu minte. Acest popor are un adăpost care se numește România, pe care nu trebuie s-o criticăm” spune academicianul. Acesta este și unul din plusurile lui Ioan-Aurel Pop – claritatea și acuratețea discursului, stăpânirea termenilor, cunoașterea istoriei europene și încadrarea formării poporului român în geneza acesteia. În opinia noului președinte al Academiei Române „nici adevărul și nici dreptatea nu au valoare fără bunătate, care trebuie să ne caracterizeze”.

„Rostiri academice românești” are Ioan-Aurel Pop și în volumul apărut la Editura Eikon, ce surprinde repere naționale în context european. Vorbim despre trei conferințe susținute de academician în mediile universitare și nu numai. Prima dintre acestea –

Eminescu și Transilvania (sau *Elogiul culturii naționale românești*) a fost susținută de Ioan-Aurel Pop cu prilejul Zilei Culturii Naționale la Academia Română. Privit prin ochiul istoricului, Mihai Eminescu este încadrat în sferele societății în care a trăit și, ca un arc peste timp, opera lui este adusă în zilele noastre prin reinterpretarea acesteia.

Despre Mihai Eminescu au scris cei mai mari cărturari fascinați de versul și de verbul său. Stau mărturie monografiile și edițiile Eminescu, elogiile închinat din secolul al XIX-lea încoace marelui poet. În 1932 George Călinescu i-a prezentat viața, pentru generații de români, cu măsura omului echilibrat și a specialistului desăvârșit, plasându-l pe Mihai Eminescu sub semnul eternității. Cu totul altă abordare are însă Ioan-Aurel Pop, integrând opera acestuia în contextul istoric. Academicianul critică pe cei care au pus în chip drastic în discuție, cu accente de condamnare care păreau fără drept de apel, statura de scriitor național a lui Eminescu. „O singură justificare poate să explice asemenea reacție, anume cultura oficială de tipul corului cu o singură voce din anii «Cântării României», când și cele mai înalte idealuri românești intraseră în ridicol și deriziune. În acest context ideologic – cum se știe – nici Eminescu nu putea fi decât «luceafăr», «geniu», «poet nepereche», «patriot» etc., fapt care a condus, prin repetare abuzivă, la tocirea respectivilor termeni și, pentru cei mai mulți, la golirea lor de sens. Justificarea este însă numai parțială, fiindcă ea nu explică de ce, în peisajul cultural românesc post-decembrist, multe judecăți de valoare despre Eminescu au căzut în extrema condamnării, denigrării și calomnierii, când, de fapt, nu era nevoie decât de revenirea la calea de mijloc, realistă. În acest cadru eterogen, abordarea echilibrată a creației scriitorului a rămas mult timp o *rara avis*”.

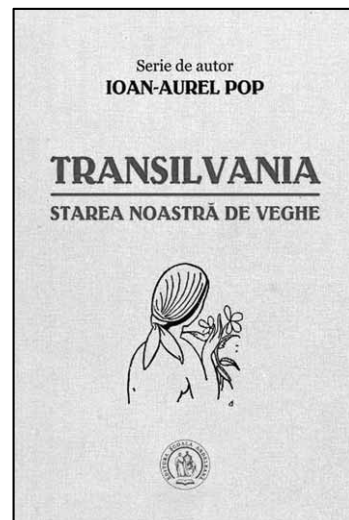
Ioan-Aurel Pop spune că un exemplu de denigrare a venit în 1997, printr-o lucrare-eseu, apărută apoi în mai multe ediții, în tiraje „de masă”, la Editura Humanitas (Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*): „Eminescu este portretizat, în chip necruțător, în paginile cărții drept «mit», cu următoarele conotații: «autohtonist și xenofob» (p. 11), «naționalist» (p. 60), «gazetar și profet naționalist» (p. 91), «antioccidental», prolog, prin *Doină*, al unor «invocații naționale legionare». [...] Cititorii înțeleg că «geniul național al românilor» este un mărunț autohtonist, un naționalist și un xenofob, în contrast cu spiritele luminate ale timpului său”.

Academicianul spune că figurile progresiste ale secolului lui Eminescu erau luptătorii pentru propășirea idealurilor naționale, îndreptate împotriva ocupanților, împotriva „națiunilor imperiale”, educate ca să stăpânească. Glorificarea trecutului nu este „păcatul” lui Eminescu, ci al tuturor creatorilor romantici, de oriunde, iar ura (exprimată poetic ori gazetărește) față de străinii asupritori (sau considerați ca atare, în bloc) este un atribut general al elitelor popoarelor supuse. „A-l acuza pe Eminescu de xenofobie în acord cu idealurile democratice de azi și cu legislația în vigoare este ca și cum l-am respinge pe Aristotel pentru că i-a definit pe sclavi drept «unelte vorbitoare». A fi «naționalist» în epoca lui Eminescu însemna a-ți iubi în chip nețărmurit țara și poporul și a lupta pentru libertatea națională” – Ioan-Aurel Pop. Calitatea de arhitect (în sens spiritual) al României moderne nu i-o poate lua nimeni lui Eminescu. „Mort trupește în 1889, poetul nu a apucat să vadă Războiul cel Mare de Întregire a Neamului, nici Mărășeștii, nici adunările de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, nici dreptatea istorică pe care, în fine, ne-au făcut-o cei mari la Paris, în 1919-1920, recunoscând deciziile democratice ale românilor. Când a trăit Eminescu, România de pe harta politică europeană avea maxim 137 000 de km pătrați, iar la 1918-1920 Regatul României era de circa 300 000 de km pătrați, exact «de la Nistru pân-la Tisa», cum prevestise marele vizionar. Cu alte cuvinte, Eminescu nu apucase să vadă pe hartă nici

măcar jumătate din România reală și nici nu a avut stringentă nevoie! Când a fost la Cernăuți, la Blaj și la Sibiu ori în atâtea alte părți, a pipăit țara aieva și s-a convins că ceea ce avea în suflet corespundea cu geografia și cu etnografia. Când a scris «Dulce Românie, asta ți-o doresc!», s-a gândit cu siguranță la România rotundă, descrisă în *Doină*, așa cum, în pomenita scrisoare către binefăcătorul său, plasează fără ezitare «Oradea Mare» într-un «colț îndepărtat al României”. Pentru poet – prin urmare – «România exista demult»” este părerea lui Ioan-Aurel Pop.

A doua conferință – *Locul românilor în Europa la confluența occidentului latin cu orientul bizantin* – descrie formarea românilor ca popor romanic, creștinarea acestora, cultura scrisă în limba slavonă și mai apoi revenirea la modelul latin, ajungându-se până la istoria actuală, în care trecem de la specificul național la globalizare. „Cum a putut Mihai Eminescu – născut la 1850 în aceeași Țară de Sus – când Moldova lui era împărțită între Turcia, Austria și Rusia, Transilvania era provincie a Austriei, iar Țara Românească era privită încă de unii drept provincie privilegiată a Imperiului Otoman, trăind apoi, după 1859, într-o țară care abia se forma, să prevestească viitorul României cu un optimism așa de tonic” se întreabă academicianul.

După părerea autorului, cea mai frumoasă și mai exactă definiție a patriei române tot un moldovean o are, Mihail Kogălniceanu, pentru care, la 1843, patria era „toată acea întindere de loc unde se vorbește românește”, iar „istoria națională” era „istoria Moldovei întregi, înainte de sfârșirea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania”. „Marele istoric romantic a dovedit că România exista înainte de proclamarea sa oficială în urma deciziei oamenilor politici; el era convins că România

dăinuia de când exista limba română, iar limba noastră se născuse – se știe – odată cu poporul nostru. O limbă este ca un organism viu, care se naște, crește, se dezvoltă și moare odată cu poporul care a creat-o și căruia i-a servit drept mijloc de comunicare. Definirea patriei prin limbă este tulburătoare, iar această definire vine la noi dintr-un trecut îndepărtat” spune Ioan-Aurel Pop. Este reamintit Alexe Mateevici – care a scris, la 1917, cea mai frumoasă odă dedicată limbii române: *Limba noastră-i o comoară...* Pentru Dimitrie Cantemir, Țările Românești se numesc „Daco-Romania”, adică Romania născută pe teritoriul vechii Dacii, din coloniștii romani, chemați și români. Miron Costin, „lămurește în chip destul de clar existența numelor generale de români și vlahi, a altor denumiri regionale și locale (bogdani, moldoveni, munteni, olteni), precum și a numelui de Țara Românească”. Înainte de Miron Costin cu câteva decenii, vornicul Grigore Ureche scria în Letopisețul său „de când s-au descălecat țara”, că „rumânii, câți să află lăcuitori la Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramoroșu, de la un loc sântu cu moldovenii și toți de la Râm se trag”; el știa (pe la 1600) și că în Transilvania „mai multu-i țara lătită de români decâtu de unguri”.

Pentru unii istorici, mărturiile acestor mari învățați moldoveni – care vorbesc răs-picat în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea despre originea romană și unitatea românilor – nu sunt suficient de relevante, fiindcă ei ar fi aflat de la străini aceste lucruri. Nu de aceeași părere este și protagonistul acestei conferințe: „Astăzi se știe că nu a fost așa, dar chiar dacă ar fi fost, faptul că străinii îi priveau pe moldoveni una cu muntenii și cu ardelenii nu venea din legendă, ci din realitate. [...] Încă acum mai multe decenii, s-a dovedit fără putință de tăgadă, că românii (natural, unii dintre ei) au avut ei înșiși conștiința romanității lor în Evul Mediu și au transmis această convingere mai departe, spre noi”. Istoricul scrie despre legături profunde, cunoscute deopotrivă de români și de străini, care treceau încă din Evul Mediu peste granițele politice, mărturisind unitatea românească și prefigurând consolidarea ei în viitor.

Discursurile lui Ioan-Aurel Pop sunt întotdeauna bine ancorate în realitate, astfel încât putem vorbi despre un istoric care nu și-a propus doar să filozofeze, ci să prezinte trecutul cu documentele pe masă. Poate de aici se trage și faptul că unii dintre istorici nu agreează întru-totul teoriile lui Ioan-Aurel Pop, însă cititorul ar trebui să știe să discearnă între cel care spune adevărul și cel care a rămas pradă miturilor.

Adevărul lui Ioan-Aurel Pop se vede și în conferința *Lecția de românism a românilor de la Răsărit sau cum am devenit moldovean*, susținută la Academia Moldovei și prezentă în acest volum. Istoricul lămurește momentul final al etnogenezei românilor care „se poate considera secolul al IX-lea, adică atunci când aceștia apar menționați cu numele de «vlahi» sau «blaci», cam în perioada când se depuneau «Jurămintele de la Strasbourg» (842), prima atestare a limbii franceze și, deci, a existenței certe a poporului francez... Românii s-au aflat, de la finalul etnogenezei lor (secolele VIII-IX), la frontiera dintre cele două mari arii culturale și confesionale ale Europei, aria latină și catolică, pe de o parte și aria bizantină, slavă și ortodoxă, pe de alta”.

Elita românească (formată până în secolele XII-XIII dintr-o mixtură de elemente etnice românești, slave, pecenego-cumane etc.) a adoptat liturghia slavă, limba de cancelarie slavă, tradiția slavă. „La un moment dat, în jurul românilor și printre ei, în secolele XI-XIII, erau state puternice, organizate formal și sub aspect bisericesc. Predominau cele de tradiție și de orientare bizantină și de limbă slavă, precum Bulgaria, Serbia, Rusia. Ungaria și Polonia, deși legate de papalitate, aveau o puternică ierarhie bizantină și o numeroasă populație ortodoxă. Toate acestea i-au influențat puternic pe români, care au trecut treptat la liturghia slavă” scrie Ioan-Aurel Pop. Deși slavonismul etnic dispare la nord de Dunăre în secolele XII-XIII, românii au păstrat ca pe o prețioasă tradiție cultura bisericească și politică a slavilor încă vreo patru secole, iar alfabetul chirilic până pe la jumătatea secolului al XIX-lea. Limba slavonă se învăța ca limbă cultă în mănăstirile din Țările Române și era o limbă moartă, cu anu-

mite influențe ale limbilor slave vii (bulgară, sârbă, rusă) și ale limbii române. „Principalele texte bisericești scrise de români și pentru români datează din secolele XIV-XVII, perioadă din care s-au păstrat și texte de cronici (istoriografie), cărți de legi (literatură juridică), povestiri și acte de cancelarie (mai ales documente de proprietate), porunci prin ciare, corespondență diplomatică și particulară. (...) În secolul al XVII-lea se produce o adevărată «renaștere ortodoxă» (raționalizarea credinței) în Țările Române, însoțită de tipărirea unor valoroase cărți în limba română, dar și în slavonă, prin eforturile principilor Matei Basarab și Vasile Lupu, sprijiniți de Petru Movilă, mitropolitul de origine română al Kievului (oraș aflat atunci în Polonia)” declară istoricul.

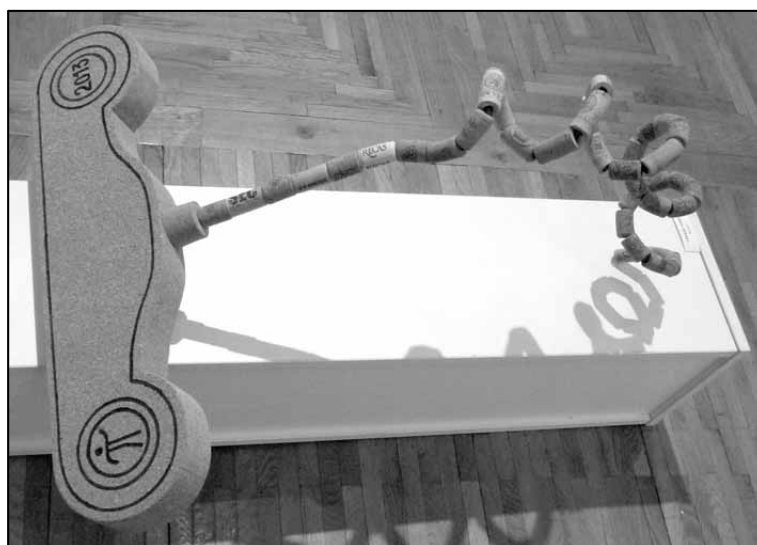
Limba slavonă liturgică, de cultură și de cancelarie, altoită peste o limbă neolatină, cum era româna, nu contribuia la evoluția firească a limbii române, nu-i întărea latinitatea, ci o impregna, mai ales la nivelul elitei, cu slavisme livrești. Multe dintre cuvintele de origine slavă ale limbii române – astăzi, în mare parte, de circulație restrânsă, devenite arhaisme sau dispărute – provin din perioada de apogeu a slavonismului cultural la români și nu din timpul conviețuirii românilor și a strămoșilor lor cu slavii.

Referitor la Europa (și, implicit, Uniunea Europeană), academicianul Ioan-Aurel Pop este de părere că „nu poate exista plener

fără unul dintre cei «doi plămâni», după cum a numit papa Ioan Paul al II-lea clasicul dualism confesional și de civilizație al bătrânului continent. În ciuda crizei actuale, românii consideră încă experiența UE drept viabilă și chiar salutară pentru viitorul lumii noastre. De aceea, ei îndeamnă la vigilență în apărarea democrației, la menținerea echilibrului între valorile naționale și cele comunitare, la dialog activ și sincer cu țările și popoarele extraeuropene, la aprecierea și respectarea specificului celuilalt, în spiritul idealurilor care au condus la nașterea și funcționarea idealului de unitate europeană”.

La puțini istorici răzbate în discurs dragostea pentru țară așa cum este la Ioan-Aurel Pop. În Anul Centenarului Marii Uniri, acum când ar trebui să fim mult mai uniți și nu dezbinați, așa cum se întâmplă de multe ori, volumul lui Ioan-Aurel Pop merită citit și doar pentru a vedea cum trebuie să ne comportăm ca români.

Întotdeauna am apreciat la universitarul Ioan-Aurel Pop modul în care a știut să vorbească despre țara lui, discursul său fiind, indiferent de locul unde a fost susținut, în țară sau în străinătate, în amfiteatrele universitare sau la alte evenimente culturale, unul de patriot adevărat. Să luăm și noi modelul academicianului și să ne restartăm gândurile astfel încât, împreună, să fim urmași demni ai celor care au înfăptuit Unirea.

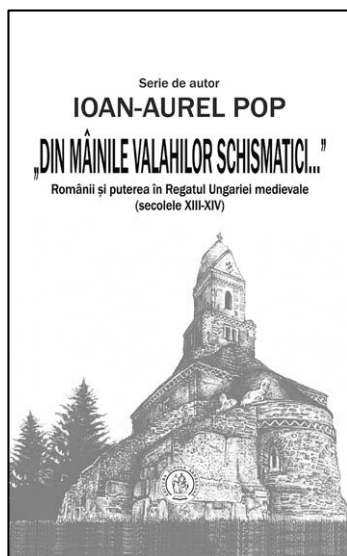

Bachus

O strălucită punere la punct

Mircea Gelu BUTA¹

În anul 1989, atunci când s-a prăbușit regimul comunist, Lucian Boia avea 45 de ani – atât cât trăise Vasile Pârvan – și era lector la Facultatea de Istorie a Universității din București. Numele său nu trecuse dincolo de

zidurile acestei instituții, unde slujea din anul 1967, când fusese numit preparator, iar bibliografia îi era departe de a străluci prin vreun titlu. Și așa avea să rămână încă aproape un deceniu, până în anul 1997, când a publicat un volum mai degrabă eseistic decât istoriografic, intitulat *Istorie și mit în conștiința*

românească, apărut la Editura Humanitas. Cartea a atras imediat atenția, mai mult presei de scandal și „publicului larg” decât specialiștilor, întrucât era întemeiată pe suspiciuni consternante și pe o punere sub semnul întrebării a celor mai importante evenimente și momente ale trecutului nostru național, pe care nu ezita să-l echivaleze cu tot atâtea mistificări. Reacțiile, pro și contra, nu au întârziat să apară, îndeosebi la nivel publicistic. De atunci – aproape două decenii –, Lucian Boia și-a reeditat cartea pomenită și a imprimat peste o duzină de alte volume. Ceea ce frapează în paginile acestora este romanțarea facilă, neglijentă adesea, și lacunele de cultură; inclusiv de cultură generală. Să luăm, de pildă, începutul capitolului din „*Germanofili*”, consacrat Marthei Bibescu: „O femeie inteligentă, seducătoare, înzestrată cu talent literar și beneficiind de o oarecare recunoaștere ca scriitoare de limbă franceză; mai

presus de orice însă, de un snobism fără limite, combinat cu un gust pronunțat pentru intrigă și cu dorința de a conta pe scena mondenă, literară și politică a Europei. Născută Lahovari, o familie de aristocrație mai recentă, căsătorită cu prințul George Valentin Bibescu, a ținut cu tot dinadinsul la această căsătorie, repede eșuată, tocmai fiindcă îi oferea statutul unei prințese”².

În colegiile engleze menite fiilor de aristocrați, atunci când erau admise prin excepție vârstare de origine socială inferioară, în dreptul numelor acestora se menționa *sine nobilitas*, prescurtat *sn*. Aceasta este originea cuvântului *snob*. Aparținând de două ori aristocrației – așa cum ne asigură Lucian Boia –, prin naștere și prin căsătorie, Martha Bibescu putea fi orice, numai snoabă nu. Snobi erau scriitori de geniu, precum Marcel Proust sau Mateiu I. Caragiale, care adora să fie primiți în cercurile nobiliare. Apoi, nu știm de ce Lucian Boia consideră neamul Bibescuilor mai vechi decât cel al Mavrocordaților. Cât privește „o oarecare recunoaștere ca scriitoare de limbă franceză”, iată ce se poate citi în articolul despre Martha Bibescu din *Dicționarul General al Literaturii Române*: „Întreprinde o călătorie prin Persia și Turcia, iar impresiile le va publica, la îndemnul lui Maurice Barrès, într-un volum cu titlul *Les Huit paradis* (1908), care îi aduce un răsunător succes și Premiul Academiei Franceze. Cartea a fost întâmpinată elogios de personalități marcante ale literaturii franceze, precum Marcel Proust, Anatole France, Remy de Gourmont, Jean Moréas ș.a.”³.

Întorcând câteva pagini, se poate citi în același capitol: „În ziua următoare, 11 aprilie, Nethammer celebrează o liturghie funebră pentru sora Marthei”⁴. Stai și te întrebi: ce-o fi aceea *liturghie funebră*?! Așa ceva, vorba țăranului evocat de Marin Preda, care a văzut

la Grădina zoologică o girafă, nu există. Nici în Biserica Romano-Catolică – Netzammer era arhiepiscopul catolic al Bucureștilor –, nici în cea Ortodoxă. De altfel, domnul Boia stă rău și cu marile sărbători creștine, de îndată ce scrie în același volum: „De ziua onomastică a lui Carp (30 iunie 1918)...”⁵. În realitate, sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel se prăznuiește pe 29 iunie.

Am dat aceste exemple, extrase dintr-un singur volum al d-lui Lucian Boia, pentru a arăta că nu este nevoie să fii istoric spre a constata nivelul intelectual precar al unui autor care și-a întemeiat o îndoielnică și zgomotoasă notorietate pe revelarea unui lanț de preținse găuri negre în trecutul românilor. Nu suntem primii, nici ultimii furnizori de asemenea mostre de indolență culturală și urechism. Era însă nevoie de intervenția unui istoric cu autoritate și – mai ales! – operă veritabilă care să analizeze volumul *Istorie și mit în conștiința românească*.

Această sarcină și-a asumat-o încă din anul 2002 profesorul academician Ioan-Aurel Pop prin lucrarea *Istoria, adevărul și miturile*⁶. În anul 2014, cartea a fost reeditată⁷, autorul adăugându-i în cheie de *aggiornamento* un lapidar și consistent *Cuvânt înainte*. Demersul profesorului Ioan-Aurel Pop, întemeiat pe o metodă, fără să fie pedant, impune de la primele paragrafe, pentru că, într-adevăr: „Marii «recenzenți» ai cărții dlui Lucian Boia sunt politologii, criticii literari, filosofii, economiștii, oamenii politici, militanții anticomuniști și alții, care, aproape la unison, s-au arătat entuziasmați de ceea ce au citit. [...] // În general, fie și numai prin tăcerea lor, istoricii de meserie au respins cartea dlui Lucian Boia. Motivele sunt multiple și destul de diferite. Majoritatea specialiștilor nu agreează acest gen de viziuni generalizatoare, fiind obișnuiți să trateze punctual o epocă, o temă, o personalitate, cu metode consacrate și cu scopul de a reface parțial, de a reconstrui trecutul, de a afla adevărul, în măsura în care acesta este accesibil. Or, cartea de față pledează împotriva unor astfel de abordări. Alți specialiști au avut impresia că lucrarea nu spune practic nimic nou, că spiritul critic în cultura românească modernă a rostit mereu și

rostește periodic astfel de sentințe purificatoare, igienizate și că profesorul Lucian Boia nu face decât să forțeze uși deschise, însă cu metode mai dure, iconoclaste, ireverențioase la adresa celor mai mari istorici”⁸.

Metoda abordării volumului publicat de Lucian Boia, care „crede că istoria este o succesiune de mituri”⁹, este mărturisită de autor în preliminariile lucrării sale: „Am reluat pe scurt, la fiecare capitol și subcapitol, ideile susținute și argumentate aduse în favoarea lor, spre a analiza pe larg valoarea fiecărui argument și gradul de consistență al concluziilor reieșite”¹⁰.

Prin demonstrațiile sale, profesorul Ioan-Aurel Pop arată că preopinentul său încearcă să rejudece trecutul cu măsurile – îndeosebi „europene” – ale prezentului. De aici și frecvența ajunsă obsesie privitoare la „naționalism” și „autohtonism”, pentru care Lucian Boia nu ezită să-i mustre pe marii istorici români A. D. Xenopol, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Gheorghe I. Brătianu, C. C. Giurescu, P. P. Panaitescu... Academicianul clujean arată că profesorul Lucian Boia recurge la numele și cărțile foarte multor neistorici. De altfel, îi acuză de „naționalism”, „autohtonism” și deprinderi încă și mai „rele” pe Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica – cum de l-a uitat pe Horia Vintilă, autorul romanului *Dumnezeu s-a născut în exil?* –, care nu au produs niciun rând de istoriografie, și alte nume aparținând generației interbelice... Observațiile acestea, ca și alte constatări formulate de Ioan-Aurel Pop, ne sugerează ceea ce orice lector cultivat putea intui: că Lucian Boia, cel puțin în volumul analizat, pare mai degrabă un eseist deghizat în istoric. Profesorul Ioan-Aurel Pop răsfoiește, adesea cu umor subțire, o carte publicată de Lucian Boia în urmă cu patru decenii, intitulată *Evoluția istoriografiei*

Prezentare de carte la Gaudeamus, Cluj-Napoca

Bună parte din intervențiile lui Ioan-Aurel Pop, cu rectificările cuvenite, privind afirmațiile lui Lucian Boia, devin prelegeri pe teme complexe și vaste precum *statul național*

Intervenții de acest fel și de această calitate fac ca lucrarea academicianului Ioan-Aurel Pop să se citească *în sine* cu folos și satisfacție intelectuală, transgresând obiectivul său polemic și salutarul demers de punere la punct. Autorul nu își demonizează preopinutul și, chiar atunci când întâlnește mistificări ori distorsiuni ale adevărului, își menține discursul deferent și elegant.

Elegantă îi este și ironia, înrudită cu a altui istoric strălucit, regretatul Florin Constantiniu, care spunea despre Lucian Boia: „Înainte de 1989, domnia sa s-a aflat în dificultate în a-și găsi ceea ce anglo-americanii numesc *field of interest* (câmp de cercetare). Cine îi urmărește bibliografia constată imediat cât de diversificate au fost preocupările d-lui Lucian Boia”¹³. Când vine însă vorba de Mihai Viteazul, istoricul lasă gluma la o parte: „A vorbi despre conștiința de neam a românilor nu înseamnă a hrăni un mit, ci a spune un adevăr”¹⁴. Nota lui Florin Constantiniu conține un pasaj pe care spațiul nu ne îngăduie să-l reproducem, consonant cu felul în care Ioan-Aurel Pop tratează „mitul” Mihai Viteazul¹⁵ în lucrarea de care ne ocupăm. Faptul acesta sugerează care este perspectiva istoricilor importanți asupra volumului profesorului Lucian Boia.

Întrucât ochiul saturnian al lui Lucian Boia privește chiondorâș și înflorirea Bisericii naționale (tot ce este *național* îi dă fiori) în anii '90 ai secolului trecut, o mențiune aparte se cuvine meditației pe această temă a

profesorului Ioan-Aurel Pop, de la paginile 274-279 ale lucrării sale. Ne mărginim la un scurt citat: „Faptul că biserica ortodoxă consolidează valorile istorice naționale – cum observă dl Boia – este spre cinstea bisericii, și nu spre blamarea ei, iar apropierea dintre rolul de azi al bisericii și rolul de ieri al propagandei comuniste este cel puțin ciudată și lipsită de tact”¹⁶.

La 14 ani după ce a fost publicată inițial și la doi după reeditare, *Istoria, adevărul și miturile* își păstrează prospețimea și agilitatea dialectică, devenind o carte de referință care, așa cum am mai spus, se citește cu interes, cu plăcere și cu admirație pentru cultura și erudiția – nu numai istoriografice – ale autorului, ca și pentru expresii memorabile, precum aceea în care Nicoale Iorga este considerat „o epocă și o instituție”¹⁷... Profesorul-academician Ioan-Aurel Pop mărturisește cu strălucire principiul junimist „Patriotismul, în limitele adevărului”, reamintindu-ne, prin conținutul cărții sale, că istoria autentică este și rămâne o *magistra vitae*.

Note:

1. Prof. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, e-mail: butamircea@yahoo.com
2. Lucian Boia, „Germanofili”. *Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, București, 2010, p. 177.
3. Academia Română, *Dicționarul General al Literaturii Române*, A/B, București, 2004, p. 507.
4. Lucian Boia, „Germanofili”, p. 182.
5. Ibidem, p. 50.
6. Ioan-Aurel Pop, *Istoria, adevărul și miturile*, București, 2002.
7. Idem, *Istoria, adevărul și miturile (note de lectură)*. Ediția a doua, revizuită, Editura

Enciclopedică, București, 2014. Citatele redatate provin din această ediție.

8. Ibidem, p. 2.
9. Ibidem, p. 5.
10. Ibidem, p. 8.
11. Ibidem, pp. 111, 112.
12. Ibidem, p. 132.
13. Florin Constantiniu, *O întrebare stupefiantă: Ce caută Ștefan cel Mare în fresca de la Ateneu?!*, în *Rev. Dosarele istoriei*, anul X, nr. 2 (102), 2005, p. 2.
14. Ibidem, p. 3.
15. Cf. Ioan-Aurel Pop, pp. 45-47.
16. Ibidem, p. 277.
17. Ibidem, p. 69.

Ioan-Aurel POP

Politica faptului împlinit în crearea României moderne

Se spune adesea că românii au fost un pion pe scena istoriei și că împlinirile lor se datorează împrejurărilor internaționale, marilor puteri, victoriilor altora, simpatiilor de care aceștia s-au bucurat printre conducătorii lumii, norocului. Este și adevăr în această constatare, numai că ea nu-i privește doar pe români. Întotdeauna, marile decizii în marea istorie și pe scena de prim-plan a lumii nu le-au luat cei mici, ci protagoniștii. Niciodată țările și națiunile nu au fost egale între ele, în ciuda prevederilor unor documente internaționale mai recente, în ciuda unor declarații de principii și încercărilor de a elimina această discriminare. Pe lângă aceasta, toate popoarele mici au propriile particularități ale evoluției lor, particularități care nu permit celor mari să le domine pe de-a-ntregul sau să-și impună în totalitate propria voință.

În cazul românesc, această particularitate s-a chemat „la politique du fait accompli”, adică „politica faptului împlinit”. Se știe,

Din manuscrise

de exemplu, că unirea de la 1859 a fost posibilă în acel moment datorită Războiului Crimeii, din anii 1853-1856, înfrângerii Rusiei și derulării Congresului de Pace de la Paris din 1856. Din experiența istorică, se știe că, atunci când Rusia a avut perioade de decadentă, românii le-a mers relativ bine și că, atunci când Rusia a avut epoci de glorie, România s-a aflat în declin sau a suferit mari pierderi. La 1856-1858, chiar dacă unele dintre marile puteri, în

frunte cu Franța, voiau unirea Moldovei și Țării Românești (nu de dragul românilor, ci din dorința promovării intereselor franceze la Dunărea de Jos și la Carpați) și cu toate că, prin adunările ad-hoc, românii s-au pronunțat ferm – cu mijloacele democrației europene incipiente de atunci – pentru unire, Conferința de la Paris din 1858 a dat problemei românești o soluție parțială: formarea unei uniuni cu numele de „Principatele Unite ale Țării Românești și Moldovei”, cu doi principii, două guverne, două adunări legislative, două capitale și cu majoritatea instituțiilor dublate și paralele. Aici trebuia să se oprească realitatea românească a timpului, în ciuda voinței naționale, adică a vrerii românilor de a se uni deplin. Și, totuși, nu a fost așa cum au vrut stăpânii Europei, fiindcă, la scurtă vreme după 1858, românii aveau un singur principe, un stat cu numele de România, un guvern, o singură adunare legiuitoare, o singură capitală, o singură armată etc. Primul pas, decisiv, care a dat apoi posibilitatea derulării celorlalți pași, a fost dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza deopotrivă la Iași și la București. Această situație, deși nu era interzisă în mod concret de vreun document internațional, nu era nici prevăzută și nici așteptată pe scena internațională. În adoptarea acestei soluții, au intrat în scenă românii, prin liderii lor înțelepți, care s-au plasat contra prevederilor și așteptărilor marilor puteri (încurajați și stimulați, totuși, de unele dintre

aceste puteri simpatizante ale cauzei românești).

În a doua etapă a unirii noastre, la 1877, aproape nimeni pe plan internațional nu prevedea și nu aștepta proclamarea independenței absolute a României, nici nu dorea recunoașterea acesteia și nici alăturarea Dobrogei la România. În primăvara anului 1877, nici măcar Rusia, aflată pe cale de a declanșa războiul contra Imperiului Otoman, nu voia niciun fel de ajutor direct românesc și, cu atât mai puțin, o cooperare militară cu armata română în conflictul armat de la sud de Dunăre. Românii, însă, s-au dovedit până la urmă indispensabili victoriei Rusiei contra turcilor, au participat la lupta directă și au câștigat aproape singuri marea bătălie de la complexul de fortificații de la Plevna (faimoase au rămas asalturile de la redutele Grivița I și Grivița II), au mai luptat la Smârdan, Rahova și Vidin, s-au întors victorioși. Fără această biruință și fără acest mare sacrificiu, recunoașterea internațională a independenței reale a României (realizate, oricum, foarte greu) ar fi fost pusă, desigur, sub semnul întrebării, ca și apartenența provinciei dintre Dunăre și Mare la România. Așa, la scurtă vreme, România și-a creat Banca Națională (1880), s-a transformat în regat (1881), iar Biserica Ortodoxă Română a devenit autocefală. Prin urmare, românii au acționat și în acest caz în mod atipic.

În fine, nici la 1914-1916-1918-1920 nu a fost altminteri. Românii au știut și atunci – prin conducătorii lor – că au nevoie de marile puteri ca să-și desăvârșească unitatea politică națională. Se spune însă, adesea, azi, cu reproș, că românii au acționat numai în funcție de propriile interese, că s-au aliat inițial cu Germania (1883) și că, ulterior (după mai bine de 30 de ani, în condiții internaționale total schimbate), și-ar fi călcat angajamentele, s-ar fi declarat neutri (1914) și că ar fi chiar trădat, intrând în luptă de partea Antantei (1916), că ar fi luptat – fără mari succese – numai doi ani și că ar fi câștigat apoi totul etc. Aceasta este o manieră total anistorică de a trata trecutul. Ea se potrivește discuțiilor colocviale, de cafenea, dar nu istoriografiei. Toate țările care au pregătit și au luptat în Primul Război

Mondial – ca și în oricare alt război – au făcut-o nu pentru gloria altora, nici pentru impunerea păcii universale și nici pentru binele omenirii, ci pentru a obține avantaje individuale cât mai mari și pentru satisfacerea propriilor interese. De ce să fi fost românii altruști, pe această scenă atât de cruntă a vieții, în cadrul căreia fiecare urmărea să obțină pentru sine cât mai mult? Iar apoi, trebuie notat că și alte state au schimbat tabelele și au rămas o vreme în afara conflictului armat. Mai mult, românii nu au luptat doar doi ani în război, între 1916 și 1918, ci patru ani grei, pentru că circa jumătate (dintre toți românii de atunci) nu trăiau în România, iar

Conferință: ASTRA și Marea Unire, Năsăud, 10 februarie 2018

aceștia au intrat în luptă încă din 1914, odată cu țările din care făceau parte (Rusia, Austro-Ungaria, anumite state din Balcani). Românii ardeleni, bănățeni, crișeni, maramureșeni, bucovineni, basarabeni etc. erau în 1916 obosiți de război, sacrificați, sărăciți, flămânzi, orfani, singuri și deznădăjduiți. Este evident că alăturarea României la țările Antantei le-a dat celor mai mulți dintre aceștia o speranță. La 1918, s-au destrămat marile imperii (german, austro-ungar, țarist, otoman) și s-au creat noi state naționale (sau federale), s-au întregit altele, au reînviat unele destrămate între timp: Finlanda, Lituania, Letonia, Estonia, Polonia, România, Cehoslovacia, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, Austria, Ungaria etc. Aceste state s-au proclamat și s-au întruchipat, în acel memorabil an 1918, în maniere foarte diferite și prin concursul unor forțe naționale, sociale, politice și/sau militare foarte diverse.

Provinciile care s-au unit cu România în 1918 sunt, în ordine cronologică, Basarabia, Bucovina și Transilvania (în sens larg, cu Transilvania voievodală, Banatul, Crișana și Maramureșul). Această unire, desăvârșită la 1 Decembrie 1918, este și ea atipică, neașteptată pe plan internațional și chiar național. Evident, toate aceste provincii aveau majoritate (absolută sau relativă) românească și era de așteptat că aveau să devină parte a României, dar era greu de prevăzut că acest fapt s-ar fi putut produce concomitent, ca rezultat nemijlocit al Marelui Război. Toți observatorii politici de atunci știau că, dacă România ar fi intrat în război alături de Germania și Austro-Ungaria (conform acordurilor secrete semnate în 1883) – adică în Tripla Alianță –, atunci, în caz de victorie, ar fi putut obține unirea Basarabiei, smulsă de la inamic, mai exact de la Rusia. Dimpotrivă, dacă România ar fi intrat în luptă alături de Franța, Anglia și Rusia, atunci, în caz de victorie, ar fi putut vedea aievea unirea Bucovinei și Transilvaniei, luate de la Austro-Ungaria. În acest caz, Basarabia ar fi rămas mai departe sub ruși, deoarece nu-i puteai cere unui aliat să-ți dea ceea ce pretindea că este al său. Or, la 1918, România a obținut întregirea edificiului național și spre est, și spre nord, și spre vest, ceea ce era complet neașteptat și neobișnuit. Prin urmare, cu toate că Tripla Înțelegere a ieșit învingătoare, România a putut avea și Basarabia, din moment ce Rusia nu a mai figurat printre învingători. Firește, dacă ar fi să facem istorie contrafactuală, este greu de presupus că Basarabia s-ar fi putut uni atunci cu România, dacă Rusia nu ar fi defectat și nu ar fi încheiat pacea de la Brest-Litovsk, semnată la 3 martie 1918, dacă bandele de bolșevici nu ar fi înaintat spre Apus și nu ar fi speriat democrațiile occidentale prin încercarea de a se impune până în Ungaria și Bavaria. Este clar că unirea românilor era un act de legitimitate istorică și că toate provinciile unde românii erau majoritari trebuiau să facă parte din România, numai că nimeni nu credea în concomitența alăturării tuturor provinciilor. Mai mult, toate evoluțiile din epocă păreau să fie contra unui asemenea proces: încă din anul 1916, al intrării României în război, capitala și sudul țării au fost ocupate

de germani și aliații lor; apărarea părții de țară rămase libere (cu centrul la Iași, unde, între 1916 și 1918, s-au aflat curtea regală și instituțiile centrale ale statului) s-a făcut foarte greu, cu imense sacrificii; victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, din iulie-august 1917, nu au avut efectele benefice scontate, din moment ce Rusia a devenit, în octombrie-noiembrie același an, stat bolșevic (comunist) și a ieșit din război; pacea de la Buftea-București, încheiată de România cu Germania, în martie-mai 1918, ciuntea în mod substanțial teritoriul Vechiului Regat și prevedea înfudarea României față de Germania (și, parțial, Austro-Ungaria) pentru următoarea sută de ani. Cine să fi putut crede, chiar și în vara anului 1918, în apoteoza petrecută cu România și în România la sfârșitul anului?

Mai trebuie subliniat faptul că provinciile s-au unit cu țara-mamă fără condiții. Discuții aprinse și contradictorii au fost destule în acest sens, mai ales printre liderii transilvăneni. Cel puțin o grupare semnificativă dintre românii ardeleni a preconizat anumite condiții și condiționări ale unirii, puse în fața autorităților române. O variantă a Rezoluției de la 1 Decembrie cuprindea asemenea aspecte. Numai că înțelepciunea unor lideri, în frunte cu Iuliu Maniu, a biruit în fața alternativelor neviabile, creatoare de separatisme. Maniu – după exemplul conducătorilor bănățeni – le-a explicat colegilor săi, în zilele premergătoare unirii și mai ales în preziua deciziei istorice de la 1 Decembrie 1918, că singurul scop major al adunării era unirea și că singurul lucru care trebuia decis era tot unirea, restul chestiunilor trebuind să apară sub formă de propuneri (principii) adresate guvernului și parlamentului României. De aceea, unirea cel mai greu de pus în practică, aceea a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, s-a făcut numai cu prevederea unei autonomii provizorii a provinciilor unite (numite generic Transilvania și „părțile” din Ungaria), autonomie destinată să dureze numai până la întrunirea Adunării Constituante. De altminteri, așa s-a și întâmplat, încât Consiliul Dirigent (cu rol de guvern provizoriu al Transilvaniei) și Marele Sfat Național (cu rol de parlament provizoriu) s-au dizolvat

la momentul respectiv, iar Transilvania a intrat, la 4 aprilie 1920, în administrarea directă a autorităților centrale de la București. În afara deciziei de unire – înscrise la modul imperativ în Rezoluție –, restul prevederilor sunt propuneri (sugestii) de funcționare democratică, în acord cu principiile democrației occidentale, a Regatului României. Între ele, este cuprinsă și ideea autonomiei tuturor cultelor religioase și confesiunilor. Nicio prevedere și nicio propunere din acest document nu se referă la vreo formă de autonomie acordată minorităților etnice. Statul român de după 1918 a respectat în parte aceste propuneri din Rezoluția de la Alba Iulia, dar anumite derapaje în raport cu aceste principii au produs nemulțumiri, deopotrivă printre unii lideri ai minorităților și ai românilor din Transilvania.

Ziua de 1 Decembrie 1918 este un simbol național nu pentru că atunci s-a unit o provincie sau alta cu Țara, ci pentru că atunci s-a încheiat un proces (început în secolul al XIX-lea, la 1848 și chiar mai devreme) și s-a statornicit România Întregită. De altfel, curtea regală a revenit de la Iași în capitala sa istorică, la București, exact în 1 Decembrie 1918, aureolând acel moment istoric cu încă o semnificație. Unirea aceasta s-a făcut în împrejurări internaționale și interne favorabile, cauzele înfăptuirii actului (actelor) fiind multiple. În centrul acestor cauze este însă, fără îndoială, nevoia legitimă a românilor de a avea statul lor național și unitar, aidoma tuturor popoarelor. La înfăptuirea unirii ne-au ajutat și anumiți factori externi – victoria Antantei, sprijinul unora dintre marile puteri, poziția SUA, defecțiunea Rusiei, forțele democratice internaționale etc. –, dar a primat voința de unire a românilor. În deceniile premergătoare războiului, în anii de război, în 1917 și 1918, liderii politici, intelectualii români, membrii partidelor naționale și social-democrate românești, bisericele românești, ASTRA și celelalte entități culturale, organizațiile studențești, asociațiile de femei etc. au umblat din regiune în regiune, din deal în deal, din sat în sat și chiar din om în om, ca să le explice tuturor de ce unirea face puterea și de ce este bine să ne strângem energiile naționale într-un singur șuvoi. Astăzi este,

pentru unii, greu de înțeles acest efort uriaș, iar pentru alții devine chiar subiect de contestare, de negare, de bagatelizare. Izvoarele sunt însă grăitoare și ele vorbesc despre demnitatea românilor care au clădit statul național unitar modern și despre conștientizarea acestui act.

Acei români nu au fost un aluat moale în mâinile artizanilor lumii – cum se insinuează grăbit și tendențios uneori, în cunoștință ori în necunoștință de cauză –, ci au avut conștiința importanței actelor lor. Unele dintre marile puteri ne-au ajutat – așa cum au făcut cu toate regiunile în care aveau interese –, dar

nu ne-au dat nimic de gratis și, mai ales, nu au acționat ele în locul nostru și pentru binele nostru. Prin dubla alegere a lui Cuza, prin radicalele sale reforme democratice din 1859-1866, prin aducerea rapidă a prințului străin la 1866, prin proclamarea și apărarea independenței pe câmpurile de luptă, la 1877-1878, prin neutralitatea armată din 1914-1916, prin deciziile de unire luate în acord cu regulile occidentale, românii au pus marile puteri în fața faptului împlinit și le-au obligat ca – alături de propriile interese – să acorde atenție și intereselor poporului nostru. Nu ne-am făcut țara împotriva niciunui alt popor, nu am urmărit să lezăm pe nimeni, ci ne-am afirmat dreptul la existență liberă și demnă. Dreptul acesta decurge din cele mai avansate principii și din cel mai legitim ideal al tuturor popoarelor: libertatea națională și dreptul națiunilor de a trăi libere, după cum decid ele însele. Popoarele cu mentalitate imperială și dominatoare au ieșit, firește, zdruncinate din război și, prin desprinderea de statele lor multinaționale a fostelor minorități, s-au considerat adânc lezate, pedepsite aspru și frustrate. De aici, în urma unor intense campanii ale liderilor lor, aceste popoare și state au fost îndreptate spre revizionism. Dar majoritatea

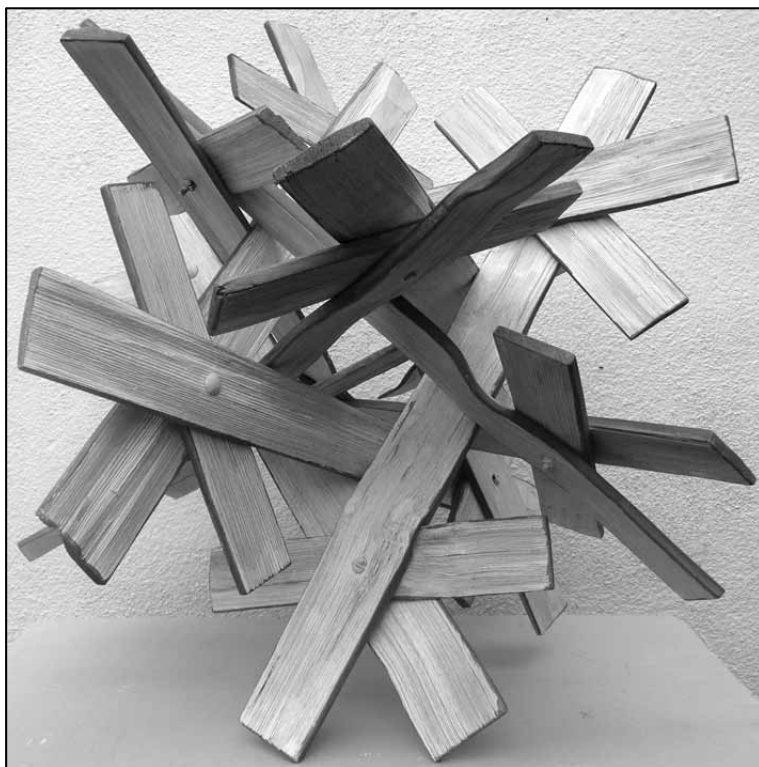

popoarelor europene de atunci au avut motive de optimism și de satisfacție, de la finlandezi și baltici până la polonezi, români, cehi, slovaci și slavii de sud. Nu a rezultat după Marele Război o Europă perfectă, dar a rezultat, fără îndoială, una mai bună, în statele căreia proporția minorităților scăzuse la mai puțin de jumătate față de situația din 1914, în care marea majoritate a popoarelor supuse de odinioară aveau acum state proprii.

Nici România, ca țară, nu este perfectă. Noi, românii, îi cunoaștem cel mai bine măririle și decăderile, bunele și relele. Dar a ne cantona noi singuri numai în cele neîmplinite, a ne nimicnici singuri, a ne tot blama și lamenta este complet neproductiv, este demobilizator și chiar nedemn. Mai ales că sunt destui în afară care ne urmăresc, ne analizează și ne veștejesc destul, cu motive ori fără motive. Câteodată este bine să-i lăsăm și pe alții să ne laude sau să ne critice, pentru ca noi să luăm aminte, să ne autoevaluăm și să ne reconsiderăm – dacă este cazul – pozițiile. La un secol de la împlinirea idealului politic

național, s-ar cuveni să adoptăm nu poziții defetiste, ci realiste, nu să ne denigrăm, ci să ne îndemnăm către viitor.

Nu am avut nici noi, românii, o istorie excepțională, imaculată și plină de glorie, dar nici nu am fost sclavii tuturor, neputincioși și nevolnici, cum se susține în mod extremist de către anumite voci. Am avut lungi epoci de cumpănă, de supunere și de îngenunchere, dar ne-am și ridicat periodic, apărându-ne moșia cea mică a fiecăruia. Prin asta, prin micile noastre moșii individuale (refăcute prin reformele agrare de la 1864 și 1921), am știut să construim, să conservăm, să nu pierdem de tot și să recuperăm și moșia cea mare care este Țara. Am trăit, prin înaintașii noștri, momente grele, de chin și de jale, dar și clipe sublime sau „ore astrale”, cum a fost ziua de 1 Decembrie 1918. Este bine să nu le uităm nici pe unele și nici pe altele, dar acum, la ceasul acesta, e firesc să ne lăsăm copleșiți de Ziua Unirii noastre, de marea sărbătoare pe care s-o punem pe versurile „Poemelor luminii”.

Fulg

Acad. Ioan-Aurel POP

**„Folosirea istoriei
ca experiență de viață
este fundamentală.”**

„Istoria este viața însăși”

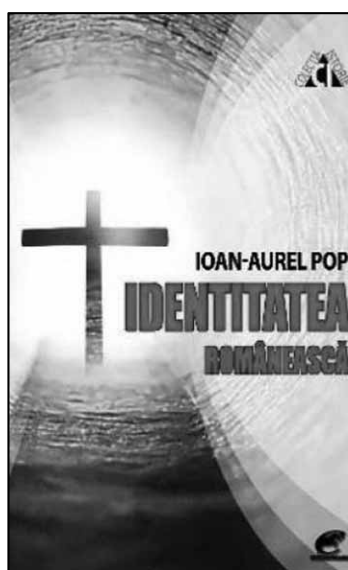
– *Stimate Domnule Acad. Ioan-Aurel Pop, parafrazând o întrebare inspirată lui Martin Heidegger de către Friedrich Hölderlin, ne-am putea întreba și noi la ce bun istoricii „în vremuri sărace”, în această lume a proliferării adevărilor falsificate, a neîncrederii în cuvânt, în spusa marilor personalități, fie că acestea fac parte din domenii științifice, spirituale sau tehnice? Ce sens mai are „documentul” istoric într-o lume care își pierde continuu sensurile?*

– Istoricii pot avea multe rosturi și pot juca multe roluri în lumea asta, de la cel de memorie vie și întruchipată (cine poate susține că oamenii nu au nevoie de memorie?!) până la cel de Casandra, mai ales că unii istorici dețin convingerea iluzorie că pot prevedea viitorul, mai ales viitorurile sumbre. Istoricii nu sunt altfel decât ceilalți intelectuali, atunci când își fac meseria cu onestitate, respectând deontologia profesională. Ei nu sunt mai necesari decât alți specialiști, dar pot fi câteodată folositori comunităților. De ce? Istoricii nu pot să prevadă viitorul (nici un om serios nu poate pretinde că face asta!), dar pot, prin privilegiul de a cunoaște – ca urmare a naturii meseriei – experiența de viață a omenirii, a comunității, a națiunii, să știe cum să gestioneze mai bine prezentul. Se spune că bătrânii devin înțelepți în urma experienței personale îndelungate, pentru că „au văzut

multe și știu multe”. Istoricii buni știu să explice societatea mai bine decât specialiștii din alte domenii, deoarece nu au numai avantajul experienței lor de viață, ci și avantajul cunoașterii vieții grupurilor de oameni, din vremuri apuse, care trăiesc prin ei, martorii derulării vieții. Se spune de către unii că viața trecută nu poate fi cunoscută, fiindcă nu mai există, nu se poate pipăi și nici trăi aieva. Fals! Nici stelele nu pot fi pipăite (niciun om nu a ajuns pe vreo stea!), dar sunt studiate, cunoscute și considerate reale. Istoricul „pipăie” istoria, adică viața oamenilor care au trăit în trecut, prin „documente” – cum ziceți – mai exact prin surse, izvoare sau mărturii (de toate felurile, scrise sau nescrise). Fără mărturii contemporane lumii reconstituite nu există nici fresce istorice (discursul istoric) și nici istorici. În măsura în care lumea noastră „nebună” nu mai are nevoie de repere, atunci, evident, și „documentele” istorice ajung superflue. Dar dacă se întâmplă într-adevăr asta, atunci nu numai de istorici nu mai este nevoie azi, ci nici de viață. Asta pentru că istoria este viața însăși.

– *Ce este istoria, știință sau „poveste”? Ce impact actual are ca știință, cui se adresează – dacă e cazul – ca poveste? Formulez această a doua întrebare gândindu-mă și la discursul în care este „redactată”, la stilul unor istorici, care au un anumit farmec al prezentării, la implicarea „istoriei” în „gâlceava” publică, ce ține afișul, înainte de a interesa disputele stricte ale specialiștilor?*

– Istoria, dar nu în ipostaza sa de realitate trecută, ci de discurs despre viața oamenilor care au fost, este, cred, o știință cu iz de poveste. Aici povestea înseamnă narațiune, iar narațiunile au elemente comune cu frumosul (categorie estetică), cu imaginile artistice și cu imaginația în general. De altfel, inițial, pe vremea aezilor (dar și după ei), istoria însemna știința (în sens de cunoaștere, de sumă de cunoștințe) de a vorbi frumos despre trecut. Această „știință” se exterioriza adesea în versuri cântate și se confunda, se amesteca cu mitologia. Să ne amintim de Homer: „Cântă zeiță mânia ce-aprinse pe-Ahil peleianul/ Patima cruntă ce-aheilor mii de

amaruri aduse”. „Istoricii” cântau prin cetăți avatarurile oamenilor de odinioară, spre încântarea ascultătorilor și privitorilor. Pe-atunci, zeii erau oameni și oamenii zei. Și în Evul Mediu, întâmplările trecutului erau cântate de menestreli, de trubaduri, de truveri și de minnesângeri. Istoricii au fost întotdeauna de mai multe

feluri, ca viața pe care încearcă s-o reconstituie. În secolele al XIX-lea și al XX-lea, istoria s-a instituționalizat, a devenit disciplină de studiu universitar și obiect de cercetare în institute specializate. Devenind știință sau formă de cunoaștere științifică, a dobândit un obiect precis de studiu, un scop, și-a creat metode de atingere a scopului etc. Scopul este descoperirea adevărului omenesc posibil, cu ajutorul metodelor („științelor auxiliare”) numite arheologie, epigrafie, paleografie, diplomatică, codicologie, numismatică, heraldică, genealogie, cartografie, geografie istorică, demografie, sigilografie, medalistică, arhivistică, muzeologie etc. Acest lucru, se face, de regulă, într-un limbaj de strictă specialitate, în urma unei îndelungate pregătiri. Mulți istorici strict specializați își comunică

rezultatele cercetărilor către confracții lor, fără interes pentru publicul larg. Confracții preiau câte o idee din articolele și cărțile studiate și scriu cărți noi, tot pentru specialiști și așa mai departe. Această erudiție era și este încă absolut necesară, dar, dacă rezultatele studiilor asupra vieții de odinioară nu ajung și la publicul larg, atunci efortul acesta elitist rămâne închis într-un turn de fildeș. Marii istorici și-au revărsat întotdeauna știința și spre oameni, spre societate. Pentru aceasta, limbajul a trebuit adaptat, ceea ce nu este simplu, cum ar fi tentați să creadă unii. Există și istorici-participanți, care fac și scriu istorie în același timp și care devin – unii, dăruți cu har – protagoniștii vremurilor lor. Așa au fost la noi Cantemir, reprezentanții cei mari ai Școlii Ardelene, Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Iorga și alții. Istoria, dacă nu se revărsă spre Cetate, rămâne aridă, închisă, criptică.

– *Cu cine țin istoricii o relație mai strânsă: cu documentele, cu memoria colectivă, cu idealurile unui popor, care aspiră să ajungă într-o anumită situație, considerată privilegiată, nu în alta?*

– Istoricii – cu excepția celor care scriu istorie recentă, adică istoria clipei lor – sunt obligați să recurgă la surse, la izvoare. Acestea nu se revelează de la sine, nu sunt ca oglinzile ca să reflecte automat realitatea, ci trebuie chestionate pe baza unei pregătiri îndelungate, complicate, asidue, insistente. „Memoria colectivă” este cuprinsă, în cea mai mare parte, în lucrările de istorie scrise de-a lungul vremii. În consecință, istoricul trebuie să studieze ceea ce au scris istoricii de dinaintea sa și cei care-i sunt contemporani și se ocupă de aceleași teme (bibliografia). „Idealurile unui popor” nu ar trebui să-l intereseze pe istoric decât în subsidiar, în sensul că, trăind în mijlocul unui popor, nu se poate desprinde – oricât ar vrea – de aceste idealuri. Dar nu trebuie să scrie istoria în funcție de idealurile unui popor, pentru că atunci încetează să mai fie istoric și devine propagandist, politician, ideolog. Istoricul autentic este obligat să studieze izvoarele la care are acces și să tragă numai concluziile care reies din aceste mărturii. Firește, nu poate să facă asta pe deplin (fiind condiționat de

idei preconcepute, de educație, de comunitatea în care trăiește etc.), dar trebuie să încerce, să tindă spre asta. Istoricul care pornește de la o idee – de exemplu de la ideea „gloriei străbune” – și caută izvoare care să illustreze această idee, nu este istoric.

– *Mai există oare documente istorice – vitale pentru înțelegerea mersului nostru în lume – la care, din diferite motive, încă nu avem acces? Ce ar putea lămuri acestea?*

– Evident că există și nu vor putea fi cunoscute toate niciodată! Arhivele, pământul, bibliotecile documentare și alte locuri gem de mărturii necunoscute. Se apreciază că sunt în țară și în lume cam un milion de surse în limba latină despre români și teritoriile românești (elaborate cam de pe la 1100 până pe la 1840), dintre care sunt publicate cam 10-15%. Dar să nu credeți că aceste înscrisuri ne sunt necunoscute pentru că le-a ascuns cineva de noi, pentru că sunt conjurații sau comploturi contra românilor sau pentru că istoricii le-ar ascunde intenționat. Spun asta fiindcă sunt unii oameni în publicul larg care cred sincer că nouă ne sunt obturate izvoarele! Vor fi fiind și astfel de cazuri, dar ele nu au relevanță asupra esenței chestiunii noastre. Sursele acestea nu sunt cunoscute pentru că nu am ajuns încă la ele. Cunoașterea omenească este limitată de neputințele noastre, de condițiile sociale, de regimurile politice, de lipsa resurselor etc. Trebuie să ne imaginăm că, pentru schimbarea radicală a situației, ar trebui să instruim cam de 10 ori mai mulți tineri decât în prezent pentru a deveni istorici. Care societate și-ar permite asta și de ce? Orice guvern se gândește întâi să asigure traiul fizic și spiritual al contemporanilor lui, să asigure bunăstarea vieții prezente și nu reînvierea vieții trecute. În societățile pașnice, stabile și prospere, se pot întreține și istorici, filosofi, scriitori, pictori, arhitecți, sculptori, muzicieni etc. mai mulți, pe când în cele învrăjmășite, sărăcite, nestatornice, primii sacrificați sunt intelectualii specializați în domenii umaniste. Cu toate acestea, mereu se descoperă noi surse, care schimbă viziunile noastre asupra trecutului. Dacă ne închipuim reconstituirea trecutului ca un joc de puzzle, atunci trebuie să știți că mereu punem câte o piesă nouă și

umplem o parte din goluri. Niciodată însă nu se va umple totul, pentru că tabloul vieții trecute nu poate să fie perfect. Perfect este numai Dumnezeu cu dumnezeirea sa!

„Trăim într-o lume neașezată”

– *În domeniul cercetării literare, a scăzut mult interesul pentru cercetarea de arhivă, pentru elaborarea de mari dicționare și bibliografii, se împuținează „șoarecii” de bibliotecă, acei specialiști care își tocesc privirile în descifrarea și scoaterea la lumină a documentelor vechi. Care este situația în domeniul cercetării istorice? Se formează valuri de noi cercetători sau nu? Sau, pe de altă parte, are sau nu Universitatea probleme în a forma profesori de istorie care să facă apostolat – nu se poate fără apostolat în școala/ lumea de azi – în profesia pe care o îmbrățișează?*

– A scăzut cercetarea de arhivă și între istorici, ceea ce pune în primejdie chiar statutul istoriei. Fără istorie-erudiție nu putem avea nici istorie-poveste sau, altfel, fără istorie științifică nu putem avea nici istorie relatată pentru publicul larg. La noi nu se formează noi generații de cercetători așa cum s-ar cuveni, fiindcă trăim într-o lume neașezată, în veșnică tranziție, cu nevoi materiale destul de mari și puțin satisfăcute, într-o lume care începe să fie dominată de aparate, de instrumente, de artificial, de „forme fără fond”, cum ar zice Titu Maiorescu. Profesori de istorie producem, însă, destui în universități, dar nu au toți vocație și dacă nu au vocație nu mai pot face nici apostolat. Profesorii de istorie de-acum au o prea mare grijă a zilei de mâine pentru ei și familiile lor, pentru că sunt disprețuiți de societate. Există mulți oameni prosperi în lumea contemporană care spun ori gândesc despre ființa de lângă ei: „Săracul, s-a făcut profesor!”. Fără bugetarea masivă a educației, nu vom putea avea profesori buni. Din păcate, vremea apostolatului a trecut și nu dă semne că s-ar întoarce. Asta nu înseamnă că nu mai avem profesori de istorie buni! Avem încă, din fericire, dar nu mai știm ce să facem cu ei, fiindcă orele de istorie din gimnazii și licee au

fost aproape eliminate. Ce să mai facă profesorii de istorie decât să-și plângă de milă? Diriguitorii de azi uită că prin istorie se formează cultura generală, se acumulează cunoștințe despre lume, despre regimurile politice, despre religii și confesiuni, despre stilurile arhitectonice, despre clădirile celebre de pe pământ, despre oameni și despre lideri etc. Demult, când știam de toate despre lumea asta, nu puteam vedea nimic, fiindcă eram ținuți în România ca într-o închisoare, iar azi, când putem umbla ca să vedem Viena și Alhambra, Roma și Parisul, nu înțelegem mai nimic din ce vedem. Ce trist paradox!

– *Există probleme de „traducere” a unor texte în limba actuală, într-un înțeles actual? Mai înțelegem ce au afirmat predecesorii noștri? Desigur că aceasta nu-i treaba strictă a istoricilor, ci, mai mult, a oamenilor din cultură și educație...*

– Da, există mari probleme de comunicare când este vorba nu neapărat de texte în alte limbi, ci în limba română arhaică. Cum

știți, Cantemir a scris și în limba română, dar limba lui română savantă, de acum circa 300 de ani, trebuie „tradusă” pentru a o face inteligibilă elevilor și studenților de azi. Nici Ion Creangă nu poate fi înțeles de elevi fără un fel de „diortosire”,

fără explicarea termenilor și expresiilor. Aud că englezii l-au rescris pe Shakespeare în engleza actuală ca să-l poată face atractiv pentru tineri. Italienii au făcut la fel cu Dante. Unii nu sunt de acord cu aceste procedee, dar ele au rostul lor. Limbile sunt ca și popoarele: se nasc, cresc, se dezvoltă, intră în declin și, unele, mor. A pretinde că limbile „mor” este mai mult o figură de stil, pentru că ele se transformă, se topesc unele în altele. Încă nu

este nevoie de a traduce texte din engleza britanică în cea americană, dar în viitor va fi nevoie. Atunci, engleza americană se va numi „limba americană”! Oricum, chestiunea este serioasă: dacă vrem ca în școală să fie gustați clasicii – adică vechile modele – atunci trebuie să găsim metode de a-i face inteligibili, plăcuți, acceptați.

„Istoria se rescrie mereu”

– *Dacă istoria se bazează pe documente, care, la rândul lor, se bazează pe o informație strictă, de ce apar dispute între istorici?*

– Păi, disputele apar și între doi martori care văd aceeași realitate de azi, din unghiuri diferite! Documentele nu comunică de la sine, nu se dezvelesc singure, ci trebuie descifrate, iar atunci când este vorba de descifrare este firesc să fie opinii diferite. Pe de altă parte, fiecare generație are propria sensibilitate despre trecut. De aceea, istoria se rescrie mereu. Aceasta este și fascinația trecutului, de altminteri. Trecutul este viață, iar viața are nesfârșite fațete.

– *De ce nu învățăm nimic din faptele istorice? Sunt acestea doar un material bibliografic în continuă evoluție, sau doar niște povești de iluminat elevii din diverse cicluri de învățământ? Sau sunt informații care asigură sursa de inspirație pentru evenimente festive?*

– Nu, așa cum am spus, faptele istorice, nefiind inventate ca faptele literare, sunt parte din experiența de viață a omenirii. Au fost și sunt mulți oameni care au învățat și învăță încă din trecut, doar că nouă ni se pare că nu este așa. De ce? Pentru că istoria nu se repetă, așa cum se spune îndeobște în limbajul cotidian. Cu alte cuvinte, chiar dacă știm perfect întâmplările trecutului și decidem să nu facem precum cutare, care a pierdut sau să facem precum cutare, care a câștigat în viață, într-o situație anume. Viața este mereu alta, chiar dacă unele împrejurări sunt ori par similare. Pe de altă parte, mulți lideri politici de astăzi iau decizii complet greșite și pentru că nu au experiența vieții trecute, nu au

cultură istorică deoarece nu au făcut școală serioasă și se scaldă în adâncă ignoranță. Faulkner spune undeva, printr-un personaj al său, că istoria nu ne poate face să prevedem viitorul, dar ne poate face să gestionăm mai bine prezentul. Altminteri, istoria poate să fie orice, de la material pentru romane și filme artistice până la pretext pentru politicieni, pentru sociologi și „analști politici”. Istoria este însă viață și, pentru cei înțelepți, experiență de viață. Folosirea istoriei ca experiență de viață este fundamentală. Din păcate, tot mai puțini oameni de astăzi se apleacă asupra trecutului, ceea ce este complet greșit și foarte păgubos pentru societate.

„«Cutezanța» cea mai recentă a românilor (ca națiune) a fost să iasă – violent și tragic – din comunism și să adere (greu și chinuit) la NATO și Uniunea Europeană”

– *Care e vârsta „actualității” noastre, a timpului istoric în care trăim? E o vârstă crudă, „neîncheiată”, sau una a viciilor devenite clișeu, pe care nu le mai putem învinge și le trăim ca un puternic și umilitor compromis?*

– Era să vă spun – ca să respect trendul – că ne aflăm în post-istorie! Trăim o vreme ca toate vremurile, mult schimbată, firește, față de vremea părinților și bunicilor. Este drept că, din antichitate până azi, timpul s-a tot „accelerat”, în sensul că schimbările din societate s-au produs în ritm tot mai alert. Orice societate contemporană judecătorului ei are și sentimentul nimicniciei sale și consideră o perioadă anume din trecut drept „vârstă de aur”. Pentru noi, de exemplu, „vârstă de aur” este epoca clasicilor noștri (Creangă, Alecsandri, Eminescu, Caragiale etc.), dar pentru Eminescu era cea mai decăzută epocă, încât îl invoca pe Vlad Țepeș să vină și să le dea foc în „pușcărie” și în „casa de nebuni”. Asta nu înseamnă că astăzi trăim în rai, ci că trăim ca toți oamenii de oricând și de oriunde, cu sentimente împărțite, mai bine sau mai rău.

– *Desigur că, cercetând atâtea documente, din epoci diferite, v-ați format un ochi*

și pentru „documentele” actuale, pentru citirea cursului actual al vieții noastre. Cum se prezintă, azi, poporul român? Mai are resurse pentru a inspira Istoria? Mai are poporul nostru vreo cutezanță? Care ar fi aceasta? A dispărut „strălucirea divină” din trăirea neamului nostru, din destinul poporului nostru?

– Poporul român de azi – fiindcă ne raportăm mereu la Centenar – nu mai are entuziasmul românilor de la 1918, care credeau că venise vremea *Poemelor luminii*, că puteau răsturna munții și revigora națiunea, că puteau arde relele și purifica țara. Poporul român este azi un popor destul de blazat, dar nu mai blazat decât marile popoare ale Occidentului, intrate și ele într-o letargie destul de vizibilă. Am avut în Europa, de la 1944 încoace, aproape trei sferturi de secol de pace, nu de prosperitate neapărat, mai ales la noi, în Răsărit, dar de oarecare liniște. Să ne gândim numai la generația bunicilor mei, care au trăit două războaie mondiale, sau la generația părinților care au trăit Al Doilea Război Mondial. Aceste generații, ca să poată trăi, au avut nevoie de energie, de vigoare și de optimism, de putere de luptă, de proiecte de viitor. Noi, chiar și cei care am trăit parțial în anii comunismului, nu ne-am confruntat direct cu moartea, cu războiul, cu sângele vărsat pentru o cauză nobilă. Adică nu am avut – ca înaintașii noștri – grija acută a zilei de mâine, nu ne-am confruntat cu lipsa de hrană, cu situații-limită. Și atunci a apărut un anumit „răsfaț”, s-a înstăpânit un fel de delăsare întru confort, ne-am dat unui *dolce far niente*, ca și cum viața ar merge singură înainte foarte bine și fără noi. Să nu mă înțelegeți greșit: eu nu fac aici apologia războiului, a conflictelor sau a sărăciei, ci doar constat că viața prea ușoară, în care toate par să vină de-a gata, moleșește indivizii și popoarele. Așa a fost de când este lumea! Uitați-vă ce tenacitate, vivacitate și nivel de viață au popoarele care luptă pentru a scoate apă din piatră seacă, în raport cu popoarele care au totul de-a gata! Noi am fost un popor binecuvântat de Dumnezeu cu pământul țării noastre, cu clima, cu relieful, cu bogățiile de pe sol și din subsol, dar vitregiți din alte

puncte de vedere. Asta a creat un anumit spirit de echilibru care ne-a determinat să avem o viață normală, nici prosperă, dar nici disperată mereu. „Cutezanța” cea mai recentă a românilor (ca națiune) a fost să iasă – violent și tragic – din comunism și să adere (greu și chinuit) la NATO și Uniunea Europeană. Sunt sigur că – după marasmul în care pare să se afle acum Europa și lumea – vor veni și alte „cutezanțe” ale românilor. Care vor fi astea, numai Dumnezeu știe!

Conferință: Petru Rareș și bistrițenii. Casa Argintarului, Bistrița, 17 noiembrie 2015

„Soluția este una singură: educația!”

– Ați spus cândva că, prin „servus”, mai ales noi, ardelenii, dar nu numai, ne deschidem sufletul și ne prezentăm lumii cu o anumită curtoazie, cu disponibilitate și demnitate, așa cum se cade să facem. Nu credeți că această curtoazie este uneori exploatată necinstit de către unii dintre cei față de care o manifestăm? Cum putem face față acestei tendințe?

– Omul, ca „trestie gânditoare” (Blaise Pascal) trăiește în Cetate, ca ființă socială. Traiul în societate se menține și se întreține prin anumite reguli sociale, juridice, morale, dar și de politețe. Nu se poate trăi în comunitate dacă ne jignim permanent unii pe alții, dacă ne lovim fizic și verbal, dacă ne agresăm. Curtoazia are și fațete naționale, care sunt diferite de la națiune la națiune. Unii fac plecăciuni ale capului, alții se pleacă până la brâu, unii dau mâna cu toate degetele, alții chiar și numai cu un deget, unii se îmbrățișează, alții își ating tâmpile etc. „Servus” este un vechi salut nobiliar care vine din latină

și care a fost reînviat de nobilimea central-europeană în epoca Renașterii și, mai ales, după Renaștere. Vorba (însemnând „slugă” sau „sclav”) arată că rostitorul ei se pune în serviciul celui salutat astfel, că îi vrea binele și sănătatea. Azi, din păcate, și românii ardeleni (tinerii) spun tot mai rar „servus”, poate pentru că nu mai este de bon ton, pare bătrânicios și complicat. Sunt mulți oameni „moderni” care se dezic de curtoazie și care depășesc prin cinismul lor, prin trivialitate și spirit grosier, orice măsură. Eu cred că aceștia coboară sub demnitatea umană și se reduc singuri la stadii din alte regnuri decât cel al ființelor gânditoare. Soluția este una singură: educația! Câtă vreme educația în familie și în școală este deficitară, nu ne putem aștepta la respectarea regulilor de politețe între oameni.

„Prezentând cum se cuvine Unirea, creăm și întărim idealuri!”

– La Centenarul Unirii, evocăm momente, omagiem evenimente (cu ce sentiment?) sau inspirăm și fortificăm alte idealuri?

– La Centenarul Unirii este bine să evocăm mai întâi fapte, pentru că ele nu se cunosc. Trebuie să le spunem oamenilor ce s-a întâmplat în Marele Război, apoi la Chișinău, la Cernăuți, la Alba Iulia, la București și la Arad, la Brașov și Cluj, la Iași și la Oradea, cine au fost regii Ferdinand și Maria, Ionel Brătianu, Vasile Goldiș, Pantelimon Halippa, Iancu Flondor, Miron Cristea, Iuliu Hossu, Vasile Stoica, Gheorghe Pop de Băsești și câți alții! Făcând asta cu știință și conștiință, evident că trezim sentimente: pe de o parte de comemorare a celor care s-au sacrificat pe câmpurile de luptă pentru țara aceasta, pe de altă parte de celebrare a marilor fapte și a marilor oameni de atunci. Dacă îi putem face pe români să înțeleagă ce mare împlinire au realizat românii atunci, la 1914-1916-1918-1920, este clar că reușim să trezim și să fortificăm și idealuri. Mulți români au trăit vreme de un mileniu izolați printre străini, cu rușinea de a nu avea propria „casă” și au ajuns la concluzia că nu este bine așa. De

aceea, între 1848 și 1918 și-au făcut o „casă” a lor, numită România. De circa un secol trăiesc în această „casă” și nu au putut-o păstra chiar întreagă. Iar unii cârtesc împotriva acestei „case”! Aceștia nu știu ce fac, fiindcă nu se pot pune față în față un mileniu de singurătate (ca să-l parafrazez pe Gabriel Garcia Marquez) și un veac de unitate (și nici aceasta întreagă!). Ca să avem cuvânt de cârtire, ar trebui să mai așteptăm vreo nouă veacuri, pentru ca talgerele balanței să se echilibreze. Da, prezentând cum se cuvine Unirea, creăm și întărim idealuri!

– *De fapt, cum credeți că se prezintă națiunea română în anul Centenarului Unirii? În ce fapte sau documente istorice își (în)scrie evoluția actuală? Și: dincolo de unitatea geografică, administrativ-politică și, mai ales, de limbă, aveam oare suficientă coerență a națiunii sau, sub influență implacabilă și – în parte – subversivă a globalizării, tindem să ne „provincializăm”, să ne împărțim în zone de interes care comunică din ce în ce mai greu între ele? Iată un exemplu banal: nu avem autostrăzi care să asigure o vitală circulație pentru un organism statal sănătos...*

– Am răspuns, printre rânduri, la această întrebare. Națiunea suntem noi toți, ridicăți la puterea unui ideal colectiv nobil, or acest ideal nu se întrevide clar. Sentimentul public al românilor în anul Centenarului nu este unul de unire, ci de risipire, nu este unul de siguranță și de confort, ci unul de nisipuri mișcătoare. Unitatea țării noastre nu este deplină, din multe motive, dar nici globalizarea nu ne mai ispitește, pentru că nu a reușit nici acolo în Occident, printre protagoniștii ei. Se pare că am ratat până acum două globalizări (prima a fost cea proletară, când se voia construirea poporului muncitor unic mondial) și tot nu am învățat că națiunea noastră (prosperă și demnă) este cheia viețuirii printre alte națiuni. Ne chinuim să ne dezbinăm, să ne ofensăm, să ne condamnăm și să ne blamăm, ca și cum armonia ar fi intangibilă sau inutilă. Lipsa de legături terestre dintre provinciile românești situate de o parte și de alta a Carpaților nu cred că are nicio legătură cu

globalizarea, cu unitatea națională sau cu „provincializarea”, ci se leagă de incapacitatea noastră administrativă, de lipsa unei clase politice responsabile și, nu în ultimul rând, de corupție.

„Noi suntem un popor răzbatător și statornic”

– *Ismail Kadare, în romanul Cronică în piatră, lasă să se înțeleagă că nu imperiile sau armatele făloase fac istoria, ci doar popoarele statornice, care supraviețuiesc și răzbat prin vicisitudini, scriind astfel adevărata lor cronică... În ce ar consta statornicia noastră? Ce vicisitudini mai avem de înfruntat? Cum ne (mai) păstrăm și afirmăm identitatea?*

– Noi suntem un popor răzbatător și statornic. Vedeți, în sud-estul Europei sunt trei popoare vechi, deși nu au rămas nici ele neschimbate de-a lungul timpului. Cu două mii de ani înainte de Hristos, a avut loc în părțile noastre un proces numit de indo-europenizare, când vechea structură etnică existentă a fost înlocuită cu alta, formată din greci, iliri și traci. Doar grecii actuali, albanezii și românii au legături directe cu aceste vechi popoare și descind în parte din ele. În plus, românii sunt și depozitarii romanității orientale, singurii rămași până azi. Poporul român nu este unul tânăr, așa cum nici statele noastre nu sunt recente (doar statul unitar modern s-a format mai recent, ceea ce este altceva). Cu o astfel de experiență istorică, românii și-au exersat de-a lungul secolelor puterea de dănuire. Ei sunt azi cel mai numeros popor din întreg sud-estul Europei. Chestiunea gravă este că astăzi nu profităm deloc de această onorantă „carte de vizită”, nu știm să ne înfățișăm demni în fața lumii, nu ne dăm seama că suntem binecuvântați de Dumnezeu. Identitatea se manifestă mai întâi prin însăși existența noastră, prin coeziunea lingvistică, de nume, de origine, de credință, de cultură și de tradiții. Nu ne dăm în vânt după expunerea în public a identității, dar, în situații limită (foarte grave), ne-am purtat ca români și cred că ne vom purta astfel și în viitor.

**„Unirea a făcut-o națiunea română,
dar numai fiindcă a fost bine
condusă de o elită intelectuală
responsabilă și animată
de patriotism”**

– *Ce rol mai au marile figuri culturale în a asigura coerența unui popor, în a-i afirma și promova esențele?*

– Am mai spus că elitele unui popor sunt fundamentale pentru destinul acelui popor. Noi, românii, am avut șansa de a avea conducători buni în perioada construcției politice naționale moderne, adică din secolul al XVIII-lea până la 1918 și apoi și în epoca interbelică. Dintre membrii elitelor noastre, oamenii de cultură au fost hotărâtori. Dacă luăm lista numelor celor care au făurit România unită, vom vedea că peste 90% dintre ei au fost intelectuali de marcă, oameni de știință, de cultură, creatori de valori spirituale. Mihail Kogălniceanu a fost unul dintre cei mai mari istorici romantici ai României, Ion I. C. Brătianu a fost inginer constructor, cu studii serioase făcute la București și la Paris, ucenic al lui Anghel Saligny, Vasile Goldiș a fost un admirabil profesor, Onisifor Ghibu a fost un eminent pedagog, profesor, autor de studii și articole. Nu mai vorbesc de Nicolae Iorga, Constantin Stere, Ion Nistor, Silviu Dragomir și câți alții! Unirea a făcut-o națiunea română, dar numai fiindcă a fost bine condusă de o elită intelectuală responsabilă și animată de patriotism.

– *Sunteți una dintre personalitățile științifice și culturale cu o mare implicare în descifrarea și promovarea semnificației Centenarului Unirii din acest an. Ce vă mână în acest excepțional demers?*

– Nimic excepțional nu mă mână! Este vorba despre o filosofie de viață inoculată prin educație, de familie și de școală. Ca istoric, știu cât prețuiește statul pentru un popor, fiindcă acele popoare care nu au avut state puternice și stabile s-au risipit prin lume, s-au topit repede în alte neamuri și nu le-a mai rămas pentru eternitate decât numele în cărțile de istorie. Statul român modern nu este o glumă sau un moft al cuiva, ci este o impre-

sionabilă construcție a românilor care au trăit atunci, iar obligația noastră este să-l păstrăm, să-l perfecționăm, să-l organizăm bine. Disprețul unor români față de stat ca realitate generică înseamnă sinucidere. Dacă nouă ne merge rău, nu este de vină statul sau țara, ci suntem de vină noi toți, pentru că nu am știut să delegăm puterea cui trebuie. Este foarte simplu să dai mereu vina pe alții și să te albești pe tine. De aceea, cred că suta aceasta de ani, trecută de la întregirea României, este un bun prilej de meditație pentru noi toți, dar și un prilej de acțiune, de trecere la fapte. Ca să putem face asta, trebuie să știm bine cum au acționat marii oameni de stat care au construit România, ce au făcut românii atunci, ce au simțit și cum de au putut să fie solidari. Faptele lor de acum un secol nu sunt deloc pentru noi trecut mort, ci experiență de viață.

– *Vă mai place Octavian Goga? Dar alți poeți/ scriitori?*

– Îmi plac toți scriitorii buni, autentici, sinceri, deopotrivă români și străini, îmi place literatura în general. În vreme ce istoria (istoriografia) este lume reconstruită după criteriul adevărului omenește posibil, literatura cuprinde o infinitate de lumi inventate, în funcție de criteriul imaginației și de acela al talentului. Lumile inventate sunt mai ispititoare decât lumea noastră, din moment ce simțim cu toții nevoia să evadăm din cotidian, să trăim mirific, să vedem realități edenice, fără grijile noastre cotidiene. E drept că unii caută în artă grotescul sau urâtul, dar asta e treaba fiecăruia. Îmi place Goga pentru că s-a format odată cu țara unită și a trăit plinar edificiul național, i-a cunoscut bine pe români, le-a simțit „bucuria și amarul”, scriind pe înțelesul românului mediu. Îmi plac și scriitorii sofisticăți, stilisții, eseisții, numai că ei au o plajă limitată de receptare, iar unii scriu numai pentru criticii literari. Goga e respins de unii pentru că nu mai dă bine versul patriotic și nici nu mai merge statutul lui de *poeta vates*, dar cititorii nu țin seama de asta. Pe de altă parte, Goga este respins și datorită unor opțiuni politice ale sale care l-au apropiat de extrema dreaptă, prezentă, de altfel, în toate țările și la toate popoarele de-atunci. Pe mine, când receptez arta, nu mă interesează cât de

„curată” și „nepătată” moral a fost viața privată a autorului – pe toate acestea le judecă Dumnezeu – ci creația în sine. Și Eminescu a fost acuzat de unii critici ai săi – necunosători de istorie – de naționalism și de xenofobie, deși toți marii scriitori contemporani lui Eminescu scriau la fel ca Eminescu despre străinii care erau inamicii națiunilor lor. Dacă-i judecăm pe Goga și pe Eminescu în funcție de concepțiile aflate în vigoare azi și mai ales de „corectitudinea politică” sau de „discriminarea pozitivă”, atunci suntem pierduți, fiindcă trebuie să ardem aproape toate cărțile de istoria literaturii! Îmi place proza ardeleană, de la Slavici la Pavel Dan până la Augustin Buzura și Nicolae Breban, trecând, firește, prin Rebreanu și Agârbiceanu, dar citesc și Kafka, și Hemingway, și multă literatură latino-americană, de la Ernesto Sábato la Vargas Llosa.

„Am învățat prea ușor noțiunea de corupție și ne-am străduit să o și aplicăm în practică”

– În curând anul se va încheia. Cum credeți că vom ieși din acest an, al Centenarului Unirii, pe care îl cred totuși istoric și care se va livra în continuare unor, desigur, interesante descifrări?

– Nu cred că, ieșind – cum ziceți – din acest an, vom percepe o schimbare fundamentală în viața noastră. Poate că nu va fi o astfel de schimbare, fiindcă majoritatea dintre noi nici nu au lucrat pentru o schimbare. Dacă va fi, totuși, printr-o minune, vreo formă de primenire a corpului nostru național, atunci ea va fi observată mai târziu, de către alții. Perceperea schimbărilor din istorie are nevoie uneori de perspectiva trecerii timpului. Noi, românii, ne-am cam obișnuit – după o istorie zbuciumată, e drept, și după aproape trei sferturi de secol de pace – să ne facă alții treaba. Iar ieșirea din comunism nu ne-a condus spre eficientizarea vieții și muncii noastre, nu ne-a făcut productivi și compe-

titivi, și nici ordonați cu munca și cu țara noastră – după modelul Occidentului –, ci ne-a făcut, în primul rând, gălăgioși, tupești, intoleranți, hipercritici cu alții, curajoși sub masca anonimatului (vorba lui Caragiale, „dacă e anonimă o semnez și eu”). Am învățat repede să ne certăm, să ne blamăm, să ne promovăm nonvalorile, să disprețuim educația și școala, să-i determinăm pe medici și pe alți români să plece departe. Am învățat prea ușor noțiunea de corupție și ne-am străduit să o și aplicăm în practică. Or, cu astfel de „valori morale” nu se poate construi ori reconstrui o

La FESTLIT Cluj-Napoca, 2018, alături de Ana Blandiana, Radu Munteanu, Nicolae Prelipeanu, Ioana Diaconescu, Daniel Cristea-Enache, Răzvan Voncu, Simona Vasilache, Gabriel Chifu, Vasile Igna

țară. Noi am avut nenorocul să moștenim România – bună-rea, cum a fost ea – ciuntită în raport cu cea din 1918. Rolul nostru nu este acela de a o submina, micșora și huli, ci de a o înălța. Părinții patriei noastre credeau că avem „viitor de aur” sau că, după un trecut mare, vine un „mare viitor”. Și, chiar dacă, modest, se socoteau „epigoni”, ei au devenit clasicii noștri. Acum, la Centenar, este momentul să conștientizăm că nimic trainic nu se obține pe lumea asta fără sacrificiu și să facem sacrificiul necesar înfrângerii orgoliului nostru și să construim binele.

– Stimate domnule Acad. Ioan-Aurel Pop, Vă mulțumesc pentru generozitatea de a răspunde întrebărilor noastre, pentru prezența în paginile revistei Mișcarea literară!

Interviu realizat de **Olimpiu Nușfelean**

Ioan-Aurel Pop (note biobibliografice)

Ioan-Aurel Pop (n. 1 ianuarie 1955, Sântioana, România) este un istoric român, profesor universitar (din 1996) și rector al Universității Babeș-Bolyai din Cluj (din 2012), membru titular (din 2010) și președinte (din 2018) al Academiei Române.

Opera sa este axată pe cercetarea istoriei medievale a românilor și a Europei Centrale și de Sud-Est (instituțiile medievale românești, formațiuni politice româno-slave din Transilvania, raporturile românilor din Transilvania cu spațiul românesc extracarpatic, influența bizantină asupra românilor, raporturile Transilvaniei cu Europa Centrală și Occidentală, structura etnică și confesională a Transilvaniei). Este adept al curentului naționalist. După apariția cărții *Istorie și mit în conștiința românească* a lui Lucian Boia, Ioan-Aurel Pop a publicat o carte în replică, respingând parțial teza deconstructivistă a istoricului bucureștean. A elaborat de asemenea manuale școlare alternative pentru liceu.

Școala

Primii 8 ani de școală (1962-1970) i-a făcut la Brașov. A continuat apoi la Liceul Andrei Șaguna din Brașov, pe care l-a terminat ca șef de promoție.

După efectuarea stagiului militar obligatoriu, în termen redus, a urmat (1975-1979) Facultatea de Istorie și Filozofie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, specializarea Istorie Medievală, unde, de asemenea, a terminat șef de promoție.

Din 1985, pe parcursul a 4 ani, desfășoară cursuri doctorale, astfel că, după susținerea tezei intitulate *Adunările cneziale din Transilvania în secolele XIV - XVI*, devine doctor în istorie.

Activitate didactică

Primii ani de profesie (1979-1984) îi desfășoară la Liceul industrial nr. 6 din Cluj-Napoca, unde predă istoria. Începând cu anul 1984, simultan cu înscrierea la doctorat, devine asistent universitar la Catedra de istorie a Universității Babeș-Bolyai. În 1992 obține gradul de lector universitar iar în 1996 pe cel de conferențiar universitar la aceeași catedră.

Din 1996, când obține titlul de profesor universitar, și până astăzi, Ioan-Aurel Pop a ocupat permanent aceeași funcție la catedra devenită, între timp, Departamentul de Istorie Medievală, Modernă și Istoria Artei.

În anul 2012, Acad. Ioan-Aurel Pop a fost ales în funcția de rector al Universității Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, reales în anul 2016.

În tot acest timp, Ioan-Aurel Pop a participat la numeroase schimburi de experiență și a desfășurat activitate profesională în străinătate. Între 1991 și 1992 a fost profesor invitat (bursier Fulbright) la Universitatea din Pittsburg – Pennsylvania (SUA), din 1993 deține funcția de director al *Centrului de Studii Transilvane din Cluj*, iar între 1994 și 1995 a fost director al Centrului Cultural Român din New York.

Între 2003 și 2007 a fost profesor asociat la Universitatea „Ca’ Foscari” și director al Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică din Veneția, iar între 2012 și 2013 a fost profesor asociat la Universitatea din Trento.

În anul 2001, când a fost ales membru corespondent al Academiei Române la doar 46 de ani, a fost cel mai tânăr membru al acestui for al elitei românești. În anul 2010 a fost ales membru titular al Academiei Române.

Președinte al Academiei

La 5 aprilie 2018 a fost ales președinte al Academiei Române.

În această calitate, Ioan-Aurel Pop a avut mai multe exprimări publice în domenii de mare actualitate.

Membru în organisme științifice

- Membru al Comisiei de istorie a relațiilor internaționale din cadrul Comitetului Internațional de Științe Istorice (Milano) din 1990;
- Membru al Ateneo Veneto (2005);
- Membru al Institutului de Sociologie Internațională din Gorizia (2005);
- Președintele Institutului pentru Studiul Politicilor Imperiale din Oradea, patronat de Academia Română, Universitatea din Oradea și Universitatea de Stat din Chișinău (din 2009);
- Președintele părții române din Comisia bilaterală a istoricilor din România și Rusia (din 2009);
- Vicepreședinte al Comitetului Național al Istoricilor din România;
- Institutul de Istorie A. D. Xenopol din Iași (2008);
- Membru în Comitetul științific al Institutului pentru cercetări de istorie socială și religioasă din Vicenza, Italia;
- Membru în Consiliul științific al Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei (din 2009);
- Membru în Consiliul științific al Muzeului Etnografic al Transilvaniei;
- Membru al Academiei Europene de Științe și Artă (Salzburg) din 2013;
- Membru al IACEHOF – International and Adult Continuing Education (IACE) Hall of Fame, Iași, România (din 2013);
- Membru în Colegiul Centrului European de Studii în Probleme Etnice al Academiei Române (2013);
- Membru în Consiliul general de atestare a diplomelor și titlurilor universitare (CNATDCU) (2016).

La Spitalul Județean de Urgență Bistrița, 16 septembrie 2016, cu Dr. Mircea Gelu Buta, Alex Ștefănescu, acad. Nicolae Manolescu, Emil Radu Moldovan, președintele C. J. Bistrița-Năsăud

Activitate publicistică

Cărți

Pe lângă cele peste 500 de studii și articole, a publicat mai mult de 70 de cărți, proprii și în colaborare, în: Albania, Argentina, Austria, Cehia, Germania, Italia, Marea Britanie, Polonia, Republica Moldova, România, Statele Unite ale Americii, Ungaria etc.

Autor

1. *Instituții medievale românești. Adunările cneziale și nobiliare (boierești) din Transilvania în secolele XIV-XVI*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991, 256 p.
2. *Românii și maghiarii în secolele IX-XIV. Geneza statului medieval în Transilvania*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 1996, 245 p.
3. *Romanians and Hungarians from the 9th to the 14th Century. The Genesis of the Transylvanian Medieval State*, Cluj-Napoca, Center for Transylvanian Studies, 1996, 246 p.
4. *Istoria Transilvaniei medievale: de la etnogeneza românilor până la Mihai Viteazul*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1997, 274 p.
5. *Geneza medievală a națiunilor moderne (secolele XIII-XVI)*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998, 232 p.
6. *Națiunea română medievală. Solidarități etnice românești în secolele XIII-XVI*, București, Editura Enciclopedică, 1998, 180 p.
7. *Românii și România. O scurtă istorie*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998, 166 p.
8. *Romanians and Romania: A Brief History*, New York, Columbia University Press (colecția „East European Monographs“), 1999, 150 p.
9. *Istoria, adevărul și miturile (Note de lectură)*, București, Editura Enciclopedică, 2002, 392 p.
10. *Românii și maghiarii în secolele IX-XIV. Geneza statului medieval în Transilvania*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Cluj-Napoca, Editura Tribuna, 2003, 290 p.

11. *Contribuții la istoria culturii românești (cronicile brașovene din secolele XVII-XVIII)*, 2003, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 338 p.
12. *I Romeni e la Romania. Una breve storia*, traducere și note de Giuseppe Munarini, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2004, 276 p. plus 5 hărți.
13. *Die Rumänen und Rumänien. Eine kurze Geschichte*, Zentrum für Siebenbürgische Studien – Rumänisches Kulturinstitut, Cluj-Napoca, 2005, 278 p. plus 6 hărți.
14. *Los Rumanos y Rumanía. Una breve historia*, Instituto Cultural Rumano, Cluj-Napoca, 2006, 268 p. plus 6 hărți.
15. *Die Rumänen und Rumänien. Eine kurze Geschichte*, Zentrum für Siebenbürgische Studien – Rumänisches Kulturinstitut, Cluj-Napoca, 2007, ediția a II-a, revizuită, 278 p. plus 6 hărți.
16. *Istoria românilor*, București-Chișinău-Cluj, Editura Litera, 2010, 192 p.
17. „Din mâinile valahilor schismatici...”. *Românii și puterea în Regatul Ungariei medievale (secolele XIII-XIV)*, București, Editura Litera, 2011, 381 p.
18. *Contribuții la istoria culturii românești (Cronici brașovene din secolele XVII-XVIII)*, ediția a II-a, Colecția *Historica XXI*, Editura Dacia XXI, 2011, Cluj-Napoca, 272 pagini.
19. *Biserica, societate și cultură în Transilvania secolului al XVI-lea. Între acceptare și excludere*, Editura Academiei Române, 2012, București, 122 p.
20. „De manibus Vallacorum scismaticorum...” *Romanians and Power in the Mediaeval Kingdom of Hungary (The Thirteenth and Fourteenth Centuries)*, seria *Eastern and Central European Studies IV*, Editura Peter Lang, 2013, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Oxford, Wien, 516 p.
21. *Cultural Diffusion and Religious Reformation in Sixteenth-Century Transylvania. How the Jesuits Delath with the Orthodox and Catholic Ideas*, The Edwin Mellen Press, 2014, Lewiston – Queenston – Lampeter, 220 p.
22. *Istoria, adevărul și miturile*, ediția a II-a, Editura Enciclopedica, 2014, București, 402 p.
23. *Eminescu și Transilvania (sau elogiul culturii naționale românești). Locul românilor în Europa – la confluența Occidentului latin cu Orientul bizantin. Lecția de românism a românilor de la răsărit (sau Cum am devenit moldovean...)*, seria „Rostiri Academice Românești”, Editura Eikon, 2014, Cluj-Napoca, 71 p.
24. *Transilvania, starea noastră de veghe*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, 298 p.
25. *Identitatea românească. Felul de a fi român de-a lungul timpului*, Editura Contemporanul, București, 2016, 216 p.
26. *A Short Illustrated History of the Romanians*, Editura Litera, București, 2017, 239 p.
27. „Din mâinile valahilor schismatici...”. *Românii și puterea în Regatul Ungariei medievale (secolele XIII-XIV)*, ediția a II-a revăzută, adăugită și ilustrată, Editura Școala Ardeleană, 2017, 530 p.
28. *Istoria, adevărul și miturile*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Școala Ardeleană, 2018, 382 p.
29. *Istoria ilustrată a românilor pentru tineri*, București-Chișinău-Cluj, Editura Litera, 2018, 240 p.
30. *History of Romania*, traducere în limba chineză, China Renmin University Press, Beijing, 2018, 275 p.

Semnează în calitate de coautor sau coordonează numeroase lucrări de specialitate.

Autor de manuale, cursuri, syllabus-uri (Text books):

1. P. Teodor, N. Edroiu, I. A. Pop, *Istoria medie a României. Formarea statelor medievale românești (sec. XII-XIV). Texte istoriografice*, Cluj-Napoca, 1982
2. Ioan-Aurel Pop, Victor Moldovan (coord.), *Istorie. Clasa a X-a*, Cluj-Napoca, 1999 (ediția I), 2002 (ediția a II-a), 215 p.
3. Ioan-Aurel Pop, *Introducere în istoria Transilvaniei medievale*, syllabus, Cluj-Napoca, 2002, 64 p.
4. Ioan-Aurel Pop (coord.), *Istorie. Clasa a XI-a*, Cluj-Napoca, 2005, 160 p.
5. Ioan-Aurel Pop, *Introducere în istoria Transilvaniei medievale*, curs special, Cluj-Napoca, (2005), 128 p.
6. Ioan-Aurel Pop, Ovidiu Ghitta, *Introducere în Istoria Medie a României*, curs, Cluj-Napoca, 2013, 159 p.
7. Ioan-Aurel Pop, *Istoria românilor pentru elevi*, Editura Litera, București, 2016, 236 p.

8. Zvetlana Preoteasa, Ioan-Aurel Pop, *Manual de istorie pentru românii de pretutindeni*, Institutul „Eudoxiu Hurmuzachi” pentru românii de pretutindeni, Centenar Marea Unire 1918-2018, București, 2018, 64 p.

Activitate ziaristică

Ioan-Aurel Pop a fost director al *Transylvanian Review* (cotas ISI) și membru în colegiile de redacție ale revistelor: *Medaevialia Transilvanica*, *Zavoda za hrvatsku povijest* (Zagreb), *Magazin Istoric*, *Jurnal Istoric* (Sankt Petersburg), *Banatica*, *Eurolimes*, *Xenopoliana*, *Destin Românesc* (Chișinău), *Studia Universitatis Petru Maior*, *Orașul*, *Tribuna*, *Columna*, *Crișana antiqua et medievalia*, *Brukenthal. Acta musei*, *Acta Terrae Septemcastrensis*, *Cetatea Bihariei*, *Crisia* ș.a.

Recunoaștere

- Membru corespondent al Academiei Române, 2001;
- Membru titular al Academiei Române – discursul de recepție, 2010;
- Membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei, 24 februarie 2015;
- Membru corespondent al Academiei Centrale Europene de Științe, Litere și Arte (L'Académie Centrale Européenne des Sciences, des Lettres et des Arts) din Paris, 1999;
- Doctor Honoris Causa al universităților din Alba Iulia, Timișoara, Oradea, Cahul, Galați, Sibiu, Universitatea de Stat din Chișinău, Universitatea Pedagogică Ion Creangă din Chișinău, Universitatea Petru Maior din Târgu Mureș;
- Membru titular al Academiei Europene de Știință și Artă de la Salzburg;
- Membru titular al Academiei Naționale Virgiliene din Mantova (Italia);
- Membru al Uniunii Scriitorilor din România.

La Seminarul de Medicină și Teologie, Bistrița, 12 mai 2016

Titluri, diplome, medalii

- *Ordinul Meritul Cultural* în grad de Cavaler (7 aprilie 2010);
- *Ordinul de Onoare* prin decretul Președintelui Republicii Moldova (21 decembrie 2010);
- Premiul George Barițiu al Academiei Române pentru lucrarea *Instituții medievale românești*, Cluj, Ed. Dacia, (1991);
- Premiul *Fundației Magazin istoric* pentru lucrarea *Românii și România. O scurtă istorie*, București, Editura Fundației Culturale Române (1998);
- Premiul anual al revistei *Astra*, Brașov, pentru publicistică de specialitate (2008);
- Premiul *Fundației Magazin istoric* pentru lucrarea *Istoria Transilvaniei*, vol. III, București, Editura Academiei Române (2010);
- Premiul de excelență al Institutului Eudoxiu Hurmuzachi pentru *Românii de Pretutindeni* (2011);
- Premiul Media de Excelență, din partea ziarului „Gazeta de Cluj” (2011);
- Medalia Crucea Transilvană, cea mai înaltă distincție a Arhiepiscopiei Clujului (2014);
- Comandor al Ordinului Militar de România (2014).

Acad. Ioan-Aurel Pop, rector al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

La Rectorat

Cu studenții, la Colegiul studențesc de performanță academică al UBB

Președinte de onoare al ediției 2018 a Târgului Internațional de Carte Gaudeamus

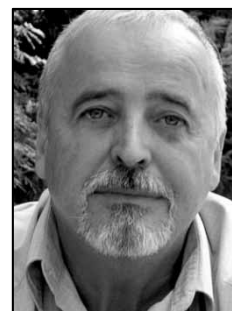
Fotoalbum Ioan-Aurel Pop

La ceremonia de deschidere a anului universitar 2018-2019

Identitatea românească în preajma Centenarului Marii Uniri (1918-2018)

Iacob NAROȘ

O suită interesantă de intervenții, articole, dialoguri și conferințe publicate în revista *Contemporanul*. Ideea europeană pe parcursul anilor 2016-2017 sunt prezente în această carte-antologie (*Identitatea românească în preajma Centenarului Marii Uniri (1918-2018)*), apărută la Editura Contemporanul, București, 2017, Colecția: „Istoria mentalităților”), ediție gândită, alcătuită și îngrijită de Aura Christi.

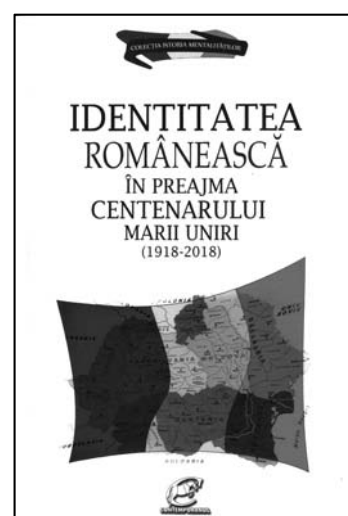
Nici că se putea o introducere mai bună, iată că Nicolae Breban deschide acest volum-document prin *În loc de argument* cu subtitlul *Când trebuie să ne simțim români* (Fragment din volumul *Viața mea*, Editura Polirom, 2017). O întrebare problematică pusă tatălui de către autorul copil într-un moment de cumpănă când, din refugiu, la reîntoarcere, el vede tricolorul românesc: „Tată, când trebuie să fim și să ne simțim români?”. Răspunsul ne apare la fel de simplu și emblematic: „Când România e contestată sau când se află în pericol.” Peregrinările lui Nicolae Breban prin satele românești, de la Recea, de lângă Baia Mare, apoi în satul Vărădia din județul Caraș, alături de amintirile lui dragi l-au făcut pe acesta să considere satul românesc „o matrice reală”, o citadelă a istoriei capabilă de a susține neștirbite valorile neamului românesc peste veacuri.

Aura Christi se alătură și ea cu un al doilea cuvânt înainte: *În loc de argument* cu subtitlul *Acasă – în exil*. Născută în Basarabia, ea locuiește „între zidurile ei de litere”, fiind unul dintre cei mai incozi scriitori contemporani, adică în București, unde, deși e acasă, se simte în exil. Întrebări retorice nu-i dau pace: „Ce au însemnat pentru Basarabia două secole?”. Răspunsul e trist și adevărat, doar singurătate și înstrăinare... Ca atare, Aura

Christi face o radiografie tăioasă a ceea ce se petrece în România de la o vreme și constată câteva aspecte acuzatoare: cultura noastră nu este cunoscută în lume, nici în țară, instituțiile sunt acaparate politic, cum e cazul Institutului Cultural Român, elitele sunt decimate, unele publicații sunt suspectate din punct de vedere politic (vezi *Contemporanul*). Alte referințe despre deznaționalizarea masivă din Basarabia, despre românii care părăsesc țara, trădări ale intelectualilor și ale politicianilor sunt prezente, actuale și pertinente. De asemenea, se deplânge soarta revistei *Contemporanul* și victimizarea lui N. Breban. Autoarea nu uită să elogieze Patria care a primit-o și modelele estetice pe care le-a urmat, de la Pușkin și Dostoievski și până la Nichita Stănescu și N. Breban. Cele de mai sus fac parte din volumul (*Acasă – În exil*, Editura Ideea Europeană, 2017).

Prima secțiune a cărții de față se intitulă: I. Aca-

ademia Română (1866-2016) În preajma Centenarului Marii Uniri (1918-2018) și cuprinde cinci puncte de vedere pertinente asupra temei după cum urmează: Ionel Valentin Vlad, *Academia Română – un simbol al unității naționale*, de fapt o conferință ținută la Ate-neul Român, la 4 aprilie 2016, cu prilejul aniversării a 150 de ani de la întemeierea

În anul Centenarului Marii Uniri

Academiei. Bogdan C. Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române, vorbește despre funcțiile acestei instituții în *Cum contribuie Academia Română la progresul națiunii române?*. Victor Voicu, în interviul *Academia Română trebuie să dea semnale pentru renașterea națională* se axează pe medicină și farmacologie. Din nou, Bogdan C. Simionescu răspunde întrebărilor despre chimie în *Conservarea valorilor și a identității naționale e un imperativ în actualul context european*. În încheierea primei structuri, Ioan-Aurel Pop, actualmente președinte al Academiei, în Dialogul realizat în cadrul emisiunii „Credință și cultură azi”, Trinitas TV, aprilie 2016, vorbește despre „Rolul cultural și social al Academiei Române” Cunoscut ca Director al Centrului de Studii Transilvane și al monumentalei lucrări *Istoria Transilvaniei* în trei volume, Ioan-Aurel Pop face un scurt istoric al Academiei de la „Societatea filosofică a Neamului Românesc din Mare Principatul Ardealului” urmată de „Școala Ardeleană” și până la Academia din 1866. Scopul acesteia încă de la formare a fost de ordin cultural și științific, de cultivare a limbii și literaturii, istoriei și folclorului în vederea întăririi unității noastre naționale, dar și unul politic, adică formarea statului național român. Alte probleme luate în atenție se referă la dimensiunea științifică adăugată ulterior, precum și momentele dificile de-a lungul existenței Academiei cum ar fi epurările regimului comunist, se știe că, din 1974 și până în 1989, nu s-a mai intrat în Academie. Se remarcă numărul mic de academicieni, vreo 77, mai puțini din domeniile umaniste, în special istorie, latină, chiar literatură. Autorul amintește câteva dintre direcțiile pe care Academia le-ar avea în atenție: criza de identitate cultural-religioasă, dar și de autoritate și responsabilitate a statului, de morală publică, criza elitelor, nevoia de modele, corectitudinea politică care e anticreștină și antireligioasă, chiar difuză.

Secțiunea a II-a, *Identitate. Suveranitate și Unitate națională* Palatul Patriarhiei – Ziua Unirii Principatelor, cuprinde comunicări științifice la sesiunea organizată de Patriarhia Română și Academia Română cu

prilejul împlinirii a 158 de ani de la Unirea Moldovei cu Țara Românească, în 24 ianuarie 2017. Au prezentat comunicări: Iulian Dumitrașcu, „Ceasurile Unirii de pe Dealul Patriarhiei au fost un timp binecuvântat de Dumnezeu”; Nicolae Breban, „Rolul spiritual al romanului românesc” (Despre Liviu Rebreanu, ctitor al romanului românesc autorul scoate în evidență două elemente spirituale, în romanul *Ion*, sărutul pământului și drama lui Apostol Bologa din *Pădurea spânzuraților*). Pentru o Europă Unită, subliniază N. Breban, „nu va trebui să-și piardă particularitatea, istoria, credința și trecutul.”; Dan Berindei, *Învățămintele unei „Zile de Aur”* (conferință legată de ziua de 24 ianuarie 1859); Mircea Păcurariu, *Biserica și Unirea Principatelor. Apelul unor academicieni români Către Poporul Român, Către Instituțiile Statului Român* din 8 februarie 2017, semnat de academicieni, membri onorifici și corespondenți a stârnit numeroase reacții dintre care amintim pe: Theodor Codreanu, *Din tenebrele inteligenței române*; Horia Vicențiu Pătrașcu; Magda Ursache, *A nu mai fi român?*; Dan Berindei; Alexandru Surdu, Ionel-Valentin Vlad, *Stâlpii poporului român: credința și limba*; Klaus Johannis, despre educație; Preafericitul Părinte Daniel; Ioan-Aurel Pop, *Imnul românesc întru latinătate – contribuții ale transilvănenilor*; Bogdan Crețu (despre criza ideologiei globalizante și criza retoricii populiste); Răzvan Theodorescu (românitatea); Alexandru Zub, *Națiunea culturală și națiunea politică la români în epoca modernă*; Ion-Aurel Pop, *Istoria – memoria comunităților*; Bogdan Crețu, *Cum poți fi român într-o Europă aflată în criză?*; Aura Christi, *Poezia. Exil, patrie sau destin?*; Horia Vicențiu Pătrașcu, *Modelul fugii și modelul confruntării. Rezistența prin cultură*; Dinu C. Giurescu, *Generații fără patrie*; și Mircea Platon, *Tactica sistemului de învățământ pârjolit* (o radiografie amară și tăioasă a învățământului românesc).

Capitolul al III-lea se intitulează *Clubul Ideea Europeană – Clubul Academicienilor*. În organizarea revistei *Contemporanul*, Clubul Academicienilor și Academia Română aflată la 150 de ani de la înființare (1866-

2016), a avut loc o dezbatere cu tema „Politică și cultură” propusă de N. Breban. Au fost lansate volumele *Acasă – în exil* de Aura Christi și *Existența prin cultură* de Gabriel Andreescu. Amfitrion, N. Breban, moderator, Aura Christi, au cuvântat următorii: Eugen Simion, Ionel-Valentin Vlad, Bogdan C. Simionescu, Victor Voicu, G. Andreescu, Horia Pătrașcu și Ramona Ardeleanu, ultimii doi, profesori de liceu, prieteni ai *Contemporanului*. Se adaugă și alte interviuri, grupaje de la radio și televiziune pe aceeași temă. Alte articole au ca subiect soarta câtorva mari scriitori români considerați pe nedrept „criminali de război”: Basarab Nicolescu scrie despre Vintilă Horia, G. Andreescu despre temele legii legionare; Dorin Popescu despre

Eliade și Cioran. De asemenea, se ia apărarea lui M. Vulcănescu și Radu Gyr, Valeriu Gafencu (de Magda Ursache), Petru Comarnescu (de Mircea Braga). Aura Christi combate excelent situația valorilor la români în *Cruciada împotriva valorilor exponente ale României*, iar Mircea Platon încheie capitolul cu *Introducere la ctitorii de țară*, prefață la volumul intitulat *Elitele și conștiința națională*, Editura *Contemporanul*, 2017. Așadar, avem de-a face cu o carte de ținută academică impecabilă, abil construită de către Aura Christi și binevenită Anului Centenarului Marii Uniri prin intervențiile pertinente la temă ale celor mai în vogă academicieni români.

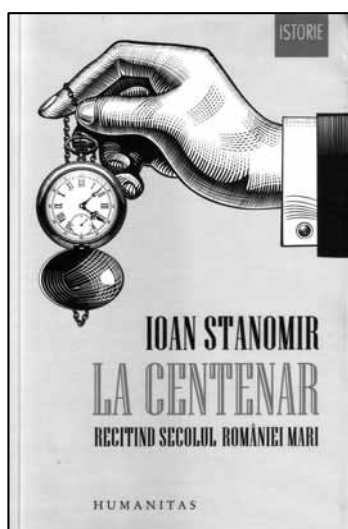
Arcade

O lectură personală și cu perdelele trase

Victor ȘTIR

Unul dintre titlurile notabile, apărut în anul 2018, la Editura *Humanitas*, în colecția *istorie*, este semnat de Ioan Stanomir și se numește *La Centenar recitind secolul României Mari*. După cum autorul mărturisește în

prefață, volumul se dorește a fi un parcurs împotriva curentului existent în societatea românească în 2018, dol-dora de discursuri patriotarde, exerciții de demagogie revolu-tută, ficțiuni patriotice: „Cartea de față este o modestă încercare de a merge în contra acestui curent oficial de conformism al entuzi-

asmului. Această carte este o tentativă modestă de a explora un secol sub semnul lucidității patriotice, iar prin asta se plasează în linia moderației junimiste.” Cu bogate resurse de comunicare, autorul așază în capul cărții discursul de la Alba Iulia al lui Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent, din care cităm: „Noi nu voim să devenim din oprimați oprimatori, din asupriți asupritori. Noi voim să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor. Noi propunem decretarea unirei cu regatul României a întregii Transilvanii, a întregului Banat și a întregului teritoriu locuit de români al Ungariei. Pe aceste teritorii locuiesc însă și alte neamuri, cu alte însușiri și alte tradiții. Noi nu voim să răpim individualitatea etnică, nici ființa națională a acestor neamuri. Noi nu voim să răpim limba nimănui, ci vrem ca

fiecare om să aleagă limba și credința în care vrea să trăiască atât în viața lui particulară, cât și în legătură cu viața de stat”.

Este pasajul discursului căruia i se impută în diverse cazuri neîmpliniri, considerând că Regatul României nu a mers până la capăt în ceea ce însemnează acordarea libertăților formulate pentru minorități. Nu este foarte greu de observat că Iuliu Maniu a formulat într-un entuziasm generos, în mod aproape liric, ținând cont de privațiunile și năzuințele seculare ale românilor din Ardeal, niciodată împlinite sub dominația austriacă și apoi sub cea austro-ungară. Maniu nu a luat în calcul posibilele diferențe de tradiții politice între provinciile României.

Autorul procedează la prezentarea, în datele sale esențiale, a secolului care se scurge de la 1918 până în 2018, anul Centenarului, evident, nu putea fi omis „Primul Război Mondial, Marele Război pentru că, odată cu el, ceva din natura modernității însăși se schimbă. Inocența lumii de ieri, evocată de Ștefan Zweig, se duce pentru totdeauna, la fel și încrederea în capacitatea progresului de a face să se nască o lume mai dreaptă și mai bună”.

După neutralitatea de doi ani, România intră în război alături de Antanta, nerespectând tratatul încheiat cu Germania de Carol I și ținând cont de calculul care oferea șanse mai mari de împlinire a dezideratului unității naționale după semnarea păcii. Faptele istorice fiind cunoscute, vom sublinia doar importanța inițiativei lui Woodrow Wilson de a formula dreptul popoarele la autodeterminare, impuls care a focalizat și energiile românești spre unitatea consfințită prin evenimentul aural de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918.

În opinia lui Ioan Stanomir: „România Mare nu era și nu putea fi doar un vechi regat extins, iar rețeta centralizării nu putea fi aplicabilă acum”. A spune însă: „Alba Iulia sau despre o primăvară care nu a rodit niciodată”, pare o abordare limitativă, dacă nu sceptică, defetistă.

Privind retrospectiv, autorul găsește pe traseul evenimentelor, momentele care au dus la înrăutățirea situației politice din România Mare, la cristalizarea în concert european a tiraniei lui Carol al II-lea, la care au contribuit și unii intelectuali dintre care este evidențiat filosoful Nae Ionescu. Legionarismul și antisemitismul sunt alte două fațete ale vieții politice interbelice, mobilizatoare de energii, de potențialități, nefolositoare cetățeanului, nici țării, fiind doar, rezonanțe ale spectacolului hitlerist. Corupția orchestrată de la cel mai înalt nivel de regele Carol al II-lea a avut consecință slăbirea instituțiilor statului și cedările teritoriale, începând cu Dictatul de la Viena (1940) prin care părți semnificative ale teritoriului României au fost smulse de către vecini, țara neavând capacitatea de a se apăra de Uniunea Sovietică sau de Germania, aflate în spatele Ungariei și Bulgariei. „Intervalul dintre septembrie 1940 și august 1944 este unul al sângelui, al războiului și al delirului antisemit”, spune textual autorul.

Campania militară antonesciană din Răsărit a eliberat Basarabia și mersul trupelor române alături de cele germane, în imensitatea Rusiei, a fost stopată prin schimbarea sorții războiului, prin ofensiva sovietică salvatoare. URSS a devenit învingătoare și, pe seama insurecției de la 23 august 1944, Stalin a retrocedat României și teritoriile răpite prin dictatul de la Viena. Privitor la statul român, autorul titrează: „Sfârșitul celui al Doilea Război Mondial este și sfârșitul României Mari. România intră în vârsta celui mai longeviv dintre totalitarisme, cel comunist. [...] România Mare lasă locul României democrat-populare. Geneza este în mișcare, marele fluviu își adună apele”. Este vorba de instalare societății de tip sovietic peste monarhia română, trecută în neantul istoriei, înlocuirea vechii constituții și a instituțiilor cu unele de tip așazis nou care să slujească noi stăpâni. Propri-

etatea particulară a fost desființată, elita țării distrusă în pușcării și lagăre de muncă forțată, în gulagul românesc, adesea cu un regim mai aspru decât cel din țara de origine, Uniunea Sovietică. De la plecarea regelui Mihai, țara a trecut prin regimurile Dej și Ceaușescu, întâiul de exterminare a omului interbelic, iar al doilea, de creare a omului nou, conform dogmei comuniste. Autorul analizează amplu schimbările din viața politică, socială, culturală, urmărind dinamica teleologică a regimurilor impuse.

„Timp de aproape jumătate de veac, România se va situa în imperiul dialectic al religiei politice. Comuniștii români, pe urmele celor sovietici, vor alcătui cu tenacitate panteonul destinat generației colective”, spune autorul, contrastând speranțele din fundalul spulberatei România Mare.

Nota dominantă a perioadei a fost centralismul conducerii politice a statului și fortificarea unui cult al personalității lui Nicolae Ceaușescu, după modelele similare din Uniunea Sovietică: „Statul lui Dej și Ceaușescu impune propria variantă de viitor luminos”, scrie autorul care continuă, apoi, în capitolul *Drum fără pulbere*: „Adevărată operă de creație a anilor Dej sunt crimele împotriva umanității... Demascare, reeducare și exterminare a dușmanilor”, o caracterizare sintetică, relevantă a perioadei respective.

Concepția lui Ioan Stanomir este marcată de un anumit voluntarism, de un determinism conform căruia: „1990 este anul din care vine postcomunismul românesc cu întreaga sa succesiune de crize și de violențe. 1990 trasează drumul pe care îl urmează România: Alegerile de atunci sunt ipoteca pe care nu o pot elimina decât parțial generațiile viitoare”. Autorul pare să nu acorde importanța meritată de schimbările din politica mondială, cristalizate în deceniul nouă și zece ale secolului trecut, așezând în seama forțelor interne, a priceperii sau nepriceperii, abilități scoase în joc de actanții politici români, adesea corupți și cu un impact nefast asupra dezvoltării României. Nu am sesizat evidențierea niciunei implicații străine în România, după unii, aflată, în prezent, sub ocupație. Ori, poate, găsește mai productiv să nu intre în hățișul

combinației de realități și zvonuri de pe piața „știrilor”. „La centenar, în jurul civismului se poate construi viitorul unei alte patrii, al unei patrii care, întemeiată pe legi, iar nu pe bunul plac, să redea oamenilor demnitatea confiscată de statul uzurpator și tiranic. Doar o asemenea patrie, niciodată întrupată cu adevărat în secolul României Mari, poate fi Patria noastră. Doar într-o asemenea patrie se pot împlini, după un veac, promisiunile declarației de la Alba Iulia”, prefigurează, enunță profesorul Stanomir speranța.

Reiese din *La Centenar recitind secolul României Mari* că țara cu acest nume a fost doar un deziderat, neîmplinit încă și așteptat.

Scris cu dezinvoltură, textul pare a avea toate datele unui eseu istorico-literar în care precizia argumentației este ispitită, cu sau fără succes, de metaforă și hiperbolă, rețetarul autorului având un dozaj convingător, masa textuală, în totalitate, o fluiditate dinamică, procurând prin stil satisfacție lectorului, chiar dacă nu reține aproape nimic notabil, pozitiv, din secolul marcat. O lectură foarte personală, dacă se poate spune!

Machetă monument

Intelectualii de portbagaj – elitele trecutului

Menuț MAXIMINIAN

În volumul *Elitele și conștiința națională*, apărut la Editura Contemporanul, Mircea Platon are unul dintre cele mai frumoase discursuri legate de intelectualii țării, cu totul diferit față de ale celor care se „bat” cu pumnul în piept că promovează reperele culturale.

Se vede la universitarul Mircea Platon cum, cărămidă cu cărămidă, și-a construit un portret solid. A publicat peste 200 de eseuri, comentarii politice și recenzii în toate revistele culturale importante din țară, dar și peste hotare. Cele 17 eseuri din carte descriu o perioadă istorică mare, de la primele semne de închegare a statului modern român, până la zi. Avem un trecut, o moștenire culturală pe care o ignorăm. Din postura filosofului, Platon reușește să facă diferențiere între „intelectualii de portbagaj”, născuți în blocuri de beton, și elita de altădată, care înfăptuia Marele Act al Unirii de la 1 Decembrie 1918, împreună cu mulțimea. Avem nevoie și astăzi de asemenea elite care să coordoneze proiectele de țară. Pentru a vedea ce ne lipsește sau de ce se ascund elitele, Mircea Platon ne propune să ne reîntoarcem în trecut, să ne întâlnim cu Gheorghe Asachi pe care ar trebui să-l cunoaștem ca o personalitate marcantă a culturii noastre, alături de care a stat Carol Mihalic De Vodocin, unul dintre străinii care s-a românizat și a contribuit la propășirea societății românești de la mijlocul secolului al XIX-lea, fiind ctitor și profesor al primei școli de arte și meserii din Moldova.

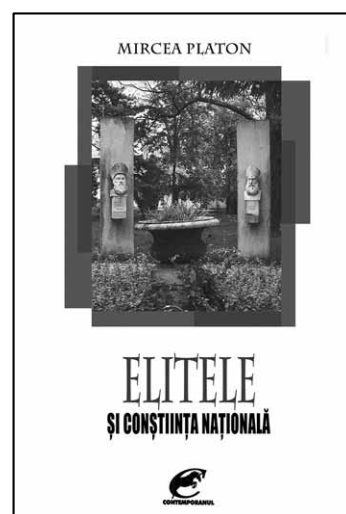
Unde sunt discursurile de altădată, cum este cel al lui Gheorghe Asachi, din 1855, care spunea: „Toate sentimentele, care unesc pre oameni între sine și-i îndeamnă spre virtute, sunt nobile. Cinicul, ce are în dispoziția sa purure sofisme în contra tuturor senti-

mentelor generoase, se deprinde a se fâli cu filantropia sa pentru a desprețui iubirea de patrie... Patria mea este lumea. Ungheriul cel mic, în carile sunt născut, nu poate avea drept de a fi preferat înaintea alegerii mele, fiindcă nu este mai presus de atâte alte țări, unde-i de asemenea bine, ba poate și mai mult. Iubirea de patrie este numai un egoism obștesc a unui număr de oameni, carii locuiesc într-o țară și întru care și fac dreptăți pentru a urî pre ceilalți oameni.”

Vorbim, în acele vremuri, despre personalități ca Nicolae Iorga, Gh. I. Brătianu, Constantin Rădulescu-Motru sau Mircea Vulcănescu, Costache Negruzzi, C. Sturdza, Constantin Caragiu, care și-au arătat disponibilitatea pentru construcții culturale și economice de anvergură. Să nu uităm de acțiunile Junimii post pașoptiste, care au continuat programul elaborat și pus în practică de pionierii modernizării organice a societății românești.

Cartea lui Mircea Platon este un manual de construit o țară, la fel cum vorbim și despre proiectul revistei *Convorbiri literare*, apărută într-un cadru în care energiile naționale erau destul de puternice pentru a face să intre în joc ideile și instituțiile capabile să articuleze națiunea română pe baza unui proiect coerent.

La Mircea Platon răzbate ideea de românism adevărat, nefiind nici măcar o clipă de acord cu asocierea termenilor de balcanism, miticism, inconsecvență și improvizatie

pentru noi. Dând exemplu pe Nicolae Iorga și prezența lui în arhivele vieneze și ale Siguranței Regale din perioada 1903-1914, naționalismul lui fiind perceput de autorități în termeni de clasă, ca revoltă a unui fond social obscur ce trebuia menținut în lanțuri și pe care activitatea lui Iorga risca să-l agite. Mircea Platon vorbește despre dosarele fostei Securități și dezbaterile care ar trebui să fie mai largi, despre modul în care serviciile secrete au compromis activitatea elitelor țării. „România are tot ce îi trebuie pentru a fi o națiune bine întocmită. Doar că firele sunt conectate greșit. E ca și cum ai avea o moară de vânt pe care ai băga-o sub apă așteptând apoi să-ți alimenteze cu energie o fabrică de conserve în care tu ai vrea să fabrici ciorapi. Potențialul României e ignorat și risipit din cauză că subansamblele României sunt conectate anapoda de o pseudo-elită care nu înțelege să ajute la structurarea personalității naționale a românilor. Și această structurare începe de la buna noastră așezare în raport cu potențialul identitar, cultural și modelator de acțiune pe care ni l-au lăsat strămoșii” spune Platon.

Interesante sunt și abordările etnologice trecute prin filtrul filosofului, cum ar fi cele ale structurării personalității lui Mircea Vulcănescu și a sociologiei gustiene interbelice.

Mircea Platon spune că după căderea regimului comunist din România a urmat o invazie de firme de brokeraj ideologic, care au conlucrat în scopul de-culturării românilor: „năvala ONG-urilor și «experților» occidentali și propulsarea în posturi de conducere, cu sprijinul puterilor dominante (SUA, Germania și UE, în cazul României) a elitelor «evolute», au falsificat discursul public, împingând populația spre zonele extremiste sau ale presei

de scandal aparent necontrolate de «hegemon»”.

Doctor în istorie al Universității din Columbus, Ohio, autorul are un discurs clar și radical, care își impune consecvența. În epoca noastră, când majoritatea persoanelor poate publica un e-book sau blogări la nesfârșit, diferența dintre eficacitatea gândirii colective, a gândirii teleghidate ale cărei distribuție și publicitate sunt subvenționate masiv și subteran în scopul stabilirii parametrilor dezbaterii de masă, și verticalitatea de nișă a vocilor autonome rămâne strivitoare. Nu există doar economie de dumping, ci și elite de dumping, „elite” ieftin de manufacturat și de amplasat în posturi influente în țara țintă. Elite teleghidate care scot din competiție elitele locale. „Omul a devenit devalorizat atât ca forță de muncă, cât și ca forță de gândire. A fost abolit de experții predicând statul minimal, austeritatea neoliberală și predominanța gândirii privatizat-experte, mercenare” subliniază Mircea Platon.

E clar, ordinea mondială capitalistă nu se bazează doar pe diviziunea globală a muncii, ci și pe diviziunea globală a gânditului. Tendința e, desigur, ca unii să producă, iar alții să înghită pe nemestecate ce li se dă. Să consume „idei”, să se îndoape cu conceptele modificate genetic în laboratoare „cu idei de unică întrebuințare”.

Sunt exprimate clar ideile care au plămădit România modernă. Textul surprinde revoltele unui intelectual de marcă al țării, care încearcă să repună pe matca normalului reperele culturale, fără elite neavând nicio șansă pentru redresarea poporului și scoaterea României din conul de umbră în care se află în momentul de față.

Tabuuri ale României Mari: Balcicul

Ovidiu PECICAN

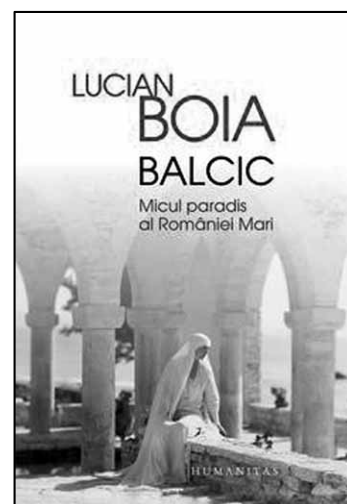

Chestiunea Cadrilaterului reprezintă una dintre problemele tabuizate ale istoriei românești contemporane. Cadrilaterul a devenit o traumă nevindecată pentru România, cu atât mai mult cu cât, vreme de mai bine de jumătate de secol, discutarea ei onestă, publică a fost strict interzisă¹.

Deși de Cadrilater nu se leagă decât unele dintre episoadele mai vechi și mai noi ale istoriei românești² – episodul imperiului Asăneștilor, care au stăpânit în nume propriu ambele maluri ale Dunării, stăpânirea dobrogeană a lui Mircea cel Bătrân, campaniile dunărene ale lui Vlad Dracul și Vlad Țepeș, campania sud-dunăreană a lui Mihai Viteazul, participarea la războiul ruso-turc din 1877-1878, implicarea importantă în războaiele balcanice – printre românii s-a născut în timp sentimentul că teritoriul respectiv le revine de drept. Nu doar în virtutea păcii de la București, ci și ca urmare a participării lor la moștenirea Imperiului Otoman. Nefiind însă abordată frontal, chestiunea respectivă a rămas până astăzi împinsă sub covor.

Cu toate acestea, Lucian Boia, cunoscut pentru îndrăzneala lui consecventă de a contraria versiunile acceptate, oficiale, ale istoriei românești, a pus, într-un eseu istoric recent, și chestiunea Cadrilaterului. Cu referire precisă la împrejurările de la începutul secolului al XX-lea, istoricul nota că „În condițiile în care micile state balcanice erau pe punctul de a-și extinde considerabil teritoriul, românii aspirau și ei la o extindere și, neavând deocamdată acces la teritoriile predominant românești (Transilvania aparținând Ungariei, Bucovina, Austriei și Basarabia, Rusiei), se orientau spre ceea ce părea posibil de anexat” (ibidem, p. 13).

Referitor la implicarea României în disputarea moștenirii otomane balcanice, Lucian Boia lansează o teză demnă de a fi reținută. În momentul declanșării războaielor balcanice, România era încă redusă la Regatul format din Moldova – păgubită de Basarabia încă din 1812 – și Țara Românească, năzuind să își completeze componența cu celelalte provincii românești. „Proiectul românesc, ca și cel al popoarelor balcanice, nu era imperial, ci național. Criza prelungită a Imperiului Otoman lăsa să se întrevadă împărțirea Peninsulei Balcanice în state naționale; ar fi fost un semnal și pentru restructurarea sau dezmembrarea monarhiei austro-ungare. Tentația imperialistă, în spiritul epocii, nu era însă complet absentă. Hotare «naționale», firește, dar împinse cât mai departe, pe seama celorlalți, amestecul de populație, atât de caracteristic Europei Sud-Estice și Centrale, oferind mai peste tot un argument și unora, și altora. «Dreptul istoric», cu multiplele-i secvențe care se bat cap în cap, încurca și mai tare lucrurile” (ibidem, p. 14). După Boia, deci, stăpânirea Cadrilaterului de către români a avut la bază aspirația spre completarea statului național cu teritorii pe care memoria istorică românească nu le uitase. Românii doreau să fie un factor activ în noii Balcani, postimperiali, ai națiunilor, și pentru că – adaug eu – românii (vlahii) fuseseră prezenți acolo pe parcursul întregii istorii

medievale și moderne. Dacă această dorință avea ceva imperialist rămâne de reflectat. În acel moment România era încă inclusă în Tripla Alianță, reprezentând interesele, nu atât germanice, în regiune, cât pe cele contrare expansiunii ruse.

Politica elitelor conducătoare ale Europei avea în vedere însă altceva. După Lucian Boia, „Justificarea declarată a acțiunii românești a fost menținerea echilibrului balcanic. Nici un stat din Balcani nu trebuia să se întâlnească peste măsură în detrimentul celorlalte. Exceptând, se înțelege, România, țară aflată – în termeni strict geografici – în afara ansamblului balcanic, totuși, oarecum balcanică, în termeni geopolitici mai largi, și înțelegând să-și păstreze un ascendent în regiune. Or, tocmai această poziție eminentă părea primejduită prin reușita eventuală a proiectului unei Bulgarii mari” (ibidem, p. 14). Din perspectiva elitelor politice românești, o Bulgarie mare în proximitatea imediată, ținând seama de afinitățile politice pe care această țară le avea cu Rusia, nu era deloc o perspectivă liniștitoare pentru statul român recent, deocamdată incomplet și relativ fragil și expus. De aceea, arată istoricul, „Argumentul avansat a fost acela al unei consolidări strategice a frontierei dobrogene. Era și o compensație în raport cu anexiunile făcute de ceilalți pe seama Imperiului Otoman, România neluând parte la împărțire, odată ce nu mai avea frontieră comună cu acesta. O compensație și pentru românii balcanici (aromâni sau macedo-români în cea mai mare parte), pe care România n-avea cum să-i încorporeze. Și din acest punct de vedere, Cadrilaterul era susceptibil să ofere o soluție, ca regiune destinată colonizării cu români macedoneni” (ibidem, p. 16). Că, până la urmă, tocmai frontiera dobrogeană s-a dovedit cea mai expusă, urma să se clarifice numai câțiva ani mai târziu, în timpul Primului Război Mondial. Dar în vremea dinainte, a războaielor balcanice, România judeca situația existentă în alți parametri, ca parteneră a marilor puteri ale Europei Centrale în jocul menit să stăvilească un avans rusesc către sud-est.

Aparent, a vorbi despre Cadrilaterul românesc înseamnă să pomeniști o istorie de

circa trei decenii – neglijabilă la scara întregii istorii. Datorită însă evenimentelor amestecate, cu mixaje de populații și episoade divergente de putere în Țara Cavarnei, semnificația românească a Cadrilaterului este mult mai complexă, chit că nu din cale afară de clară. Aparenta ei obscuritate parțială are însă mult de a face cu fantasmările specifice Bărăganului pe care le deslușea Vasile Băncilă într-un eseu faimos despre semnificația Ardealului în istoria românească. În această direcție, Lucian Boia se întâlnește cu filosoful brăilean al culturii: „Cadrilaterul a prelungit și a amplificat un imaginar dobrogean deja conturat” (ibidem, p. 26).

După Lucian Boia, „Cadrilaterul n-a fost pentru români o experiență prea fericită. Cert este că a întreținut o tensiune permanentă între România și Bulgaria. Ostilitatea dintre cele două țări s-a manifestat din plin în Primul Război Mondial, când s-au aflat în tabere opuse. În urma înfrângerilor românești din toamna anului 1916, bulgarii s-au reînstatat în Cadrilater (manifestându-și intenția de a anexa întreaga Dobroge); odată cu victoria Antantei, administrația românească revine spre sfârșitul anului 1918. Avea însă să dureze doar până în 1940, când, sub presiunea Germaniei și a Italiei, România cedează definitiv Bulgariei teritoriul disputat (tratatul de la Craiova, 7 septembrie 1940)” (ibidem, pp. 17, 18).

Judecând calm, la rece, lucrurile, se dovedește însă un fapt. „Cadrilaterul cunoaște în perioada sa românească o dezvoltare industrială și comercială semnificativă (în 1914 se înregistrau 892 de întreprinderi de toate categoriile; în 1930, numărul lor crescuse la 5.236)” (ibidem, p. 36). Multiplicarea de circa cinci ori a situației economice existente la preluarea zonei de către statul român nu lasă loc de dubii. Perioada stăpânirii românești în Cadrilater a fost spornică, nu perdantă, prilejuind dezvoltarea și stimularea potențialului existent în regiune. Dintr-o perspectivă inversată însă are dreptate istoricul să conchidă că, de fapt, „Cadrilaterul a adus românilor mai multe griji decât motive de satisfacție. Cu o excepție: o unică și splendidă excepție. Un dar neașteptat: Balcicul” (ibidem, p. 19).

Lucian Boia socotește Balcicul – fără a o spune expres – perla Cadrilaterului și, într-un anume sens, inima artistică a României Mari. Încercând să facă Balcicului o dreptate istorică, el pune însă într-o anumită penumbră centrul Baia Mare, a cărui importanță în dinamica plastică a țării și a Europei Centrale a fost mult discutată. Este adevărat însă că nu la Baia Mare, ci la Balcic și-a făcut regina Maria cuibul preferențial.

Evocarea episodului românesc la Balcic nu este romanțată. „În memoria colectivă a românilor este prezentă doar povestea românească a Balcicului interbelic, atât de strălucitoare, în realitate, și încă și mai mult în imaginar. Românii însă, până la sfârșit, n-au constituit la Balcic decât o minoritate «superpusă», placată pe anterioarele structuri demografice ale orașului, dar cât se poate de distinctă, și, la nivelul ei de sus, mult deasupra celorlalți, în termeni socio-culturali” (ibidem, p. 36). Din acest punct de vedere, se poate spune că Balcic a fost locul unde românii s-au constituit într-un soi de prezență mondenă și aristocratică, aproape unicul unde ei au putut juca un asemenea rol.

Istoricul constată, oricum, că nu dezvoltarea economică fără precedent din perioada românească a fost cea care a adus renume localității. „Pictorii, ... sunt, de fapt, cei care au creat sau au recreat Balcicul, l-au transfigurat în asemenea măsură încât ne e greu să mai distingem între realitate și imaginar” (ibidem, p. 29). Meritele plasticienilor sunt nuanțat apreciate de Lucian Boia. „Dacă Iser a descoperit Cadrilaterul pentru sine, Satmary, dimpotrivă, a descoperit Balcicul pentru toată lumea...” (ibidem, p. 32). Lucrurile s-au petrecut printr-o modificare de perspectivă și de accente în imaginarul pictural. „Absente atâta vreme în arta autohtonă, manifestate apoi încă timid în preajma războaielor balcanice, temele acestea «maritim-orientale» cunosc, începând din 1913-1914, o amplificare extraordinară. Devin, brusc, teme privilegiate, imprimându-și puternic marca asupra întregii picturi românești. A fost primul efect – cine l-ar fi prevăzut? – al anexării Cadrilaterului: aproape o revoluție artistică!” (ibidem, p. 34)

Cei mai sensibili la farmecul locului au fost artiștii penelului. „Pictorii au descoperit Balcicul. Aveau să-i rămână credincioși până la capăt. După război, migrarea lor pe Coasta de Argint se reia și se intensifică. Balcicul devine – și de departe – tema cea mai frecventă în pictura românească. De la artiști renumiți până la modești anonimi, aproape că nu e pictor român care să nu fi trecut măcar o dată pe acolo. Sunt mulți care vin an de an, deveniți, iremediabil, «prizonieri» ai Balcicului. Se ajunge până la o frecvență de 150 de pictori în fiecare sezon de vară” (ibidem, p. 44). Toposul inspiră într-un mod care nu are nimic tiranic, observă Lucian Boia. Dimpotrivă, el pare să stimuleze întâlnirea stilurilor și a perspectivelor, tolerând cele mai diferite abordări. „Balcicul impune – până la obsesie – un subiect, dar nu și un stil. Fiecare artist evoluează pe coordonate proprii, supunând subiectul propriei viziuni sau lăsându-se influențat în funcție de temperamentul său specific. Locul îndeamnă deopotrivă la constructivism și la impresionism, împingându-i pe artiști fie spre accentuarea formelor și volumelor, fie spre disoluția lor” (ibidem, pp. 47, 48). Furnizând stări de spirit și material valabil unei continue efervescențe artistice, orașul de pe malul Mării Negre nu avea cum să îl lase indiferent pe exegetul imaginarului. Acesta constată însă că, dincolo de furnicarul artistic românesc de la Balcic, stimulatoare s-a dovedit acolo prezența reginei Maria: „...aceasta va fi marea operă a reginei. În mersul general al țării nu mai avea de jucat un rol pe măsura pasiunii care clocotea în ea. Avea, de fapt, treptat, să fie dată la o parte. Toată energia, toată imaginația și le-a concentrat atunci asupra domeniului său de la Balcic. A fost a doua legendă pe care a creat-o, după cea a războiului” (ibidem, p. 56).

Din nou ceea ce reține atenția este mitologia, producția imaginarului regal, de astă dată. Un nou mit legat de regalitate și de propria, augustă, persoană i se atribuie protagonistei aulice a episodului. „Domeniul de la Balcic e pentru ea Paradisul. Un târâm al libertății, ieșirea dintr-o lume constrângătoare. Într-un fel, o reîntoarcere la lipsa de griji a copilăriei. Balcicul «mediteranean» se înfăți-

șează în imaginarul ei ca o reactualizare a Maltei, unde mica prințesă petrecuse cea mai fericită perioadă din viață (pe vremea când tatăl său, Alfred, duce de Edinburgh, al doilea fiu al reginei Victoria, comanda flota britanică din Mediterana). Paradisul regăsit, așadar” (ibidem, p. 59).

Prin aportul artiștilor – nu doar plasticieni, ci și scriitori precum Emanoil Bucuța ori Cella Serghi – și prin contribuția decisivă a reginei Maria, Balcicul s-a încărcat de o secretă energie spirituală; tocmai cea pe care încearcă istoricul să o detecteze și să o evedențieze în cartea sa. „Loc miraculos cu nesfârșită încărcătură mitologică, Balcicul ajunge să concentreze o diversitate de simboluri. Marea este unul dintre acestea. Nu era mai multă mare la Balcic decât la Constanța sau la Mangalia, dar era o mare exotică, aparent îndepărtată, un țărm de mare cucerit, susceptibil să ilustreze un început de «expansionism» maritim românesc” (ibidem, p. 173).

Atent la provocările României interbelice, Lucian Boia constată că „Balcicul invita și la o simbolică multiculturală, prezentă și aceasta în contextul românesc al epocii, deși aproape la fel de marginală ca și marea. «Multiculturalistul» prin excelență e același [Emanoil] Bucuța...” (ibidem, p. 177). Ceea ce părea tot mai greu de obținut în raport cu evreii, ceea ce rămânea improbabil în raport

cu maghiarii din epocă, părea să fie plauzibil față de bulgarii Balcicului. Timpul istoric scurt avut la îndemână, ca și multiplele condiționări contradictorii din epocă au lăsat în urmă însă acest posibil episod reușit de fuziune transetnică și de toleranță cordială.

Dar, în vara și toamna lui 1940, „România Mare își încheie istoria; odată cu ea, se destramă și visul micului paradis de la Balcic” (ibidem, p. 198). Astfel, Balcicul românesc paradisiac a devenit, mai curând decât s-ar fi putut crede, *the lost Paradise*, cum ar fi spus John Milton, al românilor; de fapt, una dintre amintirile foarte dureroase ale efemerei construcții grandioase statale numite România Mare.

Istoric al imaginarului asupra trecutului, Lucian Boia știe că „Rămâne cu noi doar acea parte a trecutului susceptibilă să stârnească imaginația. Balcicul este Balcic tocmai fiindcă peste Balcicul real, și transfigurându-l, s-a așezat un Balcic imaginar” (ibidem, p. 218). Dacă Balcicul geopolitic face astăzi parte din Bulgaria, Balcicul românesc continuă să umple mințile și inimile de poezia unui topos, de farmecul și de culorile lui. Într-un fel, cartea istoricului reîntregește – simbolic vorbind – România interbelică în partea ei sudică, redând artei care vorbește despre acest loc sufletească forța ei de reverberație și semnificațiile sale o vreme oculte.

Note:

1. Lucian Boia, *Balcic. Micul paradis al României Mari*, București, Ed. Humanitas, 2014, pp. 174, 175: „Pe lângă cedarea «materială» a tot ce fusese românesc în Balcic, regimul comunist, mergând mai departe, își propune ștergerea Balcicului și de pe harta spirituală a României, eliminarea lui din memoria colectivă a oamenilor. Nu era o excepție. Așa s-a întâmplat cu toate teritoriile pierdute: Basarabia, Bucovina, Cadrilaterul... Au fost izgo-

nite și din istorie, iar cuvintele respective au devenit tabu (abia în anii '80, odată cu accentuarea tendințelor naționaliste, aveau să revină, parțial, în vocabular și în istorie)”.

2. Ibidem, p. 17: „De jur-împrejurul României se aflau aproape peste tot ținuturi locuite de români. Mai puțin în Cadrilater! Era cel mai puțin românesc dintre teritoriile limitrofe României”.

Marea Unire sub ochiul rece al datelor statistice

Ion Radu ZĂGREANU

Moto

„istoria se face, astăzi, altfel, în orice caz
nu reîncălzind la nesfârșit vechiul discurs naționalist.”

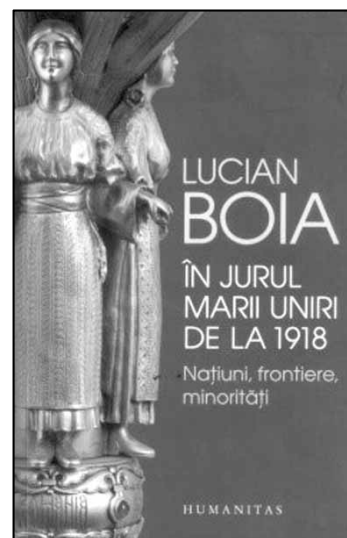
(Lucian Boia)

Printre lucrările recente dedicate Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, studiul lui Lucian Boia *În jurul Marii Uniri de la 1918. Națiuni, frontiere, minorități* (Editura Humanitas, 2017) se distinge prin modalitatea de abordare a stării de fapt care a precedat Marea Unire. Peisajul național, politic, social, etnic și religios al Transilvaniei de atunci este analizat preponderent din perspectivă statistică. Statistica nu se referă doar la Transilvania fiindcă Lucian Boia nu „privește izolat” crearea României Mari, ci în cadrul unor evoluții globale, determinate de destrămarea celor trei imperii: Habsburgic, Otoman și Rus. Autorul ne avertizează că avem nevoie de o „istorie europeană”, România fiind parte a „unui ansamblu”, contextul în care s-a realizat Marea Unire a fost o „scenă extrem de fragilă, cu primejdii răsărind la tot pasul”.

Interesant, interpretarea statistică a unui crucial eveniment istoric pentru români, înfăptuirea Marii Uniri, completează, susține, argumentele istoricului obișnuit, descifrează pregătirea, starea de așteptare a transilvănenilor români pentru finalizarea actului măreț de la 1 Decembrie 1918.

Controversatul Lucian Boia, cunoscut pentru demitologizarea istoriei (*Istorie și mit în conștiința românească*, 1997), acceptă „și o doză de mitologie”, dar călăuzitor îi este spiritul „abordării critice”. Întâi Lucian Boia te supune dușului rece al statisticii, apoi, nu renunță la cunoscutele lui păreri: nici dacii, nici Mihai Viteazul n-au avut sentiment național. Pe urmă, contrazicându-se, afirmă energic

că „românii erau pregătiți pentru marele act al unirii” fiindcă erau „motivați de visul lor de veacuri: crearea României Mari”. Ideea României Mari exista în imaginarul colectiv doar ca o construcție ideală, țară așezată nu între munți, ci între ape: Dunărea la sud, Nistrul la răsărit, și Tisa la vest, cum semnala Constantin Kirițescu (*Istoria războiului pentru întregirea României*, București, 1927).

După Lucian Boia determinantă a fost prăbușirea celor trei imperii, amintite anterior. Românii transilvăneni s-au luptat până la 1914 doar pentru „drepturi egale” în cadrul monarhiei habsburgice. Datele statistice referitoare la structura etnică a Imperiului Habsburgic, la deosebiri religioase, la „clivajele sociale”, nu favorizau stăpânirea imperiului. „Încâlcitul amestec etnic și cultural” imperial nu mai putea dura mult timp, chiar dacă Primul Război Mondial nu ar fi avut loc, pare să sugereze Lucian Boia. Componenta demografică a Transilvaniei, numărul mare al românilor de aici, a fost factorul determinant al alipirii Transilvaniei de România.

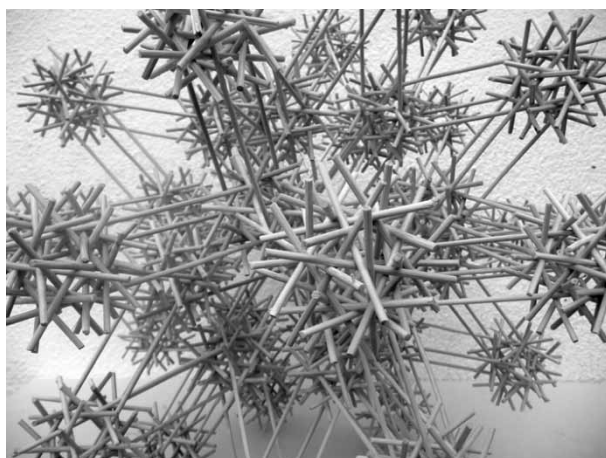
Abundența statistică a cărții lui Lucian Boia devine o demonstrație logică a urmărilor

istorice ale Primului Război Mondial. Nu doar „școala de patriotism” a istoricilor și rolul elitelor care au înflăcărât masele, trebuie avute în vedere în analiza acestei „ore astrale” a românilor, 1 Decembrie 1918, ne atenționează Lucian Boia. Sub „ochiul rece” al statisticii, datul istoric al Marii Uniri este consolidat. Soluțiile de salvare ale Imperiului Habsburgic au eșuat lamentabil. Ungaria nu a acceptat autonomii regionale, exceptând Croația. Bănățeanul Aurel C. Popovici, în lucrarea *Statele Unite ale Austriei Mari*, 1906, prezenta un plan de federalizare a monarhiei habsburgice, pe baze naționale, prefigurând 15 state naționale. Proiectul lui era inaplicabil, susține Lucian Boia, datorită diferențelor etnice, religioase, sociale din țările componente ale imperiului. România a fost „construcția națională cea mai solidă”, înfăptuită la sfârșitul Primului Război Mondial, observă Lucian Boia. Alte state ca Cehoslovacia, Iugoslavia s-au dovedit a fi nedurabile. Dreptul „natural”, etnic a prevalat asupra „celui istoric”. Deși „România Mare” era alcătuită „din părți destul de diferite”, spre deosebire de Cehoslovacia și Iugoslavia, tentația federalistă nu s-a dezvoltat printre români, deși de multe ori hotărârile „centrului” deranjau. A rezultat o „națiune bine sudată”, în care, totuși, afirmă Lucian Boia, integrarea minorităților nu a fost o reușită deplină. Minoritarii continuau în România

întregită să fie majoritari în unele medii citadine sau în anumite sectoare economice.

Lucian Boia se arată înțelegător față de reacția maghiarilor la ceea ce s-a întâmplat la 1 Decembrie 1918. Obişnuți cu aura lor regală și imperială, ungurii au avut mult de pierdut. Dezmembrarea Ungariei mari, subliniază Lucian Boia, încă înainte de Trianon, s-a petrecut în numele dreptului „natural”, fiecare popor având țara lui „acolo unde e majoritar”. Alături de dreptul etnic, regula generală a nașterii noilor popoare din Imperiul Habsburgic, a fost admis și dreptul istoric, unele considerente de ordin geografic și geostrategic. Nu pot fi neglijate și unele abuzuri. Alegerea datei de 1 decembrie, ca zi națională pare a fi pentru unguri „o, provocare”, „nu este o dată pe care maghiarii să o aprecieze în mod deosebit”, conchide Lucian Boia. Transilvania a devenit azi mai românească decât în 1918. România și Ungaria trebuie să urmeze „calea europeană”, Europa transformându-se dintr-un „continent până nu demult conflictual într-o casă în egală măsură primitoare pentru toți locuitorii săi”.

Lucian Boia a încercat în această lucrare, după propria mărturisire, „să pună în context formarea României Mari”, pentru a evita insularizarea istoriei românești, convins că „adevărul, pur și simplu, este mai complex și mai nuanțat”.

Boson, detaliu

Povestind istoria

Olimpiu NUȘFELEAN

Melania Cuc – poetă, prozatoare și ziaristă – a publicat recent, la Editura Vatra Veche din Tîrgu-Mureș, un roman cu tematică istorică, *Cei de pe apa Zugului*, dedicat bunicilor săi. E exprimată o latură sentimentală în această dedicație, ca și în universul descris, luat din locurile unde s-a născut și unde trăiește în prezent autoarea, zona ținînd de comuna Teaca, vestită cîndva pentru vinurile sale și aflată acum în redescoperirea vechii faime, aparținînd meleagurilor bistrițene. Evenimentele se derulează din vara anului 1917 pînă în preajma actului mării Uniri.

O căruță a poștei o lasă pe Letiția Dedian, tînăra învățătoare, în poarta Școlii comunale (confesionale) din Hînsuri. Aici ea va încerca să-și cîștige existența, integrîndu-se în comunitatea locului, sau, cum o prezintă naratorul (omniscient): „Secundă cu secundă, picătură cu picătură, Letiția Dedian simțea cum se contopea cu noua realitate, (– una idilică?!, n.n. –) așa cum culoarea se amestecă firesc în icoana zugravului.” Aici va fi găzduită în casa țărănească, primitoare, a Mareșilor, va afla despre aspirația fiicei gazdelor, Mariuca Mareș, de a deveni pictoriță, își rememorează copilăria, are naivitatea să recite poemul *Doina* la o întrunire, cînd „Versurile căzură ca o grindină peste adunarea de politicieni maghiari...”, și, prietenă cu o unguroaică, „Deputatul Ruzi își propusese să facă din prietena fiicei sale, nu hîrtia de turnesol a istoriei comune a românilor și maghiarilor, ci punctul de sprijin de care avea el nevoie pentru a demonstra în fața prietenilor din «Tabla regească» din Mureș, că: «În Turnul Babel, care este Transilvania, trăiesc în devălmășie și omenie nu numai ungurii și germanii, românii și evreii, ci și ucrainenii, polonezii și țigani!»”. Copilul Negru Mihiu, zis Fekete, are de mic sentimentul istoriei, gîndindu-se la Principatul România de peste munți. În preajma sărbătorilor Crăciunului, feciorul Docanului este arestat (demonstrativ) pentru că, vorba unui jandarm, „Ista hăndrălau o

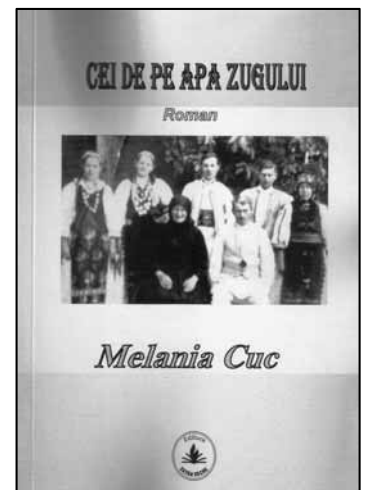
vrut să fugă piste graniță, să se alăture alor lui, care și-or cumpărat mai an, pămînt și case în Principat.” Protagonista trăiește o poveste de iubire cu un tînăr grof, Kelety Pișta, simțind cum „toată ființa bărbatului răspundea cu aceeași pasiune sentimentelor” ei, și de la care va avea un urmaș, fără să-i declare asta iubitului ei.

Cu faptele lor, în aparență mărunte, oamenii – în expresia tînărului avocat Liviu Fekete – „rescriu istoria”.

Tematica istorică este exprimată atît prin protagonistul principal, cît și prin comunitatea atît de eterogenă, și totuși coerentă în cele din urmă, din universul evocat. E poate și un roman de formare, de forjare, atît a persoanei, a insului cuprins în istorie, cît și a comunității: „Trăind cu românii și cu ungurii laolaltă, Letiția se detașa voit de originea ei românească, încerca să gîndească corect și pentru asta se punea în situația în care ar fi fost, dacă ar fi fost unguroaică sau ar fi fost fructul unei familii mixte, cum erau atâtea. Altminteri, se părea că oamenii trăiau în bună înțelegere. Dar, Letiția Dedian era totuși o româncă și învățată că tot ce o înconjură în Transilvania îi aparținea de drept, printr-o moștenire sfîntă și de atâtea ori stropită cu sânge.”

Romanul e scris alert, cu simțul frazării, cu o bună percepție a naturii, cu lirism în descrieri (anotimpuri, personaje, peisaje...), cu cunoașterea evenimentelor derulate în epocă, cu o adecvată folosire a limbajului local, arhaic, cu iz istoric.

E vorba de o pertinentă poveste a istoriei, de spus măcar din cînd în cînd.

Din antecedentele Marii Uniri

Mircea POPA

Marele eveniment național de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia nu a fost unul obișnuit. Poporul românesc de pe cele două versante ale Carpaților a așteptat timp de secole să își unească forțele și teritoriul, spre a realiza visul de odinioară al mării Dacii. Împrejurările vitrege ale istoriei au făcut ca timp de mai bine de secole, bariera naturală a Carpaților să fi împărțit pământul românesc în două, cei de la Răsărit de Carpați și cei de la Apus de Carpați să fi avut rosturi diferite, date de popoarele și imperiile mai mari și mai puternice care au influențat soarta lor politică. Chiar dacă obiceiurile, limba, portul, credința religioasă, modul de a fi și de a gândi, substratul etnico-social s-au păstrat intacte de o parte și cealaltă a munților, stăpânirile străine ne-au adus pe cap fie pe turci, fie pe austrieci sau unguri care ne-au ținut despărțiți cât au putut pentru a ne exploata bogățiile, a ne rășlui comorile, a ne pune la lucru în folosul lor. Atunci când conștiința națională, trezită timp de câteva secole prin aportul strălucit al generației iluministe, încercate apoi în iureșul revoluției de la 1848, a dat în clocot, în împrejurările favorabile ale Primului Război Mondial, marii bărbați ai țării s-au întrunit în mai multe rânduri, la Arad, Oradea (Manifestul către popoarele lumii), la Sibiu și în alte centre din vatra Transilvaniei, în care conducătorii Partidului Național Român s-au sfătuit cum să procedeze mai bine, pentru ca actul Marii Uniri să poată întruni cât mai multe cerințe internaționale. Ideea ca unirea să fie proclamată de armată a căzut repede cu numeroase critici; tot așa a căzut și ideea ca Unirea să fie proclamată de Partidul Național Român, varianta care a câștigat cele mai numeroase sufragii a fost aceea a proclamării ei printr-o mare adunare populară, la care să fie de față reprezentanți aleși din toate ținuturile românești, din toate clasele și stările sociale, din toate neamurile care trăiesc pe teritoriul vechii Dacii. Și așa s-a și întâmplat. Dar, pentru a avea și girul aliaților noștri

francezi, care organizau și coordonau armata noastră de dincolo de munți, conducerea Partidului Național Român a găsit cu cale să fie consultați și prietenii noștri, pentru că opinia lor cădea greu în cumpănă. Așa s-a hotărât ca să fie trimiși mesageri ai Ardealului la Iași, pentru a sta de vorbă cu conducătorii militari și politici de atunci despre pașii care urmau să fie făcuți de cei din Ardeal pentru ca toate lucrurile să meargă cât mai bine, iar căile diplomatice ce urmau a sancționa actul să fie cât mai ușoare.

După cum se știe deja, la Iași a fost trimis, de la Blaj, cu un automobil, doctorul Nicolae Bălan, reprezentant al Mitropoliei Ortodoxe Române de la Sibiu, care s-a întors de acolo în 22 noiembrie 1918, cu toate indicațiile necesare privitor la mărețul act. Un rol esențial în stipularea lor l-a avut contele de Saint Aulaire, ambasadorul Franței în România, dar și conducătorul misiunii franceze în România, generalul Berthelot, dimpreună cu șeful militar românesc, generalul Prezan, dimpreună cu șefii politici ai românilor, frații Brătianu, Nicolae Iorga, Mihai Cantacuzino etc. Concluziile unanime s-au concretizat repede în câteva puncte esențiale de care reprezentanții românilor din Transilvania trebuiau să țină cont și să nu se abată de la respectarea lor, ca o platformă de bază care să ducă la scopul fixat. În primul rând, recomandarea avea în vedere sistarea oricăror tratative cu guvernul ungar. În al doilea rând, trebuia fixată ziua și locul adunării populare pentru proclamarea necondiționată a unirii. Proclamația urma să fie punctul de plecare al tuturor demersurilor viitoare, de aceea organizarea adunării populare trebuia grăbită. Inițial ea ar fi urmat să se organizeze în aceeași zi cu adunarea de proclamare a unirii de către Bucovina, dar cei din Ardeal nu s-au putut mișca așa de repede și data a fost fixată ulterior la 1 Decembrie. Rolul conducător avea să le revină consiliilor populare care ființau atât la orașe, cât și la comune și sate. Ideea plebiscitului e superfluă și nedorită; în schimb

se insistă asupra câștigării de partea unirii a reprezentanților minorităților, sașii, șvabii, secuii, evreii, mai puțin ungurii, care sunt împotriva. Granițele viitoare vor face obiectul unor tratative viitoare, la fel ca disputele teritoriale cu sârbii și cu alți vecini. Tezele unirii să fie generoase, dar să nu reprezinte doar generalități. Scrisoarea trimisă de Nicolae Bălan lui Vasile Goldiș la Arad la 7/20 noiembrie dă seama de alte două lucruri: 1) urgența lucrului (în sensul că recomandările au fost trimise cu avionul la Blaj, pentru a ajunge și în mâna celor de la Sibiu) și 2) faptul că Vasile Goldiș era socotit principalul creier politic care să pună în aplicare doleanțele celor din România, căci lui i s-a trimis o scrisoare separată. Așa a și ajuns el să fie principalul raportor al adunării naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

Ca unul din documentele de seamă ale Marii Uniri, actul pomenit mai sus este extrem de prețios în foaia de parcurs pe care fruntașii politici ai românilor trebuiau s-o respecte. Îl reproducem în continuare:

I

Iași, la 7/20 nov.1918

Scumpe Dle Goldiș!

Pe urma îndrumării ce ne adusese de la Arad dl Bohățel, de a lua contact cu guvernul de la Iași, la îndemnul unor membri ai consiliului nostru sibian, am luat sarcina asupra mea. Plecând cu automobilul din Sibiu, joi dimineața în 14 nov.st.n. am rezbit prin Mediaș, Târgul Mureșului, Reghin, la Bistrița, de unde, după ce mi-am cules informații de la ai noștri, am plecat prin pasul Bârgăului la Vatra Dornei în Bucovina, sâmbătă în 16 nov.st.n. către seară am sosit la Iași.

E peste putință să redau impresiile și emoțiile covârșitoare prin cari am trecut în timpul călătoriei și a petrecerii mele de până acuma aici. Mă voi sili să vă comunic pe scurt ce e esențial și mai necesar ca să știți pentru orientarea D-voastră, înțeleg întregului consiliu și acțiunilor politice ce trebuie să întreprindeți în aceste zile mari. În armată s-a decretat mobilizarea unor contingente suficiente pentru a opera cu succes contra aceloră ce nici acum nu vreau să recunoască dreptul nostru la libertate și independență politică deplină. În desăvârșit acord cu aliații s-a ordonat trecerea armatei peste Carpați, spre împlinirea idealului nostru secular. Nu vă

puteți închipui ce entuziasm a produs faptul acesta în toate inimile. Zvonurile că ostașii nu ar fi răspunzând la chemare și că țărâtimea s-a revoltat sunt absolut mincinoase.

Imediat după sosire am obținut audiență la bărbații politici cu rol conducător, cărora le-am dat informații detaliate despre stările de la noi și despre activitatea consiliului nostru central. Ca trimis al consiliului sibian, în înțelegere cu cel de la Arad, am făcut expozeul asupra situației înaintea ministrului președinte Coandă, a generalului Prezan, șeful statului major, a fraților Brătianu și a altor fruntași ai partidului liberal, a dlui Nicolae Iorga, Mișu Cantacuzino, Cuza etc. Astăzi am fost primit la ministrul Franței, Saint-Aulaire, care, cu o extraordinară căldură ne-a garantat și pe mai departe tot sprijinul pentru realizarea întreagă a tuturor aspirațiilor naționale. D-zeu a voit, că cu ocaziunea audienței la acest bărbat însuflețit de iubire față de neamul nostru, să fie la legațiunea franceză și ministrul plenipotențiar al Angliei și al Statelor Unite. Prin dl Saint-Aulaire am fost prezentat și acestora din urmă, comunicându-le voința neștrămutată a poporului român din Ungaria și Transilvania de a se uni cu regatul României. Încă în prezența mea, toți trei miniștri s-au învoit să comunice guvernelor lor această declarație ce le-am făcut-o.

Cumpănind cu toată seriozitatea ce o comportă chestiunea, explicațiile primite pentru orientarea D-voastră, mă rog să procedați în chipul următor:

1. Dacă nu ați făcut până acum, întrerupeți orice preparative cu guvernul maghiar, pentru că numai încurcă chestia.

2. În timpul cel mai scurt posibil într-o adunare ce se va ține ori și unde, dar mai bine la Alba Iulia, și la care ar participa mulțime cât mai mare și reprezentanții consiliilor noastre locale de pretutindeni, proclamați alipirea necondiționată la România.

Proclamația aceasta este indispensabilă și cerută de modul cel mai categoric și de urgență din toate părțile. S-a așteptat să fie făcută până acum și orice întârziere este enorm de păgubitoare intereselor noastre. Ministrul Franciei a cerut-o ca o condiție *sine qua non* a tuturor pașilor pe care guvernul francez îi face pe lângă aliați pentru izbândirea cauzei noastre, care, după informațiile telegrafice ale d-lui Tache Ionescu este bine garantată. Lăsați orice considerație laoparte și chiar dacă ar chiar trebui să aduceți cea mai mare jertfă, conformați-vă întocmai. Am avut plăcere să vorbesc la Iași cu

dl. Sextil Pușcariu, care mi-a dat ideea să țineți adunarea de proclamație a unirii pe duminică ce vine, în 24 st.n., pentru că /atunci-n.n./ vor proclama și frații bucovineni alipirea la România și dacă s-ar face același lucru simultan și la noi, se va considera ca un plebiscit suficient pentru a servi de bază la deciziunile ce le va lua conferința de pace. Min/istrul/ Franciei ține plebiscitul de prisos, dacă se va face proclamația acum, până armata României nu a intrat mai adânc în interiorul țării, va trage neasemănat mai mult în cumpănă, decât s-ar face între alte condiții mai târziu. Cu privire la fixarea granițelor prezintă oarecare dificultăți numai din partea Banatului locuită de sârbi. Dl. Ionel Brătianu mi-a spus s-o reclamăm cu stăruință și aceasta, conform convențiilor încheiate, deoarece făcându-se navigabil Murășul din mijlocul Ardealului vom avea trecere prin Tisa la Dunăre. Dl. Iorga e de părerea să renunțăm la această pretenziune, pentru că nu e bine să stăm rău și cu sârbii, pe câtă vreme ucrainenii nu ne iubesc, maghiarii și bulgarii ne urăsc pe întrecute. Să ne păstrăm măcar pe sârbi ca prieteni. Chestiunea teritorială veți trata-o în proclamațiune cum o veți afla-o de bine. Poate nu ar fi consult să intrați în amănunte.

3. După ce se va face proclamația unirii în adunări prin centre de toate părțile, în frunte cu consiliile locale, să se facă și redacteze cât mai multe aderențe. Eu am arătat pretutindenea că e de prisos să se facă plebiscit tocmai în Ardeal, de unde s-a conceput pentru prima dată ideea ideii naționale și care a dat atâția apostoli înflăcărați ai ei.

Dacă veți face proclamație în chipul arătat veți înlesni numai acțiunea diplomatică până la pace și hotărârile congresului de pace, dară veți arăta că e superfluu orice alt plebiscit.

4. Cred că armata nu va întâmpina rezistență serioasă, eu însă am informații cari pot lăsa posibil și contrarul. Am făcut-o aceasta cu gândul bun de a asigura cât mai bine succesul. Înaintarea se va face încetîșor, mai ales acum la

început, până ce se vor concentra trupe mai multe. Întâmpină foarte mari greutăți aprovizionarea că țara a fost stoarsă de nemți. Lipsurile aci sunt foarte mari, în Bucovina și mai mari. Pentru trebuințele armatei se vor face rechiziții, mai ales de la străini. Mi-a declarat azi gen. Prezan că dacă populația rom/ânească/ ar sări trupelor într-ajutor cu alimente, înaintarea s-ar face mult mai repede. Vă rog să luați măsuri în direcția aceasta, prin consiliile locale din toate centrele și chiar prin satele noastre. Completați organizația pretutindenea prin oameni de încredere și de ispravă. Gardele noastre vor avea să susțină ordinea în dosul frontului.

5. Pe urma audienței ce-am avut azi la Regele Ferdinand, vă rog să dați expresie și tradiționalismului nostru dinasticism, proiectat asupra coroanei române.

6. Proclamația Unirii cu România să se facă fără nici o rezervă, că cu atât mai mare greutate (să se poată face) față de elementele străine. Ar fi greșit să se accentueze vreo rezervă cât mai mică în păstrarea vreunei autonomii în cadrul statului român, cum greșit ar fi dacă s-ar proclama numai unirea tuturor românilor într-un stat național. E necesar să se proclameze nu teze generale, ca aceasta cum au făcut-o frații din Bucovina, cari însă în duminică ce vine vor proclama în concret unirea. Așa să se facă și la noi primul pas.

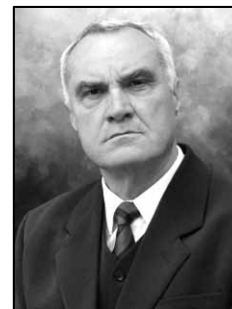
7. Ar fi de dorit să luați contact cu sașii și șvabii din Banat, promițându-le drepturi largi, conform indicațiilor din scrisoarea dlui Brătianu. Dacă s-ar putea, stați de vorbă și cu secuii, cari de altcum vor ajunge cei dintâi sub ocupație.

8. Proclamația și aderența să se redacteze în mai multe exemplare, din fiecare trimiteți un exemplar la Blaj, ca ocazional să poată fi luate cu aeroplanele la Iași. Informații și altceva veți mai primi și prin un curier trimis de aici. Au revoir,

ss dr. Nicolae Bălan

Căpitanul Victor Precup a fost trimis cu primul aeroplan la Blaj. Acțiunea lui a rămas în istoria evenimentelor de la 1918 ca „zborul Marii Uniri”.

Un articol antologic despre Ziua Marii Uniri: Ion Chinezu, *Gânduri pentru Ziua Unirii*

Ion BUZAȘI

Ion Chinezu (1894-1966) este un critic literar important din literatura Transilvaniei în perioada interbelică, întemeietorul unei reviste literare *Gând românesc* (1933-1940), care a contribuit la înnoirea și revigorarea literaturii ardelen. Această revistă este de fapt „principala sa operă”, pentru că paginile scrise de el constituie substanța unicului volum, apărut postum prin grija lui I. Negoțescu: *Pagini de critică*, E.P.L., 1969. N. Manolescu apreciază că „este întâiul critic ardelean interesat de estetic și nerefractar la poezia modernă; este un cronicar literar demn de crezare și merită o reputație mai largă decât a avut-o în epocă”.

Cunoscător temeinic al câtorva limbi europene, ca orice cărturar ardelean de odinioară, ne-a dat traduceri excelente din literatura germană și maghiară. Despre literatura maghiară din Transilvania a scris un valoros studiu de sinteză, teza sa de doctorat, *Aspecte din literatura maghiară ardeleană*, Cluj, 1930.

A fost un participant entuziast la actul Marii Uniri. Student la Budapesta și membru al Societății Literare „Petrui Maior”, dezbătea în toamna anului 1918 câteva modalități de pregătire a

actului istoric, cel mai însemnat din istoria poporului român. Ca studenții blăjeni de odinioară, din anul 1848 și acești tineri români cutreieră, după șapte decenii, satele Transilvaniei și cheamă locuitorii acestora la Alba Iulia. Între manuscrisele rămase de la Ion Chinezu sunt și câteva procese verbale semnate „Ioan Chines notar”, care atestă participarea lui la Marea Unire de la Alba Iulia și apoi în alte pagini gânduri de viitor pentru consolidarea statului național unitar român. Și participarea și această încredere în viitorul țării

sunt exprimate în acest articol antologic, *Gânduri pentru Ziua Unirii*, publicat în revista *Gând românesc*, An IV, 1936 nr. 12.

Gînduri pentru Ziua Unirii

Ion CHINEZU

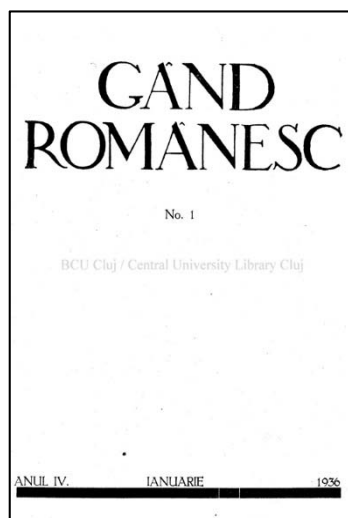
Cît va trăi pe aici rîndul de oameni care a apucat ziua de 1 decembrie 1918, această zi își va păstra înțelesul ei de minune înfăptuită sub privirile muritorilor, de împlinire a vremurilor, așteptată din neam în neam, cu deznădăjduită și nepotolită credință. Ea s-a ridicat de pe acum spre înălțimea de azur și, curățită de orice zgură a vremelniceii, și-a luat locul în constelația veșnică a românismului. Generațiile ce vor veni așa vor vedea-o: fixată

în solemnă imobilitate pe vecie. Pentru noi însă ea rămîne însoțită de cosmica rumoare a despărțirii pămîntului de ape, a nașterii luminii din întuneric.

Revăd toamna tragică, de plumb de acum optsprezece ani. Ca balaurul din poveste, colosul țărilor centrale slăbea din puteri, văzînd cu ochii. Dintre dărîmături de cetăți, printre cele din urmă bubuituri de tunuri, se înfiripă atunci, după atîta amar de

vreme, o nădejde, devenită certitudine uriașă, irezistibilă în cele din urmă: o nouă și dreaptă așezare a popoarelor în hotarele lor firești.

Dreptatea românească se făurea atunci pe mai multe fronturi, în mai multe țări, dar pretutindeni eforturile erau animate de princi-

piul unității, atât de viu, de ascuțit și de conștient, cum numai la un popor cu o singură misiune istorică este cu putință. Dacă neamul nostru a păcătuit vreodată prin dezbinare, el și-a ispășit toate păcatele prin suverana promptitudine cu care și-a înțeles destinul în toamna aceasta hotărâtoare.

Cîți dintre noi, martori anonimi ai acelor zile, s-au agitat, s-au frămîntat, copleșiți pînă la teroare de greutatea milenară a acestei toamne, care a rămas, pentru o întreagă generație, sanctuar de nostalgii, rezervată celor mai curate gînduri și celor mai aspre remușcări!

Îmi aduc aminte de înflăcăratele discuții de la societatea „Petru Maior” a studenților români din Budapesta, de „Jägerhorn” faimoasa cafenea în care parlamentarii români își dedeau întîlnire, îmi amintesc de zguduitoră emoție pe care a dezlănțuit-o Alexandru Vaida-Voevod cînd într-o ședință a parlamentului maghiar a anunțat răspicată voință a Ardealului românesc de a se rupe de Ungaria și de a-și hotărî singur soarta sa pentru viitor și revăd zilele de descompunere a monarhiei austro-ungare: regimente întregi întorcându-se de pe fronturi în debandadă, o revoluție fără sens și fără scop, culminând, ca într-un sfârșit de tragedie, prin împușcarea primului ministru maghiar, Ștefan Tisza.

Apoi periscopul amintirii se oprește asupra Clujului din octombrie și noiembrie, asupra agitatorilor consfătuiri de la banca „Econumul”, asupra „Senatului poporului român” – cum se numea, cu vădite reminiscențe de

orgoliu latinist, prima încercare de organizare a românismului din aceste părți –, asupra lui Amos Frîncu mai ales, căruia va trebui să i se facă odată dreptate întreagă pentru marele suflet românesc de care a dat splendide dovezi în acele zile de incertitudini cînd Clujul era plin de armată maghiară și cînd acest romantic, scriitor de inteligență, era atât de sus față de mulți alții care s-au urcat pe urmă, dar pe alte scări, în timp ce Amos Frîncu, fire de boem generos, se stinge în mizerie...

Nu se poate spune ce deosebire profundă era între aspectul general al Ardealului și cel al Ungariei în toamna aceea. Acolo o țară scăpată din frînele oricărei discipline, incapabilă de a prinde sensul momentului decisiv; aici, în Ardeal, un popor calm și demn, recules și grav, cu presentimentul marilor hotărîri pe care bănuia că va trebui să le ia.

Am înțeles atunci mai bine ca oricînd ce comoară zace în sufletul țărănimii noastre și de ce procesul istoric nu putea să aibă alt sfîrșit decît acela pe care l-a avut. Insist asupra acestor însușiri ale țaranului român din Ardeal: cine nu le cunoaște și nu le recunoaște nu înțelege nimic din evenimentele ce s-au precipitat în toamna aceea memorabilă. Tratatelor pe care cu autoritate de bărbat de stat Iuliu Maniu le-a purtat la Arad cu ministrul ungar Oscar Jaszi, această mare putere țărănească le-a dat suportul necesar și autoritatea secretă și cine a cutreierat în acele săptămîni Ardealul și a văzut inimoasa activitate a multor intelectuali – în consilii și gărzi naționale – a trebuit să înțeleagă că toată această activitate febrilă se răzima pe fondul compact al unei puteri latente și al unei cuminenții adînci și tăcute, care venea dintr-o experiență adunată cu economie din vremuri îndepărtate și care nu se irosea în explozii superflue, dar corectă, prin muta ei disciplină, zelul pripit al unora și rezervele lașe ale altora.

Adunarea de la Alba-Iulia este în primul rînd gloria nepieritoare a acestor țărani români, care, abia întorși dintr-un război ce a semănat jalea în mai toate casele, n-au pregetat să pornească la drum în toi de iarnă, pentru ca prin prezența lor să întărească hotărîrile ce urmau să fie luate în istorica cetate. Și dacă

organizatorilor vrem să le aducem omagiul cel mai înalt, vom spune că meritul lor adevărat este acela de a se fi ridicat la înălțimea acestui mare suflet popular și nicidecum invers.

Despre acest 1 decembrie 1918, pe care nu știu ce socoteală politică ciudată a vrut să-l scoată din rîndul marilor noastre sărbători, va trebui să spunem mereu că e cea mai însemnată zi din întreaga istorie a neamului românesc de la venirea legiunilor pe pămîntul Daciei și pînă astăzi. 1 decembrie 1918 e însăși finalitatea românească realizată, e sinteza tuturor eforturilor noastre de o mie de ani, e plebiscitul care însumează nu numai adeziunile unei generații, ci a tuturor acelor care ne-au precedat și care, nădăjduind și crezînd în această zi, ne-au pregătit-o pe tainicele drumuri ale sîngelui, ale graiului și ale datinilor. Iată de ce, din cuprinsul zilei de 1 decembrie trebuie să eliminăm orice notă de beatitudine ușoară și de paradă goală pe care am reușit s-o aninăm de ideea însăși a sărbătorii naționale. Ziua aceasta merită să i se restituie înțelesul ei religios primar: de început de leat, de moment unic prin măreția lui austeră, biblică.

Și peste ziua de 1 decembrie în 1918 la Alba-Iulia adia într-adevăr duhul sfințeniei, negrăitul fior al prezenței Dumnezeuului popoarelor. Cînd președintele Adunării, bătrînul Gheorghe Pop de Băsești, și-a încheiat cuvîntarea cu biblicul citat: „Acum sloboade, Doamne, pe șerbul tău, căci văzură ochii mei mîntuirea neamului românesc”, sala s-a cutremurat ca la auzul unei solii mesianice, iar cînd, la capătul magistralului sau discurs, Vasile Goldiș a ajuns să citească înțîia din hotărîrile propuse, și anume: „Adunarea națională a tuturor romanilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească... decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România”, în acest moment, printr-o coincidență ce părea regizată de providență, clopotele catedralei din cetate au început să sune. Era în crucea amiezii și cuvintele puternice ale oratorului se împleteau cu cîntecul clopotelor, care cobora în valuri largi, ca un mesagiu divin, peste mulțimea înfiorată.

#

*

Miracolul unirii românești nu e surpriză, ci împlinire, nu e lovitură de teatru de ultim moment și sub protecția baionetelor, ci urmare logică, nu e pradă de război, ci realizarea justiției imanente a istoriei. Cine ar vrea să revizuiască această unire, nesocotind din ce depărtări vine ea și din cîte fire e împletită, ar face ca și cum ar vrea să mute munții sau să întoarcă rîurile spre izvor. Căci justificarea istorică a actului de la Alba-Iulia e întregită și confirmată de copleșitoarea realitate a ceea ce vom numi duhul de totdeauna al acestui pămînt. Cucerirea pentru eternitate a unei țări nu e faptul de arme în sine, ci integrarea înceată, pînă la definitivă contopire, în ordinea suverană a acestui duh. A te simți la tine acasă cu conștiința dreptului de vechime imemorială și cu aspirația nezdruccinată de a-ți împlini destinul aici, a pune stigma spiritului tău pe colțul de pămînt pe care stai și pe stelele de deasupra lui, iată ce însemnează stăpînire. Și în acest sens al certitudinii interioare, românii au fost stăpîni în Ardeal în ciuda tuturor conspirațiilor țesute împotriva lor.

Și cînd o istorie nu izbutește să realizeze tainica fuziune de care vorbim, ea va curge pe deasupra în albii artificiale, cu veșnicul tremur al riscului de a fi dislocată. În preajma războiului tragicul cântăreț maghiar, Andrei Ady, a arătat cu profetică groază destinul astfel îndrumat al poporului său.

Cînd ni se vorbește, cu arguții advocățești, de o cultură europeană pe care am fi ruinat-o, avem impresia că se ocolește, voit, problema fundamentală a pozițiilor pe care ne găsim și că un vechi procedeu de narcotizare, ale cărui efecte s-au arătat odată, continuă anacronic.

Să ne înțelegem odată pentru totdeauna: culturi citadine de stil înalt – căci în numele acestora ni se vorbește – sînt foarte puține în Europa. Cea ungurească nu figurează printre ele, fiindcă această cultură ungurească nu are nici originalitatea și semnificația, nici continuitatea și omogenitatea necesară definirii unui stil: ea este o colecție de reflexe mimetice printre care rar și aproape cu caracter de excepție străbat duhul etnicității pure. Nu dintr-o țară în care umanismul înfloritor la curtea lui Matei Corvinul, a fost importat din Italia și cultivat mai cu seamă de Italieni, în

care reforma limbei naționale chiar s-a făcut după calapoade germane, în care „părintele istoriei literare maghiare” a fost un german (Toldy-Schedel), în care clerul înalt a fost și este încă în mare parte slovac și german și în care însuși președintele ligii revizioniste este un șvab (Herczeg-Herzog: în copilărie nu știa ungurește) – nu dintr-o asemenea țară ne pot veni lecții în această privință.

Încît prudent și cuviincios ar fi să se renunțe la aceste argumente care nu duc la nici o concluzie și să mutăm discuția, dacă ni se cere, pe un teren unde se poate vorbi mai cu rost, și anume pe terenul culturii populare. Sub raportul acestei culturi – se vorbește doar atît de insistent despre aceasta – este de considerat un factor de decisivă importanță: potrivirea omului cu peisajul, legătura intimă între un popor și orizontul în care este așezat. Această relație nu e întâmplătoare și nu e realizabilă prin improvizație: ea e rodul unei îndelungate și tainice colaborări, e marca secretă și inimitabilă a oricărei culturi populare vechi, autohtone și autentice.

Noi Români am creat cultura populară cea mai specifică a locurilor acestora, fiindcă noi și numai noi ne-am risipit sufletul pe toate văile și pe toate coclaurile ardelene, realizînd astfel o interferență, o compenetrațiune între om și fire de o așa de mare intensitate, încît ni se pare că munții, pădurile, văile și apele și norii nu pot respira și grăi decît în ritmul limbii și cîntecului românesc.

Această senzație, greu de definit, de a fi la el acasă aici de cînd lumea, Românul din Ardeal o are și Ungurul de pe Pustă nu o are. Patria spirituală a acestuia e în altă parte. Versurile lui Petofi sînt reprezentative în cea mai înaltă măsură: „Ce-mi pasă de voi, Carpați încetinați, măreți în sălbăticia voastră? Vă admir, poate, dar nu vă iubesc și visul meu nu colinda văile și colinele voastre...”.

Om și peisaj: iată tulburătoarea dualitate care nu se poate mistifica și între termenii căreia sufletul românesc face trăsătura de unire. Cînd în *Scrisoarea III* a lui Eminescu, Mircea cel Bătrîn îi spune sultanului:

„Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta,
rîul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iar ție dușman
este”,

el formulează în termeni poetici un adevăr care astăzi se bucură de o largă justificare teoretică în filozofia culturii. Un gînditor austriac, Erwin Reisner, a avut curajul să scrie mai anii trecuți în revista săsească *Klingsor* (a. I, p. 293) următoarele rînduri remarcabile prin sinceritatea lor și caracteristice pentru ordinea de idei în care ne-am așezat: În Ardeal, Sasului „îi lipsește solul patriei. El poate cînta oricît de însuflețit cîntecele lui despre «Land des Segens», despre «Gipfeln der Karpathen», cu vorbe și melodii nemțești: cîmpia și munții nu vor deveni nemțești pentru atita lucru, nu vor deveni o patrie, în măsura pe care, pentru a fi autentic în întregime, cîntecul ar trebui s-o presupună... Sasul nu poate fi adevărat german decît în măsura în care nu este Ardelean și, la fel, el nu poate fi Ardelean decît în măsura în care încetează a fi German. Peisagiu și națiune stau într-o legătură mult mai strînsă decît se crede de obicei”... Așa vorbește Reisner, dar așa nu se vorbește azi peste graniță, unde, se pare, Petofi și Ady au fost uitați.

Românul a avut și are sentimentul obscuro și inanalizabil de profund al solidarității sale cu pămîntul ardelean, și această solidaritate iese la iveală mereu în cultura noastră populară.

Și de aceea naționalismul țaranului nostru nu țipă; nimeni nu iese în stradă să țipe cît de tare își iubește casa. Nu ne pot interesa deci decît prea puțin indignările zgomotoase de proprietari sau arendași falimentari. O țară nu se cucerește decît lent și nu se ține decît prin nesfîrșita și îndelung răbdătoarea dragoste – și nu prin porunci. Iar cînd drept piese justificative ni se aduc înainte cioburi de istorie, noi să ne aducem aminte că legăturile noastre cu acest pămînt trec dincolo de aceste cioburi și au semnificații geologice.

Gînd românesc, 12, 1936

Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud

Iosif UILĂCAN

Volumul *ANUL 1918 ÎN JUDEȚUL BISTRITĂ-NĂSĂUD. Contribuții documentare* (apărut la Editura Mega, Cluj-Napoca, 2018) se vrea a fi o rememorare a Marii Uniri, așa cum a fost trăită în izbăvitorul an 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Coordonatorii Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș și Cornelia Vlașin au îndrumat un colectiv de colaboratori cu experiență în investigarea documentelor istorice: Ana Maria Deak, Dorin Dologa, Ana Carmen Pop, Nicoleta Preda, Andreea Salvan și Dana Văran. Împreună, coordonatori și colaboratori, au făcut posibilă apariția unei lucrări de referință în istoriografia națională, carte de 862 pagini, într-un proiect dedicat Centenarului Marii Uniri, cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Bistrița-Năsăud. Cartea, care se impune atât prin conținut cât și prin aspectul grafic, se deschide cu o pledoarie pentru Anul astral 1918, semnată de Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului. Un Argument pentru o lucrare de acest fel este prezentat de Președintele Consiliului Județean Bistrița-Năsăud, Emil Radu Moldovan. Cuvântul înainte îi aparține Președintelui Academiei Române, Prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop.

În Studiul introductiv se menționează aspecte istorice și istoriografice cu referire la mișcarea națională din Transilvania, la studiile apărute în județ care se centrează pe anul 1918, la evenimentele revoluționare din luna noiembrie 1918 din actualul județ, la instaurarea administrației românești etc. Se subliniază importanța lucrărilor cu caracter memorialistic, aparținând unor personalități din Bistrița-Năsăud, ca provenind de la participanți activi la procesul desăvârșirii unității naționale.

Volumul cuprinde, în fapt, documente (circulare episcopale, procese verbale de constituire a consiliilor naționale și a gărzilor naționale, telegrame, adrese, ordonanțe cu caracter militar etc.) credenționale, memorii, articole de presă apărute în *Glasul Vremei*, *Gazeta Bistriței*, *Săptămâna* etc. Un capitol consistent, peste 200 pagini, este cel în care sunt prezentate listele gărzilor naționale din județ. Câteva schițe biografice și fotografii ale unor personalități întregesc lucrarea.

Un capitol asupra căruia ne oprim este cel al memoriilor. Din cele unsprezece, trei se impun datorită proporțiilor și calității autorilor:

Enea Grapini, născut în localitatea Șanț, a fost membru în Consiliul Național Român Central din partea socialiștilor transilvăneni. Evenimentele premergătoare Revoluției din 1918 și Unirea, lucrare dactilografată, păstrată la arhivele județene, începe cu o cronologie a evenimentelor internaționale, trecându-se apoi la cele din Austro-Ungaria. În mod normal se insistă asupra activității Consiliului Național Român Central. Un ușor accent partinic însoțește narațiunea.

Victor Onișor, născut la Zagra, a fost membru în comitetul executiv al Partidului Național Român. Evenimente premergătoare Unirii tuturor Românilor și Actul Unirii din Alba-Iulia, lucrare dactilografată, păstrată în

fondul „Victor Onișor”, provine așadar de la un participat direct la Marea Unire. Lucrările îi sunt anexate numeroase documente, prezentate în integralitate. Se detașează cele care privesc măcelul de la Beliș din 8 noiembrie 1918.

Pavel Tofan s-a născut la Nepos în anul 1881. Mobilizat pe frontul italian, medic veterinar, locotenent, după Unire a fost cooptat ca specialist de către Consiliul Dirigent pentru organizarea serviciului zootehnic și veterinar din Transilvania. În luna octombrie 1918 se găsea în Bistrița într-un concediu medical prelungit. A participat în mod nemijlocit la evenimentele din județ, fiind unul dintre împuterniciții Sfatului Național din Bistrița pentru organizarea consiliilor și gărzilor naționale pe Valea Someșului Mare. *Memoriile* lui Tofan, semnate cu pseudonimul Delavărarea, datate – Cluj, 31 iulie 1959 –, sunt cea mai prețioasă mărturie a evenimentelor Marii Uniri din județ. Fiorul patriotismului autentic, al fericirii de a sluji națiunea română se degajă din paginile caietului de școală pe care au fost scrise însemnările. Regimul comunist l-a trecut însă în rândul „exploatatorilor”, cu servicii făcute „regimurilor fasciste”. Pensia i-a fost suprimată iar casa naționalizată. Este și aceasta o recunoaștere a meritelor patriotice ale lui Tofan!...

Privită în ansamblu, lucrarea recenzată, editată cu prilejul Centenarului Marii Uniri, se impune ca o contribuție importantă, prestigioasă. Câteva observații, privind mai degrabă forma decât conținutul, se pot reține: documentele, se spune, respectă criteriul cronologic. Nu însă peste tot. Ar fi trebuit ca cele provenite de la parohii ortodoxe, parohii care utilizau calendarul iulian, să fie tacit sau chiar explicit plasate respectând decalajul de 13 zile. Mai multe documente se află în această

situație. Documentele nedatate trebuiau situate acolo unde le îndreptățea conținutul. La memoriile lui Tofan trebuiau semnalate inadvertențele temporale. La peste 40 de ani de la Marea Unire, Tofan nu a avut ca aliat decât memoria, cu adevărat prodigioasă. Dar a-i acorda credit total când menționează diferite date calendaristice nu este corect. Un singur exemplu: 29 octombrie 1918 ca o zi după constituirea Sfatului Național în Bistrița, (în realitate 5 noiembrie), are iz protocronist. Cronologia evenimentelor din Bistrița nu poate devansa „Acordul” de la Budapesta, constituirea Consiliului Național Român Central, înființarea Sfatului Național din Ardeal la Cluj etc. Din capitolul *Schițe biografice* lipsesc elementele de biografie, disponibile, ale lui Gavril Tripon și Leon Scridon, cei mai importanți oameni politici de atunci din județ. La capitolul *Portrete* nu se respectă nici un ordin de precădere. Într-o asemenea lucrare totul e important și legitimează în ochii cititorului semnificația avută în procesul Marii Uniri. Trebuia început cu regele Ferdinand, regina Maria, Ionel Brătianu, apoi ordinea firească a liderilor transilvăneni. Nu poate fi priceput motivul pentru care a fost pusă poza cu vicarul Alexandru Haliță, și încă pe locul patru! Ce merite formidabile i-au fost descoperite?

Mă opresc aici cu observațiile, pentru că nu doresc ca rândurile acestea să fie mai numeroase decât cele în care recunoșteam valoarea, necesitatea și importanța lucrării. La o eventuală reeditare se poate ține cont de ele. O asemenea carte necesită muncă susținută. Țin să-i felicit pe cei care i-au dat viață. Ea va rămâne ca o călăuză pentru cei mai mult sau mai puțin avizați în domeniul istoriei județene.

1918: Drumul Unirii. Consemnări din comitatul Bistrița-Năsăud

Adrian ONOFREIU

Am socotit util să expunem o temă cu acest titlu dintr-o dublă perspectivă.

Pe de o parte, poziționarea geografică a județului Bistrița-Năsăud, în vecinătatea Bucovinei, a făcut ca, de-a lungul timpului, legăturile dintre cele două areale geografice să fie continue și constante. Crestele Carpaților nu au reprezentat un impediment, și ele au fost străbătute în ambele sensuri, fie pe drumurile principale, fie, pe „plaiuri”, cunoscute de crescătorii și comercianții de animale.

Au fost impulsionate aceste fenomene și de relațiile comerciale deosebite pe care orașul Bistrița le-a avut, îndeosebi în perioada medievală, cu domnitorii Moldovei, prin schimburile reciproce de meșteri, produse manufacturiere și produse agricole.

Chiar dacă o dată cu militarizarea văilor Someșului, Bârgăului și Șieului tendința autorităților imperiale habsburgice a fost să „împingă” granița dincolo de arealul ei natural – cumpăna apelor/ creasta Munților Carpați – acest fapt nu a diminuat relațiile dintre cele două teritorii. Ba, mai mult, o dată cu dezvoltarea societății moderne, au fost construite căi de comunicații durabile, prin pasurile Bârgău, Suhard și Șetref. În acest mod, s-a realizat comunicația în partea de nord a Transilvaniei cu Bucovina și mai departe, Țara Moldovei.

A doua perspectivă este cea istorică. La fel ca și prima, oferă argumente importante pentru tema propusă. Menționăm în context că legăturile dintre cele două teritorii, despărțite de-a lungul evoluției istorice de includerea în forme statale cu un traiect diferit, au fost constante și durabile. Fie prin războaie, fie, în cadrul cordonului sanitar, pe lângă acela de pază a frontierei, din timpul existenței Regimentului II român de graniță de la Năsăud, contactele au fost continue. Ele au fost influ-

ențate atât de „tăria” instituțională a uneia sau alteia din provincii, ca și de contextul geopolitic european. În acest cadrul general, anul 1918 a determinat evoluții aparte în relațiile creionate mai sus.

În primul rând, a contat faptul că guvernul Regatului României s-a aflat, între anii 1916-1918, în exil la Iași. Apoi, evoluția teatrului de operații militare de pe frontul nord-estic al Marelui Război a favorizat tranzitul permanent de trupe, tehnică de luptă și alte elemente logistice, dinspre Transilvania spre Bucovina și Galiția. La acestea s-a adăugat numărul mare al prizonierilor ardeleni, înrolați în formațiunile de voluntari, masați în zona de nord a Moldovei.

Contextul politic și militar din toamna anului 1918 a favorizat intensificarea contactelor dintre guvernul de la Iași și frunzașii mișcării de eliberare națională a românilor din Transilvania. A revenit astfel și celor din comitatul de atunci Bistrița-Năsăud, misiunea de mare importanță și risc de a contribui la asigurarea comunicării între cele două entități, una oficială, la Iași, și alta, care se contura și definea, în întreg cuprinsul Transilvaniei.

De aceea, amintim câteva din „misiunile” care s-au derulat în acele zile cruciale, cu puncte de plecare de pe ambele versante ale Carpaților: atât din Iași, capitala guvernului român în refugiu, cât și din zone reprezentative ale mișcării naționale a românilor din Transilvania.

Dacă la început un centru important a fost cel constituit la Cluj, prin crearea *Senatului Național Român din Ardeal* cu sediul la Cluj (Amos Frâncu, Emil Hațeganu), cu un puternic factor decident la Dej (Teodor Mihali, Alexandru Vaida Voevod), după 17 noiembrie, cele două nuclee s-au supus

Consiliului Național Român Central, cu reședința la Arad.

Merită apoi amintite faptul că, o dată cu sosirea soldaților din armata dualistă acasă, în Transilvania a început procesul de înlocuire a vechilor autorități, de preluare a puterii și administrației, de consiliile și gărzile naționale locale. Aceste organisme au înlocuit vechile structuri (armata, jandarmeria) și au facilitat deplasarea în liberă și în siguranță a mesagerilor care purtau mesajele de racordare a românilor din cele două provincii.

Apoi, după a doua mobilizare a armatei române, la începutul lunii noiembrie, elemente avansate ale acesteia au ocupat poziții în avangardă, așteptând chemarea celor din interiorul arcului carpatic. A contribuit și acest fapt la facilitarea misiunilor în favoarea unirii.

Și, nu în ultimul rând, atitudinea populației locale, care, sătulă de cei patru ani de război, aștepta clipa cea mare și „lucra” în acest sens. Cu atât mai pregnant apare acest fapt în cazul localităților care și-au ales reprezentanții în consiliile naționale și în același timp, își doreau schimbarea vechilor funcționari administrativi. Mărturiile din epocă condensează în conținutul lor lupta lăuntrică a celor obidiți secole de-a rândul, pentru care părea că sosisese ceasul deșteptării. Deși conștientizau împrejurările favorabile, oamenii simpli, cei mulți, erau încă tributari, în plan mental și atitudinal, trecutului. Unui trecut din care cu greu îndrăzneau să gândească că se puteau desprinde și-l puteau înlătura pentru totdeauna.

În acest melanj al trăirilor și atitudinilor poporului, s-au desfășurat acțiunile de constituire a organismelor locale românești. Au fost acestea determinate de mersul general al evenimentelor, de atitudinea tranșantă a unor fruntași, care au asumat, în numele celor pe care-i reprezentau, ruptura totală cu trecutul, conform postulatului clamat de Maniu la 14 noiembrie 1918. Desigur, în acest context era necesară asigurarea funcționării noilor organisme create, a ordinii și liniștii în localități, în așteptarea momentelor hotărâtoare. A fost meritul individual, dar mai ales colectiv, al celor care au direcționat comportamentul și

atitudinea în direcția realizării dezideratului național.

Analiza situației la nivelul comunităților locale, reprezentate de microcosmosul așezărilor rurale cu atitudini adânci în trecut de respect al autorității, cu grija pentru conservarea averii individuale și colective, cu speranța în mai binele așteptat de generații întregi ne descoperă o altă față a desfășurării evenimentelor. Această lume profundă, ostilă schimbărilor bruște, care se obișnuise cu războiul – fără a-și mai aduce aminte de el – ca o parte a vieții cotidiene, are dintr-o dată revelația *schimbării*.

Primele semnale sunt aduse de soldații care se întorc de pe fronturile conflagrației și care în mare parte sunt contaminați de idei revoluționare; ei devin agenții schimbării, la îndemnul lor se constituie comitete de acțiune și inițiativă, sunt contestate autoritățile locale și ei definesc cel mai bine noțiunea de *schimbare* a unei lumi apuse. Acestora li se raliază, cu bune intenții, în primul rând, *inteligenta* satelor, atâta câtă mai era rămasă acasă, reprezentată de preoți, dascăli, alți indivizi care nu fuseseră angrenați de malaxorul conflagrației ca și combatanți activi.

La acțiunile și inițiativele acestora rezonază *poporul*, populația așezărilor, cei atât de obidiți în trecut și care suportau cu stoicism atât pierderile de vieți omenești – prin membrii familiilor mobilizați – cât și toate greutățile și privațiunile din timpul războiului.

Aceste două componente au acționat în direcția *schimbării* și lor l-au fost adresate mesajele și acțiunea practică a elitei naționale românești din Transilvania.

În timp ce la nivel politic și național acțiunea convergea spre finalul de la Alba-Iulia, lumea rurală se manifesta după norme și reguli proprii. S-au constituit organe de auto-apărare, au fost lansate inițiative de păstrare a liniștii și ordinii publice, care, toate, depășeau de multe ori, cadrul legal și normal, datorită presiunii și așteptărilor. Vidul de autoritate a făcut ca acțiunile să fie asumate la nivel local, în care indivizi și atitudini se genereau și au avut loc în numele atât de mult așteptatelor schimbări. În sinteză, acțiunea lor a avut ca deziderate, sprijinirea Consiliilor Naționale

Române în preluarea administrației publice, menținerea și apărarea ordinii, susținerea efortului poporului de a-și manifesta liber, pe cale plebiscitară, voința de unire cu România.

Au constituit toate acestea la un loc, o sumă de factori care au determinat evoluția evenimentelor. În acest context, sintagma din titlu, „drumul unirii” capătă valențe aparte și

oferă provocări în a cuantifica *cât* și *cum* – acest fenomen – a contribuit la realizarea unirii. Iar mărturiile documentare care urmează descriu realitățile din arealul geografic al județului Bistrița-Năsăud, îndeosebi *modelul atitudinal* care le-a creat o specificitate aparte¹.

1.

Articol din presă privind evenimentele din noiembrie 1918 din zona Năsăudului.

Pe pământul făgăduinței – Primul pas în Transilvania liberă –

Năsăud, 4 noiembrie 1918

Reproducem următoarele părți dintr-un articol scris în *Neamul Românesc*, nr. 328, anul 1918, de dl G. Pop, publicist, deputat de Someș:

După 18 ore de drum cu căruța și pe jos am sosit de la Vatra-Dornei la Năsăud.

Acest drum obositor îmi va rămânea de sigur în amintire ca unul din cele mai memorabile.

Ca fugar politic în anul 1914, am părăsit pământul Transilvaniei, și o puternică emoție face ca inima să-mi bată acum. Nu este teama de ochiul jandarmului ungur. Nu, zidurile temniței ungurești au căzut, osânda de moarte ce mă și aștepta aici zace prăfuită și fără putere undeva în arhivele Clujului. Dar marea, uriașa minune a dezrobirii neașteptate mă cutremură și mă înfloară. Aceste pământuri bogate și frumoase ne aparțin astăzi. Gândul atâtor vremuri se înfăptuiește acum. Cel mai sfânt ideal, nu al meu sau al nostru, ci al tuturor generațiilor unui neam, al istoriei sale întregi, este acum în clipa mare a realizării. La această clipă hotărâtoare, pe care am visat-o și pentru care am luptat, acum voi fi unul dintre martorii cei mai apropiați și cei dintâi. Care român își poate dori o emoție mai adâncă, o fericire mai sfântă?

Din Vatra-Dornei, încântătoare prin Dorna Căndrenilor ajungi la Coșna după un ceas de drum cu căruța. Dealurile sunt ninse, și drumul este greu când zărești primele case ale acestui „sat sfios vărsat în vale”, satul ardelenesc tipic, la o parte din șosea, pierdut în creierul munților.

Pe pământul făgăduinței.

— Primul pas în Transilvania liberă —

Năsăud, 4 Noemvrie 1918.

Reproducem următoarele părți din un articol scris în „Neamul Românesc” No. 328, anul 1918, de Dl G. Pop publicist, deputat de Someș.

După 18 ore de drum cu căruța și pe jos am sosit dela Vatra-Dornei la Năsăud.

Acest drum obositor îmi va rămânea de sigur în amintire ca unul din cele mai memorabile.

Ca fugar politic în 1914, am părăsit pământul Transilvaniei, și o puternică emoție face ca inima să-mi bată acum. Nu este teama de ochiul jandarmului ungur. Nu, zidurile temniței ungurești au căzut, osânda de moarte ce mă și aștepta aici

Coșna este un sătuleț împrăștiat către la vreo 800 de metri înălțime de la nivelul mării își smulge cu greu dintr-un pământ sărac pâinea amară a existenței. O „gardă națională” locală s-a înființat și aici sub comanda unui subofițer. Notarul ungur a fugit, și conducătorul satului este acum capul lui firesc: preotul. Părintele Truța cu fiul său, tânăr absolvent de teologie, însuflețesc și

călăuzesc cu energie și căldură acest cuib de munte.

Clipe de puternică emoțiune îmi inspiră adunarea sătenilor din Coșna. În primăria locală sunt strânși bărbați și femei și ascultă cu atenție și cuviință cuvântarea dlui maior Tomescu, inimosul român, comandantul batalionului din regimentul 3 de grăniceri care a ocupat tot ținutul vecin al Bucovinei.

Într-o cuvântare limpede și populară domnia sa expune în linii generale originea și trecutul nostru, dreptul neamului românesc asupra acestui pământ și arată că a sosit în sfârșit momentul ca să punem din nou stăpânire pe el și să înfăptuim idealul unității noastre naționale. Cuvântarea face o adâncă impresie. De pretutindeni suntem asaltați cu întrebarea: Când vine armata? Și este greu să potolim nerăbdarea înfrigurată a celor ce de mult o așteaptă.

O gustare în casa ospitalieră a părintelui încheie această primă vizită pe pământul făgăduinței.

Spre Năsăud.

Era seara târziu când părăsim casa părintelui Truța din Coșna. Nu știu ce emoție de noutate și sărbătoare mă stăpânește. Mergem deci spre Ardeal, spre țara visului împlinit acum.

De la Coșna înainte ne convingem că minunea este azi realitate: vechea Ungarie, cu aparatul ei administrativ și jandarmeresc, a căzut cu desăvârșire. Cale de 17 ceasuri cu căruța, până

la Năsăud, nicăieri nu am fost întâmpinați de vreun organ al vechilor autorități ungurești. Într-un singur loc, în comuna Vărea, aproape de Năsăud, ne-a oprit patrula Gărzii naționale românești. Cât despre unguri, au dispărut complet. Jandarmi, finanți, toată armata nenumeroasă și trufașă a unei politici de asuprire și maghiarizare, a plecat în descompunere și panică, cedând terenul poporului românesc victorios. Biruința este absolută și completă, și pretutindeni sfintele noastre culori domnesc triumfătoare. Nu se poate spune cu ce emoție adâncă și curată se poartă aici aceste culori: nu se poate spune toată bucuria duioasă și dragostea pasionată cu care ele sunt arborate pretutindeni pe casele care poartă inscripțiunea „Senatul național român” sau „Garda națională română”, pe biserici și pe școlile care au aruncat în praf pajura Ungariei și odioasele inscripțiuni ungurești ale legii lui Apponyi. E o bătaie puternică, un delir amețitor în acest belșug de culori naționale și un dulce sentiment de răzbunare pare a se desprinde pe fiecare față când își înfinge semnul naționalității stăpânitoare pe un pământ dezrobit de curând.

Căci Ardealul de acum e al nostru. Românii din Transilvania sunt dezrobiți de fapt, încă înainte de sosirea armatei românești. Ei sunt stăpâni în satele lor și se organizează și la orașe. Acesta e rezultatul impresiilor mele celor dintâi și se confirmă la fiecare nou pas ce facem.

G. Pop

(*Gazeta Bistriței*, Bistrița, anul IX, nr. 10, 10 mai 1929, pp. 5, 6.)

2.

Consemnările lui G. Pop, publicist, deputat de Someș, plecat în recunoaștere la Năsăud pentru a determina intervenția guvernului și a armatei române în Transilvania.

La Năsăud în preajma Unirii

Era o zi de toamnă umedă și cețoasă când am părăsit Iașul în ziua de 30 octombrie 1918. Eram șase inși în mașina care pornea des de dimineată în ciuda ordinului ministrului de interne, răposatul I.G. Duca, de a nu ni se îngădui să părăsim Iașul. La barieră însă Grigore Filipescu – al șaptelea în largă sa mașină – își declina numele și calitatea de deputat atât de apăsător încât agenții puși să ne oprească renunțaseră să mai

ceară explicații asupra celorlalți ocupanți din mașină. Grigore Filipescu se opri mai târziu și se întoarse cu o mașină de ocazie. Noi însă continuăram drumul și, trecând prin Fălticeni și Gura Humorului, seara ne găsirăm la Vatra Dornei.

Trupele românești intraseră abia de două sau trei zile în Bucovina. Vatra Dornei fusese ocupată cu o zi înainte fără luptă. Bătrânul imperiu

a lui Francisc Iosif, mort cu doi ai înainte, se prăbușea fără glorie „trosnind din toate încheieturile”, cum spune o formulă de stil deplasată. În realitate el se descompunea fără pre mult zgomot, ca o alcătuire în care bucățile rău încheiate se desfac una câte una.

Dar nerăbdarea noastră, a ardelenilor de la Iași care după avântul zilelor de agitație ale neutralității din 1914-1916, după bucuria primului asalt asupra Transilvaniei în uniforma de voluntari ai Armatei Române, după dezastrul retragerii în Moldova, după înălțarea succesului de la Mărășești și în sfârșit după depresiunea păcii de Buftea, întrezăream luminișul final al biruinții finale, această nerăbdare ne făcea să nu mai așteptăm în inacțiune desfășurarea evenimentelor?

Ni se părea că guvernul Brătianu, care urmasese după Marghiloman, șovăiește să intre în Transilvania. Hotărâm o lovitură care să-l siluească să rupă pacea rușinoasă de la Buftea, să pornească armatele spre cetatea de munți atât de râvnită în visurile noastre. Hotărâm să pornim cu vreo 100-200 de foști voluntari, trecând prin Bucovina să facem o incursiune cu orice risc în Transilvania, provocând reînceperea unui război național, întrerupt înainte de atingerea obiectivului. Cei dintâi șase oameni, patru ardeleni: Iosif Șchiopu, Constantin Bucșan, Șt. Boeru și subsemnatul și doi regăteni (Tilică Ioanid și Grigore Păucescu) plecați în recunoaștere, trebuiau să cerceteze terenul pentru pregătirea acestei veritabile expedițiuni garibaldiene. În timpul acesta la Iași trebuia să se procure armele și proviziile necesare.

Seara ne găseam la Vatra Dornei, iar a doua zi tratam cu comandantul companiei de grăniceri români, căpitanul Tomescu, un oltean plin de voință și caldă simțire românească, posibilitatea de a trece prin Coșna în Transilvania.

Iată-ne cu ajutorul lui seara urcați într-o căruță țărănească, dispusă să ne conducă spre Pământul Făgăduinții.

Aflăm că dincolo de Coșna un detașament de jandarmi unguri păzește intrarea în Valea Bârgăului, dar cei trei cari ne hotărâm să plecăm, ziaristul Iosif Schiopul, Ștefan Boeru, azi director general de bancă, și subsemnatul, plecăm să ne împlinim misiunea de a afla ce este dincolo de misterioasa barieră a munților, învăluți în ceața de toamnă.

A fost o călătorie de neuitată frumusețe. Trecând de Coșna, în noaptea cu lună prin păduri seculare pe un drumeac improvizat de armatele

austro-ungare, străbăteam în tăcerea codrilor zeci de kilometri fără vreun incident. Spre dimineață coborâm în vale.

În zarea lunii Munții Rodnei se desenează fantastici, măreți și întunecați.

Ajungem dimineața în primele sate.

Inima ne bate mai tare de bucuria revederii. Sunt patru ani și aproape jumătate de când mi-am părăsit satul de munte din Ardealul nostru și mi se pare că din nou sunt printre ai mei deși aici în Țara Năsăudului nu am umblat încă niciodată.

Căruța scăpată în vale. S-a făcut ziua.

O mare și sfântă surpriză. În fiecare sat din turnul bisericii coboară în cute largi, mișcate de vânt, pânza unui mare steag roșu, galben și albastru. Este deci adevărat aceea ce se auzise ca un zvon slab și de necrezut în Vatra Dornei: în „monarchie” e revoluție. Revoluția națională a neamurilor asuprite. Jandarmii au fugit, autoritățile sunt alungate, prăvăliile evreești sunt devastate, poporul românesc e stăpân pretutindeni. Porțile temniței austro-ungare sunt sfărâmate; respirăm îmbătați aerul unei libertăți de curând cucerite. Țăranii umblă în haine de sărbătoare și fruntea lor ridicată exprimă o conștiință nouă și biruitoare.

Răsuflesc adânc; ne uităm unul la altul; tăcem sau vorbim în monosilabe și nu găsim cuvinte ca să ne spunem simțirea ce se revărsă ca apa dintr-un pahar prea plin. E marea, cutremurătoarea zi a izbândirii visului pentru care au suferit atâtea generații. Un eveniment istoric se îndeplinește aici sub ochii noștri: se prăbușește un imperiu și nimic nu mai poate împiedica înfăptuirea unității naționale românești.

Zorim caii mai repede și după masă spre seară sosim în Năsăud. Tragem la micul hotel local. În târgușor e mișcare și fierberea crește la vederea noastră. Ștefan Boeru a venit în tunică de ofițer român pe care a purtat-o și după pacea de la Buftea, și în orașel se răspândește repede vestea că „au sosit trei ofițeri români”, primele rândunele prevestitoare ale Armatei române de mult așteptate.

Știrea produce o bucurie de nedescris. Rând pe rând vin oamenii la micul restaurant unde luăm masă ca să se încredințeze cu ochii lor, să pipăie cu privirea „minunea” unui om ce poartă cu adevărat uniforma Ostașului Dezrobitor. Fără să vrem suntem în centrul atențiunii generale, în fierberea unei transformări istorice, eroii unui

însemnat eveniment ce se anunță, prevestitorii Armatei Române.

Seara ne culcăm obosiți de o noapte întreagă nedormită, petrecută în sdruncinul unei lungi călătorii cu căruța și de emoțiile unei prefaceri politice. Dis de dimineață ne trezește o nouă surpriză: sub fereastra camerei unde dormim, un cor de vreo 25-30 de flăcăi intonează deodată un puternic „Deșteaptă-te Române”, pe urmă alte cântece naționale, imnul bardului născut pe aceste

meleaguri, în Ținutul în care ne găseam, ne cutremură și ne înfioară. Acum el devine, imnul unui triumf a cărui măreție ne pare de neînchipuit. În valurile lui se amestecă toate durerile trecutului cu toate iluziile sfinte ale unui viitor ce se deschide în clipa aceea pentru țara martirului Tudoran, a lui Andrei Mureșanu și George Coșbuc.

Așa am cunoscut Năsăudul.

Dr. Gh. Pop.

(Plaiuri năsăudene, București, anul I, nr.1, 1 iulie 1943, p. 3.)

3.

Consemnările lui Laurențiu Oanea, secretar al Marii Adunării Naționale de la Alba Iulia, prin care descrie cum o delegație a Comitetului Național Român a cercetat modul de organizare al Consiliului Național local și cel de plasă, precum și buna funcționare a gărzilor naționale în zona Năsăudului și a Bistriței.

Năsăudenii și Unirea Ardealului

Marele act al Unirii tuturor Românilor săvârșit în ziua de 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia, cetate sfântă a Neamului, este împletit cu o importantă contribuție a luptătorilor năsăudeni.

Plaiurile Coșnei, ale Dragoiesei, ale Colibiței către Dorna românească au fost căile, pe care s-au scurs către Iași umilinței și apoi al biruinței

românești, informatorii năsăudeni care, cu tot riscul și cu expunerea vieții lor, duceau la Iași sfaturile, cuvintele de îmbărbătare și îndrumările necesare unor atitudini politice, care se impuneau în interesul superior al neamului.

Tot pe această cale năsăudeană a fost trimisă la Iași în toamna anului 1918 comunicarea Comitetului Național, prin care se anunța ținerea unei mari Adunări Naționale și se solicita, la nevoie, ajutorul armatei române.

Marele Rege Ferdinand și Regina Maria, ținută la curent cu planurile noastre au dispus mobilizarea armatei, ca să fie gata și să intervină, dacă gărzile naționale ardelenne nu ar fi fost în stare să stăpânească situația și să îi poată apăra neamul de urgia barbarilor stăpânitori.

În ziua de 13 Noiembrie 1918 factorii conducători ai Statului Român, au decis trimiterea în Ardeal, la Comitetul Național Român, a unei delegații, ca observatoare și ca organ de legătură între Comitetul Național Român și Guvernul din Iași. Această delegație a avut în fruntea ei pe neuitatul profesor Solomon Haliță, fost inspector general al învățământului, colaboratorul lui Spiru Haret, fost prefect al județului Năsăud și acela, care a reînființat Școala Normală din Năsăud.

Delegațiunea a plecat în două autoturisme ale Marelui Cartier General din Iași, însoțite de o camionetă militară cu combustibil și alimente, cu

armele și echipamentul necesar și avea asupra sa o legitimație în limba franceză, eliberată de către generalul Laforet, Generalul Atașat Militar al Franței pe lângă Marele Cartier General Român și Guvernul român din Iași.

Din această delegație au făcut parte Solomon Haliță, Dr. Ion Bordea din Brașov, Dr. Ion Boeru de la Turda, Gavrilă Petri din Nepos, județul Năsăud, locotenentul Sidor Popovici de la Dej și scriitorul acestor rânduri.

Delegația a făcut primul popas la Prundu Bârgăului, unde a cercetat modul de funcționare al Consiliului Național local și cel de plasă, precum și buna funcționare a gărzii naționale.

A trecut apoi la Bistrița, luând contact cu fruntașii politici ai județului: dr. Gavril Tripon, dr. Vasile Pahone și dr. Victor Onișor.

În timpul șederii în Bistrița s-au cules date precise asupra efectivului, spiritului de disciplină și de devotament al gărzilor naționale române din toate regiunile județului Năsăud.

Trecând la Năsăud am luat contact cu fruntașii Năsăudului: prof. Ioan Pecurariu, prof. Virgil Șotropa, maiorul Iulian Marțian, vicarul Alexandru Haliță, fratele lui Solomon Haliță, cu toți profesorii liceului și cu fruntașii vieții naționale din Năsăud.

Delegația s-a convins de buna funcționare a gărzilor naționale, care erau gata să pună la dispoziția Consiliului Național trupele necesare pentru reprimarea actelor josnice ale gărzilor ungurești din împrejurimi și să servească drept scut pentru pregătirea lucrărilor de participare la adunarea de la Alba Iulia.

Posedând date exacte asupra potențialului gărzilor din acest județ, desemnat ca să poată servi – în caz de necesitate – ca acoperire pentru Ardealul de Nord, am trecut la Dej, unde funcționa *Comitetul regional al părții de nord a Transilvaniei*, condus de către dr. Teodor Mihali, dr. Alexandru Vaida-Voievod și dr. Emil Hațieganu, actualul distins conducător al Românilor din Ardealul cedat.

Conformându-se ordinelor date de către Consiliul Central Național al Națiunii Române cu sediul în Arad, condus de către Ștefan C. Pop și executând ordinele Comandantului Suprem al Gărzilor Naționale din Ungaria și Transilvania, de sub comanda maiorului A. Vlad, cu sediul în Arad, în toate comunele județului Năsăud s-au organizat chiar din zilele de 28 Octombrie – 11 Noiembrie 1918, Consilii Naționale și Gărzi Naționale.

Consiliile Naționale erau constituite din 8-12-24 membrii, după importanța comunei, iar

Gărzile Naționale Comunale numărau câte 8-120 gardiști.

Disciplina era desăvârșită, paza de zi și de noapte excepțională, căci în județul nostru nu s-au petrecut nici acte de rebeliune, nici distrugerii de averi publice.

Comandamentele comunale, cele de plasă și cel județean au funcționat cu o regularitate exemplară.

Spre a deschide granițele către Moldova și Bucovina, chiar din primele zile ale funcționării gărzilor, am procedat la dezarmarea posturilor de jandarmi unguri și în special a punctelor întărite din Călimani, Tihuța, Măgura Calului, Rotunda etc.

Comanda județeană a gărzilor naționale din Bistrița a fost dotată cu mitraliere, cu două tunuri, cu mijloace mecanice de transport, ca să intervină la chemarea vecinilor, precum s-a și făcut pentru dezarmarea ungarilor din Nimigea, din Reteag, din jud. Mureș.

Pentru Comandamentul Regional din Cluj am dat pe compatriotul nostru, dr. Octavian Utalea, fost avocat în Rodna, primarul de mai târziu al Clujului.

Participanții năsăudeni la Alba Iulia au fost foarte numeroși, fiind organizați în echipe de tineri și bătrâni, care au fost imbarcați în două trenuri.

Delegații oficiali la Adunarea Națională, cu mandat de a reprezenta județul au fost: dr. Gavril Tripon, cel dintâi prefect al județului Năsăud, dr. Vasile Pahone, dr. Victor Onișor, vicarul Alexandru Haliță și dr. Laurențiu Oanea.

Solomon Haliță, ca observator al Guvernului român, a participat la Alba Iulia la o ședință preliminară, la Marea Adunare Națională, precum și la ședințele Marelui Sfăt Național, care a ales Consiliul Dirigent al Transilvaniei.

A rămas ca un act istoric fotografia colectivă, făcută în Alba Iulia în ziua de 2 Decembrie 1918 cu toți membrii Consiliului Dirigent, cu Solomon Haliță și dr. Ion Berdea și cu subsemnatul, ca delegat la Iași și totodată secretar al Adunării Naționale.

Hotărârile Marii Adunări Naționale consemnate în Diploma de Unire, trimisă Conferinței de pace de la Paris, alături de numele marelui și neînfricatului luptător care a fost Ștefan Ciceo Pop, vice-președintele Adunării generale, cuprinde și numele unui năsăudean, care a avut fericirea și rolul de a îndeplini funcțiunea de secretar al adunării.

Pentru „Plaiurile năsăudene” am ținut să schițez rolul, pe care bărbații năsăudeni l-au avut

în pregătirea și desăvârșirea actului Unirii de la Alba Iulia, ca unul care am avut rolul de cronicar fidel al vremurilor înălțătoare, pe care le-am trăit, al faptelor istorice, care ne-au dat Unirea tuturor Românilor.

București, 18 noiembrie 1943.

Laurențiu Oanea,
fost secretar al Adunării Naționale.

(Plaiuri năsăudene, anul I, nr. 8, București, 1 decembrie 1943, p. 1, 4.)

4.

Consemnările preotului Titus Mălai despre evenimentele din Rodna în lunile octombrie-noiembrie 1918.

Rodna Veche în istoria talazurilor revoluționare din 1918

Arhivele locale din regiune păstrează desigur unele date prețioase privitor la revoluție, dar acestea sunt rezervate cercetărilor de viitor.

O schițare sumară a celor petrecute în colțul de răsărit al graniței năsăudene la acea oră a împlinirii visului nostru de veacuri, chiar fragmentar și memorial făcută, își are rostul bine definit. Note nepretențioase de cronică”.

În mintea noastră firavă de tineri încă legați de băncile școalei, revoluția ce-și proiecta vâlva-taiele de foc tot mai mult pe bolta istoriei, la răspântie de veac, avea aspectul de fenomen excepțional și senzațional, cu farmec de inedit.

Spuneam apodictic și vijelios: *Lasă să scrie alții istoria, noi o facem*”.

Un vlăstar al familiei părintelui din Rodna, azi inginer, sosește acasă cu un tren fără geamuri în noaptea de 29 spre 30 octombrie 1918, dinspre Sibiu. Toată Rodna forfotea de lume. Prăvălii devastate, țipete încăierări de stradă. În piață e recunoscut de un Lazăr Pioraș, fire temerară și gata la toate. Îi spune vestea tristă a decesului „doamnei preotese”, de la înmormântarea căreia lipsise, și-l mângâie creștinește: „Dumnezeu s-o odihnească!” Apoi îți exprimă bucuria și nădejdea că a doua zi va urma să se facă ordine în oraș.

Trenurile sosite în gara terminus a opidului aduc mereu val de luptători de pe toate fronturile. Noii oaspeți își păstrează armele și muniția din focul bătăliilor, pentru a-și asigura persoana și vatra familiară în fața oricărei eventualități a cli-pelor de restriște ce începeau deodată cu încetarea ostilităților și prăbușirea imperiului monstru al Habsburgilor.

Vestea și povestea tărâmurilor depărtate de bătălii crunte se împletește epic și romantic. Grosul armatei revoluționare este format de fiii elemen-tului autohton, cei înfrățiți cu coarnele plugului, cu cetina brazilor, cu murmurul izvoarelor, cu potecile munților, cu doina și sfintele noastre tradiții, Neamul cel Românesc, cu permanență înfiptă în glia pământului purtător de emblemă nobiliară daco-română. Ca la un semn magic, ritm unison și răsare ca din pământ digul de disciplină și rezistență națională. Toate cunoștințele se văd deodată mobilizate sub consemn unic: La arme!

Bunul simț al fraților români impune imediat și ordinea ierarhică a noiei linii de bătaie, de astă dată cu alt obiectiv, ținta sfântă a strădaniilor de veacuri: Unirea cea mare. Gradele odată rupte pe frontul de ieri, acum sunt înlocuite cu censul intelectual. Cei mai cuminți, cei cu știință de carte sunt chemați să ia comanda... După noaptea de anarhie se revărsă într-aurite zorile unei dimineți de disciplină. Toți ochii se ațintesc spre dușman: Videant consules...

Populația compact românească a orașului, de circa 5.000 suflete, prin superioritatea sa numerică era firesc să constituie în sine un avertisment mut pentru cele câteva zeci de jandarmi străini din localitate. Din primele momente de semne rele acești paznici ai ordinei publice perimate nu îndrăznesc să schițeze nici o mișcare, ci staționează în cazarmă.

Românii se constituiesc în gardă națională. Reușesc să achiziționeze două lăzi cu munițiune dintr-un transport sosit pe neașteptate de la pichetul de jandarmi din Rotunda. Apoi, imediat a doua zi după noaptea de revoltă sub comanda lui Dănilă junior, fiul preotului, viitor inginer, se prezintă armați la cazarma jandarmilor, pe care îi somează să predea armele și să plece, urmând ca paza comunei și garantarea liniștei din acel moment să o preia garda națională a Rodnenilor băștinași. Cei cu pene de cocoș execută întocmai cele ordonate de români și pleacă dezarmați, cu primul tren.

Preluarea imperiului. Ordinea publică odată intrată pe mână românească, se procedează la preluarea comandai în toate instituțiile publice, pretură, primărie, judecătorie, poștă. Sunt dărmate inscripțiunile și emblemele regimului politic de tristă amintire, înlocuindu-se pretutindenea, cu denumiri românești.

Sediul gărzii se mută de la cazarma jandarmerească în localul Judecătoriei de Ocol, unde este și închisoarea pentru pedepsirea celor vinovați.

Cei câteva sute de mineri unguri, lucrători utilizați la exploatarea minieră de la Valea Vinului sunt puși la respect și dezarmați.

Se constituiesc echipe de pază a orașului pe sectoare, ziua și noaptea.

Sosind d. dr. Florian Matei, locotenent, în uniformă model francez, ca fiu al Rodnei, preia

comanda gărzii naționale. Organizarea se desăvârșește. Se eliberează autorizații de circulație liberă și călătorie. Se instituie cenzura. Telefonul își orientează atenția spre Coșna și suprema dorință este să se afle unde sunt armatele salvatoare ale fraților de peste creste și când va bate ceasul fericit al sosirii.

Paza satelor din jur. De la centrul Rodna pleacă pe urmă cuvântul de ordine în toată regiunea, pe Someș în sus, pe Valea Ilvei: Măgura, Poiana, până la Coșna.

Delegații Rodnei dau instrucțiuni de felul cum sunt a se organiza gărzile naționale. În fiecare sat se adună soldați sosiți de pe front, li se ia jurământul, se face preluarea oficiilor de Stat și paza ordinii publice.

Pe turnurile bisericilor se arborează drapelul românesc, confecționat cu grijă și sfințit de preoți. Se trag salve pentru semnalarea clipei solemne de preluarea imperiului. Pretutindeni domnește spiritul de ordine, chiar din primele zile ale lunii noiembrie.

La chemarea Clujului și Aradului, prin tribuni și port-stegari ai sufletului național, Ardealul de acum 25 de ani a fost împânzit de gărzii naționale, și toate împreună au constituit avangarda vizionarilor, care au mai aprins odată torțele purtătoare de lumină pe culmi, pentru a deschide drumul armatelor liberatoare și a da împlinire visului părinților și strămoșilor noștri.

(*Plaiuri Năsăudene*, București, anul I, nr. 8, 1 decembrie 1943, p. 3.)

5.

Scrisoarea din 27 octombrie 1923 prin care Solomon Haliță trimite lui Constantin Kirițescu documentele pe care le-a conceput în calitate de emisar al guvernului României în exil la Iași, pentru a lua contact cu fruntașii mișcării naționale românești din Transilvania.

„Iubite Kirițescu,

Din materialul ce-ți trimit, utilizează ceea ce crezi că poate intra în cadrul lucrării tale, ceea ce crezi că poate servi la ilustrarea unei pagini a evenimentelor cari au precedat unirea și a împrejurărilor în cari s-a înfăptuit actul unirii.

Nu toate documentele poartă dată și semnătură. Explicație: *În cazul de-a cădea în mâna dușmanilor noștri, să fim puși, mai mult sau mai puțin la adăpost* (s. ed.). Am numerotat actele în ordine cronologică.

Ca prim document de ceea ce s-a lucrat la Iași, pentru refugiați, îți trimit și Darea de seamă

despre activitatea desfășurată de Comitetul de sub patronajul M.S. Reginei, însă numai până la 31 martie 1917, când însărcinarea de secretar-casier a fost dată Dlui. C. Sporea profesor la Iași, astăzi director al Școlii Normale din Deva, eu fiind trimis cu altă însărcinare în Rusia. Comitetul și-a continuat și mai departe activitatea sa, până la trimiterea refugiaților la căminurile lor.

În toamna anului 1918 era mare nedumerire în Iași de cele ce se petrec în Ardeal. Noi cei de origine din Ardeal aveam zilnic consfătuiri și părerea predominantă era că trebuie să ne convingem în mod pozitiv de starea reală de lucruri,

de intențiile pe care le are Comitetul Partidului Național și capii bisericilor românești, deoarece știrile ce primeam de la refugiații care reușeau a trece peste hotar erau contradictorii: ba că se va proclama autonomia Ardealului, ba că se va proclama republica etc., etc.

Se luase chiar hotărârea ca să plecăm câțiva în Ardeal, prin diferite puncte ale graniței, spre a aduce știri pozitive. Întreprinderea nu era ușoară și nu era fără primejdii, deoarece în Ardeal izbucnise revoluția. Mai trebuiau și bani.

Eu țineam pe D-l. Brăteanu în curent cu tot ce se discuta în comitetul ardelenesc, format pentru scopul arătat mai sus.

În ultimele zile din octombrie la una din audiențele pe care am avut-o la domnul Brătianu, i-am declarat că m-am hotărât a înfrunta orice primejdie și a pleca în Ardeal, spre a mă pune în contact cu membri Comitetului Național, având cunoștință personală cu cei mai mulți din ei și a-i determina să nu întârzie cu pregătirea lucrărilor pentru proclamarea unirii Ardealului cu Statul Român.

La 31 octombrie am fost chemat la locuința domnului Brătianu unde se aflau domnul general Coandă, prim ministru și domnul general Voitoianu (*Văitoianu* – s. ed.). Mi s-au pus la dispoziție două automobile militare și o camionetă pentru rezervă de benzină; mi s-a încredințat suma de 200.000 lei, pentru a o preda Comitetului Partidului Național, mi s-a dat o adresă pentru C[onsiliul]. N[ățional]. (N^o. I) și d-l. Brătianu mi-a dat, pentru Comitetul Național o scrisoare (N° II), iar la 1 noiembrie, ora 3^{1/2} am plecat, întovărit de d-l. Dr. Bordea (astăzi directorul general al Serviciului Sanitar) și de trei ardeleni, între care Dr. I. Boieru, (avocat în Turda, astăzi deputat liberal) ofițer voluntar din legiunea ardeleană formată din prizonierii sosiți la Iași din Rusia.

Am luat drumul către Dorna Bucovinei prin Târgu-Frumos – Strunga². Deja la Târgu-Frumos se întunecase de-a binele. Ninsoarea care începuse încă din Iași, se întetă mereu și sufla un crivăț cumplit. Pe la ora 7 la o cotitură a drumului în pantă, în apropiere de satul Miroslăvești³, primul automobil în care era Dr. Bordea s-a răsturnat în șanț. Dr. Bordea a fost prins sub mașină. Cu multă greutate l-am putut scoate. Avea leziuni la față și se plângea de mari dureri interne și la coaste, sângera pe gură și pe nas. Această nenorocită

întâmplare ne-a silit să ne abatem către Pașcani, singura localitate mai apropiată unde puteam spera ajutor medical. Târziu noaptea am ajuns la Pașcani. Spre norocul nostru am găsit acolo pe Dr. Mărzescu (fratele ministrului) care a dat bolnavului toată îngrijirea, asigurându-mă că nu-i nimic grav, și că în trei-patru zile Dr. Bordea mă va putea însoți mai departe.

La 5 noiembrie am plecat către Dorna. Se pusese iarnă și ninsoarea nu contenea. Munții spre Ardeal i-am trecut cu mare greutate. Din cauza zăpezii înaintam încet și am fost silit a urca mașinile cu boii, la pantele mari de la vârful muntelui. N-aveam însă timp de pierdut și cu orice jertfe și riscuri, trebuia să merg înainte, ca să pot ajunge cât mai degrabă la Dej, unde știam că locuiește d-l. Dr. Teodor Mihali, președintele Comitetului Național. La 7 noiembrie seara am ajuns la Dej, luând cu mine, din Bistrița pe Gavrilă Tripon și Victor Onișor, membrii în Comitetul Național. Pe Mihali l-am găsit acasă. Imediat am trimis o mașină după Al. Vaida, la Olpret⁴. Cu aceștia și cu avocatul Micșa, președintele Consiliului național local, am ținut prima consfătuire, în urma căreia am expediat pe I. Boieru la Iași, cu primul raport (Nr. III). Menționez că drumurile nu erau deloc sigure. Jandarmii unguri erau încă la posturile lor. Se formau garde naționale ungurești și românești din soldații ce se înapoiau de pe fronturi. Cele românești, unde puteau, dezarmau pe jandarmi. Dese conflicte între garde. Numeroși agenți trimiși din Pesta, cutreierau orașele și satele pentru propagandă în favoarea republicii ungurești.

În consfătuirea ce am avut la Dej, m-am convins că între membrii Comitetului ce se aflau aici și la Cluj, unde am plecat peste 3 zile (după ce văzusem și pe episcopul Gherlei) nu era stabilit nimic definitiv. O completă dezorientare. Toți vedeau că trebuie să se ia o hotărâre cât mai în grabă, dar care?

De la Arad, unde erau alți membri ai Comitetului Național, aveam vești că ar fi de părere să se proclame autonomia Ardealului.

Suma de 200.000 lei și automobilele le-am pus la dispoziția lui Mihali și Vaida, contra adevărului, acest lucru rămâne, bineînțeles sub toată discreția. Ți-l comunic ție, pentru știința ta personală.”

(Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *Colecția Haliță Solomon*, d. 88, ff. 2-5; 8-16.)

De zilele mari ale serbării Unirii tuturor Românilor – fragment preluat din *Glasul Vremei*, Bistrița, nr. 2, 24 decembrie 1918:

Își adună mama orfanii...

Mama îndurerată și iubitoare începe a-și aduna orfanii împrăștiați în toată lumea de vitregimea timpurilor.

Soarta a vrut, ca cei mai de curând smulși din brațele ei să fie îmbrățișați mai întâi. Sărmana Basarabie, cine a putut spera, că va putea fi mântuită și iată că ea a fost prima orfană readusă la sânul mamei.

În vederea noastră, în vesela grădină a vecinei Bucovina s-a întins hora frăției. Abia după un an mama își îmbrățișează pe a doua orfană. Sufletele ni-s acolo, numai trupurile ni-s abia despărțite

Sărman Ardeal, tu cel mai răsărit, dar și cel mai nenorocit, născut orfan pe lume, tu mai aștepți încă – dar tu ști răbda și suferi, o mie de ani asta ți-a fost soarta – tu cel dintâi orfan și cel mai de pe urmă, se apropie și ziua mântuirii tale.

Șterge-ți lacrimile, mama și-a adunat orfanii, numai pe tine încă nu te-a putut îmbrățișa. Dar acum tot sufletul, inima toată, tot gândul îi e numai la tine. Ziua îmbrățișării calde a mamei e aproape. Ce dulce va fi această îmbrățișare în

deosebi pentru tine, sărman orfan, tu n-ai cunoscut încă îmbrățișarea de mamă. Ceilalți orfani au cunoscut-o – din brațele mamei au fost smulși. Tu te-ai trezit orfan pe lume.

Acuș vei avea și tu mamă. Te așteaptă cu brațele deschise, acuși vei zbura la sânul ei.

Ștergeți lacrimile, ziua îmbrățișării e aici.

(*Gazeta Bistriței*, Bistrița, anul I, nr. 6, 12 februarie 1921, p. 1.)

Note:

1. Modul de prezentare, ca și conținutul textelor, în principal, consemnări din presă – exceptând mărturia lui Solomon Haliță, ca sursă arhivistică – sunt asumate, apud. *ANUL 1918 ÎN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD Contribuții documentare*, coordonatori, Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin, Ed. MEGA, Cluj-Napoca, 2018.
2. Localitate în apropierea orașului Târgu-Frumos, județul Iași.
3. Localitate în județul Iași.
4. Bobâlna.

Literatura memorialistică a Marii Uniri

Mircea DAROȘI

Între sursele atrăgătoare pentru cercetarea unei anumite perioade istorice se numără și literatura memorialistică. Marea Unire din 1918 a generat asemenea documente care au surprins evenimentul din multe perspective ale desfășurării sale. Avem mărturii de la cei care s-au ocupat de pregătirile în județul nostru, în vederea participării la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Ele sunt realități care tind spre acea istorie completă de care avem atâta nevoie. Din conținutul lor reiese felul în care Unirea de la 1 Decembrie 1918 a rămas în memoria românilor. Un interes deosebit îl prezintă *Memoriile lui Pavel Tofan*, medic veterinar din Nepos, dar și cele ale inginerului constructor și arhitect, Enea Grapini din comuna Șanț, membru fondator al Consiliului Național Român Central. Însemnări referitoare la acest eveniment au făcut și alți împătimiți de istorie, precum Iulian Marțian, Victor Onișor, sau Nicolae Drăganu. Importante pentru valoarea lor documentară sunt și interviurile realizate de Teodor Tanco unor urmași ai celor care au participat la Alba Iulia: colonelul Liviu Rusu din Poienile Zăgrii și Laurian Someșan din Monor, stabilit în Brașov.

Memoriile lui Pavel Tofan se referă în mod deosebit la atmosfera în care s-au desfășurat pregătirile pentru Marea Unire în județul Bistrița-Năsăud. Întors de pe frontul italian, la 8 oct. 1918, unde luptase în cadrul Corpului VI armată, în calitate de medic veterinar-șef, găsește orașul Bistrița într-o atmosferă prevestitoare de furtuni: „Începeau acum să vină de pe diferite fronturi soldați înarmați, care pușcau mereu din trenul ce-i aducea, pușcături care erau întete și auzite cu deosebire în liniștea nopților. La 23 octombrie 1918 îmi expirase concediul și împlasem și până atunci să capăt certificat de boală, ca să pot rămânea acasă. Dar niciun medic nu voia să-mi dea un astfel de certificat. Venind la Bistrița, medicul

dr. Leonida Domide, împreună cu dr. Sofa, mi-au eliberat un certificat că sufăr de gripă spaniolă, împreună cu bronșită, propunând un concediu de 3-4 săptămâni. Însă, ca certificatul să fie valabil, a trebuit să fie văzut și de medicul garnizoanei din Bistrița, care pe atunci era dr. Schwartz. Dar Schwartz, în ziua de 29 oct. 1918 mi-a redus concediul propus de Domide numai la 14 zile. Totodată mi-a spus că toată lumea vrea să rămână acasă și nimeni nu vrea să meargă pe front, așa că am rămas în Bistrița liniștit că am la mână un certificat mântuitor în caz de nevoie”.

Înzestrat cu talent literar, semnând multă vreme lucrările sale cu pseudonimul Delavărea, pentru care a fost confundat cu Liviu Rebreanu, pe vremea când acesta lucrase ca ajutor de notar în Nepos, Pavel Tofan s-a afirmat cu legende din satul copilăriei sale. *Memoriile* sunt scrise într-un stil atractiv, în care abundă descrierile vieții sociale, entuziasmul și năzuințele oamenilor din acest colț de țară, frământările și încordarea de care era cuprinsă întreaga populație. „Știri nenumărate, întemeiate ori necontrolate, vibrau în aer, întocmai ca undele hertziene, scurte și lungi, sau ca scânteile nenumărate ce răsar dintr-un coș aprins, scânteii ce se împrăștie și dispar în fiecare moment”. Pavel Tofan constată că în oraș și în întregul județ, atmosfera era una tensionată, iar orașul părea un furnicar „proaspăt răvășit, ale cărui furnici alergau de-a valma în sus și-n jos, în dreapta și stânga și iarăși îndărăt, fără un pic de odihnă”.

Pe baza acestor *Memorii* se pot reconstitui momente, fapte și evenimente care au dus la marea izbândă a poporului român. Fiind cunoscut ca un bun organizator și având o bogată experiență militară, dar și un minunat spirit oratoric, Pavel Tofan este ales în Sfatul Național din Bistrița primind misiunea de a înființa Gărzile Naționale locale: „Să ne organizăm repede” era lozinca zilei.

„Să ne organizăm imediat garda națională pentru a ne putea asigura de dușmani în caz de nevoie”. În ziua de 6 noiembrie 1918 i se eliberează legitimația de „tribun al poporului” și pleacă cu căruța prin Slătinița, pe Valea Someșului, pentru a organiza gărzile naționale din comunele Nepos, Feldru, Ilva Mică, Sângeorz-Băi, Maieru, Leșu, Ilva Mare și apoi în localitățile de pe Valea Bârgăului. Peste tot a fost primit cu multă dragoste și lumea asculta cu însuflețire expunerile lui: „Le-am amintit oamenilor de vremurile mari prin care trecem, le-am spus de jertfele enorme aduse de poporul nostru și de popoarele apusene, pentru a zdrobi lumea supusă popoarelor dușmane libertăților omenești...” În aceste memorii întâlnim nume de rezonanță din rândul intelectualității întregului ținut al Bistriței și Năsăudului, care s-au implicat în actul pregătirilor pentru Marea Unire: Gavrilă Tripon, Dionisie Login, Victor Onișor, Victor Moldovan și mulți alții, pentru care aş avea nevoie de câteva pagini ca să înşir numele lor. Tot din *Memorii* aflăm că în Bistrița activa „Casina Română”, care avea un rol important în organizarea acțiunilor de pregătire pentru Marea Unire. În fața a mii de oameni adunați în curtea Catedralei Coroana (pe locul unde s-a ridicat în 2008 Panteonul Bistriței), Pavel Tofan a ținut un înflăcărat discurs prin care spunea: „Suntem liberi. Avem dreptul să hotărâm asupra sorții și apartenenței noastre. Idealul nostru de sute de ani a fost și este Unirea cu toți frații noștri români, așa că visul strămoșilor noștri și al nostru îl vedem astăzi împlinindu-se, prin urmare, vrem să dispară hotarele artificiale dintre noi, vrem să trăim cu toții într-o Românie Mare”. Și într-adevăr, la 29 octombrie 1918, Bistrița devine primul oraș liber din Transilvania.

Câteva zeci de pagini sunt dedicate acțiunii de organizare a Gărzilor Naționale de pe Valea Someșului, sunt descrise momentele de entuziasm de care sunt cuprinși locuitorii acestui ținut. Ține conferințe sub egida Astreii, are întâlniri cu intelectualii bistrițeni și cu oamenii din satele someșene.

Rămâne uimit de haosul existent în acele zile, dar mai ales de gestul soldaților cehi și slovaci din Regimentul de Infanterie al armatei austro-ungare staționat la Bistrița, care, pe 24 octombrie, au spart o magazie din

strada Ungurească, furând efectele militare și vânzându-le populației. Pulsul acelor zile este bine reliefat în memoriile lui Tofan: „Toata lumea românească din oraș era în mare fierbere... Toți simțeau că nu poate să li se întâmple nimic rău. Mai rău de cum le-a fost până acum nu le va fi niciodată. Toți vroiau să contribuie cu puterile lor la renașterea unei sorți de mai bine a neamului nostru”.

În acțiunile sale, Pavel Tofan a călătorit mai mult cu căruța, foarte rar cu automobilul, care i-a provocat și un accident, fiindu-i pusă viața în pericol.

Își aduce aminte că la Nepos s-a oprit mai mult pentru a se întâlni cu mama sa și a lăsat să se tragă clopotele bisericii într-o dungă și lumea ce se găsea în comună a alergat la biserică să vadă ce se mai întâmplă. „Întreținându-mă cu preotul George Moldovan, cu

Pavel Tofan

învățătorul Petre Andron și cu alți fruntași ai comunei, am aflat că notarul Viciu a fost alungat cu pietre din comună, că jandarmii unguri cu 2 zile în urmă au părăsit postul, retrăgându-se spre Dej, că cele două prăvălii ale evreilor au fost devastate cu o zi în urmă, iar ei solicitați să părăsească imediat comuna”.

În amintirile sale, Pavel Tofan vorbește despre drumul năsăudenilor și bistrițenilor spre Alba Iulia. Trenurile erau arhipline, împodobite cu crengi de brad și steaguri tricolore. Chiote de bucurie și cântece patriotice răsunau pe tot parcursul drumului, dar n-au lipsit nici confruntările cu agenții maghiari, plătiți anume să se opună Unirii. Scrise după mai bine de patru decenii de la Marea Unire (31 iulie 1959) cu acuratețea și realismul unui suflet înnobilit de sentimentul patriotic, *Memoriile lui Pavel Tofan*, semnate cu pseudonimul Delavărarea, sunt documente de certă valoare istorică și literară, care întregesc informațiile noastre despre evenimentul petrecut la 1 Decembrie 1918.

Marea unire a românilor de pretutindeni

Macavei Al. MACAVEI

Profesorul Ioan Seni, președintele ASTREI năsăudene, a tipărit anul acesta la Editura Napoca-Star din Cluj-Napoca cartea *Centenar 1918-2018. Năsăudeni pe coordonatele Primului Război Mondial și ale Marii Uniri*. Prefața și postfața sunt semnate de doi profesori universitari: Mircea Gelu-Buta, respectiv Ieronim Marțian.

De la început trebuie spus, așa cum arată prefătorul, că „unirea românilor trebuie înfățișată întotdeauna potrivit adevărului ca o

unire firească a tuturor provinciilor românești (Basarabia, Bucovina și Transilvania) la patriamamă: România”. Marea Unire nu este nici noroc coborât din ceruri asupra neamului românesc, nici dar oferit de puterile și civilizația apuseană și nici nenorocirea altor nații pe osemintele cărora să se ridice statul unitar român, ci un act firesc în-

făptuit pe un teritoriu strămoșesc pe care a apărut, s-a format și s-a dezvoltat poporul român.

În postfața lui Ieronim Marțian se arată: „ideea originii daco-romane, unitatea noastră etnică și romanitatea limbii au constituit elemente fundamentale, în jurul cărora s-a țesut, s-a alimentat și s-a generat conștiința de neam a poporului român, iar Unirea efemeră a Țărilor Române de la 1600 sub Mihai Viteazul a căpătat valoare de simbol”.

La formarea conștiinței de neam românesc un rol imens îl au preoții din sate și orașe. Ei s-au așezat nu numai în slujba religiei, a credinței, dar și a poporului. Înălții ierarhi bisericești, indiferent de confesiune, sunt pilde de urmat până în zilele de azi.

Lupta națională a poporului român începe în Transilvania în sec. al XVIII-lea. Acum se evidențiază episcopul Inochentie Micu-Klein (primul român membru al Dietei din Transilvania), apoi corifeii *Școlii Ardelene*, cu revendicările înscrise în *Supplex Libellus Valachorum Transsilvaniae*, principala revendicare fiind reprezentarea proporțională a națiunii române în viața politică.

Pentru ținutul nostru, perioada Regimentului II de graniță, 1762-1851, a fost o perioadă de timp favorabilă. Revoluția din 1848 din Transilvania și Ungaria a complicat lucrurile, mai ales după ce Transilvania este încorporată Ungariei (1865), fapt care a avut ca recul intensificarea luptei poporului român de a decide singur asupra sorții sale. Același autor al postfeței mai arată: „o susținută luptă împotriva subjugării naționale au desfășurat năsăudenii și bistrițenii în cadrul Partidului Național Român, creat în 1881, apoi prin Memorandumul din 1882 și Memorandumul din 1892”. Dualismul austro-ungar din 1867 anulează anumite drepturi câștigate de transilvăneni până la acel moment, astfel că recâștigarea lor devine imperioasă.

Se cuvine să menționăm avântul luptei românilor transilvăneni din secolul al XIX-lea, care s-a bazat pe doi factori mobilizatori: Unirea Principatelor Române de la 1859, sub sceptrul lui Alexandru Ioan Cuza, și câștigarea Independenței de Stat de la 1877/1878 sub conducerea lui Carol I. Apariția ASTREI (Sibiu, 1861) avea datoria să continue lupta pentru emanciparea românilor pentru împli-

nirea integrală a aspirațiilor naționale, Asociația a fost „o punte de legătură între marea generație de cărturari ai *Școlii Ardelene* și cei care au avut bucuria de a trăi marea victorie a unității politice și culturale a tuturor românilor din anul 1918”, scrie autorul.

Structura cărții istoricului Ioan Seni numără trei capitole mari, cu mai multe subcapitole, fiecare urmate de bibliografia necesară, primele două sunt de ordin general, iar ultimul este specific Ținutului năsăudean și bistrițean, încheindu-se cu un grupaj de anexe, care confirmă participarea năsăudenilor la evenimentele menționate.

La 30 octombrie 1918, sub președinția lui Ștefan Cicio-Pop, prin Consiliul Național Român din Transilvania, s-a creat un organ nou care a dus la organizarea vieții politico-administrative a Transilvaniei în baza dreptului de a dispune de soarta și viitorul său fiecare popor. Din acest punct de vedere, de un real sprijin a fost discursul președintelui SUA, Woodrow Wilson, de la începutul anului 1918, care susține ideea renunțării la menținerea Monarhiei Austro-Ungare. După constituirea C.N.R.C., s-a trecut la formarea Consiliului Național Militar Român ca secție a sa, cu scopul de a apăra viața și averea fiecărui locuitor, fără deosebire de limbă sau lege. Gărzile naționale, care se formează în fiecare comitat al Transilvaniei, inclusiv Consiliul Local și Garda Națională Locală Năsăud, au avut un rol important în asigurarea bunei desfășurări a Constituantei de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

Viitorii participanți la Adunarea de la Alba Iulia au fost delegați aleși și delegați de drept. Potrivit istoricului dr. Lazăr Ureche, delegații aleși titulari ai județului Bistrița-Năsăud au fost: Catarig Zăgrean, Ioan Păcurariu, Grigore Pletosu, Teodor Șimon, Victor Motogna, iar delegații de drept au fost: Augustin Bena, Victor Bichigeanu, Alexandru Cărdan, Ion Dologa, Vasile Moisil, Nicolae Drăganu, Macedon Linu, Ioan Marcu, Vasile Pahone, Emil Precup, Victor Sângeorzan și Iosif Tăpălagă (pp. 261-264).

Entuziasmul plecării la Alba Iulia era de nedescris, cu toate încercările autorităților maghiare de a zădărnici din răspuțeri și chiar de a împiedica desfășurarea Marii Adunări Naționale, convocate la 18 noiembrie/ 1 De-

cembrie 1918” (p. 314). Trebuie menționat că înaintea datei de mai sus, la 27 martie/ 9 aprilie, Sfatul Țării de la Chișinău hotărăște unirea provinciei cu România, iar la 15/28 noiembrie Consiliul Național al Bucovinei hotărăște unirea cu țara. Tot în sprijinul unirii erau miniștri din Franța, Anglia și SUA cu al său președinte având în vedere referirea la Austro-Ungaria.

Hotărârea de unire a citit-o dr. Iuliu Hossu, viitorul cardinal al României, iar mulțimea a cântat *Deșteaptă-te, române!*, cântec care prin Legea nr. 99/1998 va deveni imn național, iar ziua de 1 Decembrie va fi declarată sărbătoare națională. Versurile imnului sunt scrise de poetul bistrițean Andrei Mureșanu, iar muzica, probabil, de Anton Pann. Decretul de unire a fost semnat de regele Ferdinand la 24 decembrie 1918.

Un moment de referință în viața județelor l-a constituit numirea prefectilor, deoarece ei vor conduce operațiunea de instituire a autorității Statului Român asupra sferelor de autoritate de la acel nivel (p. 316). Primul prefect al județului Bistrița-Năsăud a fost Gavril Tripon. După alcătuirea circumscripțiilor electorale, s-a format și Circumscripția Năsăud. Primii noștri aleși trimiși în Parlamentul României au fost: Victor Moldovan, Iulian Marțian, Laurențiu Oanea, Ioan Păcurariu și Victor Onișor.

La primirea delegaților ardeleni la București de către regele Ferdinand Întregitorul, a avut loc un schimb de replici celebre între conducătorul delegației ardeleni, Vasile Gol-diș, și președintele Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu. „Sire, unirea tuturor românilor într-un singur stat trebuia să vină. Ea s-a înfăptuit prin suferințe și sacrificii. Noi îți aducem pământul strămoșilor noștri, dar tot acum îți aducem și sufletele tuturor românilor de azi, care trăiesc în Transilvania, Banat și Țara Ungurească”, iar președintele Consiliului de Miniștri a răspuns: „Vă așteptăm de o mie de ani și ați venit ca să nu ne despărțim niciodată. Sunt în viața unui neam clipe de fericire atât de mari, încât ele răscumpără veacuri întregi de suferință”.

Cartea alcătuită de Ioan Seni configurează nuanțat evenimentele generate de marea an 2018.

Două poezii uitate ale lui George Coșbuc

Mircea POPA

Literatura calendarelor și a almanahurilor ne poate oferi încă numeroase surprize privind opera unuia sau altuia dintre scriitorii noștri. Mulți dintre ei au cedat rugămintilor și

ofertelor unor redactori de astfel de publicații și uneori au trimis spre publicare acestora texte de mai mică importanță, pe care le considerau poate chiar nepublicabile, dar care erau tocmai potrivite pentru acest tip de publicații. Un mare amator de scrieri pentru

popor a fost George Coșbuc, mai ales că în Transilvania, de unde venea el, majoritatea intelectualilor se simțeau datori a contribui la ridicarea culturală a oamenilor de la sate, iar calendarele și almanahurile erau tocmai potrivite pentru acest tip de educație prin cultură. Bibliografia scrierilor lui îl atestă foarte prezent în paginile unor astfel de publicații, de unde n-au fost recuperate în totalitate aceste colaborări ale sale. Noi am încercat să oferim publicului de astăzi dimensiunea exactă a scrisului coșbucian în raport cu o seamă de publicații efemere sau mai puțin circulate, oferind într-o ediție

Coșbuciana

cum era și firesc, ne-au scăpat și nouă și printre ele se află poezia *Să nu alergi prea mult răsând pe câmpuri dragă*, publicată în *Călimdarul poporului* pe anul 1898 de la Sibiu, p. 59, unde, sub titlu, *Poezii scurte*, s-a strecurat și această poezie coșbuciană, aparținând perioadei sibiene de creație a poetului. O altă poezie, aparținând tot acestei categorii, am putut-o recupera din *Calendarul Poznașul*

pe 1901, unde Coșbuc a publicat un *Cântec*, la p. 36. Amândouă creațiile se cuvine a fi recuperate, mai ales acum în anul centenarului morții sale, când, din pricina prea marelui interes al cercetătorilor pentru evenimentele legate de Marea Unire, scriitorul și opera lui au rămas complet uitate. Cele două poezii, pe care le publicăm mai jos, n-au fost semnalate nici de autorii bio-bibliografiei George Coșbuc din 1965 și nici n-au fost cuprinse în antologia noastră de contribuții și identificări, *Ochiul lui Dumnezeu*, apărută la editura Charmides în 2004.

M. P.

Să nu alergi prea mult răsând pe câmpuri, dragă

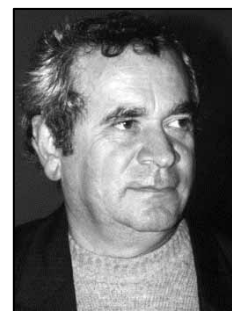
Să nu alergi prea mult răsând pe câmpuri, dragă,
Te arde soarele pe câmp, te bate vântul,
Și-obrajii tăi cei albi sunt zestrea ta întreagă!
Ea stă, cu sânul plin de pere, la fântână –
Și ea mi-a dat s-aleg pe plac din sân o pară,
Și m-am trezit că-mi dă deodată peste mână!
Pe punte-am prins și sărutat ieri o fată
Și-acum au dat sătenii jalbă la prefectul
Că fetele stau pe punte ziua toată!
Psaltirea popii o sărut, dar aș lăsa-o,
Sărut și mâna preotesei, și-aș lăsa-o,
Pe fata popii n-o sărut, și-aș săruta-o.
Un trandafir s-a lăudat că-i alb ca tine,
Și-atunci un vânt l-a palmuit, și trandafirul,
Din alb, s-a făcut roșu de rușine.

Cântec

Ieri pe-un trandafir de câmp
Am văzut un bobocel;
M-am oprit din drum și-am stat
De povești cu el.
Multe dânsul mi-a răspuns
Dar mai multe mă-ntreba:
Dragă, știi de ce-am vorbit?
De gurița ta!

Neantul transparent al lui Gelu Vlașin

Andrei MOLDOVAN

În contextul literaturii române, Gelu Vlașin este un poet care vine cu o însemnată experiență iberică (și influență în același timp), ceea ce îi conferă o notă de noutate, de prospețime lirică. Trăitor în Spania, din 2001, poetul a devenit de curând și membru al Uniunii Scriitorilor Spanioli, luat în seamă așadar și în mediul literar în care trăiește. Comentatorii săi de limbă spaniolă, printre altele, fac referire și la o zestre carpatină a versurilor sale: „Este ca întoarcerea veșnică sau, așa cum a spus și Paul Celan: poezia este un fel de revenire acasă. Așa este, Vlașin, poetul român care trăiește la Madrid, vine din țara unor mari autori, precum Mihai Eminescu, poetul național, sau Herta Müller, Premiul Nobel pentru literatură, dar influența lui Gelu vine din curenți mai avangardiști, cum ar fi linia marcată de Tristan Tzara, în anii cu Francis Picabia, Marcel Duchamp și André Breton.” (Theodoro Elssaca) Criticii români l-au luat în seamă mai ales cu *Tratat de psihiatrie* (Editura Vinea, 1999), volum cu care a obținut Premiul pentru debut al Asociației Scriitorilor din București. Nicolae Manolescu nu ezită să afirme: „Cea mai mare calitate a acestei poezii, care nu pare a unui începător, este egalitatea cu sine, tonul neschimbat, nivelul pretutindeni înalt al emoției lirice.”

Recentul său volum, *Ultima suflare* (*El último aliento*, Edición bilingue, Traducción Mario Castro Navarrete, Huerga y Fierro editores, Madrid, 2017), se adresează mai degrabă cititorilor spanioli, dar a avut o bună răspândire și în mediile literare românești. Poetul scrie în limba sa natală, echivalențele în spaniolă fiind opera unor excelenți traducători. Autorul versiunii spaniole al acestui din urmă volum, Mario Castro Navarrete, el

însuși un merituos poet și bun cunoscător al limbii române (a trăit o vreme în țara noastră!), în sintetica sa prefață (*Nota del traductor*), după ce menționează că poezia autorului român „se dovedește a fi un corp unitar ce se mișcă între abstract și concret” (precum sculpturile lui Brâncuși, am spune noi), menționează: „După părerea mea, poetul român Vlașin, o voce recunoscută în ambianța literară spaniolă, căci trăiește la Madrid, dovedește calitatea poetică a truvadorilor români, deoarece cultura românească se consolidează și își deschide un drum în țările de limbă spaniolă, datorită tocmai acestor poeți tineri ce încearcă cu succes noile forme de exprimare și își asumă răspunderea.” (traducerile din spaniolă aparțin lui Gelu Vlașin) Volumul conține de altfel, în ultima sa parte, o serie de referințe critice din spațiul de limbă spaniolă, interesante prin perspectivele diferite și avizate asupra operei poetice a autorului român.

El ultimo aliento rămâne, ca și *Tratat de psihiatrie*, un grupaj de poeme generat de sentimentul unei iubiri devoratoare, iubire care acaparează ființa și o duce spre neantizare. Tocmai imaginea unei lumi care se destramă în jurul omului pentru ca în universul astfel golit să rămână doar iubirea,

Cartea de poezie

pusă astfel mult mai bine în evidență în ipostazele ei diferite, pentru că, pentru poet, iubirea există, rămâne și dincolo de *nimic*.

Ritualul de iubire este mai întâi cel al dăruirii de sine prin părți ale corpului care se desprind, au o existență proprie și se cufundă în universul ființei iubite (mâna, genunchiul, ochiul drept, apoi ochiul stâng, degetul mare, timpanul, degetul mijlociu, tâmpilele, buzele etc.): „mâna care doarme/ care adoarme/ care hrănește/ mâna mea/ cea de toate zilele/ care scrie/ care-mi zugrăvește chipul/ mă ostenește/ mă odihnește/ mă dojenește/ mâna mea/ fără de care/ trupul ar fi o simplă salcie/ la marginea timpului/ iată mâna mea/ ți-o dăruiesc...” (*Mâna*) Trecerea dintr-un plan al concretului în altul spiritual, cum sugera și traducătorul, este una naturală, pentru că ființa iubită este percepută mai întâi în spirit, apoi într-o vagă concretețe. Sunt mai întâi fragmente ale ființei care se desprind vii spre un alt curs, apoi sunt cele nepalpabile (mintea, judecata, adevărul, ideea etc.), în răcăcirile lor pline de sens, pentru că nu putem neglijă și o accepțiune metonimică. Sentimentul devorator cuprinde și spațiul din preajmă, iar o dată cu el și perspectiva suferinței ca purificare: „...iarba/ care doare/ iarba/ din care s-a născut pruncul/ iarba/ din care au răsărit/ piramidele/ iarba fiarelor/ deschizând/ porțile iadului/ ca să-ți aducă în dar/ suferința/ ca pe-o jertfă supremă...” (*Iarba*)

Oficiind un ritual al iubirii în și dincolo de orice realitate, concretețe, poetul sacralizează. Tocmai de aceea, prezența sacrului, în viziunea sa comună, este una vag îndepărtată, accidentală (*Zeul*), iar ultima expresie a sacralității este întoarcerea acesteia în cuvânt (*Judecata*), de natură să se apropie mai mult de manifestări lirice ale tragicului. Totul curge spre o percepție a nimicului, a neantului. Numai că nu este vorba de unul convențional, ci de o golire de sine a ființei și a lumii până la a observa că există un nimic transparent, dincolo de care rămâne, se poate vedea, o esență, un *arheu* al iubirii: „nimicul/ cu care te însoțesc/ nimicul pentru care/ mi-am câștigat/ urma/ din/ crematoriul morților/ care vor să vină/ pentru care dragostea/ se naște din prea multă/ ură de sine/ nimicul/ de dincolo/ ca și

când/ ochii tăi/ mi-ar fi străpuns/ neputința privirii” (*Nimicul*).

Trecută prin asemenea experiențe lirice, iubirea nu mai este una convențională, fie ea și esențializată, ci una care dobândește nuanțe contrastante, nu de puține ori luciferice, grație unui neoromantism ce zace în potențialul creator al autorului, bine stăpânit, dar nu atât cât să îl anuleze, alături de o voce poetică a modernității, pe alocuri chiar avangardistă: „ușor/ gândul se strecoară/ ca o seceră/ în mintea ta/ și visul cumplit/ prinde contur/ iată-mă/ sunt îngerul negru/ al timpului care s-a oprit/ și-al celui care-o să vină/ primește-mă/ la sânul tău/ stăpână/ a întunericului veșnic...” (*Visul*)

Autorul nu se lasă prins în convenții. El le depășește cu naturalețe, realizând un univers în care se relaționează diferit, pe alte criterii, iar înțelesurile devin noi, incitante și ademenitoare în același timp. Așa se face că lumina este deseori potrivnică iubirii care se conturează abia dincolo de ea: „lumina/ nu știe/ să moară/ ea nu știe/ să rădă/ să cânte/ în ploaie/ ea nu poate/ să-mi vorbească/ ea nu ești tu...” (*Lumina*) Iată de ce imaginea iubirii sau a amintirii ei, care lucrează în adâncul ființei, este una a amenințării cu neantizarea adânc sugerată ca o ieșire din sine pentru o revărsare în universul risipit al ființei iubite: „și nici tu/ nu te mai rostogolești/ ca o larvă/ înghețată/ peste pustiul/ din sufletul meu” (*Timpanul*). Acest tip de amestec al unei permanente poetice consolidate în accepțiunea comună, cu accente decadentiste, într-un firesc al unui discurs care nu se frânge, dau o notă de simțire aleasă, aristocratică am putea spune, poeziei lui Gelu Vlașin: „povestea cărbușului/ mic/ și a porcului/ mare/ un ochi de purpură/ strivindu-mă/ cu șenilele/ pe caldarâmul nopților/ pustii/ iată vremea ce va veni...” (*Povestea*) Este o profeție fără doar și poate, dar una ieșită din freamătul unui timp postmodern simțind ipoteticul ca o permanență, dincolo de bine și de rău (*Poate că, Dacă*).

Atunci când în poem nu ființa iubită întreține o ardere răvășitoare, ci alte repere ale lumii care îl ating, poetul rămâne la ținuta sa înaltă, dar trăirile nu mai sunt la fel de abisale,

capabile să mute ziduri, arderile se îndepărtează mai puțin de locuri comune. Așa ar fi poemele dedicate ființelor apropiate din familie, precum mama, tata, fratele. Imaginea unei inițieri într-un univers altfel este una bine realizată poetic, dar nu pătrunde ființa până în pustiul ei, cum o face iubirea: „cu tata/ am făcut un pact/ numai întunericul știe/ cu tata/ eu cobor munții/ și tăcerea/ nu ne doboară/ cu el/ numai izvorul/ poate să urce/ cu tata/ mi-am luat întâia oară/ zborul...” (*Tata*) În astfel de poezii un abia ascuns retorism se lasă simțit, alături de o asumare a prezenței dincolo de orice limită, dincolo de percepția comună a lumii.

O obsesie a morții este exprimată în ipostaze diferite în întreg volumul. Ea este uneori o ispită sau o primejdie, o realitate potrivnică și un fenomen de înfruntat, o împlinire altădată și oricând o permanență, ca o însoțire: „moartea/ tânguiește/ ascuțindu-și colții în creierul meu/ ca niște soldați de plumb/ stau amintirile/ gata să-mi smulgă mintea/ și să mi-o arunce/ în groapa cu lei/ deștepta-mă-voi/ ca să ucid moartea...” (*Moartea*) Ar fi o eroare să identificăm moartea cu neantul, pentru că în poezia lui Gelu Vlașin ele reprezintă două aspecte diferite. Am precizat că neantul spre care tinde ființa devorată de iubire dobândește în versurile din *Ultima suflare* o transparență. Nimicul, chiar dacă nu o dată se conturează (!) în vecinătatea morții, este un spațiu cu urmare, o percepție dincolo de care există sau pot exista închegări ale unui adevăr dramatic („m-am reîntors în lume/ și lumea nu există”), chiar dacă totul stă sub semnul ipoteticului, precum ființa, precum universul în care viețuiește: „dacă nimicul/ s-ar transforma în/ fulger și fulgerul/ în cuvânt/ și cuvântul/ în tăcere apăsătoare/ atunci nimicul/ ar deveni/ animalul de pradă al destinului ucis...” (*Dacă*) Un neant transparent, dincolo de care se întrezăresc dramele ființei într-o percepție altfel, iată o noutate a poeziei lui Gelu Vlașin.

De multe ori, tot moartea este cea care îl apropie pe poet de modele sau teme iberice. Fie că se fac trimiteri la ținuturi spaniole de o puternică rezonanță (*Ideea*) sau la realități

devenite simbolice ale aceluiași ținut (*Corrida*), în profunzime, este vorba de o ținută nobilă în fața suferinței, a morții, de felul, de modul în care adierea tragicului îl găsește pe poet îndreptat cu privirea spre tulburarea din care apare și de dincolo de ea. Există uneori, firește, și apropieri mai palpabile, cum ar fi obsesia cuțitului care îi va tăia carnea trupului, atât de frecventă și în poezia lui F. García Lorca: „briceagul/ îmi taie nemiloasă/ carnea mea/ putredă/ carnea mea/ păcătoasă/ și din adâncul cărnurilor mele/ îmi țâșnește/ întunericul/ orbindu-mă...” (*Briceagul*) Sunt nuanțe care pigmentează poezia, îi dau o notă ușor aparte și o infuzie de prospețime lirică.

Un volum al iubirii, cum am arătat, care stă mai mult sub semnul ipoteticului, al condiționalului, cu preferință pentru comunicarea metonimică reluată într-o mare diversitate are deseori asocieri surprinzătoare, dar transparente, fără să cadă în capcana spectacularului. Repetiția este o modalitate de care uzează în mod frecvent pentru accentuarea componentei obsesive: „pe strada ta/ au înflorit doi ochi albaștri/ pe strada ta/ doar buzele știu să mă rostească/ pe strada ta/ copacii ronțăie lumina/ cuprinși de tăcere/ dar cuvintele tale/ ucid caldarâmul încins/ doar inima mea/ bate câmpii/ pe strada ta” (*Strada*). De menționat că repetiția primește de cele mai multe ori o notă ritualică, de natură să amplifice poematicul, chiar în condițiile în care (sau mai ales!) cuvintele care fac obiectul repetiției sunt condiționalul *dacă* și temporalul *când*, cu o încărcătură semantică îmbogățită.

Vom adăuga la problematica poeziei lui Gelu Vlașin afirmația lui Robert Edward Gurney (Anglia), care îl consideră „un mistic modern” și nu ezită să noteze: „Când citești aceste poezii uimitoare, îți amintești de poezia lui Juan Larrena, și cea a misticilor spanioli San Juan de la Cruz și Fray Luis de León și de *Cântarea Cântărilor*. Acestea sunt poezii care trag de corzile sufletului. În câteva cuvinte, ele acoperă o zonă enormă de experiență umană, a ceea ce înseamnă a fi uman.” Iată, din punctul nostru de vedere, cred că este o perspectivă întregitoare.

Teofil Răchițeanu – în lumea Împăratului singurătății

Victor Constantin MĂRUȚOIU

Volumul de versuri semnat de poetul Teofil Răchițeanu, intitulat *Împărat singurătății – de din alte, tot vechi, scrinuri* – (Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2017), descoperă o reîncadrare în matricea trăirii mistice, a căutării Sinelui prin sine, o stilizare a mitului descoperirii cheii labirintice a Cunoașterii. Există o permanentă trecere, prin vers clasic, în lumea transhumanței metaforice a revenirii, în spațiul oniric, al miticului antic, dar și o reactualizare spre cotidianul contemporan.

Poeemele se conturează în sfera devenirii. O trecere de la *sine* într-o *sine*, prin *Sine*. Un triptic idilic, reclădit în cheie hermeneutică. Cele trei cicluri ale volumului, intitulate sugestiv, pentru retrăire: *Împărat singurătății*, *Rouă de Ardeal*, *Efulgurații*, poartă semnul Luminii ontologice a transformării umane în prisma luptei între viață, existență și reînviere: „Lumea pierise și singur erai/ Și singurătatea Ta, Doamne, cu a mea Ți-o-ngînai./ Pe umărul meu fruntea Ți-ai plecat-o și-ai plîns/ Și mi-ai alinat plînsul prin plîns...” (*Pe umărul meu fruntea Ți-ai plecat-o și-ai plîns*).

Actul creator poartă semnul divinității, actul poetic devenind o restilizare demiurgică a umanului.

În oglinda lecturii

Transcenderea este sensul de capăt de punte, ce poate deschide un nou orizont într-o inefabilă lume a singurătății. Cel care domnește este cel ce izvorăște metamorfozele tăcerii. Acustice sensuri se retrăiesc, într-o imensitate de rostiri, cu mantice sublinieri ale textelor antice, care reclădesc lumea interferată de tărâmul Creatorului, prin inter-

vențiile celeste și divine, unice și trainice: „Există o oră cînd toții greierii dorm/ Iar tăcerea adîncă e ca de piatră./ Atunce în mine, ca dintr-un straniu cavou,/ Sfinxul Pustiei se aude cum latră...” (*Există o oră cînd toții greierii dorm*).

Versul devine pentru autor transpunerea tăcerii în ceea ce este lumea cuvintelor, o cale de întoarcere spre sinele celest din noi, aureolare ținuturi, în care Cuvântul descrie misiunea *împăratului singurătății*. Totul poartă inscripția cavoului, dar nu unul care ermetizează un spațiu sau timp, ci acel care devine creuzet al vocii poetului. Dincolo de toate cele ce sunt ale tăcerii morții, Cuvântul este cel care străpunge aceste bariere, ce rotunjesc existența umană.

Simbolurile onirice ale celor ce sunt mai departe de vise, întruchipate în cel care pășește prin tărâmurile Morții, care are darul demiurgic al existenței dincolo de moarte și care poate reclădi ceea ce acoperă, întru distrugere tăcerea morților, pot restaura sau îndepărta umbra morții. Această umbră se descoperă ca fiind singurătatea. Reprezentantul intersecției lumilor, într-un periplu existențial, fantasmagoricul corb, poate fi cel care deschide calea spre un dincolo himeric: „Și-un corb, în final, care taie Singurătatea în două...” (*În Munții Apusului, pe Buteasa, sus, sus*).

Poezia lui Teofil Răchițeanu reclădește matricea spațialității harice, prin reconfigurarea puterii învingerii Morții prin Cuvânt. Redarea vieții este calea, Cuvântul rostit ca o incantație este drumul, sunetele devenind unde magice de reînnoire umană. Căutarea devine sens și metamorfozare existențială, ce poartă sensul unei noi retrăiri. Regăsirea acestui sens se află în sfera universului marim al veșniciei. Motivul Eternei Tregeri se construiește în planul personal uman, al eului transfigurat. Veșnicia poartă umbrele văurilor intangibile ale neștiutului, necunoscutului. Și totul se cerne pentru ultima clipă, care se dorește a fi o trecere luminoasă a vieții, dintr-o stare în altă stare, de pășire în Legendă.

Fantasmale versului rău

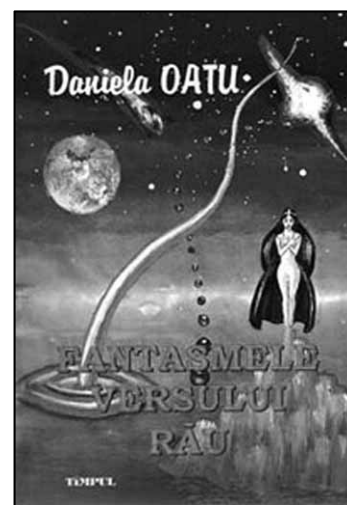
Mircea MOȚ

Ceea ce ar putea fi considerat un pact cu cititorul contează la Daniela Oatu ca expresie a unui dialog și a discursivității atent strunite prin care poetul își face în permanență simțită prezența. Cititorul este invocat ca un autentic și necesar partener de dialog. Autoarei nu-i este indiferent dacă acesta receptează sau nu textul, el, cititorul este absolut necesar sub semnul acelei „singurătăți în doi” (despre care vorbea odinioară un poet moldav), unde se legitimează cu adevărat substanța poeziei. Nu mai e vorba aici de cititorul ca idee și de o convenție cunoscută, acest cititor trebuie să fie chiar un „hypocrite lecteur”, cu siguranță „mon semblable, mon frere”, de care depinde nu doar receptatea textului în sine, ci și ființarea acestuia. Mai mult sau mai puțin declarat, Daniela Oatu are nevoie de complicitatea acestui cititor, cât timp el dă dreptul la existență poemului și imaginarului acestuia, prin propria subiectivitate. Referindu-se la acest „pact cu cititorul”, Ioan Holban este pe deplin îndreptățit să considere că la Daniela Oatu prezența acestuia „nu prevede doar mărturisirea, când cititorul e confesorul vocii lirice; e încă mai mult, cum se vede și în *Fantasmale Versului Rău*, o invitație la dialog și lectură, dar și oferta de a construi împreună universul poetic”.

Volumul (*Fantasmale versului rău*, Iași, Editura Timpul, 2017) debutează sub semnul unei justificate neliniști care-l încearcă pe scriitor, după ce poemul se desprinde aproape indiferent de creatorul său, contând, într-un „larg” metaforic, fără ca autorul său să aibă certitudinea valorii. Condiția poemului devine la Daniela Oatu cea de poem „neprobat”, detaliu ce pune în lumină un adevărat program estetic: „Mai pleacă un poem în larg/ fără să-l fi probat...” În esența lui, orice poem este

„neprobat” și, până la un punct, chiar un poem „rău”, o fantasmă, o iluzie, formă în ultimă instanță, căreia îi este necesar un conținut pe care i-l poate asigura cititorul, o necesitate pentru Daniela Oatu, el însuși „invitat” din disperarea lipsei de certitudine: „Te-am invitat în fiecare carte/ să-i răsfoiești încăperile/ Poate ochiul tău de vânător/ a zărit de departe/ perechea de aripi pâlâind/ la-ncheietura mâinii drepte/ sau umbra domestică a Versului Rău/ Mușcând din jumătățile mele de vis/pe când dormea muza-

n/finalul acesta înscris...”. Condiția poetului, după cum poeta însăși îl înțelege, presupune un „final nescris” și un text în care consacra muză (cu tot ceea ce presupune aceasta) doarme, totul cu absoluta convingere că de fapt finalizarea creației îi este rezervată doar cititorului. Daniela Oatu transcrie convingător ideea prezenței acestui cititor care, metaforic, trebuie să „îmbrace” haina poemului, impunându-i, în felul acesta, prin actul lecturii, consistența propriei prezențe: „Nu știu... acest volum îți vine bine?/ Nu te strânge cumva?/ Așteptă să-ți închei ultimul nasture...? Îl asortezi la ceva?/ Ții să-l scriu pe nisip pentru tine...”. Poezia Danielei Oatu lasă chiar impresia unui rafinat spectacol, regizat pentru un cititor surprins în ipostaza confortabilă de spectator: „Cu nemurirea pe umeri/ cîte vîsle, cititorule,/ în bătaia muzei,/ cîte vîsle,/ pînă la ieșirea aceasta în larg.../ De cîte ori m-am

aruncat/ în cuvîntu-nspumat/ căutîndu-mă,
 căutîndu-te.../ În cîntecul lui ți-am rezervat un
 loc.../ Pînă la ieșirea aceasta în larg/ cîte vîsle,
 cititorule,/ cîte vîsle.../ Am tocmit duminicile/
 lucrătoare cu ziua.../ Tu stai confortabil, în
 lojă,/ în ropotul de aplauze/ nu e loc pentru un
 naufragiu/ Poemului îi merge bine/ din spuma
 lui s-a-ntrupat/ Dumnezeu” (*Spumă dumneze-
 iască*). Acest spectacol presupune gesturi
 galante și un anumit ritual de care poeta ține
 seama, printr-o atitudine vizibil detașată:
 „Domnule Cititor,/ scuzați-ne/ puteți reveni
 altădată/ Poezia e ocupată/ trebăluiește de
 zor.../ De pildă,/ acum cu ambele mîini/ ține/
 versurile de peste an/ bine/ să nu ne dispară
 fericirea/ dintre paranteze/ doar a înțeles că/
 pînă și muntele se teme uneori/ de propriul
 pisc/ ce să mai vorbim de/ fugara glorie a
 poetului/ mereu a altora.../ Domnule Cititor,
 grăbiți-vă/ (urcați în ea neapărat)/ că navi-
 ghează încă pe uscat/ corabia-i ajunsă la stele/
 și veți vedea/ că nici măcar luna plină/ nu mai
 este în centrul atenției” (*Domnule Cititor*). În
 acest spectacol și în acest dialog cu cititorul
 Daniela Oatu inserează „teme” rescrise rafinat
 în spirit livresc: „Copilul așază mugurii în șir
 indian/ Scîncește leagănul putred/ îndesîndu-i
 anii-n ghiozdan./ Răsfoiește pomii cu filele
 colorate/ Tolănite-s în iarbă/ visele toate./ La
 fiecare colț de poveste/ cîte un zmeu de hîrtie/
 îl aleargă, îl aleargă din copilărie./ În lacrima
 lui/ vîrstele cad în neștire” (*Ani în ghiozdan*).
 De multe ori impresia este că poeta citează și
 dă replică lucidă unor toposuri: „De la o
 vreme mielul alb al copilăriei/ îmi sare peste
 lacrimă și paște departe,/ departe,/ departe.../
 Pîrguitele-mi chemări au miezul încă umed.../
 Ce mîna nevăzută-l gonește mereu/ spre rezer-
 vațiile altui suflet?.../ Împiedicată-n așteptare/
 lacrima-mi crește tot mai deasă./ Ce îmblîn-
 zire să mai inventez?/ Mi-aș priponi inima/ de
 umbra lui slobodă...” (*Rezervații de suflet*).
 Sau: „La clasa pregătitoare/ învățătoarea poar-
 tă aripa dreaptă/ a corbului lui Poe/ apoi aripa
 stîngă/ a albatrosului baudelairian/ desenînd
 bastonașe, cercuri.../ Cei doi colegi de bancă/
 s-au învoit pentru/ următoarea lecție de zbor/
 cînd liniuța de unire/ desparte poemul de
 cuvînt,/ pămîntul de pămînt” (*Lecții de zbor*).

Nu lipsește concentrarea metaforică amintind
 experiența modernității „În lumina spartă-i/
 vidul vărsat./ Cenușa îți îngroapă/ chipul
 întunecat./ Ți-ai lăsat în oglinzi/ mîngîierea.../
 Risipit mă atingi.../ Se retrage marea/ în
 spume/ Cioburi îmi caută/ urma prin lume”
 (*Mîngîierea oglinzii*). Versului în condiția lui
 de „rău” i se atribuie dimensiunea unei auten-
 tice zeități, tratată printr-o atitudine corespon-
 zătoare: „Cînd se-ntinde somnoros răsăritul/
 pînă vis-à-vis de-această viață/ înrourîndu-ne
 mîinile iertătoare,/ Cînd fug portretele din
 ramă/ Cine-mpacă străzile certate/ și le-adu-
 nă-n Babilon pe toate?/ Versul meu cel Rău –
 de bună seamă.../ Stă în umbra drumului să
 ne-aprindă urmele/ Cînd glumește moartea cu
 vecinul de la parter/ Doamne, singură între
 patru planete recunosc/ și eu m-am uitat
 înspre Sodoma și Gomora/ asemenea femeii
 lui Lot/ Deci, Doamne, sunt gata să mă lepăd
 de mine/ însămi, da’/ Doamne, de Versul cel
 Rău nu mă lepăda!” (*Singurătate*). Sub
 semnul livrescului și în imediata apropiere a
 convenției, libertățile poetei sunt pe deplin
 justificate: „Dragul meu, Bi,/ Ce să-ți mai
 scriu/ și aici se face uneori tîrziu/ locuiesc la
 același Veac în chirie/ bate palma cu norocul/
 ronțăie pizza pe stomacul gol/ intră încălțat în
 sufragerie/ nu oferă flori/ nu citește poezii/
 (doar cîte un Click/ sau o revistă Playboy)/
 refuză invitații la teatru/ spectacole/ cîte
 libertăți ne-au înlănțuit/ nu are chef de plim-
 bare-n Copou/ (am auzit că Plopii fără soț/
 i-au ros zgarda)/ butonează aproape nonstop/
 la laptop./ Dă la refuz/ muzica house, manele/
 îi bat vecinii în calorifere.../ E timpul să mă
 desprind/ de el/ ca de-o etichetă necredin-
 cioasă/ să mă îndrept/ spre terasa din galaxie/
 că îngerul și-a așezat deja ceasul pe masă.../
 Știa bine, mama – vezi bine –/ Veacul acesta
 nu-i pentru mine!” (*Veacul acesta*)

Fantasmele versului rău rămâne volu-
 mul semnificativ al unui poet care, abordând
 realul sub semnul lecturii, al cititorului și al
 livrescului în ultimă instanță, își îngăduie
 libertatea de a-l re-face, cu mult rafinament,
 printr-un joc poetic bine temperat, sub semnul
 gratuității limbajului.

Un sonetist redutabil – Mihai Merticaru

Constantin MĂNUȚĂ

Mihai Merticaru apare ca un sonetist redutabil în cartea *Vis și abis*, apărută la Editura Mușatinia, Roman, 2018, dar și-n celelalte cărți de sonete: *Arca lui Petrarca*, *Geometrie lirică*, *Arta euritmiei*, *Flacăra din piatră*, *Urciorul de aur* și 101 sonete.

Definind sonetul „o fantastică nuntă între pătrat și triunghi”, Mihai Merticaru se dorește a fi un poet grav, convins fiind de puterea de regenerare și transformare a cuvântului prin intermediul metaforei în adevărate clipe lirice spre delectarea și desfătarea cititorului avid de poezie.

La începutul volumului, așază Parisul – capitala muzicii și a poeziei – în 14 sonete, „orașul feeric un ocean de culori și de lumină”, capabil de nenumărate surprize, încât acest oraș-epopee este demn de exclamația lui Goethe: „Oprește-te clipă, cât de frumoasă ești”: „Întreaga lume și-a dat întâlnire/ La Turnul Eiffel și-n mii de muzee./ Cerul nu contenește să se mire// Ce-i leagă pe oameni cu-atâtea fire./ Petrecerea-i demnă de-o epopee./ Mulțimea roagă clipa-n loc să steie.” (*Paris I*).

Sunt trecuți în revistă regii Ludovici ai Franței, Napoleon Bonaparte, scriitorii: Balzac, Hugo, Dumas, Voltaire, Rousseau, Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, C. V. Gheorghiu, pictorii Manet, Matisse, sculptorul C. Brâncuși.

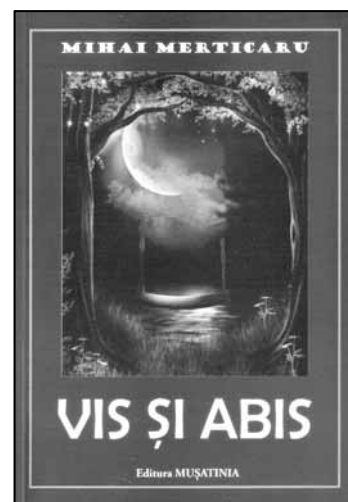
După ce plin de adorație, admirație și laudativ prezintă Parisul, „acest oraș al luminilor”, ajunge la concluzia că nu dorește să-i fie rob, ci „rămân ce-am fost pietrean!”

Om și poet înzestrat de Dumnezeu cu har divin, își elogiază pasiunea pentru poezie, chiar dacă i-a devenit o Golgotă și l-a răstignit „pe-o cruce de cuvinte”: „Te-am îndrăgit de tânăr, POEZIE,/ Ca pe un zvon de împrăvărire./ Precum fluturele, raza de soare/ Și melomanul, dulcea simfonie./ Am ars pe-al tău altar în ape stinse./ Urcând pe Golgota tot înainte./ Noptile, ți le-am ținut mereu aprinse./ La picioare ți le-am depus învinse./ Iar, drept răsplată, tu, fată cuminte,/ M-ai răstignit pe-o cruce de cuvinte.” (*Sonetul unei pasiuni*).

Toate poeziile încep cu cuvântul, ca acesta al muzei, care-i aduce inspirație, văzută ca o fată frumoasă, făcând ca sonetul să zboare „Spre lumea de azi și cea viitoare!”

Ochii iubitei sunt niște „miracole colorate, geometrii astrale” în *Sonetul ochilor tăi*.

Autoportretul liric al poetului este de „trist și palid anahoret”, fascinat de tainele infinitului. „Stropul de dumnezeire”, de care vorbește dânsul, sălășluiește aproape în fiecare om, izvorât din povestea lumească de iubire. Portretul iubitei cu ochi strălucitori reiese din mâna pictorului – ut pictura poesis, încât își imaginează Calea Lactee – o alee unde „se vorbește românește... euritmie cu chip de femeie” care transformă toată viața omului într-o magie.

Sonetul poetului urgisit (I-II) se referă la poetul roman Ovidiu exilat la Pontul Euxin, care suferind pentru Iulia, i-a sculptat un trainic monument, nemurind-o prin cântece. Nu sunt uitați George Bacovia și Omar Khayyam, ori versuri din *Cântarea Cântărilor*, Sapho, Li Tai Pe, în scopul proslăvirii iubirii.

Dacă apare în ipostaza unui timonier, poetul trebuie să construiască o catedrală, semn al veșniciei și al durabilității, deci un alt fel de Meșter Manole. Și un poem de Rabindranath Tagore completează portretul iubitei, „de esență divină”, încropind o sintaxă din jocul de cuvinte *axă, parataxă*.

Cuplul modern este o altă fațetă a *Isoldei* și a lui *Tristan*, femeia, culoarea și bărbatul, o melodie, formează *aceeași sinestezie*, nu îndepărtată de mitul androginului din vremurile

ancestrale, așa-și închipuie poetul din „naiva tinerețe, ea regină, el arheu”.

Vindecarea de singurătate se face prin intermediul poetului – taumaturg care va descifra tainele, dilemele, seducțiile, mirajele etc., ceea ce a dus la venirea iubitei, mai devreme la întâlnire: „Te-ai întrupat din taine și dileme,/ Arome, seducții, miraje, mirări,/ Din farmece, reverii și ezitări,/ Și-ai venit la-ntâlnire mai devreme...”

Frumoasă și sfioasă, ea îl apără pe iubit de dezastru, frig, singurătate și pustiu, scăpărând din ochi *roiuri de scânteii*, iar albinele adună mierea din glas, cu „coapsele tari – zone aurifere și cu genunchii, icoane pentru atei”. Alteori ea este o „fată dulce, iar el un căscăund, fată de la șesuri, – iar el, de la munte” ori caracterizată prin sintagma oximoronică „dulce migdală amară”, cu o amânare „sine die a amurgului inimii cu două luminișuri și al muntelui cu abisuri și suișuri”, epitete provenind de la dictonul lui Dante Alighieri: „L’amor che move il sole e l’altre stelle”.

Există și un *Sonet al țaranului român*, posibil, pornindu-se de la poezia lui Tudor Arghezi: „Pe dealul argintat, bade Ioane,/ Vii din sau păsești spre eternitate?/ Ce amintire-n tâmpla ta se zbate?/ În templul sfânt pari una din coloane,/ Oile de-alături parcă-s pictate./ Observ că nu prea ești în bune toane,/ Că prin suflet îți bântuie cicloane/ Și fel de fel de gânduri încifrate./ Se sprijină-n toiagul tău o țară,/ Pe umeri îți apasă viitorul,/ Azi, pâinea ta e crudă și amară;/ Cea dulce se mănâncă pe afară./ Împărăția ta este ogorul,/ Iar alinarea, balada și dorul.”, alături de un *Sonet al visătorului* și unul *al bărbăției*, unde sunt amintiți regii și domnitorii României, de la Burebista și Decebal, Traian, Mircea, Ștefan, până la Mihai.

Intensitatea iubirii prin Eros este văzută la cote maxime: „Iubirea, și când doarme dogorește.”

Poetul se întreabă: „Cine-i străinul ascuns sub pielea mea?” – care adoră poemele lui Robert Frost.

Anotimpul de toamnă este surprins într-un sonet cu griul ei, aducând depresie și dezolare, amintind de gingașele versuri ale lui G. Topârceanu: „Cri, cri, cri/ Toamnă gri/ Nu credeam c-o să mai vii...”

Singura icoană a poetului poate fi „clipa astrală aducătoare de doruri și miraje” din *Sonetul copilăriei*, unde nostalgia este la ea

acasă, „cu irizări de tainice topazuri, retras pe tărâmurile de gânduri și întrebări”, cuprins de faptul că-n sufletul creatorului arta se naște din suferință.

În ipostaza rătăcitorului *pe căi răzlețe*, ca-n poezia lui Octavian Goga, casa natală este pustie, aproape *o bălărie fără gard*. În sat nu există biserică, fântână, țărani au devenit orașeni, câinii-maidanezi, nu mai are cine săpa grădina, fructele putrezesc în livezi, dar paradoxal îi apare tatăl mai tânăr decât el, invers ca-n poezia lui Lucian Blaga care-i scria mamei sale: „Sunt mai bătrân decât tine, Mamă,/ ci tot așa cum mă știi:/ adus puțin din umeri/ și plecat spre întrebările lumii...”

Sonetele anxietății și decăderii anunță dezolarea, tristețea, nevroza poetului când se *abat nori negri peste țară* (ca acum când scriem, în luna iulie 2018, ploile au devastat România, iar Grecia a fost pârjolită de incendii provocate de mâini criminale, încât ne vine să exclamăm: Vine Apocalipsa, Doamne!).

Printre „neguri, cânt de cucuvea răzbate”, urlet prelung de fiară, *stihiile potopitoare* amintind de potopul lui Noe, îi trezesc autorului angoase, că nu mai știe pe ce lume trăiește: „Țara-i stăpânită de Ali Baba și cei patruzeci de hoți”, încât „rușine ne e că ne numim români”. Ca altădată Sisif, poetul „o întreagă Atlantidă duce-n spate” și crede că salvarea e-n Vest (nu-n cel sălbatic!) dorind „clipa și cupa să-i fie pline!”. Adevărata salvare este în „Domnul Iisus Hristos” și nu în *Sonetul disperării*, chiar dacă „toți aleargă după o nălucire”.

Solemnitatea, eleganța frazării și efectele obținute prin apelul la rimă și ritm ne dezvăluie un poet înzestrat cu o prodigioasă mobilitate a discursului liric, un bonom jovial care mizează pe muzicalitate și rafinament prozodic, un poet care aspiră spre etalonul poeziei adevărate ce constă în ambiguitate și imprevizibilitate, în apropierea de elemente total disparate, într-o mirabilă trăire a sentimentelor. Psihologic vorbind, M. M. dispune de o robustețe funciară, iar dinamismul mărturisirii asigură naturalețea discursului. Reamintindu-ne că, în vremuri imemorabile, poezia și muzica erau inseparabile, Mihai Merticaru, poet riguros și sugestiv, apolinic și dionisiac, enigmatic și colocvial, ne-a oferit volumul maturității creatoare depline, un splendid omagiu adus iubirii, o învolburată revărsare de lirism pendulând între real și ideal, între sacru și profan.

Nocturnă cu vampir Opus 1, roman de Stelian Tănase

Virgil RAȚIU

Ca să înțelegem pentru ce scriitorul Stelian Tănase recurge la tehnica scrierii unui thriller, mizând că astfel cititorii vor înțelege cum ei au ajuns să trăiască într-o țară sofisticată politic până la aruncarea în poalele Noului Ev Mediu care ne înconjoară, deși unii abia-i întrezăresc contururile, e recomandat să aruncăm o privire în urmă, în biografia autorului. Și o face foarte bine și răspicat alt scriitor optzecist, Bedros Horasangian, într-un comentariu apărut în revista *Observator cultural*:

„Stelian Tănase (n. 1952) face și el parte din această generație care a dat poeți de excepție, prozatori, esești, editori și critici literari, publiciști și jurnaliști, dascăli onorabili și profesori universitari prin toate centrele. După ce debutează în forță cu romanul *Luxul melancoliei* (Ed. Cartea Românească, 1982), Stelian Tănase așteaptă ani buni căderea regimului comunist din 1989 pentru a publica alte romane și a se impune pe plaja valorilor intelectual-literare românești.

Odată vremurile schimbate, „Stelian Tănase va scrie o altă biografie, care va produce o altă bibliografie. Cu multe și diverse cărți de diferite facturi. Cu romane, cu eseuri politice, cu publicistică de tot felul, cu note de călătorie – un «*LA versus NYC*» este realmente una dintre cele mai bune cărți despre Statele Unite scrise de vreun literat român, punându-l aici la socoteală și pe Petru Comarnescu, și pe regretatul Romulus Rusan, cu *America ogarului cenușiu* cu tot. Prezent mereu în câmpul media (dar și politic, la un moment dat), personalitatea lui Stelian Tănase devine proteică prin mijloacele sale de expresie”.

Noul roman *Nocturnă cu vampir Opus 1* (Editura RAO, București, 2017) este scris în

registrul mystery, crime, horror, cu intenția vădită de a șoca, tocmai pentru ca să-l trezească pe cititor din văpaia mocirlei sociale și politice în care, de fapt, se scaldă, trăiește cu oarecare entuziasm, participând fără să-și dea seama la spectacolul deja creat, jucat în direct, dotat cu actori de marcă extrași din toate păturile sociale care compun guvernarea București în epoca postindustrială, o metropolă haotică, murdară, violentă. În această lume conviețuiesc persoane supercocoțate în sfere care iau mințile, polițiști corupți, interlopi, militari, prostituate, vagabonzi, gran-guri, bancheri, industriași de belea, economiști și politologi cu frâie în mâini și frâne la picior. E o forfotă cumplită. Iar acestei forfote îi place până la orgasm lumea televiziunii care difuzează numai godzille, batmani și kinkongi, vedete de mușama cinetelevizată, lume pe care o adulează, o imită și o răstălmăcește prin vocile viitorologilor, meteorologilor și numerologilor, astrologilor și prostologilor, puse toate în „logica” vampirului valah („W”). *Nocturnă cu vampir Opus 1* se înscrie în seria romanelor politice românești, care începe cu romanul *Gorila* de Liviu Rebreanu, un roman care la apariția lui în 1938 a produs în viața românească o serie lungă de controverse

Șirul de crime produse de Supranumele Vampirul Valah („W”) îi numără pe: Eftimie

Gogu, individ putred de bogat, un mahăr, fost Secu, general în retragere; Spitz Buburuz, șef la contrainformații, care face parte din grupul operativ constituit în legătură cu Dosarul „Vampirul” – mortul nu fusese jefuit, avea ceasul Rolex la mână, portofelul full cu două mii de euro, îmbrăcat de firmă, doar că generalului îi plăcea cărnita fragedă, frecventa localurile unde era „servit”, de unde, se zice, i s-a și tras executarea; un altul e Bran Stecker (da, ceva după numele autorului cărții fanteziste, *Dracula*, Bram Stoker), patron de media influent, băgat în afaceri cu multe zerouri, cu un birou cu trei secretare, păzit de bodigarzi, din această formă de buncăr, greu tangibil, șantajist de capete sus-puse care nu de puține ori suferau de amorul „alunecărilor”. Ucigașul în serie făcea ravagii. Țintea o tragere în țeapă live, publică, zgomotoasă și hohotitoare. A urmat Pilu Donose, senator, figură glorioasă a Opoziției, luptător neînfricat pentru libertate, care a fost săltat de la Pussy&Cash într-un camion roșu. A mai fost înregistrat un cadavru, al unui zis Nichita, cadavru care a dispărut, în mod ciudat, de sub nasul polițiștilor, ca și cum ucigașul și-ar fi „subtilizat opera”. Toate aceste crime poartă amprenta unui singur criminal, victimele sfârșind, la rând, trase în țeapă, ca în Evul Mediu, îmbrăcați în Țoale fine, dar cu obraji și buzele roșii, cu gurile ferfenite și ochii scurși ca ouăle sparte. Teribile imagini.

De dezlegarea enigmelor acestor crime se ocupă un fost polițist, în calitate de oarecare detectiv particular, întors în țară din Legiunea străină, Constantin Naum, zis Ticu, și un comisar de poliție, Iorgu Arsene, șeful Brigăzii Criminale, criminolog veteran. În jurul crimelor și al victimelor se înlanțuie o încrengătură de fapte și evenimente care cotropesc întregul București cu periferiile lui

sordide, cu o Subterană imensă situată sub Gara de Nord, unde există și mișună lumea vagabonzilor, ologilor, cerșetorilor, drogaților, stăpânită de un așa zis Țar. Acolo se învârtesc zornăind sume imense de lei și valută, manevrate de forțe necunoscute și nevăzute, niciodată depistate. În acele locuri domnește sadicul criminal, în labirintul groazei. Șeful Subteranei a declarat în timpul unei scurte întâlniri cu detectivul Naum că nu ucide din răzbunare, ci doar pentru a-i pedepsi pe cei vizați de el. Nu este măcar declarația unui nebun. Ci a unui individ lucid.

Grupul operativ, constituit anume, care dezbate în ședințe lungi cazurile puse pe rol e format tot din granguri, cu grade mai mari sau mai mici, din procuri, din șefi, șeful IGP, adjunctul ministrului de Interne, consilieri prezidențiali, emisarul de la Cotroceni, șeful de la contrainformații, toți cu nume ca porecle, iar pe umeri cu epoletă și pe piepturi cu medalii și distincții. Din dezbaterile acestora, plictisitoare, deseori dezlănate și lipsite de sens, răzbat damfuri politizate însoțite de tendințe de răzbunare și înșfăcare a câte unui ce profit, niciodată de lepădat.

Spectacolul final conduce la triumful nimănui asupra nimicului ca în Parabola clarvăzătorului care încoronează în lumea Bucureștilor un Diavol cu Amprentă Divină, viitorul de aur al regiunii de la Gurile Dunării și de la țărmul Mării Negre. În brațele acestui mare Show Draculist, locuitorii, siderați de magia nimicniciei, își trăiesc fericirile de moment și disperările care îi fascinează cu entuziasme și gloriifică, la unison, crima supremă. Un viitor învins proclamă pentru întreaga suflare a Noii Valahii renașterea în virtute și onoare.

Romanul lui Stelian Tănase oferă, ca spectacol, semnalul sfârșitului triumfător al unei țări prădate sistematic.

Nonficțiunea în cărțile prozatoarei Valeria Florea-Dascăl

Cornel COTUȚIU

Nu agreează s-o consideri basarabeancă, ci româncă, iar Prutul e doar un semn convențional pe harta Europei.

În compartimentul epicului, numele scriitoarei de la Chișinău e distinct și distins; nu atât prin hărnicia sa editorială (peste 15 volume), cât prin maniera de a crea narativul, în care realitatea frustră provoacă o imaginație tentantă.

Până și numele parcă stârnește acest palier al creației prozastice. *Florea* este numele ei purtat până la măritiş, apoi, o vreme, trecut în amintirea copilăriei de la Chiperceniul natal (raionul Orhei). De aceea, primele cărți sunt semnate cu *Dascăl*. Din nefericire, soțul a trecut în memorie și nonficțiune, dar scriitoarea a păstrat apoi ambele nume în semnătura recentelor sale volume, ca un fel de blazon al scriiturii sale.

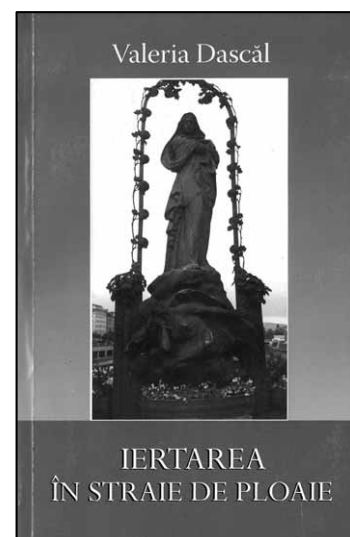
M-am întrebat de unde s-a conturat preferința Valeriei Florea-Dascăl pentru proză de o astfel de factură. Cred că n-a fost o opțiune, ci o trecere involuntară de la a crea imagini vizuale prin aparatură electronică la acelea eminate de cuvânt. Să fiu explicit: mai întâi, după absolvirea Facultății de filologie (secția jurnalism) a Universității de Stat Chișinău, a activat ani buni la Televiziunea de Stat a Republicii Moldova.

Când am zăbovit câteva zile într-o localitate de lângă Cetatea Soroca, am aflat de la bunii mei amfitrioni basarabeni că atâta vreme cât s-a transmis la televiziunea de la Chișinău serialul „Schitele Valeriei Dascăl”, și să fi fost la câmp, lăsa coasa în iarbă și alerga acasă pentru a prinde la ora știută emisiunea ei. Căci reportajele erau, am dedus, seducătoare prin tematică, iscusința filmării și a comentariului.

Ei bine, așa cred că de aici i „se trage” aplecarea spre nonfictiv. Doar că el este dospit pe o albie a autobiograficului. Sunt grăitoare în acest sens fie și numai titlurile cărților sale, de genul: *Brad frumos cu amintiri* (2003 – debut editorial), *Iertarea în straie de ploaie*, *Arde gheața de pe gură*, *Femeia de la picioarele bărbatului meu*, *Ecoul Dragostei Dintâi*, *Comorile neamului* ș.a.

Oamenii evocați, trecuți prin filtrul sensibilității sale, până la urmă observi că, de fapt, ei sunt ipostaze ale autoarei; căci (cum notam într-un comentariu la *Nu te-am uitat*), proza sa devine „un fel de dialog între memorie și momentul scrierii”. E ca și cum Valeria Florea-Dascăl locuiește în cărțile sale. S-o zic altfel: E ca și cum își schimbă locuința din carte în carte. Astfel că, scriind, se mută (anual) ca într-o rețea de case proprii.

Și oriunde stă ori merge, cumpărând un buchet de flori sau discutând cu cineva mai mult sau mai puțin cunoscut, făcând o vizită, contemplând silueta unui nor, ea locuiește deja în altă carte. De aici, deopotrivă, stilul colocvial, căci fiecare carte a ei este o invitație de genul: „Hai, trăiește cu mine!” Cititorul e chemat alături, să reconstituie fapte, destine. Și de aceea relatările scriitoarei sunt punctate de sintagme ca acestea: „Să vezi și să nu crezi!”, „Vă informez că...”, „Cred că...”, „De exemplu...”, „Mi-a satisfăcut

doleanța să...”, „Vă aduc la cunoștință...”, „Dar să revin...”

Considerațiile acestea au fost, de fapt, o anticipare la scurta radiografie pe care doresc să o fac volumului *ILARION BUIUC: portret de familie și grup* (Chișinău, Ed. Pontos, 2017) scris de Valeria Florea-Dascăl.

Un telefon din Sibiu, de la Mariana Buiuc, îi provoacă o neașteptată deschidere spre retrospective, dialog și documentare.

Mariana Buiuc își caută rudele, strămoșii; o solicitase pe scriitoare pentru că tocmai aflase câte ceva despre cartea ei (*Comorile neamului*), în care reconstituie via-

ța de la Chiperceni, loc, zonă, despre care sibianca știa că se trage și familia ei. Deopotrivă, Valeria Florea-Dascăl are prilejul astfel să-și reconfirme ceea ce știa despre propriile sale rude sau să descopere documente inedite despre ele. Iată, cartea aceasta poate fi considerată și un fel de *narațiune despre descoperire*.

Și o face cu o sfătoșenie a detaliului, o stăruință care vine din dorința de a fi cât mai convingătoare.

Așa, alături de proaspăta sa cunoștință, scriitoarea străbate locuri evocate și în alte părți, cunoaște oameni, documente și creionează portretul, destinul celui căruia îi și dedică volumul, lui Ilarion Buiuc, unul dintre basarabenii care au creat *Sfatul Țării* (fusesse

delegat din partea Congresului Militarilor Moldoveni) și apoi a votat la 27 martie 1918 *Unirea cu Țara Mamă*. Era originar dintr-o familie Buiuc din Chiperceni, județul Orhei (areal din care au provenit și alți bravi români, membri ai inestimabilului Sfat de la Chișinău).

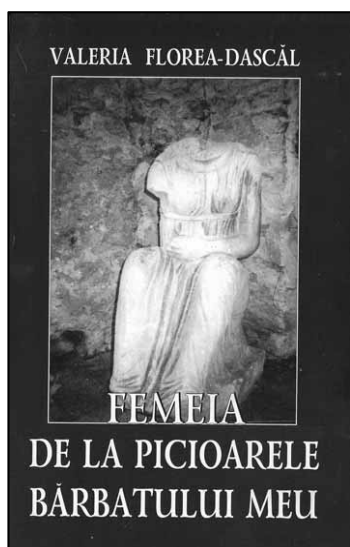
Cartea este mai mult decât și-a propus scriitoarea: „un amplu studiu biografic”. Are o structură care-mi evocă imaginea unei frunze; secvențele narative sunt ca niște nervuri care pornesc de la pețiol și dau contur, consistență, stratului vegetal. În ciuda unei impresii de stufoșenie, scriitoarea valorifică datele, faptele istorice, dă detalii etnografice, toponimice, onomastice, dorește frenetic să convingă despre semnificația lor în climatul acela, care întreține marea dorință a românilor de dincolo de Prut: *Unirea cu Regatul României*.

Pătrimea finală a cărții e legată de Sibiu, oraș de asemenea „cercetat”, din perspectiva deslușirii vieții lui Ilarion Buiuc și a urmașilor săi stabiliți în România; desigur, amfitrionă fiindu-i aceeași Mariana Buiuc. Finalmente, acest efort minuțios „al descoperirii” o răsplătește astfel: „...m-a făcut să cred iarăși că binele învinge răul, iar greutățile sunt temporare”.

Încât revenirea sa la Chișinău o trăiește într-o stare (i-aș zice) lirică: „Prin geamul mașinii/ .../ am zărit munții, iar în fața noastră un curcubeu s-a făcut poartă.”

Iar cuvintele din troparul Sfântului Ilarion cel Nou (din pagina finală) par să și le merite însăși:

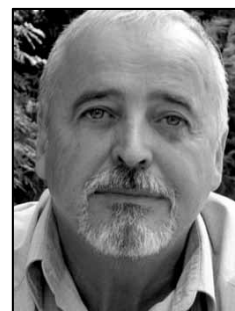
„Cu scurgerile lacrimilor tale ai lucrat pustiul neroditor și cu suspinele cele dintru adânc ai făcut ostenele tale roditoare, strălucind cu minunile, Ilarioane...”

Pachetul de acasă

Povestiri din „Tărâmul Tuberozelor”

Iacob NAROȘ

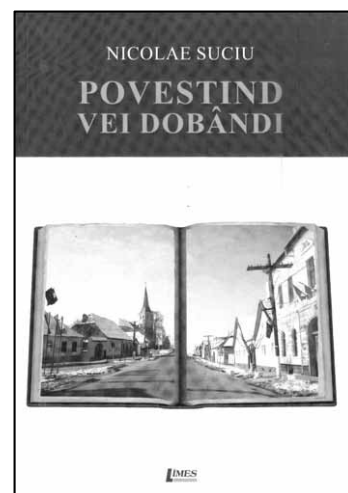
O carte închinată florilor, dar și cultivatorilor de tuberoze dintr-un sat numit Hoghilag, de lângă Sibiu, sași la început și români azi, (Nicolae Suci, *Povestind vei dobândi*, Editura Limes, Colecția *Lakoni*, Editor: Mircea Petean, Florești, județul Cluj, 2018); ea cuprinde 12 proze scurte precedate de o introducere a autorului, *În loc de argument*, și întărită de o prefață semnată de Ioan Marcos, cu titlul *Glose la un proiect*. Darul acestor flori pentru oamenii locului, după cum spune legenda, vine tocmai din partea lui Dumnezeu și a Sfântului Petru când, în peregrinările lor pe pământ, neavând altceva de oferit locuitorilor de pe meleagurile Râului cu Spini, au găsit pe fundul sacului bulbii acestor flori „cu miros de rai”, în care cultivatorii își vor vedea bogăția lor sufletească.

Ioan Marcos remarcă varietatea scrierilor narrative, a tehnicii expunerii, expresivității, densității și profunzimii, asta doar în urma rescrierii în limbaj critic a prozelor din volum. Să luăm câteva aspecte sesizate, prima ar fi expresia creatoare, avem compuneri stratificate prin interstii comprimate. Câteva proze merită pomenite mai amplu, schița *Libertatea de a nu fi singur*, ne plasează în lumea deceniilor 7 și 8. Avem de a face cu Ilie Dejeu, profesor sancționat pentru lovirea unui elev, fără soție, care, spre a nu fi singur, este atras către vechituri. Frânturi de amintiri de pe vremea când era profesor, la fel, i se ofereau numai clase de rebuturi, fenomen destul de frecvent și-n alte părți, clasele A și B fiind pentru „aleși”, iar în C și D, ce-a mai rămas.

În *Piața Păduchilor*, fostul profesor de biologie, spre a nu fi singur, se întreține cu Daniel Mercea, fost elev de-al său care-l ironizează pentru obiectele expuse ca ieșite

din comun, niciunul întreg (păpuși, chiloți, mașini de tocat carne, pălării, cutii de ciocolată și de bomboane fondante, pantaloni, fuste și chiar poze, singurele „neandicapate”). Până la urmă, alți trei vânzători arțăgoși îl iau la rost pe eroul nostru pentru că le-ar răpi clienții, deși Ilie nu vinde nimic, ci doar vrea să vadă oameni. După somație, profesorul Dejeu chiar că nu mai vine din cauză că se îmbolnăvește. Pentru el, cel mai de preț lucru al omului e să aibă libertatea de a nu fi singur...

Urmează două proze care se apropie de teatru, *Datoriile victimelor*, unde două personaje – Irina și Denis, aflați în derivă – discută aiurea despre atentate, decibeli, modă, bebeluși abandonați la tomberon, statul cu picioarele în tavan și chiar despre propunerea de a se căsători. Tipic pentru Denis este faptul că e veșnic în concediu fără plată, după cel medical. Ineditul acestuia: este racolat de către un regizor să-și scrie experiențele unui om „marcat de scârbă față de o societate bolnavă”, după piesa lui Ionesco, *Datoriile victimelor*, adică dintr-o poziție strâmbă încearcă să vadă lumea drept. A doua proză de aceeași factură, *Femeia văzută prin gaura cheii*, pleacă de la următoarea idee: Un tablou al unui prieten pictor este obiect de dispută pentru Geta și soțul ei, cine e acea femeie? Se ceartă pe această temă, la ușa femeii misterioase se face coadă, toți vor s-o privească pe gaura cheii.

Apare femeia, se produce panică, cel cu psoriazis, spre surprinderea celor din jur, intră în odaia acesteia...

De la Mircea Petean aflăm că primele două volume ale lui Nicolae Suciuc au apărut la „Limes”, în curs de apariție e un al treilea volum, *Sindromul de exaltare în Sud-Estul Noii Europe*, roman inspirat din realitățile școlii românești văzute în spirit tragi-comic. Așadar, Nicolae Suciuc ne apare ca romancier, autor de proze scurte și chiar al unui volum de teatru. Răzvan Ducan și Nicolae Băciuc, alături de prefațatorul Ioan Marcos, au avut cuvinte de apreciere cu ocazia lansării acestei cărți, după cum aflăm, pentru prima oară în această localitate. De subliniat varietatea lexicului folosit, câteva cuvinte dau culoarea necesară mediului și personajelor dubioase: gigea, ciumete, hândrălu, cuplărai, sarsanele, se îniaptă, hoher, sau unele sunt pocite intenționat: propie, angresare, sihiatru, neandica-pat.

În schița *Secretul stereotipului* asistăm la conturarea destinului a două personaje, Eva și Adam, care, sătui de interiorul lor mic burghez, sunt scoși din plictiseală de un telefon prin care sunt somați să-și retragă afirmația de pe „feisbuc” referitoare la tăiatul pădurii. Adam are un tic, repetă aceeași onomatopee: „E-e!”, handicap de care încearcă să-l scape Eva prin diverse tertipuri, inclusiv imitarea lui. Tema comunicării imposibile din cauza condiției umane în continuă degradare face ca Adam și Eva să apară într-o relație răsturnată. Eva încearcă să-și salveze soțul aflat în imposibilitatea de a vorbi, prin diferite metode, dar e convinsă că nu va putea conviețui așa pe mai departe. Sfârșitul cuplului e sugerat și de moartea ceasului care cade pe podea și bate de 13 ori.

O altă schiță, precum *Până nu se scurge nisipul din clepsidră*, ne prezintă pe Ovi și pasiunea lui pentru vechea mașină Wartburg pe care o contemplă în cimitirul de mașini. Amintiri și trăiri frenetice se petrec în timp ce acesta își contemplă mașina din spatele gardului, cu gândul către Lacrima, a cărui nisip din clepsidră s-a scurs înainte de vreme.

Purgatoriul nostru cel de toate zilele are în atenție o vizită făcută de prof. Frez Burlacu

la sanatoriul de recuperare pentru pensionari unui bunic al prietenului său, veteran de război și fost contabil. Cunoaștem o lume în așteptare, un purgatoriu de zi cu zi. La intrare, un barcagiu care îi împarte pe locatari în nouă categorii: bolnavi cu susținători, fără, cei care au dat piept cu moartea, care au văzut moartea o dată, de două ori, cei care se roagă, doar râd, care plâng tot timpul și cei care nu se roagă, nu plâng, nu râd. Unii fac comparații cu un alt azil numai pentru bogați, alții filozofează pe tema pensionării ca anticameră a morții. O idee acidă apare: școala să țină un curs: „Cum să ajung pensionar?”. Alte reflecții amare se înfiripă între locatari, unul oferă flori de ambrozie fiecăruia ca să le pună la presat într-o carte. Musafirii află că unul dintre locatari a decedat în somn, cel cu ambrozia repetă povestea.

În *Peisaj cu corbi* – Solomon Sfetnic, scriitor, autor al romanului *Goana după aur*, își împarte cartea gratis, atât la lansare, cât și cu ocazia „Festivalului Berii”, cu un zâmbet de fericire, dar imediat este ros de întrebări, dacă ei îi vor citi romanul, dacă nu a plecat prea repede din zonă... Așa că revine și-și găsește cartea aruncată la tomberon în tufe, în rigole. Suferă, o singură persoană, fostă elevă, îl felicită. Și mai surprins e, când, la piață, găsește la tarabă cărțile lui cu reducere de vânzare. Intră în clenciuri cu vânzătorul când susține că el e autorul. Insistă și, până la urmă, ia și bătaie...

O altă schiță, *Virtuțile trecutului* – George în scaunul cu roțile, ajutat de soția sa, Veturia, care-l îndeamnă să scrie despre colega acesteia, Gabi Palcu și Gabi, pompierul, amândoi morți, dar ciudați în felul lor. Astfel că sfârșește împăcat cu sine, simțindu-se eliberat.

În *Ieșirea din scenă* – proză scurtă – Ducu Pucă ia cuvântul în consiliul managerial totdeauna primul, după care rămâne cu mâna ridicată, gest de neînțeles de către ceilalți, mai ales pentru Grigore, din fața acestuia. Când Grigore este pregătit să-i dea o lecție, Ducu întârzie, în momentul interpelării, acesta îl reclamă pentru imitație (modeling și bullying) după care se ceartă. Grigore mai amintește și de escrocheriile lui și ale partidului aflat la

putere, inclusiv președintele. Se ajunge la amenințări și jigniri directe, Gore o ia razna, se suie pe masă și leșină.

Ultima schiță din volum, *Povestind vei dobândi*, are în centrul ei pe Ghiță Natu, care stă la bariera din copilărie și așteaptă. Misterul se îmbină cu aduceri-aminte din copilărie, cu muncitorul care și-a uitat vesta în vagon și, când a vrut să și-o recupereze a fost împușcat și apoi pus pe șine de către soldați să se creadă că a fost un accident. Până la urmă, bariera dispare, un șantier îi va lua locul, pentru Natu așteptarea a luat sfârșit... Atracția

spre copilărie, așteptarea răbdătoare în fața barierei, ne fac să înțelegem că dincolo de ea se află copilăria pierdută. Când bariera se deschide, trecutul dispare, dar apare perspectiva trecerii spre o altă lume, linia moartă este depășită.

Constatăm că prozele lui Nicolae Suciuc evoluează de la simplu la complex, fapte aparent banale capătă implicații și sensuri esențiale. Expunerea face casă bună cu dialogul, dramaticul își face și el loc, se folosește introspecția și eseul cu mare artă.

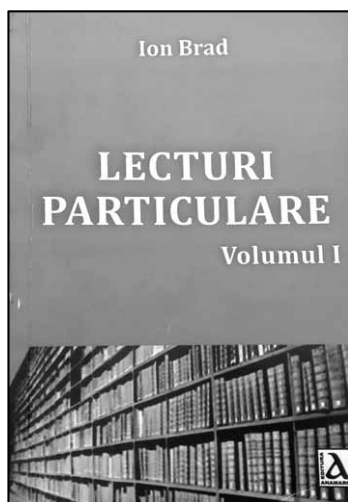
Restaurare

Lectură și libertate

Nicolae SUCIU

Așa am început cu toții, să ne împrietenim cu cartea prin ceea ce se numea în clasele primare și gimnaziale, „lectură particulară”. Așa am ajuns să trecem, mici fiind, dincolo de simpla răsfoire a unor pagini și dincolo de reprezentarea prin desene a

imaginilor unui fir epic. Lectura particulară nu putea fi decât suplimentară. Adică o lectură care avea să completeze conținuturile oferite de manualul de limba română. Toate acestea, până urma să prindem gustul de a vedea, în imagini create de mintea noastră, ce se petrece dincolo de

simplul răsfoit al foilor și dincolo de mirosul discret, dar provocator, al acestora. În scurt timp, lectura avea să devină pentru noi o plăcere. Ceva fără de care jocul parcă nu mai era joc, școala parcă nu mai era școală, iar ambianța în familie lăsa de dorit. Cu alte cuvinte, lectura particulară era pătrățica în care copilul de atunci se putea simți în largul său, pășind vrând-nevrând, pe calea autocunoașterii, așa cum o vedea marele Emil Cioran: „Trebuie să citești nu ca să-l înțelegi pe altul, ci pentru ca să te înțelegi pe tine însuși”.

Astăzi, când răsfoiesc cartea dlui Ion Brad, sincer să fiu, mă încercă, vizavi de lectură, sentimentele nutrite odinioară. Simt mirosul cărților de altădată, aud glasul personajelor mele preferate și reconstruiesc „clipurile” acțiunilor lor în cel mai ascuns ungher al făpturii mele mentale.

Ca un neîntrecut prestidigitator, domnul ambasador Ion Brad, în ciuda vârstei de 89 de

ani, pe care o va împlini în curând, pare tot mai în formă, „scoțând din mânecă”, spre uimirea spectatorilor/ cititorilor, „porumbel” după „porumbel”, fiecare dintre aceștia simbolizând o lume.

Lecturi particulare (vol. I și II), apărută la editura Amarol, 2018, chiar dacă amintește cititorilor de vârsta curată a copilăriei, reprezintă în primul rând o provocare la lectură. Mai bine-zis, un semnal de alarmă pentru lumea de azi, care, fascinată de mirajul „klik”-urilor și al „like”-urilor, tot mai greu se încumetă să citească cu adevărat o carte. Cartea aceasta este o provocare pentru toate vârstele. Ion Brad, acum, e profesorul de literatura română, care ne recomandă, spre lectură, cărți demne de a fi citite; acum pare a fi colegul nostru de clasă, care nu vrea să piardă nicio ocazie în a citi și răsčiti cărțile venite cadou la domiciliu, de la prieteni; acum este omul de cultură, scriitorul erudit, care, excelând în toate genurile literare, se identifică cu conștiința celui care vrea să-și respecte statutul cultural și să nu se confunde cu cei care doar frunzăresc cărțile sau le cumpără numai pentru a-și înfrumuseța biblioteca cu cotoare cât mai împopoțonate.

Am onoarea să precizez că dl Ion Brad, și prin această carte, reiterează deviza lui Mircea Eliade despre literatura modernă: „Se știe că povestirea epică și romanul, ca și celelalte genuri literare, prelungesc pe un alt plan și în vederea altor scopuri narațiunea mitologică” (*Aspecte ale mitului*, Ed. Univers, 1978, p. 178.). Și cum „mitul e acel ceva între noi și nimic”, literatura modernă și chiar antiliteratura are rolul de salvare a omului din brațele nimicniciei. De aceea lectura n-ar trebui să fie ceva exterior vieții omului, mai cu seamă în ziua de zi.

Structurată în două volume distincte, cartea se deschide cu *Lecturi particulare*, un

cuvânt înainte semnat de însuși autorul, în care sunt amintite cărțile anterioare: *Cărțile prietenilor mei* (2014); *Alte cărți ale prietenilor mei* (2016) și *Oameni și cărți* (2017) care, orice s-ar spune, prefigurează volumele de față, dedicate miracolului lecturii, „cea mai de preț zăbavă”, cum pe bună dreptate mărturisește cronicarul Miron Costin. Nu întâmplător, autorul rememorează frumoșii ani petrecuți la liceul Sfântul Vasile cel Mare din Blaj, când fusese numit bibliotecar-adjunct al lui Septimiu Muntean, secretarul general al liceului, și unde profesorii le recomandau elevilor, cu deosebită seriozitate, cărți importante (și este citată lista cu toate titlurile cărților, în număr de 133), pentru „formarea gustului nostru literar” (p. 3). În finalul acestui inedit „cuvânt înainte”, autorul precizează că, intrând în al optzeci și nouălea an, poate recunoaște că „ultimele mele energii, cu care reușesc să birui bolile și bătrânețele” nu pot fi altele decât „dragostea de lectură și de scris” (p. 7).

În spatele unor semnificative titluri ca: *Artiștii români în străinătate (1830-1940)*, *O permanență: Ion Agârbiceanu, Doar din pământul patriei, Statele unite ale românilor, Noapți albe, zile negre, Mari poeți ai iubirii, Chemarea apelor, Centenarul Unirii Basarabiei, Neuitatul Pavel Dan, Manuscrisul unei flori de măr, Permanența lui Liviu Rebreanu, Grecia, de departe, de aproape, Să vezi și să nu crezi! Aslavital, Elogiul unui autor de manuale școlare, O scrisoare-savant basarabeană, Maxime militante* și altele din cele 54 cuprinse în volumul I, reprezintă tot atâtea opere literare recomandate pentru lectura particulară, evident, cu inserările aferente, a cel puțin nouă poeți, zece prozatori, nouă critici literari, la care se adaugă cărțile comemorative ale Centenarului Unirii, o serie de scriori, antologii, păreri despre manuale școlare, cărți despre cugetări/ aforisme, muzeistică, lingvistică și note despre festivaluri – toate demonstrând pe de o parte, vasta rază de cuprindere a lecturii autorului, iar pe de altă parte, conferind cărții o tentă postmodernă, prin inserările atât de frecvente, prin dezvăluirea mecanismelor de producere, la vedere, a modului în care autorul și-a realizat scrierea, prin juxtapunerea și amalgamarea unor

registre stilistice, și nu în ultimul rând, prin relativizarea relației dintre ficțiune și viață.

Volumul al II-lea nu e mai prejos decât primul, impresionând și el prin titlurile articolelor-recenzii: *Sfântul Papă Ioan Paul al II-lea din nou în Grădina Maicii Domnului, Din nou despre Liviu Rebreanu, Fereastră spre altădată, Medicina în actualitate, Ce-o da Blajul, Eminescu într-un volum monumental, Din nou despre filosofia și viața lui Lucian Blaga, O garsonieră în iad, Ion Agârbiceanu, Doamna Astra, Scriitorii din Apolodor, Eu v-am citit pe toți, Primul tratat românesc de medicină, Teofil Răchițeanu – poetul Apusenilor, Zaharia Stancu, poetul, Pantheonul Blajului, Ion Creangă romancier?, Povestind vei dobândi* și altele din totalul celor 51, acestea fiind tot atâtea titluri și autori de cărți demne de lecturat. Și în acest volum sunt recenzate cărțile a șase poeți, 12 prozatori, printre care și subsemnatul, 8 critici literari, 7 antologii, o monografie, o carte comemorativă (Romulus Rusan) etc.

În pasta fină a recenziilor se întâlnesc numele unor semnificativi autori ai literaturii române, poeți, prozatori, critici, regizori, oameni de știință etc., din diferite epoci istorice. Alături de Ion Agârbiceanu, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Pavel Dan, Zaharia Stancu, Dumitru Popescu, în *Lecturi particulare* sunt promovate nume ca Ioan Popa, Ecaterina Oproiu, Mircea Popa, Maria Daniela Pânăzan, Monica Grosu, Lorinczi Francisc Mihai, Angela Martin, Theodor Codrescu, Filotea Barbu, Constantin Cubleşan, Niculae Gheran, Vistian Goia, Traian Iancu, Nicolae Suciu, Florentin Popescu și mulți alții.

Di Ion Brad dovedește, și prin această carte, că este unul dintre cei mai prestigioși scriitori români de azi, așa cum atât de îndrituit o mărturisește și Florentin Popescu pe coperta patru a volumului I: „Domnul Ion Brad, un scriitor prestigios, cu o operă vastă, care acoperă, practic, cam toate genurile și speciile literare – de la poezie și proză până la dramaturgie, de la critică literară până la memorialistică și publicistică, este unul dintre cei mai interesanți seniori ai literelor noastre de azi și fiecare nouă carte a domniei sale e firesc să fie primită cu reală curiozitate și cu o nerăbdare pe măsură”.

Adrian Țion și Constantin Rîpă

Icu CRĂCIUN

Prozatorul, eseistul și dramaturgul clujean Adrian Țion a publicat recent o carte (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018) dedicată compozitorului, dirijorului și poetului Constantin Rîpă, căruia i-a fost hărăzit, încă de la naștere să slujească zeiței Euterpe, muza poeziei lirice și a muzicii, așa că nu întâmplător autorul și-a intitulat volumul *Constantin Rîpă – Muzicianul și opera*.

După cum se exprimă A. Ț., în ambele posturi, cea de muzicolog și dirijor, cât și în cea de poet, dl C-tin Rîpă este cunoscut ca un spirit nonconformist, într-o continuă luptă cu himele, cu imaginarul, specific artiștilor cu vocație. Așa se explică faptul că exigentul și elevatul profesor universitar de la Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca este autorul mai multor tratate

de Teoria muzicii, dar și a zece volume de versuri și două de eseuri.

Caracterizat de A. Ț. drept „un artist complex, temerar, dinamic, înzestrat cu inspirație debordantă extinsă în polimorfism de substanță”, acest spirit rebel, cu rădăcini în mediul rural, dar educat în spirit academic, cu personalitate, a ajuns astăzi la o performanță artistică remarcabilă. În cele cinci decenii de profesorat s-a implicat activ în viața instituției clujene, de numele său, legându-se, printre altele, înființarea corului „Antifonia” în 1969,

cu care a repurtat succese răsunătoare atât în țară, cât și peste hotare, singurul ansamblu coral din România care a avut curajul să abordeze în repertoriul său muzica modernă a secolului XX.

În capitolul *Cuvântul mărturisitor* sunt analizate cu acribie cele două cărți ale eseistului C-tin Rîpă: *Jumătatea mea de veac XX* (Editura Eta, Cluj-Napoca, 2002) și *Deceniul meu de veac 21* (Editura Eta, Cluj-Napoca, 2013), în care ni se relevă o altă latură a personalității sale, aceea de diarist și de comentator literar, filozofic, deseori, științific, totul trecut, firește, prin filtrul propriei sale sensibilități, nu o dată extravagante, pasionale, dar fără fasoane intelectualiste. În calitate de diarist, mereu vioi și entuziasmat în gândire, ia în zeflema pe Adrian Păunescu cu megaspectacolele cenaclului „Flacăra” și lingușirea „marelui cârmaci al neamului” (Ceașescu), scrie fără pudibonderii „despre eros ca manifestare sexuală”, „condamnă vehement perversiunile sexuale”, suferă în fața complexului de inferioritate al românului, deplânge faptul că noi, românii, nu avem în sânge cultul valorilor aidoma altor popoare; scepticismul său cu privire la nivelul culturii și artei noastre te dezamăgește, dar te și invită la o autodepășire permanentă. Apetența sa pentru cunoaștere n-are limite; are observații pertinente despre cultul rațiunii și cultul frumuseții când vine vorba despre „fausticul lui Goethe”; după el, „omul mistic”, Balzac, și-a irosit viața, scriind „pentru a trăi în realitatea veșniciei”, apoi se domolește când notează despre viața la țară, cu cele patru anotimpuri, pe care omul urban nu le trăiește cu fervoarea celor de la sate; pune deasupra gândirii filozofice și celei științifice gândirea artistică; consideră că,

după 1989, se impune o nouă stabilire a scărilor valorilor; îl apreciază pe Blaga, fiindcă „îmbracă ideea în metaforă”; teatrul contemporan suferă de „convenționalism intelectual”; datorită preocupărilor sale pentru folclor, stabilește originea poeziei în Antichitate și scrie despre „rolul textului literar în cântare”; pledează pentru „*percepția* estetică pur sonoră a muzicii simfonice”; profesorul Rîpă susține că diletantismul bântuie critica muzicală, în schimb, apreciază rolul muzicologului, acesta fiind în măsură să recepționeze și să interpreteze corect o operă audiată; suferă că publicul meloman se desfată mai mult cu muzica unui Bach, Schubert, Bizet, Beethoven și nu cunoaște creațiile din secolele XX și XXI ale unui: Karlheinz Stockhausen, Pierre Boulez sau Iannis Xenakis. Firește, ca orice mare om de cultură, și dl C-tin Rîpă, mare apărător al valorilor, a avut un mentor; acesta a fost compozitorul Sigismund Toduță căruia îi consacră unul din cele mai frumoase omagii în cartea amintită.

A. Ț. apreciază virtuțile de portretist amuzant și pitoresc ale profesorului exigent cu ucenicii săi și cu el însuși, prezentat aici cu obiectivitate, ca om care recunoaște că „este produsul unui sistem de învățământ defec-tuos”, dar îi și taxează predispozițiile la fine exagerări ale înțepăturilor adresate celor din anturajul său. La 55 de ani, acest demn și ilustru bărbat de ispravă al culturii române, care nu s-a lăsat „prostit de lozinci”, scria, cu responsabilitate, una din cele mai memorabile reflecții: „Cel mai important lucru în viață mi s-a părut a fi *cinstea profesională*”.

Autorul acestei monografii vorbește cu persuasiune și sagacitate despre spiritul ludic

ce caracterizează al doilea volum amintit mai la deal; de data aceasta dl Rîpă, înzestrat de obicei cu o gândire deductivă, rațională, justă, este surprins mai concesiv, mai lax, dar are momente când devine și caustic, asta ca să nu-i uităm diatribele tranșante din prima carte. Gravitatea sa este scoasă în evidență când constată, pe zi ce trece, pierderea afectelor omenești și a „producțiilor artistice proprii societății rurale”.

O altă secțiune a cărții (*Poezia – desene în peniță*), destul de stufoasă, se ocupă cu aceeași migală de întreaga creație poetică a acestui muzician de frunte din capitala Ardealului, care este convins că „Poezia a fost dintotdeauna starea de răgaz a omenirii”, deși „astăzi nimeni nu-și mai permite răgaz”. Iată ce crede A. Ț. despre producția poetică a dlui C-tin Rîpă: „În cadrul poeziei lui (...) se poate vorbi despre o explozie pozitivă, vital angajantă în plin postmodernism, acesta asumat cu dezinvoltură, dar și program bine stabilit estetic. Coarda interioară a acestui lirism psalmodiază pe traiectul mai vast al aplicațiilor sale componistice, fără să le ilustreze explicit, dimpotrivă urmând un drum propriu, intim, paralel, o ieșire izbutită din paradigma muzicală, reușind să-și afirme originalitatea și vigoarea proprie. Este o poezie a maturității și a tinereții perpetuate, reinventate, eterne”.

Înainte de a citi antologia de poeme, așezată la finele cărții, celor care doresc să cunoască mai bine viața și opera dlui C-tin Rîpă le recomand interviul, din ianuarie 2018, intitulat *C-tin Rîpă consideră că „Poezia trebuie lăsată în starea ei naturală de exprimare”*.

David Dorian – *Nostalgia lecturilor*

Jenița NAIDIN

Poetul David Dorian a publicat la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, cartea *Nostalgia lecturilor*. Structurat în cinci capitole, volumul prezintă, într-un mod inedit, date despre autor, despre cărți și evenimente culturale importante.

În primul capitol, *Sub zodia întrebării*, autorul se prezintă pe sine, dar nu oricum, ci, în postura de interviuat. Astfel, ne întâlnim cu două

interviuri captivante, interviuatori fiind doi cunoscuți scriitori: Nicolae Băciuș și Victor Știr. În continuare, citim un eseu în care poetul David Dorian ne poartă în lumea unei cărți de referință, anume *Interviuri literare*, autor Vasile Netea, din care cităm: „Interviul – de al cărui farmec am fost captivat încă din adolescență – consti-

tuie una din cele mai spontane și mai directe, și totodată astăzi una din cele mai utilizate forme de mărturisire publică a unui scriitor, de informare asupra existenței, activității și proiectelor sale. [...] Interviurile aduc noi surse de informație istoriei literaturii române”.

Capitolul *Evocări* cuprinde cinci texte despre întâlniri și evenimente culturale. Mă opresc asupra ultimului în care se vorbește despre Luca Onul, text botezat de David Dorian, cu titlul *A învățat să moară*, după versul celebru al lui Eminescu: „Nu credeam să'nvăț a muri vr'odată”. Citez finalul: „Această smerită rugă, care cu siguranță e plăcută lui Dumnezeu, ne dezvăluie un caracter dăruit cu risipă de bunătate. Cine l-a cunoscut pe Luca Onul nu va uita cuvintele de întâmpinare și încurajare pe care le adresa tinerilor poeți care citeau în cenaclul literar «George Coșbuc», cenaclu a cărui existență i se datorează

în măsură covârșitoare. Plecarea lui lasă un loc vacant în cercul magic al poezilor”.

În al treilea capitol, *Jurnale paralele*, autorul ne aduce în atenție cărți scrise de Mircea Cărtărescu, Ioan Pinteș și Nicolae Vrăsmaș.

Capitolul patru, cu același nume ca și cartea *Nostalgia lecturilor*, cuprinde 31 de eseuri deosebit de interesante și diverse ca și informațiile pe care le conțin. Este greu să le amintești pe toate, fie și numai titlurile, de aceea ne vom referi la câteva dintre ele. Textul de început, *Magia muntelui*, ne fascinează printr-o prezentare avizată a romanului *Muntele vrăjit* scris de Thomas Mann. În acest eseu, David Dorian a sintetizat atât de mult, încât a cuprins, cu înțeles, în cinci file o operă de 1175 pagini. În eseu *Un Ecclesiast al zilelor noastre (I)* autorul se confesează: „Când isprăvești de citit o carte, se coboară tristețea și regretul despărțirii de lumea fictivă, mai adevărată decât cea reală, în care te-ai retras vremelnice, de parcă în zorii ploioși ai unei dimineți ai pierdut o ființă apropiată.” Un text emoționant este cel intitulat: *Aproapele nostru deosebit*. Eselu *Joc de rol feminin* prezintă cartea Marilenei Toxin: *Joc de rol*. Autoarea, fiind o fostă colegă de clasă, prin amintirile din copilăria sa povestite în carte, îl emoționează puternic pe sensibilul David Dorian. Amintirile, depozitate adânc în inconștient, odată conștientizate pe neașteptate, după mulți ani, îl năucesc și, descărcându-și sufletul scrie la rândul său în textul dedicat celei cu care a copilărit: „Am locuit amândoi, în acea perioadă a șederii sale la Bistrița, pe același cvartal ce azi se cheamă centrul istoric, în case săsești cu unghere întunecate, ganguri ce respirau sărăcie. Lucrurile, văzute prin ochii fetei care a cunoscut suferința, înstrăinarea într-o familie cu probleme, au prins miraculos viață. După ce am terminat de citit cartea, am ieșit afară, pe aceleași străzi ale copilăriei, sufocat de nefericire. Prin debutul ei târziu, Marilena Toxin a reușit să-mi producă o surpriză năucitoare, aducându-mi înaintea ochilor fetița maturizată devreme, apăsată de responsabilități, să reînvie umbrele și luminile unui trecut sufocant”.

În scrierea *Amintiri de cristal*, David Dorian spune: „Victor Știr dovedește, mai limpede ca oricând, că este un poet profund, de mare calibru. Așa cum spunea cel mai mare critic de poezie Gheorghe Grigurcu, numai handicapul provinciei în care locuiește îl face mai puțin vizibil. Locul său este, neîndoielnic, alături de cei mai reprezentativi poeți ai generației sale.” Remarcăm eseuul *Profunzime și candoare* din care spicuim: „Volumul de versuri *Ninge*, Editura Studis, Iași, 2013, semnat Veronica Știr, recitit recent, mi-a relevat, la o nouă și mai atentă lectură, laturi surprinzătoare ale acestei autoare atât de discrete, despre care lumea literară știe puține lucruri. Veronica Știr a absolvit Filologia clujeană și este membră a Uniunii Scriitorilor.”

Citind titlul ultimului capitol, *Sinestezii*, gândul ne duce la definiția din dicționar a cuvântului sinestezii: „o tehnică literară de transpunere metaforică a datelor unui simț în limbajul altui simț”. Desigur, o mare curiozitate de a afla ce conține acest capitol format din patru secțiuni.

În *Calmul marilor adâncimi* se vorbește despre o expoziție de pictură a lui Marcel Lupșe, numită de autor: „...un act în care se omagia însăși Cultura.”.

Apoi, urmează textul *Timiditatea unei remarcabile actrițe* unde citim cuvinte emoționante despre minunata Ada Milea. Cât despre eseuul „*Buchetul*” lui Florin Săsărman, menționăm faptul că David Dorian ne spune mai întâi o poveste despre mitul orfic, iar mai departe, aprecieri prezentate cu talentul unui critic de artă: „Nu întâmplător, cântecele lui Florin Săsărman sunt construite pe supra-cuvintele unor poeți melodici ca Serghei Esenin, Cezar Ivănescu, Nichita Stănescu, Lucian Blaga, Octavian Goga, Adrian Păunescu. [...] De acum aceste versuri se vor auzi pentru cel ce a ascultat compact discul lui Florin Săsărman, într-un anumit fel. Poezia lui Macedonski, de care cantautorul bistrițean e pasionat până la a-i releva virtuțile orfevriere, ne va însoți cu sonorități inconfundabile”. În *Cunoașterea ca umbră a lucrurilor* autorul vorbește despre expoziția personală a plasticianului bistrițean Macedon Retegan.

Mă întorc la începutul cărții *Nostalgia lecturilor* pentru a face scurte referiri la cele două interviuri. Observ că a meritat ca David Dorian să adune cronicile sale într-o carte după cum îl îndemna Victor Știr, când l-a intervievat: „V. Ș.:

Scrieți, rar când o faceți, comentarii literare, cronici de profesionist al genului. Să ne așteptăm și în acest domeniu la șapte volume, de acum încolo? Întrebam de șapte bănuind că sunteți inițiat în numerologie și cabalistică, șapte fiind cifra desăvârșirii. D. D.: Vă înțeleg ironia... Sunt cam leneș în ultima vreme. Cifra șapte s-ar potrivi mai bine la cei șapte ani secetoși în care am intrat. Mi-am îngăduit o pauză prelungită cu scrisul, fideli ideii că trebuie să avem și perioade de relaxare, timpi de expirație, nu numai de inspirație... Altfel ne-am sufoca, am sufoca poate și cititorii. Uneori nu mai crezi în scris, nu mai crezi în nimic. Chiar și marii mistici au perioade când se îndoiesc de credința lor. Într-adevăr, mai scriu despre câte o carte, ca să arăt că cei ce scriu poezie sau proză pot face și critică literară, pe când mulți critici literari nu sunt decât poeți sau prozatori ratați. Fac distincție clară între creatorii de literatură de ficțiune și comentatorii de texte literare. Nu știu dacă merită să-mi adun puținele mele cronici într-o carte.”

Din interviul realizat de Nicolae Băciuț cu David Dorian, reproduc un crâmpiei impresionant: „N. B. La un moment dat, un alt David Dorian intra în literatură, coborând vârsta debutului în volum la un prag care te pune pe gânduri: 9 ani. Crezi în familii literare? A fost o experiență literară pasageră, un experiment neinspirat? Când și cum trebuie să iasă în lume un autor care are părinți scriitori? D. D. E o întrebare la care încă mai meditez... A fost o scânteie de cometă pe cerul așteptărilor mele această «producere» a fiului meu la nouă ani. Nici o mistificare, sau încercare de ingerință grosolană în evoluția firească a unui copil. De fapt, ești sau nu ești poet, te manifesti la nouă ani sau la nouăzeci de ani - mi se pare totuna! Am supralicitat poate asupra evoluției lui; din motive obscure, fiul meu nu a mai confirmat, mai exact, nu a mai scris deloc. Cred că e un mare intuitiv, iar statutul de „copil-precoc” l-a îndepărtat definitiv de fascinația încercată inițial față de cercul de prieteni și de preocupările [...] tatălui său. A observat, probabil, că satisfacțiile sunt minime și că oamenii mari sunt la fel de mari... mincinoși. Concret, fiind invitat la Uniunea Scriitorilor, la o dezbatere cu cei mai precoci mânduitori de condei, nu i s-a plătit nici măcar biletul de drum, cum i se promisese”.

Recomand, cu căldură, cartea *Nostalgia lecturilor*, scrisă de David Dorian, pentru calitatea de a fi utilă sufletului și spiritului omenesc.

Laura GHERMAN

...

la Judecată poezii se îndreaptă
cu niște cărți de poezie
în ghiozdane
repetând la fiecare colț de stradă
un fel de crez al lor:
cabotinii n-au voie să rostească
verbele
cabotinii n-au voie
să se joace de-a v-ați ascunselea
printre semnele de exclamare

Carul cu fân

eu plâng
tu mâna mai departe
bunicule
carul cu fân

Poezia Mișcării literare

eu plâng
și am să culeg câteva
stele. Întinsă așa
în apropierea-depărtarea
amurgului
în cânt de osii

eu plâng
iar cerul cerne
ploaia în creștet

prin sită deasă
își revarsă
mireasma cea de
sfânt

eu plâng
tu mâna mai departe bunicule
carul cu fân

...

n-am motive să mă dezmeticesc
în dimineața asta de august
și-n multe alte dimineți
stau ghemuită sub plapuma caldă
ca-n uterul mamei
și-mi închipui că visez într-o Lume
cu ochii întredeschiși
de parcă Facerea omului mijește în această
reverie
dintr-o dimineață de august

îmi duc leneș mâinile la obraji
pe urmă îmi pipăi genunchii
să simt dacă semnele timpului
dispar în diminețile poticnite și line
în care ți-e lene să te dezmeticești
și-ți lași privirea să se rostogolească
prin cotloanele camerei

poate, poate
vreun scrâncet de colț
s-a aciuat în cana de cafea

rămasă de aseară lângă pat
sorbită pe jumătate

citisem până târziu
din eseurile lui Ernesto Sabato
și acum
n-am motive să mă dezmeticesc
în dimineața asta de august

cuvintele articulate și-au pierdut semnificația
și e mult mai bine să taci
să stai ghemuită
ca un bulgăre luminos de pământ
în pântecul Lumii

...

ghemuită
în holul spitalului de urgență
îmi beau cafeaua de dimineață
de la un aparat
în care se preling
niște lacrimi

dincolo
mama se zbate între lumile
de care citisem în unele cărți
dar niciodată nu le-am simțit atât de aproape
ghemuită în mine cum stau acum
și privesc prin geamuri uriașe
cum se amestecă lapovița cu luminile orașului
în zori

printre tuburi de oxigen și perfuzii
ne facem declarații
parafrazând iubirea
doar șoaptele și ochii
ochii

câtă duioșie în sufletele acelor oameni
străini și simpli
care mă privesc
compasiunea lor mă face să mă strâng
și mai adânc
într-un căuș
murmurând frânturi de rugăciune

niște doctori îmi explică ceva
într-o limbă pe care n-o cunosc

și-mi cer semnături
de parcă eu...

plouă mărunț
inima
s-a transformat într-un sens giratoriu
prin care trec ambulanțe
prima, a doua, a treia...

Laura Gherman a terminat Facultatea de Istorie și Filosofie din cadrul Universității Babeș Bolyai, Cluj-Napoca, secția Filosofie (1999). E profesoară de filosofie la Colegiului Național Andrei Mureșanu, Bistrița. A debutat editorial cu volumul *Suflet de tinichea*, apărut la Editura Karuna, Bistrița, în 2010.

...

lângă un vechi cimitir dintr-un oraș provincial
ei sapă adânc!
ei sapă adânc!
noapte de noapte buldozerele scrâșnesc
oseminte
la ce-ar fi bune pomelnicele?
în groapa comună o să construiască
civilizația contemporană a Progresului

dialectica hegeliană ne spune clar
cum ceva se poate naște doar atunci când ceva
piere
zgândărim moartea

hai să nu le lăsăm hodină
celor care ne-au legănat!
să ridicăm zgârie nori și benzinării
hai să turnăm asfalt și beton peste țestele lor!
poate copiii
o să înceapă să se joace de-a Paradisul
zvârlind cu țigle în dimensiunile timpului

...

frământ o carte veche (Țuțea) în mâini
până reușesc să o decopertez
filă cu filă
de parcă nu cu ochii, ci cu degetele
pipăi cuvântul REVELAȚIE

ionuca mă întrerupe brusc
exuberantă
se miră că astăzi a trecut
ca și cum tragi o linie pe un caiet
întrebându-mă „Unde a plecat timpul?”
doar ea s-a jucat...

de-a samurarii și de-a prințesa încașă
împărțind ciocolata în trei părți
riguros de egale

apoi o zbughește din cameră
fără să-i pese de trecerea timpului
are prea multe de împărțit cu Silviuca
mult mai importante, desigur
decât toate socotelile mele cu file dezlipite
și împrăștiate

pe masa de lucru
reiau pagina 429
despre umanismul renașterii
fără să împart cu nimeni cafeaua
în trei părți
riguros de egale

Drumul clopotarilor

a fost dimineața în care
ți-ai așezat visele
în raniță
unul câte unul

iar pașii tăi
iviți din neuitatele tăceri
căutau clopote în arpeggiu
sfios
prin schitul copilăriei

a fost dimineața în care
te-ai trezit plin de
transpirații reci
străin de tine
și nu-ți doreai decât să te întorci
Acasă
să auzi din nou ceasul bunicii
ticăind

a fost dimineața în care
ai învățat crezul
și poate actul de căință
sperând că Rahmaninov
nu și-a pierdut diapazonul
după un vraf de partituri prăfuite
uite pe noptiera
din camera eternei dimineți
ci-l ține în dreptul
inimii
așa de strâns, înspre

a fost dimineața în care
te-am întâlnit pe drumul
clopotarilor

Prometheus

Viorel BUCUR

poem despre ne iubire

uneori
îmi este dor de clipele fericite
în care nu te iubeam:
mă trezeam dimineața fără nici un fior
fără nici un gând
în care să-i strâng de gât pe toți cei ce
te-atingeau

deseori
cu voie sau fără de voie
cu fapta sau cu vorba

pe toți
în afară de tine

(tu erai mereu acolo
nu ardeai
nu tremurai ca un pui de pasăre ținut prea
strâns în pumn
nu mă pândeai printre deschiderile umplute
doar cu aer verde ale genelor
ca și când ar fi crescut între noi un gard de
nuiele răsucite de salcie)

erau vremuri binecuvântate semănând cu
mirosul de îngeri
plutind uniform către noi dinspre bisericuțe de
lemn

înghesuite pe dealuri ca niște fețe plânse de
femei devorate de dureri nemiloase
iubeam atunci cu furie
tot ce-mi cădea în privire

războaie
tratate de pace
miros de benzină și fum de țigară
tramvaie înghițind liniștea mare
și târând după ele persoane strivite între ușile
strânse

oameni urâți
oameni frumoși
în mai puține cuvinte: numai lucruri esențiale

pe tine
doar
nu te iubeam

încă

și doamne ce bine-mi era

uneori
aud în urechi bătând inima
cu două ciocane de sânge într-un perete de sticlă
de-abia apoi apare un chip
pășind pe niște călcâie de lemn
iar zgomotul se mută cuminte în partea de
nord a peronului
și umple nimicul ca întunericul o seară târzie

drum spre casă

îți spun:
stai cuminte
cu apa ai venit cu apa te vei duce mai departe

la fel cum
vin și pleacă trupurile înecaților
dansând în ritmul mărunț al valurilor

îmi spui:
dacă o singură dată ți se va uda piciorul
căzut prin gaura țărnelor
în a douăsprezecea zi
în talpă îți va crește o rădăcină de apă

și fiecare zi
va fi o oră în care va bate clopotul

îți spun și îmi spui:
cuprinde-mă
și rupe din mine o frunză
ca și când mi-ai smulge din tendoane
palmele lipite între ele cu sângele înecaților
apoi
ajunge să-mi închizi ochii
și apa mă va duce acasă

Viorel Bucur este scriitor român născut la 16 noiembrie 1955 în Bogata de Mureș, România, stabilit în orașul Karlsruhe, Germania. Este absolvent al Institutului Politehnic Iași. Actualmente lucrează într-un Institut de Medicină Preventivă din orașul în care locuiește.

A publicat poezie și proză în revistele literare românești: *Discobolul*, *Tribuna*, *Convorbiri literare*, *Poezia*, *România literară*, *LitArt*, *Familia*, *Dacia Literară*, *Boema*.

A semnat volumele: *Golul din mine*, poezii (Editura Ardealul, Târgu Mureș), *Rugă într-o biserică goală*, poezii (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca), *Omul Negru și alte arătări de pe Hotar*, proză scurtă (Editura Eikon, Cluj-Napoca), și *Numele Clarei*, roman (Editura Eikon, București).

goană peste gânduri

măine voi ști ce n-am fost niciodată
amăgit de cântece reci niciodată cântate
înaintând tot mai adânc în ciobul de iarnă
ca o umbră sfioasă ce-mi șlefuiește pe ascuns
obrazul de idol

ce mare sărbătoare
se iscă pe sub buza prăpastiei

ca și când ar țipa de singurătate căderea în gol
ca și când
tu dispărând
ți-ai lăsa zălog coapsele-scară de marmură
și nimic din ce s-ar zămislă după tine
n-ar mai fi decât o urcare nesfârșită spre cer
a copilului născut mort înfășat într-o perdea
de ninsoare

cândva
țineam într-o mână chipul mamei
în cealaltă
colțul năframei cu care-și acoperea buzele
nefăcute

împingeam bucata de cer ce-i întuneca
noaptea albită de gânduri
curgând de pe streșini
ca un câine ce astupă cu botul o gaură din gard

și eram atât de mort
încât simțeam pășind peste mine cireada de vite
de parcă putrezind aș fi înțelenit pășunea imensă

tac
aștept să se întâmple ceva
și nimic nu mă poate convinge de contrar

forma mea de aer

fata care va sta mâine alături de tine
va fi mai bătrână cu o singură zi în timp ce tu
vei simți în tine tinerețea învesmântată în
doliul ultimei nopți

așa să-i vorbești
dacă vrei să nu fii sufocat în strânsoarea
umbrelor
deșteptate de ivirea nedorită a soarelui

eram o copilă și îți spuneam
lasă-mă să fiu o singură dată aerul luând
forma mea sub pătura ta galbenă
lasă-mă să îmbobocesc și-apoi vom mai vedea
lasă-mă să-ți arăt cum se înțelenesc cărările
neumbrate
ca niște râuri săgetate de grindină

trebuiau să vină odată și-odată
pietrele gemene ca niște ochi însemnați în
lumini diferite

stăteam față-n față și ne potriveam ultimii pași
între noi durerile altora
și tramvaiul tăindu-ne calea dar nu ne păsa
atârnăm unul spre altul
între noi doar durerile altora
și nu ne păsa
cum stam spânzurați
ca niște frânghii în casa vânzătorului de lanțuri

părul vântului

când dealul a-nceput să arunce în el
cu bulgări de lut
a vrut la fel
să dea din carnea lui
până când
degetele i s-au făcut de lut
pumnii i s-au făcut de lut
brațele și umerii
i s-au umplut de pârlăie galbene
izvorâte parcă din rămășițele fără culoare
ale cercurilor polare
apoi a curs și dealul
de a rămas după el
doar cărarea suspendată peste văile nerostite
ca o panglică scăpată din părul neiertător al
vântului

iubim și murim

unii intră în noapte
la fel cum un vârf de aripă
despică o apă dulce
și-o scurge de sângele înghețat al peștilor

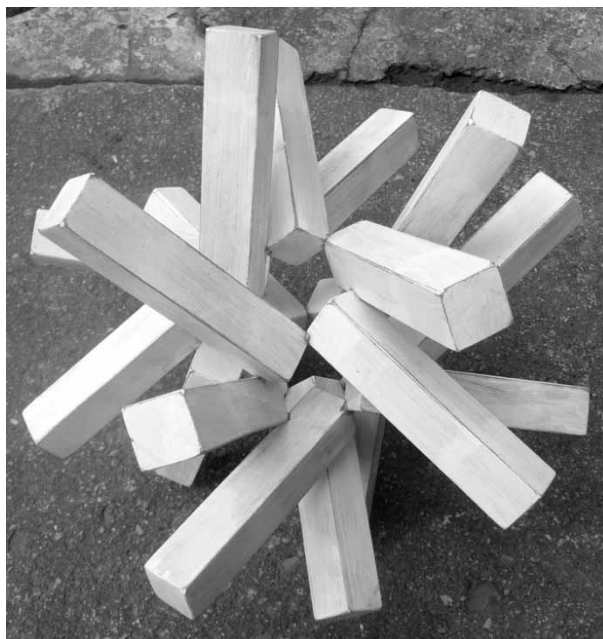
neapărat să plouă, domniță
să te mai mângâie o dată ușor ca biciul
dresorului

astfel încât
nici măcar ultima picătură căzută să nu-ți mai
curgă formele

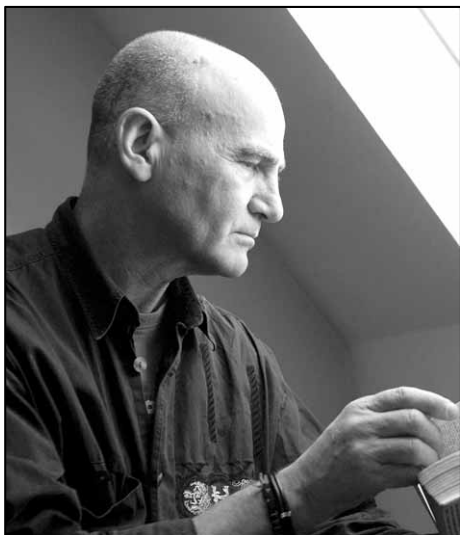
în preajma ta totul este simplu și frumos
ca frunza arborelui
ca pasărea ce străbate cu o viteză amețitoare
cerul

ca norii ce par batiste multicolore fluturând pe
frânghii la uscat

fier înroșit și rugină
iubim și murim
ca un plămân de granit ce-și sugrumă propria
respirație

Stea

Alexandru JURCAN

Pe malul apei cu pușca pe umăr

„doar tu îmi ești plăcere-n lume” (Jon Kalman Stefansson)

Ploaia nu mai contenea de două zile. Un sfârșit de iunie morocănos și umed, semănând a miez de aprilie. Bătrânul gropar a ajuns acasă. Locuia la capăt de sat, pe o ulicioară cu salcâmi și castani. Imediat s-a spălat în ligheanul maroniu. Cu gâtul săpunit, privea pe geamul cenușiu, turbure, somnoros. O să mai vină soarele? se întreba el, trăgând o dușcă din rachiul de pere. Mereu aceeași singurătate cu gust de moarte. El, groparul satului, el, Ilie Cordoș, numai el știa să sape gropile pentru cei decedați, el cunoștea dimensiunile, năravul pământului, împotrivirea gliei. Anul trecut și-a îngropat nevasta la el în grădină, măcar că unii săteni au cam bombănit, că ar fi trebuit în cimitir... Adică nu era el stăpân pe viața lui, atât cât era ea?

Avea noroc cu nepotul Valentin, care îl vizita adesea. Un băiat cu brațe vânoase, ochi albaștri, păr negru, mătăsos. Adesea își linge

Proza Mișcării literare

discret buza de jos, în timp ce-și netezește părul. Are un cercel masculin în ureche și un inel de argint pe degetul mic. Cu gesturi virile își admiră zmeura de pe un deget, adică un semn din copilărie. Ceea ce-l face foarte simpatic e o ureche obraznică, nealinată, ieșită din obișnuință, dar și faptul că râde cu ochii. Exact, bunicul îl adora, îl răsfăța, mai ales că Valentin îl ajuta la orice munci, de câte ori se nimerea pe la el. Uneori

fuma în curte, sub nucul adormit, în timp ce vorbea la telefon cu iubita lui, Dumitrana ori cu prietenul Șerban.

În seara asta Valentin nu e în apele lui. S-a certat cu fata, cu Dumitrana. Orgoliul îl împiedică s-o sune, să discute. Preferă să tragă o dușcă puternică din țuica de pere. Bunicul vine lângă el, pe neașteptate. Un păianjen negru și laș se ascunde la rădăcina nucului.

– Te ghicesc, copile! Ești crizat, nu? Te pot ajuta?

– Nimeni nu mă poate ajuta. Îmi rezolv singur problemele.

– Ce prunc încăpățânat poți fi! Fata te-o supărat?

– Nu vreau să-mi spun problemele nimănui.

– Dar eu... ce sunt pentru tine? Băutura te agită?

– Dacă am luat o hotărâre, mă țin de ea – zice Valentin.

– Și dacă e una proastă?

– Și atunci! Nu vreau să știe nimeni ce simt.

– Cine te-o înrăit așa? Hai și culcă-te aici! Sună acasă și spune-le că dormi aici.

– Rămân și mă îmbăt!

– No, tare bună soluție ai găsit!

Ilie s-a dus la culcare. Valentin fumează. Îl sună pe Șerban, care sosește într-o jumătate de oră. Fără vorbe, țigările și rachiul.

Șerban e calm, generos, echilibrat. Îl lasă pe Valentin să-și revină, nu insistă niciodată să-i schimbe stările, îl înțelege mereu.

– Faci ceva pentru mine? îl întreabă Valentin.

– Desigur, spune!

– Du-te în camera bunicului... sper că doarme deja... și adu pușca.

– Nu înțeleg.

– Păi bunicul are permis de armă.

– Și... ce-ți veni acum cu... pușca?

– Nu mai face pe speriatul! Nu omor pe nimeni! Sunt băiat crescut la munte, călăresc, tai lemne, mă joc cu șerpii și știu purta o pușcă.

– Tu ce ai azi? – întreabă deodată Șerban.

– Doar atât îți spun: pe mine o singură dată mă f.e cineva, a doua oară nu mai are ocazia.

– Dumitrana te-o supărat în halul ăsta?

– Du-te și adu pușca!

Valentin mai trage o dușcă de rachiu. Frunzele nucului își tremură răcoarea nocturnă. Undeva, zgomot de pisică. Șerban îi dă pușca.

– Și-acum ce vrei să faci? întreabă Șerban.

– Doar atât: să mă plimb pe malul apei cu pușca pe umăr.

– Să te cred?

– N-am treabă dacă nu mă crezi. Așteptă-mă aici, nu stau mult.

Valentin dispare în întuneric. O sună pe Dumitrana: „Hai pe malul apei să ne lămurim!” Acolo sunt pietre inegale, acoperite cu ierburi. Acolo murmură apa cu melodii nebă-

nuite. Dumitrana apare, cam după trei țigări fumate de Valentin.

– Ce-i cu... pușca asta?

– Te temi? Te simți vinovată de ceva?

– Parcă nu știi cât de mult te iubesc.

– Și-atunci de ce...?

– Ce „de ce”? Că n-am putut veni într-o seară la întâlnire?

– Erai cu altul? Mă subordonezi? Nu sunt eu pe locul întâi în viața ta?

– Normal că ești. Acum te simt violent, impulsiv, parcă nu ești tu.

– Dacă vreau, murim acum amândoi. Mă crezi în stare?

– Vezi că-mi rupi mâna! Te cred, te cred!

Ea se lasă moale pe umărul lui, dar el nu schițează vreun gest. Noaptea se scurge tăcută în valuri de întuneric umed. Dumitrana îl mângâie pe obrazul fierbinte și izbucnește în plâns :

– Hai să fie totul ca înainte! Nu pot trăi fără tine, crede-mă! Nu fi copil, nu inventa mereu povești fără sens, nu mai fi orgolios și suspicios!

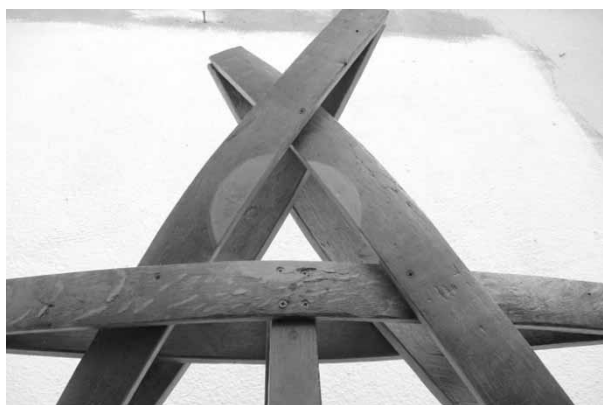
Apoi s-a auzit o împușcătură greoaie, putredă, groaznică.

– Ce s-a întâmplat? strigă Șerban la doi pași de ei.

– Stai calm, am apăsat din greșeală trăgaciul – zise Valentin.

– Asta mai lipsea acum...

Șerban recuperează arma și îi privi pe cei doi, deja îmbrățișați pe iarba udă, formând parcă un singur trup, în zvârcoliri de șarpe ce caută adăpost, căldură și siguranță.

Semn vechi, detaliu

Ioan BABA

Piramida din grăunțe

Golești sacul cu grâu
Să curgă-n piramidă

Tragi cu mâna de-a curmezișul
Mișcarea schimbă poziția semințelor

Percepi că ființele nu s-au născut în cer

Aidoma unui circular neobișnuit
În clipele de care depinde omul
Instalați-l într-un fotoliu pe culme

Ritmul treierișului continuă

Citiți apoi inteligibil
Comparația dintre munte și grăunțe

Ieșite din sac
Grăunțele
Nu se mai împacă cu *statu-quo*-ul
Și nu mai rodesc
Decât speranțe-n
Pâinea cea întru Ființă

**Poeți din
Voivodina**

Timp vorace

După câteva voturi de blam
Individul a fost aruncat într-un fotoliu

Lipsit de o dimensiune fundamentală
El viermuia
Jucând extrema stângă
În penuria cotidiană

Se zice că l-ar fi înmatriculat greșit
Căci nu locuiește-n limba mamei
Vorbind nu l-au auzit
Cu toate că strigătele-i sunt deja
Aproape desăvârșite

Mulțimea observase lipsa lui de profunzime
Căci dialogase ușor cu cei care au crezut altfel
Și au fost reduși la tăcere
Cel mai greu e însă cu cei din taraful propriu
Căci trecutul rămâne un capitol deschis

În oglinda victimelor
El se simte
Ca pescarul pe ape învolburate

Desființarea centrului

S-au întâlnit adversarii obeliscului piramidal
Într-o adulație civică orchestrată

De la primul fluier
S-au atacat până la cuțit

Mulțimea de pe gradenuri
Avidă de spectacole
S-a-nflăcărat zgomotos ca la o coridă
Ole! Ole! Ole!

Dirijorii au revenit pe post
Incapabili să restabilească liniștea
Au exclus echipa gazdă
Încât oaspeții n-aveau adversar pe măsură

Compența rămasă-n joc
S-a divizat în două
Mulțimea să fie satisfăcută
Dar la ce bun
Fiindcă regula jocului prevede pornirea de la
centru
Iar pe covorul verde apăruse o termită
devoratoare
Poruncise celorlalte crucișătoare
Să mișune prin toate careurile
Să roadă plasele și mai ales
Să desființeze centrul

Rasă nouă de mandrili

Ca printr-o surdină
Urla lupoaica și cu lupul dintr-un vârful
Învrăjbind turma
Se-ntârâta cu lumea de pe Culmea
Lupoaica cu o coamă de dârloagă
Neagră cu ochii de mercur
Urlătoarea Nimenea

Lumea a ieșit din pepeni în prigoană
După lupoaica cu părul schimbat

Căteaua când urlă
Ce durere prelungită ascunde
Și ce noroc în vârfuri
Când lupii uită scara
Alunecă de-odată
Pe coaja unui cantalup
Rostogolindu-se vertiginos
Spre hăul dracului
Drept răsplată pentru faptă
Sus doar o fustă
Două fotolii debusolate jos
Iar lumea cântă
Ca faliții mediocri și sucili
Fugeau cu curul după scaune
E-o rasă nouă de mandrili
Aflată în proliferare...

Ioan Baba (n. Ion, la Seleuș, 25 noiembrie 1951, P.A. Voivodina, Serbia, este poet, jurnalist și publicist, istoric literar, lexicograf, traducător, editor. A publicat 45 de volume de poezie, istorie literară și lexicografie, monografii, antologii și traduceri din limba sârbă în limba română și invers. A fost redactor șef și responsabil al Programului în limba română al Postului de Radio Novi Sad și redactor responsabil al Programului în limba română la Televiziunea Voivodinei. Din anul 1995, redactor-șef și responsabil al revistei de literatură artă și cultură transfrontalieră *Lumina*, care apare sub egida C.P.E. Libertatea din Panciova, a redactat peste 90 de volume ale revistei și 40 de cărți în „Colecția Lumina”.

În peste 120 de reviste din țară și străinătate a publicat 1300 de unități bibliografice iar poeziile i-au fost traduse în limba sârbă, maghiară, slovacă, rutenă, engleză, rusă, suedeză, franceză, poloneză, spaniolă, italiană și bulgară. Este inclus în peste 80 de antologii publicate în țară și străinătate. Despre opera sa poetică, în enciclopedii, dicționare, bibliografii și alte cărți, sunt publicate peste 150 de prezentări critice și eseuri, iar în periodice, câteva sute. În diverse reviste și volume aparte a publicat traduceri din creația mai multor autori contemporani ai literaturii române și sârbe.

A participat la numeroase simpozioane și reuniuni.

În Serbia, România și Republica Moldova i-au fost decernate peste 60 de premii (13 medalii, 11 plachete, diplome, busturi, statuete și trofee literare, tablouri și alte obiecte artistice) majoritatea pentru poezie, apoi traduceri literare, jurnalistice și filme documentare TV.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Societății Scriitorilor din Voivodina. Trăiește la Novi Sad.

Ieșirea din oglindă

Pe urma disensiunilor vânătorești
Din măduva contaminată a lupului
Ieșeau urlate derizorii
Cu masca realității

O iarnă de cuvinte fierbinți
A fost aprinsă dinadins

E greu să navighezi împotriva curentului

Dar cum nimic nu e gratuit

Intri impunător în salonul bărbierului
Care rade mustața
Celui ce atârână pe zidul opus
Plătești această banală realitate vânătorească
Cu bani grei
Și ieși din oglindă

În abis

Doamne câtă răbdare mai trebuie
Cât o să mai dureze dezastrul
Se-ntrebau zilnic
Constatând că așa nu se mai poate

Trebuie timp
Să zburăm peste abis

Doamne cât îi mai trebuie timpului
Să înghită dezastrul
Se tot întrebau
Până la capătul răbdării
Și răsturnarea
Când tot s-a prăbușit întocmai în abis

Cutia de rezonanță

Când s-a făcut curățenie generală
Cutia de rezonanță
Păstrată de la o generație la alta
Cu fel de fel de acte răposate
A fost exilată-n pivniță

Clovnii cu obraji pudrați
Și interiorul viermuit
Au bătut cuie-n ea ca-n sicriu

Vasko ar fi spus acum
– *Te-au împrejmuț c-un palid zid*
Al tăcerii
Te-au împrejmuț c-un zid întunecos
Cu minciuni

Era o vreme (i)rațională
În care se păstrau
Doar valorile de ultimă modă

În anvelopa timpului cenușă
În condiții vitrege
Cutia nu s-a dezmembrat

Tânjind după nițel aer și lumină
Cântecul înaripat
Zgârie acum piatra
Enunță solilocuri meditative
Ca-ntr-o surdina

Vocea-năbușită și redusă la tăcere
Provoacă întrebări externe
Suplinind perenitatea și schimbarea fețelor

Când vor începe lucrările de restaurare
Se întreabă lumea taciturnă
Cu cap de găscă sub aripă

Justețea călătorește spre libertate

De la o vreme încoace
Neofiții cu limba de lemn
Nu se mai aud în vacarmul acesta infernal

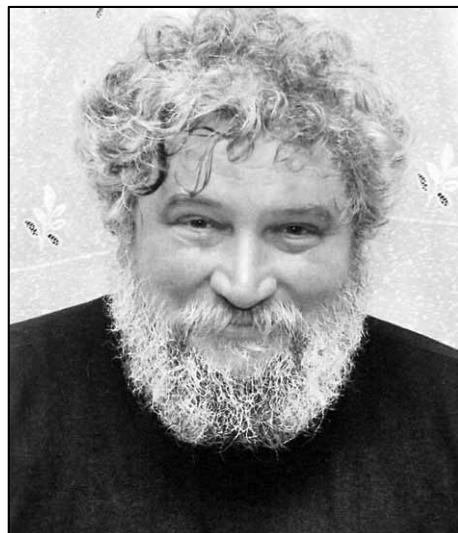
Para(n)tezele lor
Sunt copleșite de truisme

Limba(j)urile meta-umane
Sunt transportate la chirurgie
Cu explicația că au făcut – ce n-au făcut

De la o vreme încoace
În lipsă de actori principali
Practicile vicioase
Sunt suspendate
Justețea călătorește spre libertate

Speranța virtuală se plimbă
Prin negura timpului

Vasile BARBU

Să nu întreb

Doamne, mare-i lumea Ta
cea mică,
lungi mai sunt cărările-ți
scurte
în timp ce iubirea
n-ajunge unde plecase.

Doamne, ce vor
cei ce nu-ntreabă nimic?
Stau de pază
pe liniștea lacrimilor mele
Iară să le văd fața.
Numără premierele,
închid jaluzelele,
sprijină absențele,
deschid ranele...

Doamne,
spune-mi și ne-ntrebat
ca să știu și eu
să nu întreb umbrei.

Miniaturi de Bistrița

Zis-ai odată
că eu de dragul singurătății scriu.
Firește!
Că doar despre ce ții ascuns în inimă
poți cu dreptate scrie.

Bat clopotele la Mănăstirea Dumbrava.

Îmi amintesc de Sfânta Troiță
de la Uzdin.

Poetul e pe rug.
Unde sunt păgânele chibrituri?

Visele mele nu sunt pentru transplant.
Pentru că anestezia murmură a suferință.

Să plec unde n-o fi Ea.
Unde o fi acel UNDE al Ei?

Acolo unde e tristețe
se destramă gândul de cântece.

Marginea de lume
în care trăiesc
e închisă într-o cușcă
de la care TU ai pierdut cheia.

Amintirile trăiesc
Prin niște umbre
care au revenit
să salveze nimicul din mine.

În Pind

În Pind e răgaz
pentru bucuria simțurilor,

pentru misterul cerului,
pentru farmede
și dor...
Pentru cântul frescelor stâncilor.
Din Aminciu și din Meteora.
Pentru o lume
a înălțării.

O lume a liniștei
de a părăsi cele lumești.
O lume a alungării păcatului.
O lume armânească.
De legendă.

Vasile Barbu s-a născut în anul 1954 la Uzdin.

Este președintele S. L. A. „Tibiscus” din Uzdin, de la înființare, în anul 1990, și directorul editurii cu același nume.

La Uzdin a înființat Cenaclul de creație literară în grai bănățean „Cea Ventilă”, primul Cenaclu de literatură dialectală în Banatul sârbesc.

Împreună cu Ion Gh. Olteanu din Făget, el a înființat, în anul 1996, Festivalul de creație literară în grai bănățean „George Gârda/ Todor Crețu – Toșa”, care a avut loc, alternativ: un an la Făget – un an la Uzdin. Azi, acest Festival se numește „Todor Crețu Toșa – Petru Dimcea” și are loc la Uzdin.

Este poet, publicist, editor... Până în prezent a publicat 41 de cărți și a obținut mai multe premii literare.

În domeniul scrisului dialectal, a publicat o plachetă de poezie intitulată *Năloagă în fondroc* și alta, împreună cu Ionel Stoiț, intitulată *Ștroalie goalie*.

În anul 1990 a fondat la Uzdin publicația *Tibiscus* pe care o conduce până azi.

Este președintele Uniunii Scriitorilor în Grai Bănățean din Voivodina.

Banat să fii

... și dor, și ducă
și liniște-n casa Panoniei
și părul tău ud
ce-mi în somn apare.
Banat să fii al îmbujoratelor mirese
Banat al soldaților neînarmați
măreți la trup
al fetelor frumoase
legănate de sfinții fericirilor.

Banat ești,
al cailor din povești,
al stânelor cu oi
al cuvintelor pământului de sub picioare.
Ești Banat al pruncilor
al îngerilor noștri buni,
al aripilor soarelui și al Lunii.
De mied.

E prea puțin a iubi Banatul!
Primul lucru cum nu-i altul.
Și mă rog umbrelor duzilor
de gânduri albe.
Mă rog de zări și lut,
de copii, pășăret,
la crucile neclintitelor dave.
Mă rog de pomi,
la trupul mândrelor,
la poezia răchiei,
pe paginile calendarelor.
Mă rog, Banat, zilnic
în genunchi
și pentru totdeauna.
Mă rog și te rog
să nu atingi ecoul...
E cu nărav.
Nărav bănățean.
Și durează, bre!...

Miniaturi poetice

Strig poezilor
până dincolo de glasul meu.
Strig a tăcere...

Poeții sunt
până la sfârșitul lumii.
Lor.

Și când întreabă poezii –
ei cerșesc:
Cuvinte.

Azi poezii plâng.
Măine își vor aminti
cu ardoare
de ziua de ieri.

Gabriel BĂBUȚ

Rest

din toate
a rămas doar obsesia
față de spini
flăcările
din hotare
după punctele de dispariție
zboară insectele
un adevăr vine după altul
ierovoam pierde
din cauza poverii
cuvintelor

amos ce vezi
nu văd nimic

dacă zic

Ce

vin
iubito
trăiește
respiră
ziua a fost lungă
din pâine
apă
și umbre

ce a fost
de la început

n-a fost
cuvântul

Spațiu

se arată
că s-au rătăcit
pe lângă șosea
sunt porcii lui orwell
un monah sparge lemne
natura e moartă
este condamnată la veșnicie
nici un semn
care ar fi anunțat locul
unde iacob a îngropat-o
pe rahela

se deschide cartea
intru în spațiul cititorului

pe ce drum s-o iau

domnule
pe aici am mai fost

Umbrela

omul deschide umbrela
veșnica umbră
cade
nu pot de pe noi
să lepede pielea
păcatelor
din poezii citesc
lui hamlet
cum că vrăjitoarea

i-a spus de tot o vorbă
dragoste

e timpul pentru retragere

cine e omul
cu umbrelă

nu ești tu
nu sunt eu

Gabriel Băbuț este poet, traducător și critic literar, născut în anul 1970. A publicat până în prezent la editura Comunei Literare din Vârșeț trei cărți de poezie în limba sârbă, *Redosled* (2011), *Mahovina* (2014) și *Melanholija* (2017), și, la Editura Tibiscus din Uzdin, volumul în limba română *Absența obligatorie*. A mai publicat, tot în limba sârbă și tot la editura Comunei Literare din Vârșeț două traduceri ale poeziilor lui Nichita Stănescu și Tristan Tzara. A mai tradus în limba sârbă și din Ana Blandiana, Ion Caraion, Constantin Noica, precum și din Paul Verlaine, Rimbaud, A.P. Cehov...

Descoperire

îmi iau rămas bun
de la sisif
cu el e totul în regulă
cu mine

se întoarce

spre piatră

Perfectul

timpul este
un dar
vocile de acompaniament
în surdină slăbesc
maria magdalena
îngHITE smirna
și vinul

timpul trecut
presează

cum ar fi
să nu fii

Obiectul

odată acel obiect
era în mâna ta
instrumentul lui
orfeu

putregaiul

să-l lași
după tine

Dramă

trecând strada
urmăresc orbul
(poet)

bip
bip

Dispariția

chiar că nu trebuie
totul să-nțelegi
pâinea dragostei
era pe masă
când răsuna
pentru a doua oară
îmbrac haina

grăbesc
pășind

stric
cărarea

Rezolvare

nu este nimic rezolvat
aplauzele din teatrul absurdului
nu ajută

o ușoară sucire
coadă
în direcția spre
kolhida
salutăm argonauții
și omului mort
de chirico și îngerii
opresc la lumina
semaforului

a fost aruncat omul

am încredere în el
îl las

să cadă

Semnul

drumul adevărului
și viața
mielul atenționează apostolii
nu aduce pacea
ci sabia
printre ikebana
și iriși

citesc
din evanghelii
că nu mi-aș păstra
sufletul

aici totul se
termină

ce ați fi dorit

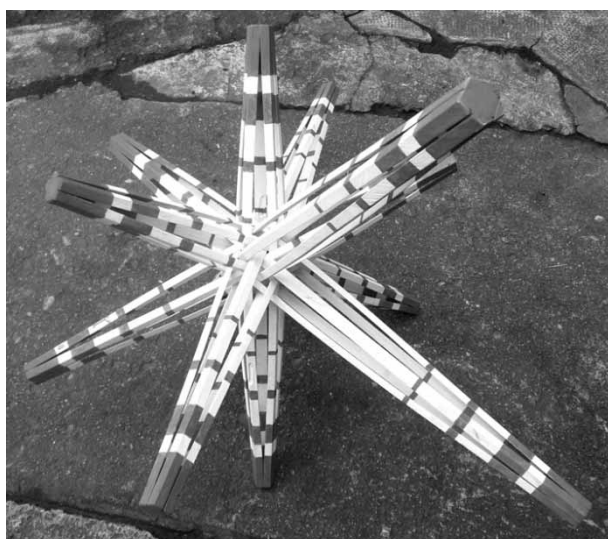
Epilog

suntem blestemați
de acord cu mâncarea zilnică
totuși
s-a ivit ocazia
de partea cealaltă
pământul și-a deschis gura mare
unul dintre noi a zis
lasă-mă
aici
și pleacă

vina

nu se uită

(În românește: bmv)

Stea

Vasile MIC

Casa noastră

Fiecare dintre noi a venit de undeva.
Unii și-au urmat firul viselor răzlețe,
Alții, duși de bătaia vântului,
și-au ancorat pribegia
sub creanga de salcâm aplecată,
și așa rând pe rând, umăr la umăr,
am ridicat casa noastră comună.
Cu geamuri jur împrejur,
cu ușile veșnic deschise,
casa celor veniți și plecați –
Casa noastră.

Și tu ai venit de undeva,
călare pe coasta șesului statornic al Voivodinei,
aducând cu tine
stolurile de rândunici
prevestitoare ale unor noi sosiri.

Casa paulicenilor

Se zice că și ei au venit de undeva,
urmând vuietele vântului iernatic.
Îmi zise bătrânul Kalapiș
că se trag de prin Caucaz...
S-au perindat printre bulgari,
apoi peste Dudeștii Vechi...
și mai la urmă,
după ce s-au săturat
de hoinăritul secular
au bătut parul între două ape
și-au zis:

– Aici e casa noastră!
În ea s-a născut
prietenul drumeților și hoinarilor,
Josif Vasilčin.
I-au dat prenume biblic
pentru a-l scuti de primejdiile pământești,
dar nu le-a putut neglija, cu una cu două.
Se zice că acesta era cel mai mare sprijin
al bărbaților căsătoriți
mai ales în vremea furtunilor și iernilor geroase,
când trenul cu muncitorii din schimbul trei
rămânea omețit în gară...
Dădea câte o mână de ajutor,
un lemn de foc, un litru de lapte,
puțin soare în fereastră...
Îi cunoștea pe cei de sus,
pe cei cu priza soarelui,
pe cei cu înțărupătoarele,
pe cei ce vijeliile și viscoalele le țineau în
mâneci.

Era un om bine-ntocmit cu toate,
acest Vasilčin,
un fel de ghid terestru al ținutului Panonic,
însă nu-i erau străine dealurile,
curmezișurile Dunării, iarba abundentă
de la marginea drumului...
Dacă îl luăm pa acesta drept exemplu
pentru creșterea copiilor,
ajungem la concluzia firească
că palcenii sunt un popor eteronom
pe care i-a înzestrat creatorul
cu abundența dragostei,
având-o întotdeauna și pentru tine călătorule.

Purificarea

Ori de câte ori a fost vorba de casă,
paulicenii nu s-au sfiit
să ne vorbească
de iernile lungi
ce-au învelit șesul chinuit
în niște zăpezi spectaculoase,
urmate de tot felul de minuni adiacente
ce au înlocuit, în zilele acelea,
cerul cu pământul.

Mi-au zis că atunci
s-au frământat
prin satele vecine
și cei mai mulți copii din flori,
ce se asemănau toți ca unul,
cu niște țurțuri ascuțiți
și rezistenți la tot felul de calamități
și boli contagioase.
Mai ales cele reieșite din suferințe
blestemuri și diochi.

În ziua când s-a născut
vreunul dintre ei,
femeile frigide
s-au masturbat ritualic
în fața oglinzii
amenințând eternitatea cu degetul arătător.

Casa fictivă

Pentru ea termenul de casă
era mai apropiat de sfera imaginarului meu,
decât de terminologia iminentă.
Zicea că o casă își începe viața
atunci când prin ușile ei
intră adierea vântului proaspăt
izbit de aripa de fluture
și împletit jur împrejur
cu trei fire catifelate
smulse din respirația fecioarei.

În satul ei ritualurile casnice
au înțelesuri opuse
convingerilor parțiale
cu care ne-am alimentat oportunitatea
în clipa când ne-am împletit
degetele de la picioare.

Valentin Mic s-a născut în anul 1974, la Satu Nou, unde termină școala generală în limba română iar apoi frecventează Liceul român (1989-1993) și Academia Pedagogică la Vârșeț. În anul 2016 a încheiat studiile de masterat la Facultatea de Științe Politice Administrative și ale Comunicării la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, unde în momentul de față frecventează studiile doctorale.

Încă din timpul studenției desfășoară o activitate de ziarist.

În anul 1989 devine membru al Cenaclului literar „Tinerile condeie” din Vârșeț, condus de prof. Ion Berlovan. Debutează în acest an la rubrica „Alfabet literar” a revistei *Tribuna tineretului* cu poezia *Cine-i mai știe* dedicată eroilor căzuți în revoluția anticomunistă din România. Publică în diferite reviste literare și ia premii la concursurile de poezie. Poeziile îi sunt incluse și în câteva antologii editate în Voivodina și în România, iar despre poezia sa au scris mai mulți critici literari. Societatea „Tibiscus” îi acordă în anul 2013 premiul „Ziaristul anului”. A publicat mai multe cărți de literatură, monografii și lucrări științifice. Din anul 2007 este și membru al Asociației ziaristilor profesioniști din România, iar din anul 2008, membru al Asociației Scriitorilor din România. A participat la mai multe simpozioane și congrese din domeniul ziaristicii în țară și străinătate.

Curtea

Curtea paulicenilor
nu e nici din aproape
asemănătoare curților boierești,
imagine ce într-un fel
s-ar subînțelege să fie atașată
descrierilor precedente
ce mi le asum întru totul.
Ele se formează în spațiul deschis
al cugetului
îngrădite de cuvinte
și gropi sentimentale.

Paulicenii nu mor de foame

Dac-ai avut norocul
să te așezi vreodată
la masă cu paulicenii,

în ziua de sărbătoare
sau de ocazie festivă,
ai devenit unul dintre aleșii sorții
ce s-au aflat
în mijlocul unui eveniment gastronomic
de proporțiile imaginarului.
Îmi amintesc și-n ziua de astăzi
de munții de hrană gustoasă
pregătită în cinstea mea
de parcă regele bulgarilor
le-ar fi onorat ospățul
și nu un român bănățean
cu ceva merite
în domeniul relațiilor umane.
Când te-ai așezat la masă cu aceștia,
uiți de tine însuși,
absolvind pe nevăzute
examenul de cosmopolit.

De ziua victoriei

Îmi amintesc încă
cu efecte clare,
de iernile petrecute în satul natal.
Miercurea mâncasem fasole roșie
iar seara am ros boabe fierte de porumb
adunați în jurul mesei
toate trei cercuri gradate
ale casei noastre.
Era soluție bună
se ignorăm sărăcia
și hoții de toate soiurile.

Stăteam îngrămădiți în jurul mesei,
bunicii, părinții și noi copiii
și scuipam din toate colțurile,

fără vreo ordine stabilită
ghija boabelor fierte
într-o farfurie de tinichea smălțuită.
Pe parcursul războiului civic
din fosta Iugoslavie
cele trei cercuri vicioase ale casei noastre
am mâncat aproape
cantitate identică de fasole și de boabe de
porumb
câte cartușe rătăcite
au întrerupt miile de povești iernatice.

Din când în când
am tras rafale asurzitoare
peste liniștea satului pitoresc
să nu ne condamne cineva
că războaiele au trecut
neobservate
pe lângă noi.

Pășind pe lama cuvintelor

Cred în creaturi mistice,
balauri cu șapte capete
femei cu trupul de leu...
Mă compar din când în când
cu Sfinxul
și nu cedez ușor amenințărilor.
Eu sunt primul și ultimul,
totul și toatele.
Eu sunt rege și slugă
eretic și credincios,
figură biblică
și chiar proroc când e nevoie.
Sunt poet și pot fi ce vreau,
pășind onest pe lama cuvintelor.

Notă:

Bulgarii bănățeni (*bulgară: банатски българи, banatski balgari*; numiți și *palkene* sau *palchene*) sunt o minoritate catolică bulgară care locuiesc predominant în Banatul românesc. Religia lor este romano-catolică și se trag dintr-un grup de pauliceni din nordul și nord-vestul Bulgariei (din împrejurimile Nicopole, Ciprovți, Sviștov). Bulgarii bănățeni locuiesc în această regiune din secolul XVII și vorbesc o limbă aparte, o formă codificată a dialectului bulgar oriental, cu influențe lexicale din germană, maghiară, română și sârbocroată.

Sunt singurii bulgari care utilizează alfabetul latin.

Ana Niculina URSULESCU

Povestea lui Teiuș Supăratul

Teiuș stă îmbursucat cu spatele spre casa vecinilor. Nu este supărat pe ei. Cum să fie supărat pe niște oameni care îl admiră?! Nimeni nu se supără pe oamenii care îi admiră. Nu-i așa? Este! Dar el este supărat rău de tot! De ieri este supărat, numai că, de azi dimineață, supărarea e mai mare. Și e mai mare deoarece nimeni nu acordă nici o atenție suspinelor sale. Teiuș a plâns cu obidă toată după amiaza. Atât de tare a plâns, că cerului însăși i s-a făcut milă de el și a trimis pe pământ o ploaie zdravănă. Teiuș fixează cu privirea o frunzuliță mică și verde picată la picioare lui, cine știe de ce și când. Ar vrea să o îmbrățișeze pentru că e micuță, pentru că e singură și pentru că nimeni nu o ia în seamă. Dar nu poate. Oricât s-ar strădui – nu poate!

La urma urmei de ce să-i fie milă de ea? E tânără, chiar foarte tânără, nu ar greși dacă ar spune că e insuportabil de tânără și liberă. La ce bun să se străduiască el să o îmbrățișeze, dacă frunzulița se poate abandona în brațele vântului?! Și vântul o poate consola mai bine decât el, pentru că vântul e bătrân și înțelept, pentru că a văzut multe la viața lui, pentru că a bătut... ehei!... pe unde n-o fi bătând el... și pentru că a văzut la viața lui milioane de frunze...

Teiuș ridică, în sfârșit, ochii spre cer și vede norii – prietenii lui – că se adună la colț de stradă. Or veni pe strada lui sau o cotesc la baba Sanda, să se joace cu nesuferitele de pisici care în vremea asta sar gardul și urcă prin pomii din preajmă?! Poate l-au trădat și

ei, norii! În sfârșit, credeți că mai există azi cineva care să-și țină cuvântul?

A încercat să facă socoteala câți ani are. Nu-i poate număra. Cum să-i numere dacă nu știe să numere? Și nu știe să numere pentru că nimeni nu l-a chemat la școală. La grădiniță merg Nuca și cu Gigi, Gineta-Cucuieta care trage ghetete după ea și foarte des își descarcă năduful la rădăcina unui copac nevinovat, lovindu-l sălbatic, cu piciorul. Atunci Gineta-Cucuieta strânge din dinți, se uită, ca o fiară, spre obloanele închise ale propriei ei case, iar lacrimi o iau la vale, mari și grei, pe obrajii rotofei și îmbujorați... Gigi o place pe Gineta, asta se vede de la o poștă, mai ales că, văzându-i lacrimii, îi trece brațul pe după cap, strângând-o lângă el. Nuca îi ia mâna și așa merg tustrei spre grădiniță.

Niciodată nu a știut Teiuș ce își vorbesc copiii în drum spre grădiniță. Ce ar putea să-și vorbească trei copii în drum spre grădiniță?

După ei, la distanță onorabilă, mărșăluiesc Titu, Viorel și Țucu, elevi de clasa a treia, înnebuniți după fotbal. Nu e greu să știi despre ce vorbesc elevii de clasa a treia, își spune Teiuș de fiecare dată când cei trei trec pe lângă el: elevii de clasa a treia vorbesc despre fotbal. Numai și numai despre fotbal!

Ilenuța, Anișoara, Dorina și Mihaela apar în zonă la ora șapte și cincizeci de minute. Cinci minute le despart de poarta școlii. Merg repede, au grijă să nu-și boțească dantelele și panglicile, să nu calce strâmb în vreo băltoacă rătăcită, să nu treacă de cineva

fără ca să-i fie dat binețe. Merg ținându-se de mână toate patru și se despart doar dacă cineva le iese în cale. Atunci se împart în formații de câte două, lasă omul să treacă și pornesc, în viteză, să se adune din nou, să facă un zid din fermitate și dragoste, un zid împotriva celorlalți, împotriva greutăților care se vor ivi, vrei – nu vrei, în viață.

Ana Niculina Ursulescu este ziaristă, scriitoare, traducătoare, actriță amatoare. S-a născut în 4 noiembrie 1957, la Uzdin. A făcut școală la Uzdin, Vârșeț și Novi Sad, este licențiată în drept, dar... a decis să fie redactor la Novi Sad și nu avocat. Are afinități deosebite pentru reportaj și reportaj documentar. Redactează emisiuni din cultură și, din 1986, emisiuni pentru copii. Din 2010 este și redactarea secțiunii în limba română a Teatrului radiofonic a Postului de Radio Novi Sad.

A fost redactor șef la revista multilingvă pentru copii *Prichindel-Klinac*, înființată de Fundația „Europa” din Novi Sad. A fost primul director artistic al Trupei românești de teatru experimental „Thalia” din Novi Sad 1998-2002. Între 2003 și 2013 a fost membră a Consiliului Artistic al Teatrului Românesc din Voivodina de pe lângă Teatrul „Sterija” din Vârșeț.

A scos 10 volume de poezie, proză și note de drum și a fost inclusă în antologii ale literaturii române din Iugoslavia, Serbia și România, în manualele școlare pentru școlile elementare românești din Voivodina. A primit mai multe premii.

Este membră a Asociației Scriitorilor din Voivodina.

Teiuș ar vrea să aibă o Anișoară sau o Ilenuță de partea lui, când vin vânturi grele și ploi peste el...

Da, dar el nici măcar la școală nu se poate duce. Nimeni nu l-a chemat. Iar dacă l-ar fi și chemat cineva, cum să meargă? Cum să meargă, dacă nu știe nici câți ani are? Ați pomenit așa ceva? Un elev care să nu știe câți ani are? A încercat el într-o zi să numere primăverile care i s-au perindat deasupra capului. Primăverile le recunoaște după mireasma florilor de cais pe care vântul le

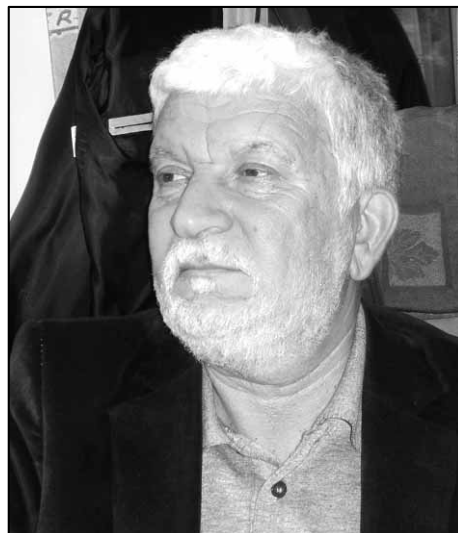
poartă până deasupra creștetului său și pe urmă o lasă să cadă, ca o cascadă mirositoare, deasupra lui. Verile le recunoaște după curcubeiele ce însoțesc ploile scurte, înviorătoare. Toamnele după tristeți, iar iernile după zumzăitul copiilor care pleacă să colinde. Și după bradul împodobit ce se poate vedea prin fereastra vecinilor. Dar poți ști câte au trecut?

Nici să scrie nu știe. Nici să citească. Nimeni nu s-a ocupat de educația lui. L-au lăsat în plata domnului, analfabet și fără maniere. Cum să nu se supere? Cum să nu stea îmbursucat? Păi va sta așa, morocănos și trist, toată viața! Niciodată nu se va mai bucura de nimic. Degeaba i-a spus aseară Lia Ciocârlia, ascunzându-se în enorma coroană a lui Tei-Bătrânul, rușinoasă și speriată de propria ei îndrăzneală, că de cântat cântă în fiecare zi de dragul lui. De dragul lui Teiuș. Nu i-a dat crezare. Cum să o creadă? Să cânte Lia de dragul lui? Ea, cea mai frumoasă dintre frumoase? Ea – care cântă cel mai frumos pe lume? Păi e de-ajuns să-i auzi glasul de la o poștă și să zâmbești. E de-ajuns să înceapă a doini ca să te cutremure niște lacrimi pornite din adâncurile sufletului... Nu i-a dat crezare. Ea – un miracol al naturii, să pună ochii pe Teiuș care a fost blestemat de la naștere să nu se poată clinti în vecii vecilor?

Teiuș a oftat prelung și înveninat. Așa de jalnic, că Tei-Bătrânul s-a lăsat înduișat și a cuvântat, împotriva obișnuinței și principiilor sale:

– Fătul meu! Nu e blestem, e o nemărginită satisfacție să stai cu rădăcinile înfipite în pământ acolo unde Dumnezeu a rânduit, așa cum El le rânduie pe toate. Să fii reazăm cerului când norii se înfurie și să stai de pază stelelor, când întunerecul amenință că le va înghiți. Să fii patria păsărilor călătoare care își caută cuibul când se-ntorc din depărtări. Să stai drept, cu fruntea sus, între furtuni și fulgere. Să privești cu înțelepciune și pace spre oamenii care trec pe lângă tine, în drumul lor între leagăn și mormânt. Și să știi, fiul meu, că pentru unii dintre ei, trăinicia ta înseamnă mângâiere.

Nedeljko TERZIĆ

Încotro, domnia voastră Eminescu?

Lui Mihai Eminescu

Ce fel de ținuturi în față,
există acolo vânturi
care trec prin oase
din fața cărora trebuia să plec?
Să fie acolo iernile eterne
sau durează ca o clipă de avertisment?
Voi putea oare să merg mai departe,
sau poate-mi va plăcea acest ținut geros
dacă aci există o latură a vieții.

Nu știu ca strămoșii mei să fi dăunat
cu ceva și cuiva
și ce ar trebui să fac
în numele lor, păcatul să nu mi se atribuie.
Dacă ceva există mie sortit
deja acum voi începe să restitui
ca să dispară blestemul nevăzut,
iar dacă cineva trebuie ca să plătească
fie, imediat acum,
căci tot ce-i de valoare-n viață
cu viața se plătește,
iar eu am prețul în paltonul meu șifonat.

În subsuoara transpirată
port o grămadă de hârtie goală
de culoare-ngălbenită
obișnuită să suporte
multă povară necunoscută și fără de limite
iar în acea grămadă de hârtie, destulă:
hrană, băutură, îmbrăcăminte, încălțăminte,
acoperișul meu este chiar ea,
cu gândurile la păstrarea familiei

în pieptul meu de sticlă.
În acea grămadă-mi este viața-ntreagă.

Domnule Eminescu!

Ceea ce am reținut
înainte de toate plecările mele
pe drumuri știute și neștiute, este că:
**Domnia voastră cu acel bagaj
parcă ați intrat în eternitate?**

Dublura totdeauna vine la timp

Lui George Coșbuc

Domnul George Coșbuc, adormit
pe o străveche bancă
sub un cireș corpulent
iar în coroana împărătească și spătoasă
trei roiuri de albine fără număr
poartă războiul
cum să-și vâre capul în corole.

În turmă doisprezece viței
pasc iarba pe lângă picioare
iar cel de al nouălea după mărime
îi linge fruntea ridată
și cu limba lui cea lungă
din păr îi răsuțește o buclă.
El doar întoarce capul cu blândețe
și nu scapă din mâini
borcanul plin cu negrul pământ.

Plutește în visurile dulci
peste livezi nemărginite

Nedeljko Terzić (născut în 12 mai 1949) este un distins scriitor și ziarist sârb. A fost directorul Teatrului „Dobrica Milutinović” din Sremska Mitrovica, ziarist și redactor la *Sremske novine* și redactor-șef și responsabil al Editurii. Întreaga sa viață și-a dedicat-o culturii și creației literare. Trăiește în Serbia la Sremska Mitrovica, Sirmium-ul de adineauri, cea de-a patra capitală a Imperiului Roman.

Este membru al Societății Scriitorilor din Voivodina și al Asociației Scriitorilor din Serbia, al Asociației Ziariștilor din Serbia și al Societății Ziariștilor din Voivodina. Este membru al „Cercului Lumina – Honoris Cuasa” Panciova și unicul membru din Serbia al Asociației Scriitorilor din Germania „Deutsche Haiku-Gesellschaft”. A debutat în 1967 și scrie poezie, proză, texte satirice, dramatice, micropoeze haiku, critică literară, cât și poezie și proză pentru copii.

Poeziile sale sunt traduse în limbile engleză, germană, japoneză, rusă, italiană, franceză, maghiară, armeană, greacă, suedeză, bulgară, albaneză, turcă, poloneză, chineză, spaniolă, macedoneană, slovenă, slovacă, română, ucraineană, ruteană, rromă, esperanto și în idiomul goranilor.

și pășunile cu flori extraordinare
albastre și lipsite de miros
în timp ce peste ogoarele delimitate
blând se zgâlțâie ca într-o agitație
cu privirea căutând întinderile de necuprins.

De banca pe care
respirația caldă a bovinelor,
boarea de primăvara și ușorul vis,
l-au capturat pe deplin,
se apropie un domn invizibil,
Henry Wadsworth Longfellow
în compania Reginei Ostrogoților
trezindu-l totdeauna la timpul oportun
să nu rățăcească într-un târziu
pe undeva și pe deplin în vis.

Stănescu e aci?

Lui Nichita Stănescu

Pe granule de nisip o picătură de vin rubiniu
o picătură de rouă, de sânge, de ploaie,
o pată de viață.

Pe grăuntele de nisip granule de nisip,
praf de nisip, picătura de vin alb,
o picătură albă de moarte.
Pe un grăunte de nisip, grăunțele înfruntă
furtuna, coșava, uraganul, taifunul,
știind că nu vor supraviețui,
că aci le este sfârșitul,
dar stau granulele pe un grăunte de nisip.

În fereastra albastră un ghiveci de flori
umplut cu flori și pământ,
plin cu miros de pe Terra
și flori în miros.
Frunzele sunt aplecate
peste ciorchinul vestejit
de pe broderia veche străvezie
ca un roi de meduze
câteva pete-ngălbenite
de vinul
cu care bulgărul de pământ a fost stropit.

Stropii de rouă de pe frunzele subțiri-alungite
alunecă zilnic spre grăuntele de nisip
și nicicum să-l transforme
în bulgăr de pământ
din care să răsară o floare.
Fereastra-i fără adresă
în ea poștașii timpului grăbit
lasă scrisorile
pentru cineva care s-a transformat
în granule de nisip, într-o picătură și floare,
convins că poate se menține
în vârful unui ac subțire
cu care croitoresele din casă
și mama lui care le-a dat un sfat
ca din nori și vechile cârpe
să facă insule
și să plutească-n cer până la epuizare.

În fereastra verde fără adresă
clipa bate,
de trei ori scurt și odată până la sfârșit.
Stănescu e aci?

Tălmăcire din limba sârbă
de Ioan BABA și Virginia POPOVIĆ

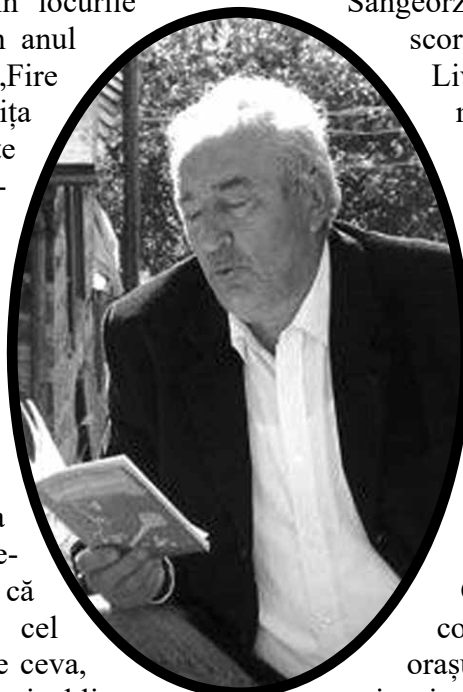
Vasile Dâncu, poetul de la Runc

Niculae VRĂSMAȘ

Deși ne-am născut în același an și am auzit despre el, încă din vremea când eram la București, nu l-am întâlnit pe Vasile Dâncu până după retragerea mea în locurile natale, unde am participat în anul 2004 la cea de a II-a ediție „Fire de tort”, desfășurată la Bistrița și în județ. M-am simțit foarte stingher atunci, intrând în plăcutul birou al poetului Ioan Pinte de la Centrul Județean de Cultură, în care nu era decât o singură persoană, pe care nu o recunoșteam. Aveam în fața mea un bărbat înalt, frumos și impunător, cu o eleganță naturală, atât ca înfățișare, dar mai ales ca vorbă, care a trebuit să-și repete numele în fața mea, pentru că aveam impresia că nu este cel despre care auzisem doar câte ceva, până atunci. Am fost cucerit și obligat, chiar după primele minute, să-mi schimb imediat părerea, schițată într-un prealabil fișier, punând la locul potrivit, o nouă și reală imagine despre omul pe care îl aveam în fața mea. Totul a plecat de la un tablou supra-realist de pe peretele biroului, despre care mă așteptam să nu-i placă, după cum am afirmat eu mai la început, că nu mă dau deloc în vânt după pictura abstractă. Răspunsul său, surprinzător de elevat, m-a făcut să-mi dau imediat seama că stau de vorbă cu un om foarte cult, dar mai ales cu un suflet de mare artist.

Am petrecut împreună, în același grup, câteva frumoase zile, pe meleagurile bardului Coșbuc, ocazie cu care am stat de multe ori de vorbă cu poetul de la Runc, dar și cu alte multe personalități someșene, pe care nu le

cunoscusem până atunci personal, precum Sever Ursa, marele prieten măierean al fratelui meu Teo, din vremea când era profesor la Sângeorz-Băi, pe viitorii mei prieteni: scormonitorul de istorie rodneană, Liviu Păiuș, talentatul scriitor măierean Icu Crăciun, pe profesorul Emil Bălăi, pe Ofilat Varvari, care pregătea atunci monografia comunei, publicată ulterior, una dintre cele mai bune lucrări de acest gen, care mi-a vorbit și el foarte frumos despre talentul Teo care i-a realizat, la școala din comună, cel mai dotat cabinet de științe naturale de pe atunci în zonă, pe scriitorii Aurel Podaru, Cornel Cotuțiu și Andrei Moldovan, continuatori ai tradiției literare în orașul de pe Someșul bistrițean și artizani actuali ai unei trainice grupări literare pe care aş numi-o „Școala de la Beclean”.

Dintre toți aceștia, figura lui Vasile Dâncu, poetul țăran filozof și neîntrecutul om de litere, autodidact, a fost prima care mi-a rămas adânc întipărită în memorie, cu toate că nu l-am mai văzut de atunci, până la o altă întâlnire literară, petrecută chiar în Runcul său natal, dar și după aceea, la alte întâlniri culturale, la Beclean și Bistrița. Am descoperit, printre altele, încă din primele noastre discuții, că a fost de mai multe ori în Bârgăul meu natal și îmi cunoștea chiar o parte din familie. Mi-a vorbit despre unchiul meu Ion, pe care l-a cunoscut, vizitându-l în restaurantul său unic, știut de toată lumea

In memoriam

satelor cu denumirea „La Vrăsmaș, la Prund”, singurul între Bistrița și hanul „La Ioana”, din Piatra Fântânelelor, unde autobuzul de Vatra Dornei avea opriri prelungite pentru masă, la fel ca vechile poștalioane care opreau înainte în vechiul local „La Luncan”, situat aproape de străvechea „Piața Capitală” a Prundului, făcând legătura dintre Transilvania și Bucovina, drum despre care se spune că l-a străbătut și Eminescu, în călătoriile sale, spre Blaj sau Viena, dar, cu siguranță, după 1940, în localul unchiului meu, despre care își amintea foarte bine și Vasile Dâncu, se opreau mulți oameni de vază, între care și poetul Ion Th. Ilea, născut în același an cu unchiul, Valentin Raus, Teodor Ghițan, precum și alte personalități din județ și din toată țara. Vasile Dâncu mi-a povestit, cu mult har, lucruri și fapte pentru mine inedite. De atunci m-am simțit foarte aproape de el, mai ales după ce am reușit să-i citesc puțin sufletul, prin razele pe care le-a emanat în poeziile sale.

Când mă gândesc la poetul Vasile Dâncu, care este și pentru mine, ca pentru mulți alții, un model, îmi imaginez imediat „Runcul” (și nu Runcul Salvei, denumire care mie mi se pare a fi o subjugare, cel puțin toponimică, dar care este necesară pentru precizarea geografică a localității), o veche vatră a dacilor liberi, undeva ascuns între văile de la poalele Țibleșului, străvechi „sat de haiduci și poeți”, în care au slujit ca preoți bunicul și tatăl lui Coșbuc, o adevărată oază actuală de țărani autentici, plini de înțelepciune, foarte primitivi și politicoși, dar și cu multe personalități, trecute și actuale, care fac cinste acestei așezări, oameni de certă valoare, dintre care nu putem să omitem pe fiul Sebastian, al poetului, un deosebit om de cultură, fost viceprim ministru, pe nepotul George Vasile Dâncu, scriitor și director al editurii clujene Școala Ardeleană, dar și pe preotul-poet, Ioan Pintea, harnicul director al Bibliotecii Județene George Coșbuc, din Bistrița.

Cu ocazia primei ediții a sărbătorii „Zilele culturale ale comunei Runcu Salvei”, desfășurată duminică, 23 august 2009, la care au participat ansamblurile: „Pană de Păun” din Telciu, „Someșul” din Beclean, „Mureșul”

din Târgu Mureș, Fanfara de la Dej, „Flori Bârgăuane” din Josenii Bârgăului și „Roata” de la Runc, a avut loc și lansarea a două cărți, scrise de runcani: *Casa Teslarului* a preotului Ioan Pintea, volum apărut la Editura Cartea Românească în 2009, prezentat de George Vasile Dâncu și *Slove rurale*, apărut la editura clujeană Eikon, tot în 2009, autorul acesteia fiind poetul țăran Vasile Dâncu, despre carte vorbind scriitorii Constantin Cubleşan și Nicolae Bosbiciu.

Runcul Salvei, satul cu dealuri între dealuri, este un adevărat izvor de școală literară, din care au țâșnit, până acum, patru membri ai Uniunii Scriitorilor.

La această primă întâlnire a fiilor satului, Vasile Dâncu, poetul de la Runc, cel care a locuit, dintotdeauna, într-o casă de pe unul dintre dealurile comunei, de unde s-a încumetat a relua periplul lui Cristofor Columb, peste mări secate, sau a încercat să lupte cu morile de vânt, dar și cu gândul la Homer, a primit Titlul de Cetățean de onoare. Poetul „țaran” – după cum se și mândrea atunci când i se spunea așa – este primul Cetățean de Onoare al comunei natale.

Dansurile și cântecele ansamblurilor prezente, la această manifestare, între care și „Flori bârgăuane”, au adus omagiul lor poetului Vasile Dâncu de la Runc, autorul mai multor volume de versuri, dintre care reproducem în continuare:

„Cu aripa ce vine/ voi zbura departe,/ zbor invizibil,/ zbor fără motor/ nu va fi radar/ să-l poată detecta./ Voi lăsa aici/ invidii și dorințe/ și satul cu dealuri/ demne ca-mpărații./ Un dangăt de clopot/ mă va însoți un timp,/ dar nici o plecare/ nu schimbă peisajul./ Se vor zidi case,/ se vor planta livezi/ mai de folos ca lupta/ cu morile de vânt.” (*Cântec*).

Poetul Vasile Dâncu a luat „aripa ce vine” cu care va „zbura departe”, spre eternitate, în cel de al 80-lea an al vieții, lăsând în urmă „satul cu dealuri demne ca-mpărații”, care „nu schimbă peisajul”, dar va rămâne marea lipsă a poetului care o să-și continue, în ceruri, cântecele sale, iar cele lăsate nouă vor rămâne nemuritoare.

Cu Dante în Paradis

LASZLO Alexandru

„Ochiul este lumina trupului.
Dacă ochiul tău este sănătos,
tot trupul tău va fi plin de lumină.”
(Matei, 6, 22)

(Urmare din numărul trecut.)

Spuneam în fragmentul din numărul trecut că mesajul generat de drumul parcurs de Dante devine tot mai liric, că acesta se transformă într-o simfonie de glorie la adresa lui Dumnezeu.

Iată componentele de neșters ale *Paradisului*: lumina și cîntecele de slavă, pe care îngerii și duhurile fericite le închină în elogiul lui Dumnezeu.

Sînt cîteva personaje proeminente în *Paradis*, dar el nu mizează pe personaje. *Infernul* este cel epic. Opera literară epică insistă, după cum o știm de la școală, asupra personajelor și a întâmplărilor. Iată încă o trăsătură estetică interesantă a *Divinei Comedii*: pornim din epica *Infernului*, trecem prin scolastica *Purgatoriului* și ajungem în lirica *Paradisului*. Iar aici nu personalitățile sînt importante, ci stările sufletești, construcțiile de muzicalitate ale poeziei, jocurile de lumini, explozia de scilipiri.

Cîteva personaje există totuși. Beatrice, de pildă, călăuza lui Dante, este o prezență uluitor de polimorfă. Ne amintim că Beatrice apăruse mai întîi în Cîntul II din *Infern*. Poemul începea cu un Dante rătăcit prin pădure: *Nel mezzo del cammin di nostra vita, mi ritrovai per una selva oscura, che la diritta via era smarrita*. Ce să se facă? Îi vine cineva în întîmpinare. Cine anume? Virgiliu, poetul preferat, care se oferă să-l ajute să scape de cele trei bestii: *la lonza, il leone, la lupa*. În Cîntul II, Dante este deja cuprins de îndoieli: de ce să vin cu tine? *Io non Enea, non Paolo sono*. Eu nu sînt Enea, nu sînt Pavel, cei doi care au avut deja privilegiul de a ascende în lumea de apoi. De ce mă iei pe mine? Eu sînt doar un Dante din Florența. Și atunci Virgiliu îi povestește că a

venit la el o doamnă, trimisă din ceruri, de unde s-a văzut că Dante s-a rătăcit. Iată că Beatrice a coborît chiar și în *Infern*, pentru a-i sări în ajutor. Cu ochi strălucitori și îndemnuri fierbinți, plină de grație, l-a convins pe marele poet să-l ajute. Apoi o regăsim pe Beatrice la sfîrșitul *Purgatoriului*: apare triumfal, maiestuos, pe un car alegoric, foarte diversificat, de o simbolică debordantă, în cadrul unei defilări care ne impresionează, de-a lungul unui cînt întreg. Este foarte nemiloasă. Îl ceartă pe Dante, ca pe ultimul nemernic, încît el nu mai știe, sărmanul, cum să obțină iertarea. Izbucnește în plîns. Dar ea nu-l scutește nici atunci: m-ai trădat după ce-am murit! Te-ai abătut de la calea cea dreaptă! Pînă la urmă Dante n-are nimic de obiectat, își recunoaște păcatele. Este momentul de umilință, obligatoriu pentru ștergerea greșelii, constituie așadar un pasaj ceremonial: nu poți să fii iertat, dacă nu îți ceri iertare, dacă nu regreti. Iar căința trebuie să fie sinceră, nu cum s-a întîmplat cu Guido da Montefeltro, celebrul sfătuitor de înșelăciune din *Infern*, care a regretat în mod ipocrit și a comis mai departe aceleași viclenii.

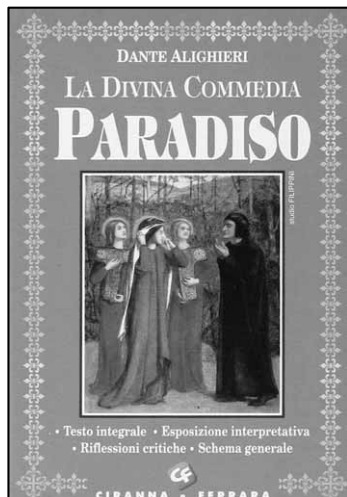
Eseu

118. „Ch'assolver non si può chi non si
pente,
né pentere e volere insieme puossi
per la contradizion che nol consente”.³

Așadar căința trebuie să fie autentică. Iar Dante regretă sincer, plînge. Beatrice îl umilește îngrozitor, ca apoi să-l ridice din disperarea în care l-a prăbușit. Îi spune: bine, acum meriți să vii cu mine. Du-te, spală-te în cele două râuri,

Lete și Eunoie, ca să putem urca împreună în Paradis.

Beatrice este cea care îi vine în ajutor. Ea a fost împărăteasa care l-a pedepsit, l-a înjosit, l-a călcat în picioare. Tot ea este călăuza care îl înalță, îl transportă în zbor, îi citește gândurile și-i dă explicații în legătură cu Paradisul. Ea este cea

care îl iubește, în timp ce el o iubește și i-o spune de nenumărate ori și îi declară că este doamna mai presus de toate a vieții sale. Așadar este un personaj extrem de complex, care spre finalul ascensiunii îl părăsește, pentru a-și ocupa locul de slavă, pe unul dintre jilțurile sfinte din Roza albă a Empireului. Și, dincolo de momentele

sale de prezență efectivă, comentatorii au identificat în ea, pe bună dreptate, simbolul grației divine. După cum vă spuneam, mântuirea este posibilă doar dacă intervine harul divin, să compenseze și să însoțească forța rațiunii, încarnate în poem de Virgiliu. Numai rațiunea nu este suficientă pentru mântuire, avem nevoie de har, care este întruchipat de Beatrice.

Cacciaguida este unul din personajele cele mai faimoase din *Divina Comedie*, este un strămoș al lui Dante, bunicul tatălui său. Doar Sfântul Toma din Aquino mai apare, asemeni lui, pe parcursul a trei cînturi, ceea ce este o raritate în *Divina Comedie*. Se plasează chiar la jumătatea *Paradisului*, în cînturile XV, XVI și XVII, iar asemenea mărunte indicii nu sînt întîmplătoare la Dante, marchează o simbolistică și o importanță subcutanată. Cacciaguida are mai multe tipuri de discurs. În primul rînd, se prezintă: tu ești „sîngele meu” („*o sanguis meus*”), i-o spune direct, cu multă demnitate, în limba latină, pentru a marca momentul ceremonios al întîlnirii. Apoi face o recapitulare a trecutului Florenței, cetatea dinainte de viața lui Dante, cu trei generații, care era un tîrg mic, dar virtuos. Oamenii se cunoșteau între ei și se ajutau. Locurile de frunte erau ocupate pe merit, de cei cu adevărat virtuoși, care îmbinau valorile sufletești cu cele civice și militare. Oamenii luptau pentru credință și bună-cuviință. Toate lumea trăia armonios și liniștit. Ce se întîmplă acum, pe vremea lui Dante? Aici se dezvăluie o

filipică, o invectivă prelungită asupra Florenței contemporane, care nu întîmplător l-a trimis abuziv pe poet în exil. Este un loc de perfidie și moravuri dubioase, un bîrlog unde nemernicii s-au instalat în fruntea bucatelor, iar virtuoșii sînt exilați sau chiar uciși. În al treilea cînt al discursului susținut de Cacciaguida apare un alt episod interesant. Dante, personajul, înțelege toate lucrurile prezentate de strămoșul lui glorios și le cunoaște. Dar îi cere sfatul în legătură cu o problemă foarte delicată. Pe vremea cînd se desfășura expediția sa din lumea de apoi, care l-a îmbogățit cu o imensă cunoaștere asupra orînduielilor lumii, poetul trebuia să îndure de fapt, în viață fiind, condiția de exilat. El depindea de puternicii zilei, care oricînd puteau să-l omoare. Oare nu era mai bine să-și țină gura? Să nu dezvăluie în poemul său toate învățăturile de virtute și demnitate pe care le descoperise? Să fie prudent? Să nu-și riște pielea? Iar străbunul Cacciaguida, foarte impunător, îi răspunde. Tu ai datoria de-a spune adevărul, cu orice risc. Hrana pe care o dai poate să fie amară la început, dar va fi apoi fertilă. Dacă oamenii vor ști să înțeleagă duritatea cuvintelor tale, pentru a le extrage adevărul, vor pricepe că tu exprimi o critică justă, chiar dacă este extrem de dură, și vor învăța să regăsească drumul virtuții. Tu ai această obligație și nu poți să dezertezi de la ea.

124. „*Indi rispuose: «Coscienza fusca o della propria o dell'altrui vergogna pur sentirà la tua parola brusca.*

127. *Ma nondimen, rimossa ogni menzogna, tutta tua vision fa manifesta; e lascia pur grattar dov' è la rogn.*

130. *Ché se la voce tua sarà molesta nel primo gusto, vital nutrimento lascerà poi, quando sarà digesta.»*⁴

Este ca un îndemn general, către artistul și omul vizionar, de-a le vorbi celor din jurul său cu toată franchețea și de-a le atrage atenția, atunci cînd ei greșesc. Arma scriitorului responsabil rămîne una singură: vorba deschisă, sinceră. Cei vinovați n-au decît să se perpelească în propriile lor remușcări. Adevărul deranjează la început; acceptarea lui ajută mai apoi.

Un alt personaj interesant este Sfântul Toma. Trebuie să ne amintim că viața creștină nu era doar lapte și miere, nici măcar pe vremea lui Dante. În interiorul Bisericii existau neînțelegeri, facțiuni, „biseri cuțe”. Conflicte destul de consistente erau, de pildă, între franciscani și

dominicani. Franciscanii sînt și azi un ordin călugăresc care insistă pe umilință, pe sărăcie, devotament, deschidere față de nevoile aproapelui, empatie. De cealaltă parte stăteau dominicanii, care se revendicau de la personalitatea Sfîntului Dominic, un mare luptător. Ca vrednici urmași ai săi, aveau reputația unui ordin călugăresc feroce. Ei au dat mari inchișitori, călugări militari care, cu forța pumnului și a sabiei, impuneau cuvîntul Domnului. Circula chiar o vorbă sarcastică, s-a zis că numele lor nu vine de la Sfîntul Dominic, ci de la *Domini cani*, „cîinii lui Dumnezeu”. Unii dintre ei firește că erau mai moderați și au insistat pe linia studiilor, au dat mari oameni de litere, teologie și filosofie. Așadar existau mari diferențe între franciscani și dominicani. Ce face Dante? El nu poate să-i ia pe unii, să-i lase pe alții. Sînt cu toții creștini, slujitori ai lui Dumnezeu, fiecare în felul lui. Iar poetul vrea să îmbrățișeze totalitatea. Așa că Sfîntul Toma, un călugăr dominican, face elogiul Sfîntului Francisc, personalitatea de referință a „adversarilor” săi ideologici. Iar apoi Bonaventura da Bagnoreggio, un franciscan, închină o laudă fierbinte Sfîntului Dominic. Iată că, prin aceste hagiografii încrucișate, se recompune sinteza credinței în cadrul *Paradisului*.

Cu aceasta ieșim din cele nouă ceruri și intrăm în Paradisul propriu-zis, care se află în Empireu. Aminteam de cifra 3, care structurează întreaga expediție. În al treilea volum al poemului dantesc avem trei spații de mîntuire: cerurile, Empireul și sălașul lui Dumnezeu. Sînt trei momente succesive ale viziunii. Ca să înțelegem asta, trebuie să insistăm pe un lucru fundamental: Dante nu stă pe loc! El merge înainte. Astfel încît totul este văzut din mișcare, e impregnat de dinamism, iar unul și același lucru are aspecte diferite, în momente succesive. La fel se întîmplă și cu Empireul. Sînt trei forme ale sale (iarăși cifra trei!). Întîi călătorul zărește o lumină vie, care îl orbește. Apoi se ivește în fața ochilor săi un rîu cu flăcări de aur, din care trebuie să soarbă, ca să se purifice. Și apoi vede un amfiteatru, pe care îl contemplă minuțios.

Cum descrie așadar Beatrice ansamblul Empireului, de care cei doi se apropie?

37. *”Con atto e voce di spedito duce
ricominciò: «Noi siamo usciti fore
del maggior corpo al ciel ch'è pura luce:
40. luce intellettuale, piena d'amore;
amor di vero ben, pien di letizia;
letizia che trascende ogni dolzore».”*⁵

Iată o minunată descriere poetică. Așadar nu mai avem deloc materie în acest spațiu divin. Observați și figura stilistică predominantă, anadiploza, prin care se leagă finalul versului de începutul celui următor (*pura luce/ luce intellettuale; piena d'amore/ amor...; pien di letizia;/ letizia...*), pentru a marca, inclusiv stilistic, omogenitatea și puritatea ce învelesc Empireul în trei trăsături spirituale: lumina, iubirea și bucuria.

Am zis că asistăm la trei viziuni succesive ale Empireului. Mai întîi o strălucire orbitoare:

46. *„Come subito lampo che discetti
li spiriti visivi, sì che priva
dall'atto l'occhio di più forti obietti,
49. così mi circumfulse luce viva
e lasciommi fasciato di tal velo
del suo fulgor, che nulla m'appariva.”*⁶

Dante și-a pierdut brusc vederea, ca după lovitura unui fulger. La apariția viziunii divine, bietele noastre simțuri pămîntești sînt copleșite, devin neputincioase. În al doilea moment, totuși, ființele privilegiate, cărora li se îngăduie hierofania, se bucură de limpezirea contururilor.

61. *„E vidi lume in forma di rivera
fulvido di fulgore, intra due rive
dipinte di mirabil primavera.
64. Di tal fiumana uscian faville vive,
e d'ogni parte si mettien ne' fiori,
quasi rubin che oro circunscrive.”*⁷

Cred că acestea sînt printre cele mai melodioase versuri pe care le-am citit vreodată în limba italiană. Este un admirabil joc de aliterații în „f” și „r”, prin care forma de la suprafață transpune perfecțiunea conținutului luminos, pe care poetul o are de comunicat.

Așadar lumina orbitoare se preschimbă într-un rîu de flăcări și aur. Putem să ne închipuim curgînd o apă strălucitoare, fierbinte, cu limbile de foc sîrînd afară ca peștii zburdalnici și așezîndu-se peste florile de pe țărm, la fel cum e cuprinsă o montură de giuvaer într-un inel de aur. O viziune extraordinară. De acolo, printr-un paradox al geometriei, imaginea în lungime, a apei curgătoare, se metamorfozează, devine o figură rotundă, fiindcă Dante își continuă drumul. Unul și același concept, Empireul, este văzut în al treilea mod, ca un imens amfiteatru, *la candida Rosa*, Roza albă, ce se desfășoară pe înălțime și cuprinde mii de jîlțuri, pe care stau duhurile fericite. Abia aici, pentru

prima dată, călătorului i se dă harul de-a le vedea trupește, ca-n ziua Judecării de Apoi. Pînă acum el a zărit doar contururi și lumini, dar harul său a crescut, după ce-a sorbit din rîul de foc, puterea vederii i s-a întărit și, pe îndelete, îi poate admira pe toți cei aflați acolo.

Deasupra miraculosului trandafir zboară numeroase grupuri de îngeri, pentru a menține legătura cu Dumnezeu, ca roiurile de albine harnice, care se scufundă febril în petalele florii și apoi se înalță din nou în văzduh, către izvorul iubirii eterne.

1. „*In forma dunque di candida rosa
mi si mostrava la milizia santa
che nel suo sangue Cristo fece sposa;
4. ma l'altra, che volando vede e canta
la gloria di colui che la 'nnamora
e la bontà che la fece cotanta,
7. sì come schiera d'ape, che s'infiora
una fiata e una si ritorna
là dove suo laboro s'insapora,
10. nel gran fior discendeva che s'adorna
di tante foglie, e quindi risaliva
là dove 'l suo amor sempre soggiorna.*”⁸

Îngerii care pendulează între Bunul Dumnezeu și Roza albă au chipul roșu (simbolul iubirii divine),

aripile de aur (simbolul perfecțiunii) și înfățișarea mai albă decît zăpada (simbolul purității). Atunci cînd coboară între petalele florii, îngerii transmit pe rînd, de la un nivel la celălalt, sentimentele de pace și smerenie, pe care le-au dobîndit în zborul spre Demiurg.

La o foarte mare distanță, în vîrf, stă Sfînta Fecioară. Sub ea sînt dispuși mii de îngeri și duhuri fericite. În realitatea fizică, Dante n-ar fi putut răzbate cu privirea pînă la ea, dar în Paradis nu există atmosferă și nu există obstacole, totul îi stă în fața ochilor, deși el pricepe înălțimea și depărtarea amețitoare la care se află cu toții: imaginea divină, fără să fie de nimic împiedicată, străbate universul și

ajunge pînă la fiecare om, după cum este el demn sau nu s-o primească.

Structura amfiteatrului este împărțită în două jumătăți: credincioșii în Cristos care va veni și credincioșii în Cristos care a venit. Și printre aceștia, de-o parte se află bărbații, de altă parte stau femeile. S-a comentat că situația reia ceremonialul ebraic și pe acela de la începuturile Bisericii creștine, cînd femeile stăteau separat de bărbați, în interiorul locului de cult.

Într-o parte îi avem așadar pe Adam și Moise, respectiv pe Sfînta Fecioară cu mama ei, Sfînta Ana. Dincolo, printre credincioșii în Cristos care a venit, se află Sfînta Lucia, respectiv Sfîntul Petru, Sfîntul Ioan Evanghelistul, Sfîntul Ioan Botezătorul, Sfîntul Francisc, Sfîntul Benedict, Sfîntul Augustin. Sigur că poemul nu-și propune să epuizeze lista miilor de duhuri fericite, înregistrează doar numele cele mai reprezentative, prezențele exemplare.

Dar locurile de beatitudine, în această imensă „sală a tronului” sînt distribuite, în funcție de Cristos, nu doar la stînga și la dreapta, ci și pe înălțime: la picioarele duhurilor mîntuite, într-o altă zonă și despărțiți după aceleași criterii, stau copiii inocenți din Vechiul Testament, care au murit înainte de instituirea obligației botezului, respectiv copiii botezați din Noul Testament. Rigoarea teologiei se împletește cu structura poeziei.

Cum continuă călătoria? Am ajuns împreună cu protagonistul în anticamera misterului divinității. Văzul lui Dante se acutizează:

55. „*Da quinci innanzi il mio veder fu
maggio
che 'l parlar mostra, ch'a tal vista cede,
e cede la memoria a tanto oltraggio.*
58. *Qual è colui che sognando vede,
che dopo 'l sogno la passione impressa
rimane, e l'altro a la mente non riede.*”⁹

Așa rămîne el, cu vederea hipertrofiată și cu vorbirea retezată, după ce i-a perceput, în toată magnificența lor, pe sfinții din Empireu. Memoria nu rezistă, solicitată cu asemenea intensitate. Ființa reține doar sentimentul omului trezit din vis, care mai simte zbuciumul emoției. Știe că se apropie momentul de cumpănă, țelul întregii sale expediții, vederea lui Dumnezeu, înțelegerea tainei finale a universului. Sigur că el nu poate urca trupește pînă acolo. Între timp Sfîntul Bernard i-a luat locul Beatricei, pe neobservate, în postura de

călăuză, iar aceasta și-a ocupat jilțul triumfal din Empireu. Iar noul îndrumător îl îndeamnă să-și ridice privirile spre Sfânta Fecioară, să o imploră pentru harul de-a vedea taina ultimă. Ceea ce Dante face. Și, din acest moment, expediția lui devine o aventură a privirii. O situație extraordinară! De acolo, de la picioarele amfiteatrului, despre care afirmă că avea circumferința mai mare decât diametrul Soarelui – și atunci închipuiți-vă cât era tot Empireul, în desfășurarea sa! – de acolo, de jos, Dante urcă din priviri spre Fecioara Maria.

Iar Sfântul Bernard, în prima jumătate a cântului final din *Paradis*, declamă o impresionantă rugăciune către Maria, una dintre cele mai celebre din întreaga poezie italiană, îi imploră ajutorul pentru ca Dante să-și poată împlini țelul călătoriei. Sfânta Fecioară privește în jos, spre cel care exclamă înflăcărat:

37. „*Vinca tua guardia i movimenti umani:
vedi Beatrice con quanti beati
per li miei prieghi ti chiudon le mani!*”¹⁰

Toți cei de aici, din Empireu, o imploră cu mâinile unite și înălțate pe Maria să-l ajute pe drumet în finalizarea ascensiunii spre cunoaștere. Putem percepe situația și în mod simbolic. S-a comentat că intercesiunea Sfintei Fecioare, spre mila și iubirea lui Cristos, este fundamentală. De aici și marea importanță a cultului marian în cadrul Bisericii.

Se profilează apoi o imagine uluitoare, în cadrul poemului: Sfânta Fecioară privește în jos, doar din ochi îl ascultă pe Sfântul Bernard, dă de înțeles că îi acceptă rugămintea și apoi își întoarce din nou privirile spre înălțimi, către Dumnezeu. Iar Dante călătorește, pe raza privirilor Sfintei Fecioare, în sus, pentru a-l cunoaște pe Demiurg. Și ce vede el? La început observă doar un punct. Vă spuneam că Dante se află mereu în mișcare, iar acest lucru îi modifică adesea perspectiva asupra celor din Paradis. În cadrul triplei revelații, succesive (iarăși cifra trei!), mai întâi Dumnezeu este numai un punct. El este principiul de bază al punctului nodal, ce cuprinde toate substanțele, fenomenele și legăturile dintre ele, din întregul univers:

85. „*Nel suo profondo vidi che s'interna,
legato con amore in un volume,
ciò che per l'universo si squaderna:
88. sostanze e accidenti e lor costume
quasi conflati insieme, per tal modo
che ciò ch'è dico è un semplice lume.*”¹¹

Sinteza universului. Dar Dante își încordează privirile, pentru a-și continua drumul, ca să înțeleagă mai bine. Și atunci vede trei cercuri, în trei culori diferite și având aceeași dimensiune. Unul (Fiul) părea că se reflectă din celălalt (Tatăl), ca un curcubeu din altul. Al treilea cerc (Sfântul Duh) parcă era din flăcări provenite din celelalte două. Aici găsim o expresie poetică, desigur, alegorică, a misterului Sfintei Treimi.

115. „*Nella profonda e chiara sussistenza
dell'alto lume parvermi tre giri
di tre colori e d'una contenenza;
118. e l'un dall'altro come iri da iri
parea riflesso, e 'l terzo pareo foco
che quinci e quindi igualmente si spiri.*”¹²

Totuși Dante simte că încă n-a ajuns la capăt. El vrea să vadă mai mult, să știe mai mult. Observați un alt paradox: revelația se slujește de rațiune! De obicei revelația se baza pe sentiment. La Dante, nu. El vrea să meargă înainte în descoperirile sale. Și atunci ce vede? Îl vede pe Isus, în cercul din centru și observă un chip uman. Pentru că așa cum omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu, dacă parcurgem drumul invers, înseamnă că Dumnezeu are o imagine omenească, acolo, în străfundurile sale cele mai îndepărtate. Și Dante aproximează, în versurile sale, misterul Întrupării, care este încă una din marile taine ale credinței creștine. După cum spune:

127. „*Quella circolazion che sì concetta
pareva in te come lume riflesso,
dalli occhi miei alquanto circunspetta,
130. dentro da sé, del suo colore stesso,
mi parve pinta della nostra effige;
per che 'l mio viso in lei tutto era messo.*”¹³

A ajuns călătorul în miezul misterului universal, filosofic, teologic. Ce-i mai rămîne? O lumină fulgerătoare îi blochează posibilitatea de vorbire. El continuă să înțeleagă. Vin informațiile – dacă se poate spune așa –, imaginile revelației continuă să se acumuleze în el, dar nu ni le mai poate comunica. Puterea lui Dumnezeu – aceea care iubește și care din iubire a creat lumea și o învîrte – îl antrenează pe însuși privitor, iar Dante intră în rotația întregului univers, îndată ce-a dobândit revelația, pe care nu ne-o mai poate descrie:

142. „*All'alta fantasia qui mancò possa;*

ma già volgeva il mio disio e 'l velle,
sì come rota ch'igualmente è mossa,
145. l'amor che move il sole e l'altre
stelle.”¹⁴

Este momentul final, este ultimul vers din toată *Divina Comedie*. Călătorul și-a atins țelul, dar nu ni-l mai poate exprima. Vederea lui Dumnezeu depășește cuvintele, pentru că vorbele noastre transmit idei, concepte, or Dumnezeu este mult dincolo de orice concretețe, așadar Dumnezeu nu poate fi închis în vorbe și nu poate fi transmis prin explicații. El poate fi eventual intuit, simțit. Ca atare

poezia aici încetează și *Divina Comedie* se încheie.

Este un demers uluitor, prezentat într-o asemenea formă de Dante. Un aspect interesant a fost remarcat de comentatori: atunci când misticii, călugării pustnici, marii solitari intră în transă, când au o revelație și declară, mărturisesc că l-au văzut pe Dumnezeu, sau măcar o parte din Paradis, demersul lor este fideist, ține de convingerea sufletească. Dante este singurul poet, din cîți cunosc eu, care pătrunde la temelia universului cu ajutorul rațiunii și ne transmite, prin intermediul versurilor, o epifanie. Pentru mine, asta e o situație fabuloasă.

Note:

1. „Căci nu te poți mîntui dacă nu te căiești, dar nici nu poți să te căiești și totodată să păcătuiești, din cauza contradicției ce nu ți-o permite” (*Infern*, cîntul XXVII).
2. „Apoi a răspuns: «Conștiința pătată, fie de propria, fie de-a altui rușine, sigur că se va supăra de vorba ta apăsată. Și totuși, dînd la o parte orice minciună, toată viziunea ta fă-o cunoscută; și lasă-i la scărpinat pe cei cu rîie. Căci dacă vocea ta va izbi la primul gust, hrană vitală va dărui apoi, cînd va fi mistuită»” (Cîntul XVII).
3. „Cu ținuta și vocea de călăuză grăbită a reînceput: «Noi am ieșit din trupul mai mare la cerul ce-i pură lumină: lumină a minții, plină de iubire; iubire de adevăratul bine, plin de bucurie; bucurie ce întrece orice duioșie»” (Cîntul XXX).
4. „Ca fulger brusc ce spulberă puțințele vederii, încît lipsește ochiul de obiectele mai mari, astfel mi-a scăpărat în jur lumină vie și m-a lăsat cuprins în atare vâl cu scînteierea sa, că nimic nu mai zăream” (Cîntul XXX).
5. „Și-am văzut lumină în formă de rîu auriu de fulgerare, între două țarmuri pictate-n minunată primăvară. Din aste valuri ieșeau flăcări vii și de fiecare parte se lăsau pe flori, ca rubinul pe care aurul îl cuprinde” (Cîntul XXX).
6. „În formă de albă roză așadar mi se-arăta armata sfîntă, pe care cu sîngele său Cristos și-a făcut-o mireasă; dar cealaltă, care zburînd vede și cîntă slava celui ce-o îndrăgostește și bunătatea ce-a făcut-o astfel, ca roiul de albine, cînd una pogoară-n flori și alta se-ntoarce acolo unde munca și-o îndulcește, în floarea mare cobora, ce se-mpodobește cu multe foi, și-apoi urca la loc unde iubirea sa mereu sălășluiește” (Cîntul XXXI).
7. „De aici încolo vederea mi-a fost mai mare decît vorba, care la asemenea viziune cedează și cedează memoria la atîta exces. Cum e acela care visînd vede și după vis rămîne cu toată patima imprimată, iar altceva în minte nu-i revine” (Cîntul XXXIII).
8. „Să-nvingă paza ta pornirile omenești: vezi Beatrice și cîți fericiți cu rugile mele îți întind mîinile lipite!” (Cîntul XXXIII).
9. „În adîncul ei am văzut că se includ, legate cu iubire într-un volum, cele ce prin univers sînt despărțite; substanțe și accidente și-nsușirile lor, aproape topite laolaltă, astfel că tot ce spun eu e doar o palidă lumină” (Cîntul XXXIII).
10. „În adîncă și clara esență a luminii înalte mi-au apărut trei cercuri în trei culori și-o singură măsură; și unul din altul părea reflectat, cum e un curcubeu din altul, iar al treilea părea foc ce dincoace și dincolo la fel se inspiră” (Cîntul XXXIII).
11. „Acea rotire, ce părea concepută în tine ca lumina reflectată, de ochii mei cîtva-mprejur privită, înăuntrul ei, cu însăși culoarea sa, mi s-a părut pictată cu efigia noastră; așa că vederea mea în ea era toată adîncită” (Cîntul XXXIII).
12. „Înaltei fantezii aici i-a lipsit puterea; dar deja-mi răsucea dorința și voința, ca roata ce la fel e-nvîrtită, iubirea ce mișcă soarele și toate stelele” (Cîntul XXXIII).

(Conferință susținută la Uniunea Scriitorilor din Cluj, miercuri, 28 martie 2018)

Alexandra Ionuța

ANDRECUT

Lupta lui Zoe cu marea

Zoe trânti ușa plină de mânie. În urma sa, parfumul dulceag cu aromă de lemn de santal și mosc, deloc potrivit pentru o fată ca ea, mai persistă câteva secunde în încăperea prost aerisită, înainte de a se risipi printre cratițe și obiecte aruncate la întâmplare.

Era sătulă. De bunica, de Caleb, de Ruben și de Carmen, de Dumnezeuul care nu mai dădea semne de viață și poate chiar și, mai ales, de ea însăși. Avea doar șaptesprezece ani și nu iubea nimic la această viață. Încă de mică avusese senzația că existența ei nu era decât un tren în care urcase cu un aer trist, pentru a se așeza cu spatele într-un vagon cu geamuri murdare. Toate zilele acelea care i se întâmplaseră și pe care nu le trăise, toți acei pași de acasă la mare și de la restaurant înapoi acasă, toate elasticele pe care le pierduse și paginile pe care le rupsese din caiete de școală și lumea; lumea asta plină de ea și de iubiri și de ură, lumea asta netrăită, văduvă și absurdă; lumea și cerul și praful și ei; cei care îneacă fumul și cei care se îneacă... unde se duceau? Unde se ducea ea și ce avea să facă de acum încolo?

Își aminti de *el*. De ochii lui negri și de cămașa de lucru murdară, de cum o privea, mereu obraznic, încercând să descopere mai mult decât ar fi dorit Zoe să ofere, de cum îl ignorase mereu și de cât de proastă putuse să fie pentru a-și imagina că așa ceva nu i s-ar putea întâmpla niciodată.

Se îndreptă spre faleză, cu pași mărunți, mânioasă pe sine, și pe *el* și pe lume. Pe toate fetele din lume și pe oricine le considera mai prejos. Ar fi vrut să poată spune că singurul frig pe care îl îndurase vreodată a fost frigul de picioare, când vântul a bătut prea tare și ea s-a îmbrăcat prea subțire, când ar fi trebuit să își ia adidași în loc de sandale și să nu umble desculță. Dar nu... Adunase în sine atâtea friguri încât îi pocneau și îi şuierau printre oase, ca marea într-o scoică aruncată de valuri pe țărm. Chiar acum i se stârneau furtuni între tâmple, iar vântul i se izbea de cutia craniană cu ecou.

Grăbi pasul. Avea încă întipărită în minte perechea de ochi mici și negri, cu mișcări rapide și nehotărâte de om ușor amețit de băutură. Se plimba de la mare la ea, se întorcea buimăcită spre cer (poate, poate Dumnezeu nu s-a trezit încă) și se pironea iar asupra siluetei tremurânde. Făcu un pas în spate, apoi înaintă în

**Premiile
Mișcării literare**

slow-motion. Bărbatul purta ochelari de soare aurii, cu lentile aproape transparente și o pălărie albă ce îi acoperă toată fruntea. Zoe se încruntă vizibil speriată, fără a se opri din mers, încercând să găsească o cale de ieșire. Zadarnic... Îl căută cu privirea pe bătrânul Tobias, paznicul din port, dar acesta adormise probabil pe puntea vreunei bărci, răpus de noaptea groasă care tocmai trecuse peste plajă.

Acum, soarele răsărise deja și își ocupase locul, maiestuos și reconfortant, iar plaja se umpluse de turiștii care își continuau nepăsători vacanța. Era ca și cum Zoe trăise un coșmar pe care îl simțea încă, adâncit în fiecare por al ființei sale, dar despre care nimeni nu avea idee. Nici măcar ea nu mai putea fi sigură dacă ceea ce își amintea se întâmplase cu adevărat sau dacă doar visase.

Alexandra Ionuța ANDRECUT, originară din Bistrița, este studentă în anul I, la Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca, Facultatea de Litere, secția Limbi moderne aplicate. A primit numeroase premii literare. În septembrie a.c. a fost laureată a Festivalului-Concurs Național Avangarda XXII, Bacău, obținând Premiul II pentru Proză. A publicat povestiri, eseuri în câteva antologii creative, în suplimentul *Mesagerul literar și artistic* și în revistele *Mișcarea literară*, *Caiete Silvane*, *Nord literar*, *Izvoare filosofice* și *Pro Saeculum*.

Ajunse la intrarea pe plajă. Făcu patru pași pe nisip, apoi se opri brusc, lăsând suvițele de un verde-albăstrui să se mai unduiască puțin în briza sărată, înainte de a poposi stângace pe tricoul negru, ud de sudoare. Trase adânc aer în piept, cât să își pună ordine în minte și încercă să găsească altceva la care să se gândească. Oricât și-ar fi dorit să nu aibă dreptate, acela nu putea să fie doar un vis și, pe deasupra, încă nu reușea să înțeleagă ce se întâmplase adineauri.

– De ce? De ce ești așa? Nu vezi că tu mă provoci?

Rămase năucită.

– Poftim?!

Caleb oftă din greu, condamnând-o din priviri.

– Am știut de când ai venit că nu ești bună aici. Greșeala mea că te-am angajat.

– An-ga-jat? spuse Zoe pe un ton ironic și pentru o clipă i se făcu milă de toți nenorociții, copii și adulți, care primesc un salariu de nimic și nu reușesc să spere la mai mult decât la un job fără obligații și fără acte.

– Hai, hai! Nu mă lua cu povești acum... că o fată decentă nu umblă noaptea singură pe plajă și nici... nici nu se îmbracă

asa! exclamă el făcând un gest repezit spre ținuta sa.

De fapt, gândi Zoe, *era aproape dimineată...* Dar ce mai conta asta acum? Privi în jos. La tenișii murdari, la pantalonii scurți, la picioare împânzite de vânătași și își încrucișă brațele peste tricoul polo cu logoul localului. Încă o dată simți că era mai mult decât putea ea înțelege. Oricât ar fi încercat, nu reușea să priceapă cum, o fată de șaptesprezece ani, în pantaloni scurți, la plajă, pe o căldură ce se anunța amețitoare chiar și pentru păsări, putea trece drept altceva decât atât. O fată. De șaptesprezece ani. În pantaloni scurți. Pe plajă. Pe o căldură ce se anunța amețitoare chiar și pentru păsări.

Ecoul ușii trântite îi trecu ca un fior printre coaste. Ce rost mai avea să povestească ceva din tot ce i se întâmplase? Se simți iar singură, ca un vapor solitar, unic și în port, și pe mare, ca și cum nu trăia vidul existențial, ci ea însăși era vidul.

Își desfăcu șireturile cu mișcări anemice și își scoase papucii. Îi făcea bine să simtă iar fierbințeala nisipului și bucățelele mici de scoică strivindu-i-se sub talpă, ca și cum i-ar fi spus că nu e singura care se destramă. Privi marea. Răbdătoare, încăpățânată, lovind țărnul cu armată de valuri încărcate de tandrețe și își dădu seama că, dacă aceea era realitatea, ea nu mai visase nimic. Se așeză pe nisip și închise ochii, întrebându-se încă o dată ce însemna vulpea aceea aproape înecată, care o chema din mare în fiecare noapte, de îndată ce adormea și până când se iveau zorii. Chiar alaltăieri visase că o urmărea pe plajă, fugind după coada ei roșie, unduită prin nisip, până când animalul s-a pierdut în valuri.

– Zoe, Zoe...

Dar Zoe se trezea de fiecare dată înainte de a ajunge la ea, cu șiroaie de apă curgându-i pe frunte și pe gât, ca și cum intrase într-adevăr în mare.

Privi în cealaltă parte, aproape de alea cu tarabe, la clubul în care lucra Carmen și se simți aproape fericită și, cu siguranță, mult mai norocoasă decât fetele în bikini și tocuri care urcau pe scenă noapte de noapte și se legănau de pe un picior pe altul, amăgindu-se că ceea ce fac ele se putea numi dans. Carmen

era una dintre aceste fete. Zoe o cunoscuse cu doar câțiva ani în urmă când se mutase în cartierul lor și nu îi plăcuse niciodată nici ceea ce făcea și nici felul în care gândea. Avea 23 de ani și nu visa decât să fie întreținută de alții. Zoe își aminti de coregrafia monotona și prost sincronizată, de muzica fără gust și de costumele extravagante și zâmbi cu amărăciune, gândindu-se la pantalonii săi scurți care ajungeau la o palmă și jumătate deasupra genunchilor.

De fapt, singura dată când văzuse cu adevărat o vulpe fusese la unul din spectacolele din club, iar Carmen o purta pe umeri. Îi era imposibil să uite costumul de baie din latex sau pantofii cu puf, asortați cu măști colorate și piei de animale moarte, ca o caricatură proastă a oamenilor din Neanderthal. Încă se întreba ce dracu căutase ea acolo și ce inconștient o lăsase să intre. Își aminti apoi de grupul de copii de vreo treisprezece ani, care fumau și se pipăiau lângă scenă. Ce tristă i se păruse lumea atunci și cum ar fi putut fi altfel, gândi ea, cu un Dumnezeu absent pe care îl doare în cot de propria-i creație?

De fapt, mersese pentru Ruben. Fratele lui Carmen era un băiat cu ochii verzi și doar doi ani mai are decât Zoe. Pentru a supraviețui, Ruben se îmbrăca în clovn și anima străzile pline de turiști, dar, chiar și fără costum, avea glume bune și lui Zoe îi plăcea când o făcea să râdă. Și el... unde era acum? Pentru o clipă, crezu că i-ar plăcea să îl vadă. Să se cufunde în brațele lui ascunse în mânecile galbene și largi, să îl sărute pe buzele unse de vopsea și să îi spună că nu a fost vina ei, că nu a știut și... Nu. I se întorcea stomacul doar gândindu-se că mâinile acelea arse de soare ar fi putut să o atingă. Îl iubise vreodată? Zoe răscoli adânc în sine și își spuse că, oricum ar fi fost, acum îl ura din tot sufletul. Nu o rănise cu nimic. Niciodată; și, totuși, îl ura. Îl ura pentru că nu fusese acolo. Pentru că nu a auzit-o când nu a avut destul glas să strige, dar mai ales îl ura pentru că era bărbat și pentru ea, bărbații nu mai erau acum decât sudoare, și vânt și alcool.

Caleb se apropie și o prinse de mână. Încercă să țipe, să urle, să arunce cu lovituri la întâmplare, dar, ca în coșmarurile acelea din

care te trezești plângând, rămase înțepenită și mută, ca și cum inerția sau tăcerea i-ar fi adus vreo salvare. Caleb își înfășură mâna în jurul taliei ei și o trase mai aproape. Zoe îi putea simți acum burta umflată de bere lipită de hainele sale și respirația întretăiată în urechea stângă. Îi ura pe toți încă de atunci și, în special, pe bunica, fiindcă nu îi spusese nici de data aceasta *nu ieși, e târziu* și nici nu o învățase să se teamă. Își ura mama despre care nu știa cum arată, și tatăl care era bărbat și pe sine și îl ura pe Dumnezeu la care se rugase de atâtea ori și care se încăpățâna cu înverșunare să îi demonstreze că nu există.

Crezu că face câțiva pași în spate, dar se prăbuși în nisip. Îi simți mâna aspră smulgându-i tricoul cu nepăsare și pipăind-o plină de dorință. Își întoarse capul spre mare și clipi doar cât să dea drumul unei lacrimi. Abia se crăpa de ziuă iar ea nu putea să își dea seama unde se termina țărmul și începeau valurile, unde se termina ea, Zoe, și începea lumea. Zoe. Își repetă numele de câteva ori, ca pentru a nu se uita pe sine, îl repetă până la epuizare, ca și cum, pronunțându-l, ar fi deschis vreun univers secret în care ar fi putut să scape. Închise ochii și se rugă să se termine și să uite. Mai ales să uite. Te rog. Te rog. Apoi se opri. Își aminti că Dumnezeu nu există și se opri. Zoe. Zoe. Îl repetă iar și iar. Și iar. Până când deveni chiar ea un dumnezeu neputincios, până când nu se mai simți și rămase inconștientă pe plajă.

Se plimbă plictisită prin apă, încurcându-se în algele aduse de valuri, gândindu-se la cum marea spală orice urmă și întrebându-se dacă nu ar putea, oare, să o curețe și pe ea. Până la urmă, de la cerurile de un roz caramelizat și până la venele care i se ramifică încordate pe brațe, viața ei se risipește zi de zi precum firele de praf luate pe sus de furtună. Se amestecă cu pungi de gunoi și cu dale, dansează în vânt și se regăsește la marginea mării. Se leagă de talpa papucilor, se lasă călcată în picioare și târâtă în locuri care nu devin niciodată acasă, apoi se rătăcește printre conducte și țevi de canalizare.

Păpușa pentru care a plâns când avea șapte ani? Nici nu-și mai amintește cu ce era îmbrăcată. Paharul preferat pe care l-a spart

câteva luni mai târziu? Apa are același gust și dintr-un altul. Să meargă mai departe? Să ajungă la mingea de fotbal care a lovit-o în cap când bunica era la serviciu? Sau la serbarea la care și-a uitat poezia? Se străduiește acum să le regăsească aroma. Cum s-a simțit în prima zi de școală sau când a mers după mult timp să își viziteze educatoarea la grădiniță, când s-a tuns prea scurt, iar regula era de o înghețată și trei bucăți de ciocolată pe zi... Nu mai reușește acum să simtă decât melancolie și plastic. Plastic, ca mirosul din magazinul cu jucării pe care îl deschiseseră aproape de plajă. Ca emoțiile pe care nu mai știe dacă le-a avut în prima zi de școală, dar, Zoe, cu siguranță le-ai avut, ai uitat, toată lumea le are.

August e deja târziu și septembrie se joacă timid printre umbrelele de pe plajă.

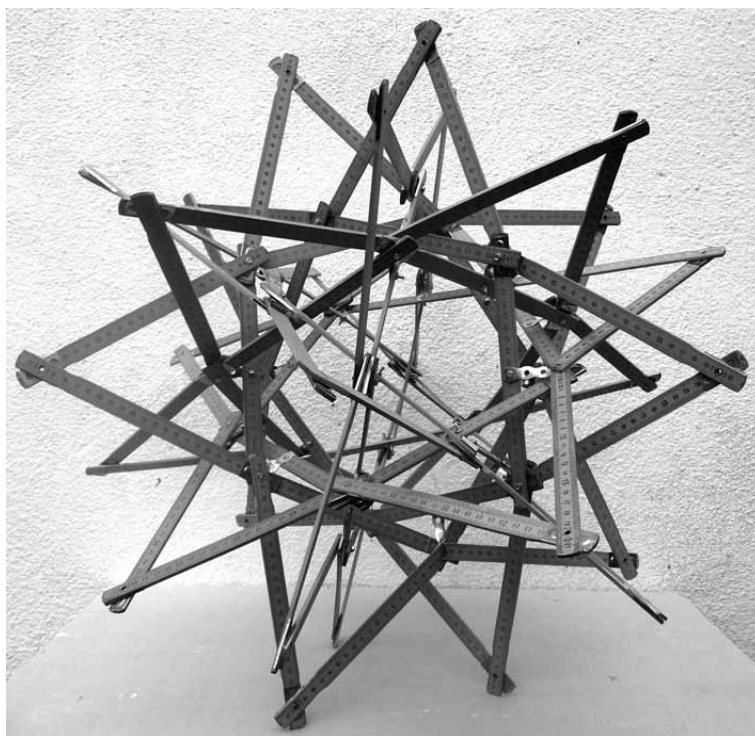
Înconjurată de apă, Zoe nu se mai simte nici tristă, nici vinovată, nici asuprită. Nu mai vrea să plângă, dar nici nu poate forța vreun zâmbet. Știe deja că orice s-ar întâmpla de acum o vă lăsa rece, paralizată în afara oricărei reacții. Cărțile o vor plictisi, filmele vor părea toate mute și orice evadare va fi un efort prea mare pentru a merita măcar încercarea. În ceștile sparte, nu toarnă nimeni nici cafea, nici ceai sau măcar apă, cât să îți umezești gura și, de aceea, nimeni nu se ostenește să le spele.

Respiră adânc. Zoe.

Vin.

Poate că e timpul să înțeleagă cu adevărat ce înseamnă să fii luat de val și să pună în sfârșit capăt acestei lupte cu marea.

(Alexandra Ionuța Andreuț a primit Premiul Saloanelor Liviu Rebreanu 2018 pentru Proză scurtă – manuscris și Premiul Revistei *Mișcarea literară*.)

Steaua dulgherului

Eugène GIDALI

Pianul

Doamna Margulies făcea tot posibilul pentru educația copiilor. Era imperios necesar și totul i se părea insuficient; matroana trăia cu teama că nu face destul. Condițiile de școlarizare fiind dificile la Sărata, Bubi băiatul ei, elev în clasa a treia, stătea în gazdă la cumnata ei, la Margit, la Alba Iulia. Bubi și Irina Margulies, nepoata orfană de tată, trebuiau să devină oameni instruiți, să cunoască limbi străine și, bineînțeles, să știe să cânte la pian. Pentru început, Madam Margulies a decis achiziția faimosului instrument.

Ocazia s-a ivit când familia Adler din Cluj emigra în Israel. S-a scos la vânzare conținutul casei. Din bibliotecă, ziaristului Izsak i s-au vândut trei volume. Cărțile erau greu de vândut. Doamna Margulies ofta de fiecare dată când cumpărătorii treceau, distrați, prin fața rafturilor. Volumele frumos legate, cu titluri în caractere aurite, Goethe și Victor Hugo, Shakespeare și Baudelaire rămăneau să troneze acolo, aidoma anticelor citadele, trufașe și inexpugnabile.

Seara, obosită, doamna Adler îi explica soțului:

– Cărțile nu pot fi vândute. Oamenii nu mai citesc în ziua de azi.

– Spui asta, Elisabeth, de parcă noi le-am fi citit!

Campania de lichidare, care începu cu mare tam-tam, se desfășura acum într-un ritm mai lent. Țigani, în prima zi, au cumpărat repede argintăria și vechile păpuși. Mobilierul

sculptat a fost achiziționat de un văr de la București, activist de partid. Serviciul de porțelan Rosenthal a plecat la familia Popescu. Dintre toate obiectele cu care se mândrise familia, rămase doar pianul de concert și două tablouri: un Petrașcu și un Modigliani.

Ginecologului Munteanu i s-au propus picturile.

– Poate vă iau legumele lui Petrașcu.

– Dar nudul de Modigliani, nu, domnule doctor?

Doctorul a zâmbit.

– Văd eu destule femei în pielea goală la spital.

Apoi au venit de la sate Ibolyka și Mariska, să care acasă rufăria și hainele vechi. Slujiseră în casă ani de zile și cunoșteau pe dinafară conținutul dulapurilor. Unele lucruri erau nepurtate. Domnul Adler le privea, plictisit. Se întoarse spre Elisabeth:

– Vezi, ai păstrat până și țoalele socrilor, ca să nu mai vorbim de ale noastre. Asta ca să avem cu ce să ne ocupăm acum, când avem atâtea pe cap!

Colivia cu canari a fost dusă de Ibolyka la țară. Copiii Adler au plâns la despărțire, iar soții au rămas deprimați o săptămână, când setterul irlandez, frumosul Rex, a plecat, și el, scâncind trist.

Doamna Margulies sosi de la Sărata cu autobuzul de dimineața. Când a intrat la Adleri în casă, a rămas cu gura căscată. Locu-

ința aceasta, care fusese una dintre cele mai frumos aranjate din Cluj, părea acum un câmp de bătălie. În mijlocul ei, doamna Adler, ne-coafată, nemachiată, avea aerul unui general roman care-și contemplă legiunea împrăștiată după înfrângere.

Eugène Gidali s-a născut în 1948 la Târgu-Mureș. Este medic.

Mama era din satul lui Ion Creangă și i-a transmis dragostea de limbă română.

A învățat la Liceul Unirea din Târgu Mureș. În clasa a noua și a zecea a participat la Olimpiadele de limbă și literatură română și a ieșit primul la concurs.

A absolvit Facultatea de Medicină la Târgu-Mureș și s-a specializat în radiologie la București și la Strasbourg.

A trăit 33 de ani în Franța iar de patru ani locuiește din nou în orașul natal.

A publicat versuri în limba franceză (revista *Traversées*, Belgia).

I-au apărut două volume de proză în limba română: *În caravella lui Columb* și *Întoarcerea medicului rătăcitor*, și o piesă de teatru, *Cafe Caravelle*, (Editura Napoca Star, Cluj-Napoca). A publicat proză scurtă în reviste din România și Israel.

– Și ce faci cu tabloul de Modigliani, Elisabeth?

– Îl ducem în Israel, draga mea. Am fost cu el la Patrimoniul Cultural Național. Expertul l-a examinat și a decis:

– Acest tablou este decadent. Poate pleca în Israel.

Pe Doamna Margulies o interesa pianul. Adlerii îl moșteniseră de la bunicul, industriașul, cel ce avusese două fabrici. Pianul acesta negru nu avea nici o zgârietură. Clapele de fildeș păreau noi, imaculate. Când le atingeai... parcă ar fi fost pielea unui bebeluș. Sub marca BÖSENDORFER – WIEN era fixată o plăcuță de alamă cu inscripția HORS CONCOURS.

– Pianul nostru a fost la Paris, la expoziția de la 1900. Îl vindem pentru cinci mii de lei.

Doamna Margulies a cumpărat pianul fără să se tocmească.

S-a înțeles cu un șofer de camion, care transporta de obicei piatră de la Alba la Cluj. Într-o noapte de sâmbătă spre duminică, pianul, acoperit cu pături și cu o plapumă veche, și-a schimbat domiciliul.

Bineînțeles, domnul doctor Margulies nu putea să se ocupe de pian. Ca întotdeauna, era prea ocupat cu bolnavii. Cu darul lui de sinteză, s-a mulțumit să tragă concluzia:

– Fanny, tu pe toate le aranjezi... acum duci pianul negru, la negru, la Alba.

La destinație norocul le-a surâs: pianul a încăput în dormitor la Margit, după ce masa și scaunele au fost evacuate.

De un an, Bubi lua lecții de pian la Doamna Stella, de pe strada Lenin, care îl aștepta de două ori pe săptămână la uzatul ei pian Petroff. Stella Warschawski era din Cernăuți și se refugiase în Ardeal în patruzeci, împreună cu mama ei. Era o femeie de vreo patruzeci și cinci de ani, înaltă și zâmbitoare și se ținea drept. Cu părul vopsit în alb-argintiu, era coafată a la Maria Antoaneta. Își dădea pe față cu o cremă groasă și o învăluia un parfum puternic, care i-a dispăcut lui Bubi din prima zi.

– În loc de machiaj, ar face bine să-și zugrăvească locuința, spunea Margit.

Într-adevăr, camera Stellei avea pereții cenușii, iar prin colțuri, aproape negri.

Odată, Bubi a auzit-o pe Stella spunându-i mamei sale:

– Muttica, de ce să mai zugrăvim, dacă tot plecăm?

La începutul orelor, un domn mai în vârstă veni și el.

– Vă deranjez, doamna Stella?

– Nu, deloc, domnule Tauber. Când sunt cuăștia mici, avem timp să discutăm.

Bubi îl cunoștea.

„Dolfi Tauber! – își spuse –, ăsta a venit să-i facă curte Stellei. Orașul îl vorbește. E mare crai.”

După explicațiile de rigoare, Stella puse o foaie de partitură în fața lui Bubi:

– Începem cu asta... pentru un timp; după aceea urmează Czerny.

Czerny!

După informațiile lui Bubi, cine a ajuns la Czerny, putea să se considere pianist.

Czerny îl obseda pe Bubi. Irina cânta deja Czerny, pe când el, el era doar pe undeva, pe la do-re-mi.

– Și după Czerny o să-l învăț pe Beethoven?

– O să ajungem și la Beethoven, numai să fii mai atent.

Pe perete era și portretul lui Sviatoslav Richter.

– Doamna Stella, Richter este evreu?

– Da, Bubi, toți sunt evrei.

– Nu toți, că tovarășul Gheorghiu-Dej nu este evreu.

– Nu, și nici nu cântă Czerny, adăugă Stella și se uită rapid în jur.

Când venea Bubi la Stella, la patru după amiază, o întâlnea pe scară pe Daciana Drăguț, care-și termina ora.

– Daciana, și la ora ta vine Dolfi Tauber?

– Nu..., dar tu nu pleci încă la Palestina?

– Nu, numai tanti Margit s-a înscris.

Bubi își mușcă buza; despre plecare n-avea voie să vorbească.

– Ei, o să pleci și tu, că voi toți plecați.

Daciana era brunetă, avea două codițe negre și groase, întotdeauna frumos împletite și doi ochi negri sclipitori.

Îi plăcea lui Bubi.

– Și tatăl ei, secretarul de partid, este un bărbat frumos, observă Stella... Bubi, te rog să-i dai pace lui Soliman când doarme.

Motanul Soliman, gras și lingușitor, îl intriga pe Bubi. Torcea rar și se tolănea leneș pe pian.

– Nu te-am trimis la ore de pian ca să te joci cu motanul, zicea doctorul Margulies.

Noroc că tata nu-l putea controla tot timpul.

Peste vreo două luni, Bubi se puse în sfârșit să mai exerseze acasă pe pianul Bösendorfer.

Lucrurile începuseră să meargă binișor la Stella, când la ora de pian apăru iar Dolfi:

– Stella, am venit numai să-ți spun că astă-seară nu sunt liber..., mă duc la mătușa.

Lui Stella îi trecu cheful.

„Dolfi o fi auzit că sunt înscrisă să plec în Israel”.

– Irinica nu mai vine la ore de pian?... Încă n-a primit Margit pașaportul?

– Nu încă, doamna Stella. Dar Irina nu mai merge la școală, așa că de ce-ar mai face și ore de pian?

Irina era mai bună la pian decât Bubi. Știa să cânte „Dunărea Albastră”... și exersa în fiecare zi, de dimineața până seara.

Era frumos. Până și domnul Katz, cofetarul, vecinul din fundul curții, venea să o asculte. Se așeza în micul fotoliu dintre pian și geam, singurul din camera lui Margit, și, visător, o asculta cântând pe Irina.

Odată, când Irina nu era acasă și Katz era așezat în fotoliu, la Margit, Bubi se așeză la pian:

– Dezső bácsi, azi vă propun să vi-l joc pe Brahms! Și se puse pe clămpănit.

„La urma urmei, se poate improviza și o fantezie de Brahms”.

Katz asculta. Asculta deja de vreo două minute, apoi se ridică din fotoliu:

– Bravo, Bubi. Îl joci bine pe..., cum ai zis că-l cheamă?

De când domnul Tauber nu mai venea, Doamna Stella se ocupa mai mult de el.

Într-o după-amiază, când urca scara, iat-o iar pe Daciana coborând. Avea o fustă plisată, sandale frumoase și ciorapi albi bine întinși, nu în acordeon, ca celelalte fete.

„Are picioare frumoase”, își zise Bubi, cunoscător.

– Uite noutatea! îl întâmpină Daciana. Nu mai avem profesoară de pian. Pleacă doamna Stella!

– Și pianul?

– Pianul ei? Nu valorează mare lucru, spune tata. O să mi-l cumpere pe al vostru, când ai tăi vor primi pașaportul.

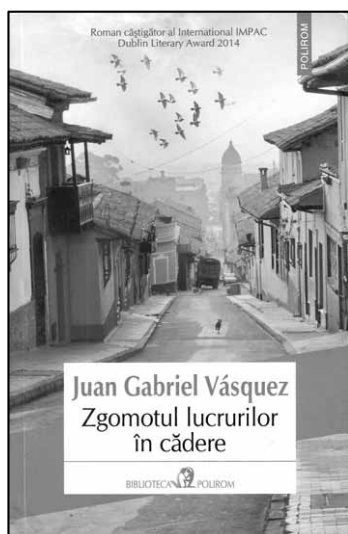
(Eugène Gidali a primit Premiul Saloanelor Liviu Rebreanu 2018, pentru Proză scurtă – manuscris, și Premiul Revistei *Mișcarea literară*.)

Zgomotul lucrurilor în cădere, roman de Juan Gabriel Vásquez

Virgil RAȚIU

Mărturisesc că romanul l-am citit demult, intenționam să scriu despre carte, dar am amânat momentul așa, anapoda. Constat că bine am făcut. Între timp, despre Juan

Gabriel Vásquez s-au adunat ca de la sine mai multe informații, date biografice, un interviu (or fi fost mai multe, prin alte publicații decât cele răsoite de mine) apărute ulterior informației din *Observator cultural*, aceea că romancierul Juan Gabriel Vásquez, cel mai important scriitor columbian al

momentului, a fost prezent la Festivalul Internațional de Literatură de la Timișoara, ediția a VII-a, 23-27 octombrie 2018. Dintre multele cărți pe care le-a publicat începând din 1997 până în prezent, romancierul este cunoscut cititorilor români datorită celor două romane apărute în traducerea lui Marin Mălaicu-Hondrari, la Editura Polirom, Iași, *Zgomotul lucrurilor în cădere*

Cartea străină

(2015) și *Forma ruinelor* (2017). *Zgomotul lucrurilor...* este, pe neocolite spus, o ficțiune de nota zece bazată pe o realitate stocată deja în istoria Columbiei, epoca celui mai mare traficant de narcotice pe care l-a avut această țară și moartea dictatorului Pablo Escobar. Nota de merit i-am dat-o demult, iată însă că, recent, alții i-au dat note și mai mari, inclusiv pentru noul roman, *Forma ruinelor*, din care, în ziua de 24 octombrie a.c., la

Muzeul de Artă din Timișoara, Juan Gabriel Vásquez a citit un fragment, cea mai recentă carte a sa tradusă anul acesta în limba română, după cum notam mai sus. Cezar Gheorghe a realizat un interviu cu scriitorul columbian, dialog publicat în *Observator...*, cu titlul: „Scriem romane pentru că acestea ne conduc la alte tipuri de adevăr”.

Juan Gabriel Vásquez s-a născut în 1973, la Bogotá. După ce și-a încheiat studiile de Drept la Universidad de Rosario din orașul natal, a plecat la Paris, unde a obținut un doctorat în literatură latino-americană la Sorbona. A trăi în Belgia și la Barcelona înainte de a se întoarce în Columbia. A publicat până în prezent șapte romane și un volum de proză scurtă, o biografie a scriitorului Joseph Conrad și un volum de eseuri. A tradus din operele lui Victor Hugo, E. M. Forster, John Hersey și John Dos Passos.

Prezența columbianului în România a prilejuit opinii diverse, mai cu seamă așezarea lui în opoziție totală față de realismul magic al lui Gabriel García Márquez, scriitorul cufundându-se în istoria reală a continentului său, dar mai ales în istoria teroarei și, în același timp, fascinației de coșmar, traversate de Columbia de-a lungul secolului XX. La Timișoara a spus: „Sunt columbian, romanele mele sunt obsesiv columbiene, scriu numai despre Columbia și despre impactul pe care istoria acestei țări l-a avut asupra vieții mele”. Distanțarea de Márquez, Juan Gabriel Vásquez o descrie astfel: „Opera mea nu reprezintă o revoltă conștientă împotriva lui Márquez. Motivul pentru care e atât de diferit este pentru că experiențele noastre sunt atât de diferite. García Márquez provine dintr-o cultură foarte diferită. Suntem amândoi columbieni, dar el vine din Caraibe. Eu vin de

undeva din interiorul țării. Acestea sunt două culturi [...] diferite. Eu m-am născut în Bogotá, un oraș cu opt milioane de locuitori, aflat la 2.600 deasupra nivelului mării. El s-a născut într-un orașel cu 5.000 de oameni, la nivelul mării, lângă coastă. El s-a născut în 1927 [...], eu m-am născut în 1973 [...]. Experiențele noastre, viziunile noastre despre lume, interesele noastre și demonii noștri nu puteau fi mai diferite. În alt sens, cărțile mele aparțin unei familii din literatura sud-americană care este diferită de realismul magic”. În continuare Juan Gabriel Vásquez mărturisește că e interesat de explorarea acelor evenimente publice, a acelor fapte istorice și politice care se întâlnesc cu viața privată a indivizilor. Bogotá, mare oraș, cosmopolit, atmosfera de groază a acestei capitale e descrisă în *Zgomotul lucrurilor...* astfel: „Orașul în care trăiam începea să se desprindă de cei mai violenți ani din istoria recentă. Nu mă refer la simple înjunghieri și la focuri de armă răzlețe, la reglări de conturi între traficanții de rând, ci la violența care trece dincolo de meschinele resentimente și de meschinele răzbunări ale indivizilor meschini, la violența acelor mulțimi cu nume care se scriu cu majusculă: Statul, Cartelul, Armata, Partidul. [...] ... La televizor [...] fața victimei în alb-negru... Era politicianul conservator Álvaro Gómez, fiul unuia dintre cei mai controversați președinți ai secolului, el însuși candidat la președinție de mai multe ori. Nimeni nu a întrebat de ce îl omorâseră, nici cine... [...] Aveam paisprezece ani în acea seară din 1984 când Pablo Escobar a ucis sau a dispus uciderea celui mai cunoscut dintre urmăritorii săi, ministrul de justiție Rodrigo Lara Bonilla (doi ucigași plătiți, pe motocicletă, într-o curbă de pe strada 127). Aveam șaisprezece ani când Escobar a ucis sau a pus să fie ucis Guillermo Cano, directorul ziarului *El Espectador* (la câțiva metri de birourile redacției, asasinul i-a tras

opt gloanțe în piept). Aveam nouăsprezece ani și eram deja un adult, deși încă nu votasem, când a murit Luis Carlos Galán, candidat la președinție, a cărui asasinare a fost și încă este diferită în mintea noastră, pentru că au dat-o la televizor: mulțimea care-l sărbătorea pe Galán, apoi rafalele pistolului mitralieră, apoi trupul prăbușindu-se pe podiumul de lemn, căzând fără sunetul căderii sau cu zgomotul acoperit de agitația manifestanților și de primele țipete. Și, la puțin timp după, a fost faza cu avionul companiei Avianca, un Boeing 727-21, pe care Escobar l-a făcut să explodeze în aer – undeva pe cerul dintre Bogotá și Cali – pentru a ucide un politician care nici măcar nu se afla în avion”...

Așadar, acesta este zgomotul lucrurilor în cădere. Un trup de om găurit de o rafală de pușcă mitralieră, prăbușindu-se, fără să se audă zgomotul căderii, al izbirii de pământ, din pricina vuietului unei mulțimi care roia în jurul său, aclamându-l...

Pablo Escobar, faraonul unor proprietăți imense ale narcotrafanților, președintele Columbiei, dictatorul, a fost omorât în 1993.

Editorul ne comunică pe scurt: „În anii '90, când Bogotá abia se trezea din coșmarul celei mai violente perioade din istoria sa, tânărul universitar Antonio Yamaha (naratorul – n.m.) se împrietenește într-o sală de biliard cu Ricardo Laverde (eroul principal al romanului – n.m.), un fost pușcăriaș care se recomandă drept pilot. Laverde va fi însă curând împușcat mortal (de niște motocicliști, într-o mare intersecție din Bogotá – n.m.), iar Yamaha face o adevărată obsesie pentru trecutul misterios al prietenului său. Cercetările pe care le întreprinde îl ajută să înțeleagă mecanismele ascunse prin care războiul împotriva drogurilor a modelat viața familiei lui Laverde, dar și pe a sa”.

Vásquez este un stilist desăvârșit, un virtuoz al structurilor narative de o rară complexitate – titrează *Time*.

Războiul și Marea Unire în opera lui Liviu Rebreanu

Iacob NAROȘ

1918 este anul Marii Uniri a Românilor. Treceam în revistă câteva evenimente importante ale acestui an în care este profund implicat Liviu Rebreanu, având în vedere faptul că viața unui scriitor se împletește strâns cu opera:

27 martie/ 9 aprilie 1918: Sfatul țării de la Chișinău hotărăște unirea Basarabiei cu România. Profund impresionat, Liviu Rebreanu va pregăti o lucrare documentară despre frații eliberați de sub stăpânirea țaristă, semnată cu pseudonimul Ion Jalea. Cartea se va tipări în vara anului 1918, având titlul *Basarabia (Descrierea – Istoria – Unirea)*, în colecția „Scriitori celebri”, Editura Steinberg, 32 de pagini, plus o hartă a Basarabiei după charta Marelui Stat Major rusesc, „Charta fizică și orografică.” De ce aici, în această colecție și de ce sub pseudonim? Din graba plecării la Iași în refugiu, probabil și teama de a nu fi arestat după ce a fost reclamat de către Herz că este ofițer austro-ungar și nu s-a prezentat la mobilizare, de unde și pseudonimul ales. Ion Jalea, alias Rebreanu, a fost decriptat mai întâi de Tiberiu Rebreanu, (vezi conferința „Ce nu știm despre Liviu Rebreanu? Contribuții la biografia lui Rebreanu” – 15 februarie 1977). Stancu Ilin vine cu dovezi mai clare (vezi *Misterul unui pseudonim*, în *Manuscriptum*, XVI, nr. 3, 1985, p. 9-10 și în volumul *Liviu Rebreanu în Agora*, 1998, pp. 66-70 și 140). Argumentul

Caielele Liviu Rebreanu

constă într-o scrisoare a lui H. Steinberg către Rebreanu în legătură cu onorariul pentru acest volum.

15 iulie: Arestat de autoritățile germane și chestionat, ca cetățean austro-ungar nesupus la mobilizare. Voalat și uneori direct, se afirmă că delațiunea aparține lui A. de Herz (în *Calvarul* denumit Henric Adler). Folo-

sindu-se de o clipă de neatenție a păzitorilor lui, tânărul Liviu evadează de la comandatura germană. Iată și ce spune Rebreanu despre acest episod: „Sciam. Lucram la cartea mea cea mai grea. Trăiam ascuns, și când – mulțumită nu știu cui – s-a aflat în lumea autorităților militare de ocupație că sunt un «nesupus» austro-ungar, am fost arestat. Am fugit din sala birourilor unde urma să fiu anchetat și am stat ascuns multă vreme în pivnițele muzeului Kalinderu.” (vezi *Liviu Rebreanu, Opere*, vol. 19, p. 39).

15-31 iulie: Periplul groazei. Ascuns o vreme în casele unor prieteni (Irina Savu, H. Steinberg, pictorul Steriade, compozitorul Kiriac, Marin Simionescu-Râmnicăneanu – ultimul aflat la Focșani), Rebreanu izbutește să fugă în Moldova, cu ajutorul unor socialiști (în special Titel Petrescu). Pentru detalii, vezi „Între socialiști și contrabandiști”, în *Cultura*, II, nr. 10, 11, 23 febr. – 2 martie 2006 și republicat în *Rebreniana*, vol. II, p. 221. Iată câteva detalii asupra acestei împrejurări extrase din articolul semnat de Gh. Cristescu, cu titlul „Cum l-am cunoscut pe Liviu Rebreanu”, apărut în revista *Saeculum* (nr. 2, anul 2002, pp. 57, 58), sub îngrijirea lui Ion C. Rogojinaru. Prima apariție a fost în *Revista noastră* din Focșani (nr. 113-115, oct. – dec. 1985), cu prezentarea lui Petrache Dima. Gheran vine cu câteva observații recente, mai întâi, el n-a băgat de seamă că acel Gh. Cristescu-Plăpumaru, primul secretar general al PCR, între anii 1921-1924 e cel care l-a contractat pe Ceaușescu în privința istoriei partidului comunist, ca atare a refuzat să fie decorat de acesta. Citat ca martor la procesul fruntașilor comuniști, Rebreanu a declarat sub jurământ că acuzatul Cristescu l-ar fi scăpat pe scriitor de sub urmărirea inamicului în timpul războiului. Gheran a fost reticent cu aceste date, deoarece n-a apucat să stea de

vorbă cu Cristescu fiindcă acesta încetase din viață. Așa că a studiat evocarea acestuia semnată Ghiță Cristescu și datată 8 august 1969. Iată pe scurt ce relatează Cristescu: „Muntenia a fost ocupată de germani până la Focșani, între anii 1916-1917. Într-o seară, a fost sunat de Rebreanu care îi cere ajutor, cu recomandare de la pictorul Steriade. Cristescu îi promite să-i trimită un om de legătură care să-l treacă în Moldova liberă, un anume Pannait Popescu, secretarul partidului socialist.” Până și Niculae Gheran pare a fi convins de veridicitatea celor petrecute între 15 iulie – 1 august 1918, deoarece se potriveau cu cele spuse de Rebreanu (vezi *Exilul*, în *Opere*, 23, pp. 437, 438, și comentate la pp. 563, 564). O primă nedumerire pentru Gheran este provocată de un episod din *Calvarul*, unde se precizează interviul lui Rebreanu prin care spune că a apelat la Titel Petrescu, fruntașul socialist. Întrebarea e de ce nu pomeniște despre Gh. Cristescu, confuzie de nume? Sau cele scrise de Cristescu sunt fabulații ale unui scenariu de aventuri?

Din scrisoarea lui Rebreanu către Marin Simionescu-Râmnicăneanu se poate observa că el n-a trecut prin atâtea aventuri povestite de Cristescu, însoțit de acel contrabandist din Focșani. Acest refugiu întârziat al lui Rebreanu în Moldova a fost determinat de cel puțin trei cauze: Denunțat de către „un amic binevoitor” că nu are o situație militară clară (cf. *Rampa*, din 2 ian. 1955); este arestat de către germani pentru că scria împotriva lor (cf. *Adevărul*, din 28 nov. 1935) și fuga ar fi fost determinată de-o invitație la centrul de recrutare austriac (cf. *Vremea* din 1 dec. 1935).

Din arhive și alte colaborări ale lui Rebreanu, amintirile unor contemporani, după Gheran, doar prima variantă pare mai apropiată de adevăr, în sprijinul acestei păreri stă romanul *Calvarul*. Așadar, reiese din studiul documentelor, ne asigură Gheran, că Rebreanu nu a semnat nicio pagină împotriva germanilor, dar nici pentru Puterile Centrale. „Trădarea” lui a fost de fapt o atitudine politică neutră, deoarece în acea perioadă era ocupat cu elaborarea romanului *Ion*. Dacă a scris câte ceva a fost despre viața artistică și teatrală presat de nevoi materiale și de soție. A. de

Herz – dramaturgul de succes bulevardier – a fost deranjat de o cronică critică asupra piesei *Îți place bluza mea*, ca atare, l-a denunțat pe Rebreanu nebănuind ce ar fi putut să i se întâmple până la urmă. Pe de altă parte, după mărturisirea lui Rebreanu: „Am fugit apoi în Moldova și am scăpat mulțumită osteneții și lărgimii de suflet a trei socialiști!...”, s-ar părea că au fost mai mulți cei care l-au ajutat...

31 iulie: Ajuns la Iași, este găzduit în casa cumnatului său, Mihail Sorbul (căsătorit cu sora lui Fanny), care se întorsese de pe front. Peste câteva zile, va închiria o cameră modestă pe strada Păcurari, nr. 79. În oraș va fi primit cu ostilitate, bănuind a fi „spion neamț”.

Într-un interviu luat de Felix Aderca și intitulat *De vorbă cu Liviu Rebreanu (II)*, iată ce spune scriitorul despre a fi sau a nu fi „spion și trădător”:

„Spion și trădător

Ciudată a fost îndeosebi situația mea de ardelean în vechiul regat, după izbucnirea războiului împotriva Austro-Ungariei. Ca fost ofițer în armata austro-ungară, la retragerea trupelor noastre din București, am cerut să fac parte din armata română și să plec și eu. Mi s-a oferit un post la... biroul de informații. Am răspuns că pot fi cel mult militar, că Dumnezeu nu mi-a dat însușiri prea complexe. Și astfel, nevoind să fiu spion, am fost silit să rămân pe loc, în situația grea de-a fi acuzat oricând de trădare.” (în *Liviu Rebreanu, Opere*, vol. 19, ediție critică de Niculae Gheran, *Interviuri și anchete 1921-1939*, Editura Minerva, București, 2000, p. 39).

11 august: La Iași sosesc, după 11 zile de singurătate, Fanny și Puia Rebreanu, întreaga familie rămânând aici până la 27 septembrie.

26 septembrie: Ludovica Rebreanu scrie la București. Nu știe nimic de soarta celor trei băieți aflați pe front (Iuliu, Emil și Virgil).

22 octombrie: Liviu participă, la Chișinău, alături de alți gazetari, la deschiderea anului judecătoresc, fiind admonestat de ardeleni pentru colaborarea de la *Lumina*, unde, la insistențele lui Fanny, continua să scrie fără

vehicularea numelui său (cf. N. Gheran, *Cu Liviu Rebreanu și nu numai*, 2007, pp. 52-63).

Dariu Pop vine cu o mărturie prin care se vede starea de spirit a eroului din *Calvarul*, adică nimeni altul decât Rebreanu aflat la capătul puterilor și cuprins de resemnare:

„Rebreanu a plecat din Chișinău fiind bătut de studenți. Pe urmă, câțiva oameni de

seamă i-au luat apărarea și ura stârnită împotriva lui s-a mai potolit. În decembrie 1918, am revenit și eu la București. Primul meu drum a fost la el și l-am invitat la o partidă de biliard sub Louvru (sub hotelul Louvre), dar Fanny, nevasta lui, s-a opus categoric să iasă ziua în lume, se temea de studenți.

Am liniștit-o că fiind cu mine nu i se poate întâmpla nimic, eu fiind îmbrăcat în uniformă de ofițeri de Vânători de Munte.

Așa l-am scos zilnic la plimbări și Rebreanu și-a reluat contactul cu lumea bucureșteană care l-a reprimat apoi, după ce s-a convins că niște colegi ticăloși l-au adus în situația pe care și-o descrie în *Calvarul*.” (Aceste cuvinte au fost scrise pe cartea cu dedicație de la Rebreanu, *Calvarul*, la pagina 236, primită de Nicolae V. Ilieșiu).

13 noiembrie: Revine la București.

18 decembrie: Începe *Calvarul*, confesiune literaturizantă, avându-l ca personaj „fictiv” pe Remus Lunceanu.

(Din Nicolae Gheran, *Rebreniana, studii, articole, cuvântări*, volumul I, Editura Academiei Române, București, 2017, capitolul *Cronologie*, pp. 34, 35)

Basarabia (Descrierea – Istoria – Unirea)

Din dorința de a face Basarabia cunoscută lumii, ca pământ românesc, care, după un veac, se reîntoarce în sânul României, de sub cnutul țarist și cizma căzăcească, Liviu

Rebreanu s-a folosit de lucrarea *Basarabia în secolul al XIX-lea* de Zamfir C. Arbore, apărută la Editura Academiei Române, Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1898, 790 de pagini, plus două hărți. Prima parte se intitulează *Basarabia*, ea începe cu o descriere geografică asemănătoare Ardealului făcută de către Nicolae Bălcescu:

„Spre miazănoapte ținuturi muntoase, brăzdate de ape dulci, acoperite cu roduri bogate, îmbrăcate de podoabe dragi de păduri, spre miazăzi câmpii cât vezi cu ochii.” Rând pe rând, se trec în revistă repere majore ale locurilor: Orhei, Hotin, Soroca, Nistru, Chișinău, Buceag și râurile: Cogâlnicul, Ialpuch, Șaga, Cunduc. Rebreanu vede Basarabia ca „trup din trupul României, fâșia dintre Prut și Nistru, de la granița Bucovinei de pământ și până la Marea Neagră.”

Trecutul Basarabiei a fost expus migrației tătarilor și colonizării bulgare, sârbe și muscălești. Localități ce amintesc de lupte ale lui Ștefan cu turcii, tătarii, cazacii și polonii. O scurtă istorie a năvălitorilor începe în 1814, cu cazacii hatmanului Nahivaico care ard Tighina și Chilia; în 1816, polonezii ocupă Hotinul; la 1632, cazacii jefuiesc Ackermanul, Chilia și Ismailul. În secolul al XVI-lea, rușii, sub Petru cel Mare, apar în Moldova, la 1739, cazacii ard Soroca, iar rușii ocupă Hotinul. După 1767, Rusia devine vecină cu Moldova pe la Nistru. În 1812, Turcia cedează Rusiei Basarabia, are loc procesul de rusificare a românilor basarabeni. În continuare, Rebreanu prezintă date geografice asupra acestei regiuni, dar și administrativ-teritoriale privind împărțirea pe județe: Ismail, Bolgrad, Akkerman, Bender, Bălți, Soroca, Chișinău, Orhei și Hotin. Județele sunt împărțite în stane și plăși. O trecere în revistă a reliefului zonei (dealuri, platouri, râuri, lacuri sărate și vecinătatea Mării Negre pe o distanță de 100 de kilometri este văzută alături de climă. Populația e majoritar română, trei sferturi la acea dată din aproape două milioane cât avea Basarabia, la care se adaugă coloniști germani în 1814, apoi, ucraineni, ruși, polonezi, bulgari, transilvăneni, țigani, lipoveni, găgăuți și armeni. Localitățile sunt înșirate și ele, orașe, sate și cătune: 12 orașe: Chișinău, capi-

tală, Akkerman, Bender, Bălți, Orhei, Soroca, Hotinul, Ismail, Chilia, Bolgrad, Reni și Cabul. Urmează 49 de târgușoare, sate și cătune. Basarabia era considerată pe atunci grâнарul Europei, doar creșterea vitelor, cultura viței de vie și puțină industrie, adică fabrici și ateliere. Religia era în limba rusă ca și învățământul. Se înregistrează 9 ziare cotidiene, 33 de reviste lunare și săptămânale, și 50 de tipografii. Dintre primari, 65 la sută erau români, iar dintre funcționari, 50 la sută erau români, dar rusificați.

Unirea

Pentru a participa la proclamarea Unirii Basarabiei cu România, de la Iași spre Chișinău, au plecat cu trenul următoarele oficialități: Al. Marghiloman împreună cu generalul Hârjeu, ministru de război, general Mircescu, I. Mitileu, secretar general la Interne, Garoflid, secretar general la Domenii, Al. Corteanu, secretar general la Finanțe, I. Bărbătescu, director general al Siguranței Statului, M. Pherechyde, șeful de cabinet al primului ministru, Al. Kiriacescu, șeful cenzurii presei, maior Hârjeu, șef de cabinet al Ministrului de Război, colonel Condeescu, din Jandarmeria rurală, Romulus Voinescu, inspector al Siguranței, colonel Gârleșteanu, T. Marinescu, subdirector la Interne, V. Ionescu, comisar de siguranță.

Primul ministru Marghiloman cu cei amintiți mai sus au sosit la Chișinău marți, 9 aprilie, ora 10 dimineața. Au fost primiți pe peronul gării de către d. Inculeț, președintele „Sfatului Țărei”, Halipa, vicepreședinte, Ciugureanu, președintele Consiliului de Miniștri, general Brătescu, ministru de război, toți miniștrii basarabeni precum și generalii Istrati, Broșteanu, Rășcanu și Anastasiu, Schmidt, primarul orașului Chișinău, arhimandritul Guric și alte notabilități ale orașului.

Timp de două zile s-au purtat discuții cu cei 140 de membri ai „Sfatului Țărei”, Primul Ministru Marghiloman a prezentat acestora propunerile în vederea Unirii, urmând ca în aceeași zi să se și răspundă. Dintre deputații susținători înfocați se amintesc: C. Stere și dr. Cazacu, doar secția țărănească a fost la

început împotriva. La vot, pentru vot deschis au ieșit 87 pentru și 24 contra. Pentru Unire s-a votat astfel: 84 voturi pentru, 3 contra și 36 abțineri. Delegația din România este invitată în sala de ședințe și i se comunică rezultatul votului. Al. Marghiloman proclamă „Unirea Basarabiei cu România.” Din partea basarabenilor ia cuvântul I. Buzdugan, secretarul „Sfatului Țărei”, care citește declarația următoare:

„Republica Democratică Moldovenească, adică Basarabia, ruptă de Rusia acum mai bine de o sută de ani din trupul vechi al Moldovei, în puterea dreptului istoric și de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa Țara, România...”

Sunt arătate și bazele acestei uniri precum și câteva condiții ca: păstrarea autonomiei provinciale, competențe în votarea bugetelor locale, controlul organelor zemstvelor și orașelor, armata pe baze teritoriale, vot universal, egal, direct și secret, toate libertățile să fie garantate prin constituție. Slujba s-a ținut la catedrală în limba română, sărbătoarea s-a ținut și la Iași și București. Regele Ferdinand a oferit un prânz de gală basarabenilor, prințul Carol, prințul Nicolae, principesele Elena și Maria au intrat în horă în Piața Unirei, unde, la 1859, s-a jucat și pentru Unirea Moldovei cu Țara Românească. De subliniat că acest capitol, *Unirea*, nu are un corespondent documentar în sursa citată, el fiind o cronică aparte a evenimentelor de la Chișinău, între 8-12 aprilie 1918.

Interesant mi se pare faptul mai puțin observat de-a lungul anilor că de românii din Bucovina, Rebreanu s-a preocupat mai puțin, dedicându-le doar un singur articol intitulat *Desconsiderarea neamului românesc în Bucovina*, apărut în *Ordinea*, III, nr. 588, 6 dec. 1909, p. 1, semnat „I. r.” Se pare că situația românilor bucovineni, aflați la data respectivă în granițele austriece, nu a mai fost reluată în alte scrieri, asta, probabil, și din cauza atitudinii scriitorului față de Curtea de la Viena, de la care se spera un sprijin pentru românii bucovineni. (vezi *Liviu Rebreanu, Opere*, vol. 16, *Însemnări de o zi, 1909-1943*,

Editura Minerva, București, 1995, pp. 27 și 465).

În conferința intitulată *În Cernăuțiul eliberat*, 1943, din ziarul *Bucovina*, Rebreanu face elogiul armatei române precum și o pledoarie patetică pentru integritatea pământului strămoșesc: „Laudă soldatului român – cel mai viteaz, disprețuitor de moarte, îndurător de osteneți și suferințe, entuziast și veșnic spontan, mulțumindu-se cu puțin, iute în atac, și dârz la apărare, strălucit pedestraș ca și tenace cavalerist, iscusit pionier și genist, priceput la motoare și mecanizare...” (*Opere*, vol. 20, cap. *Addenda II*, pp. 312, 313 și comentat în pp. 86 și 222).

Să vedem care este părerea lui Rebreanu despre război în interviul intitulat *Marele romancier despre viața, opera și concepția sa artistică*, capitolul intitulat „Pe timpul războiului am fost obiectul unor fantastice legende” (din *Liviu Rebreanu, Opere*, vol. 19, pp. 229 și 403): „Toți literații din vremea aceea s-au aranjat cum au putut mai bine. Eu nu făceam încă parte din categoria binecuvântată a scriitorilor cu trecere. Cu publicistica până atunci nu avusese darul să mă facă cunoscut. De aceea am rămas în București. Aici, continuând gazetăria nu încetam să fac propagandă anti nemțească. Prinzând de veste nemții mă arestează.” De fapt, Rebreanu a lucrat pentru gazetele de orientare progermană în timpul ocupației, a lucrat la *Lumina* condusă de C. Stere, doar cu știri din sfera artei și teatrului.

Pentru că era considerat cetățean ungar, a fost urmărit de către autoritățile germane deoarece nu se prezentase la mobilizare, asta pare a fi vina arestării determinată bineînțele, de acel denunț mârșav.

Într-un răspuns al lui Rebreanu despre război (*LR, Opere*, vol. 19, p. 187), avem o altă părere: „Nu cred în pacea eternă... Agresorul nu se poate defini decât la sfârșitul războiului, de către învingător. Cel învins va fi socotit întotdeauna agresor spre a se justifica condițiile păcii care vor stârni viitorul război.”

Într-un interviu acordat lui Radu Tudoran intitulat *Literatura și războiul* (*Opere*, vol. 29, pp. 40 și 321), Rebreanu se pronunță asupra rolului reportajului de război. Printre altele, scriitorul susține că reportajul e document pentru scriitori, el dă o viziune amplă și clară a frontului. Astfel că Rebreanu, deși nu a văzut nicio tranșee, nici o rețea de sârmă ghimpată, la scrierea *Pădurii spânzuraților* s-a folosit de asemenea reportaje din presa austriacă a vremii. El precizează că scriitorul nu putea participa la război ca scriitor, dar cu talent a dat viață acestei viziuni directe prin ficțiunea literară. Înainte de toate, el trebuie să-și facă datoria de cetățean, dacă nu poate fără a fi soldat. În partea a doua a acestui studiu urmează să fie abordate alte evenimente și întâmplări prin care este nevoit să treacă Rebreanu, atât de bine reprezentate în romanul *Calvarul*.

Stea, detaliu

Când stelele sunt la îndemână

Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Ce structură trebuie să aibă cel care are privilegiu de a atinge cerul? Un prototip adamic de lut/ de lemn/ de ceară/ de bronz dă probe pentru astral. În peisaj citadin, *Arcade* în metal nepieritor, cu lei de strajă, dau mărturie despre Ascensiune. Nu contează că ferestrele au gratii, păsările ies din chingile încorsetării oricum. Cel care a fost obișnuit cu odăile stelare, care știe cum e să locuiești pe o stea, găsește artificii evadării din cădere. Stele numărate, complicații organizate, stabile, sunt construite precum niște locații. Un bloc stelar cu nenumărate apartamente. Chiar metrul croitorului dă măsură pentru nemăsurabile. Detaliile stelelor în bronz poartă o mie de capete/ de chipuri/ de ochi.

Într-o organizare impecabilă, sculptorul Ionel Tănase ne propune o gamă variată de alternative care vorbesc aceeași limbă artistică: convingerea de netăgăduit în simbol, un model astral de curățire și simplificare, mergând cu mesajul până la unități de bază ale materiei și energiei. E conferențiar universitar doctor la Universitatea de Artă și Design, Cluj-Napoca și autor a zeci de expoziții personale și de grup, în țară și străinătate, cu stagii de studii în Franța, Italia, Belgia... El scrie poezii în lemn, în bronz, în piatră, dar ține și un discurs rațional, căci o veioză *Fiat lux* ordonează haosul și o lumină lunară îndrumă cunoașterea. Din mâna lui, o *Perseida* roz, din ploaia periodică de stele, apare într-o fotografie de lemn. Un *Fulg* nepieritor a căzut ca în dorul lui Labiș. *Melancolia* în bronz poartă în sine hotărâre și finețe. *Prometheus*, încremenit, învață cum să immortalizezi flacăra. Un *Bachus* restant, reminiscență din seria anterioară, a început să facă din dopuri de plută o colecție spiralată.

Pasaje, ca o trecere prin zid, *Porți medievale* deschid nenumărate semne. Pe lângă zeii care colindă prin oraș, pe lângă simbolurile

altor culturi, sunt Semne vechi, autohtone, în lemn, cu lumini albastre, patinate de timp, în piatră și bronz, Semne vechi numerotate, care se simt bine în aer, dar care au stabilitate. Leul, ca simbol solar, suveran, încarnarea Puterii, Înțelepciunii, Prosperității, întâlnit pe steaguri, emblema Sfântului Evanghelist Marcu, regăsit chiar pe unele morminte creștine, devine aici ocrotitor al casei. Dacă în India și Tibet, elefantul are rol de animal ce sprijină lumea, artistul, împrumutându-l, dă construcțiilor un calm meditativ, cunoscător. Sălașuri organizate piramidal, cu piloni, înclinații înspre același punct, țin un suport pentru echilibru. Și, în această locuire tihnită, o *Cină* cu linguri de lemn/ bronz, dispuse stelar, *Pachetul de acasă* în piatră vorbesc despre trăinicia și religia Casei.

Încrezător că Marea Unire a însemnat „construcție continuă, zidire și jertfă”, pentru Anul Centenar, sculptorul Ionel Tănase a configurat o Cruce, din multiple cruci, mai multe vieți răstignite, jertfite, o machetă monument în cinstea făuritorilor de țară. Nu lipsesc din colecția sa figuri emblematice ale istoriei precum Nicolae Titulescu. Convins că mesajul artistic trebuie să comunice liniște, calm și demnitate, mergând până la profunzimea unui *Boson*, sculptorul Ionel Tănase organizează minuțios „vânătoarea de stele”, dând mărturie despre centrul regal care are influență majoră asupra spațiului terestru. În timp de răscruce, linii în toate direcțiile, în toate punctele cardinale, vorbesc despre echilibru, încrederea nețărnută în simbol, în adevărul care e atât de simplu, sculptorul adâncind, cu stoicism, dalta până la esențe.

Plastică

Deschiderea colocviului din cadrul Zilelor George Coșbuc, 12-14 oct. 2018, la Biblioteca Județeană George Coșbuc din Bistrița. În imagine: Alexandru Cățcăuan, organizator, Valeriu Stancu – președintele juriului, Nichita Danilov și Cristian Niculae, viceprimarul Bistriței.

Arcadie Suceveanu – Marele Premiu George Coșbuc 2018

Lectură publică la Colegiul Național Liviu Rebreanu, Bistrița. În imagine: Valeriu Stancu, Arcadie Suceveanu, președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova, Victor Munteanu, Olimpiu Nușfelean.

Stere Bucovală, Moni Stănilă, Dumitru Crudu

Zilele George Coșbuc

Vasile Barbu, Gabriel Cojocaru, Virgil Rațiu, George Vulturescu, Ion Cristofor, Alexandru Vakulovski la Liceul Sanitar din Bistrița

Participanți la Zilele George Coșbuc în satul natal al poetului

Ioan Pinteza prezintă colecția de manuscrise la inaugurarea Sălii de donații Nicolae Manolescu, în prezența autorului, 11 oct. 2018, la Biblioteca Județeană George Coșbuc din Bistrița. Le este alături Gabriel Chifu.

Prezentarea albumului *Amurgul manuscriselor*, cu manuscrisele acad. Nicolae Manolescu

Nicolae Manolescu

Gabriel Chifu

Varujan Vosganian

Arcadie Suceveanu

Întâlnire cu Nicolae Manolescu

Lansarea volumului de proză *Statuia comandorului* de Varujan Vosganian. Prezintă Olimpiu Nușfelean.

Olimpiu Nușfelean, Alexandru Cățcăuan, Nichita Danilov, Arcadie Suceveanu, Nicolae Manolescu, Al. C. Miloș, Valeriu Stancu, Stere Bucovală, George Vulturescu, Ioan Pinteza, Gabriel Chifu

Acad. Nicolae Manolescu la *Zilele prozei*, desfășurate la Cluj-Napoca, Chiuză și Maieru în 11-13 oct. 2018

Irina Petraș deschide colocviul dedicat prozei la Hotelul Decorale din Cormaia.

Acordarea premiilor Colocviului la Liceul Tehnologic Liviu Rebreanu din Maieru. În imagine: primarul Vasile Borș, Andrei Moldovan, președintele Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, acad. Nicolae Manolescu, Menuț Maximilian

La Cormaia – Irina Petraș, Nicolae Manolescu, Menuț Maximilian, Andrei Moldovan, Ioan Pinte, Răzvan Voncu, Hanna Bota, Simona Antonescu, Olimpiu Nușfelean, Ovidiu Pecican, Victor Cubleşan, Daniel Moșoiu

Zilele prozei – 2018

La dezbaterile de la Cormaia

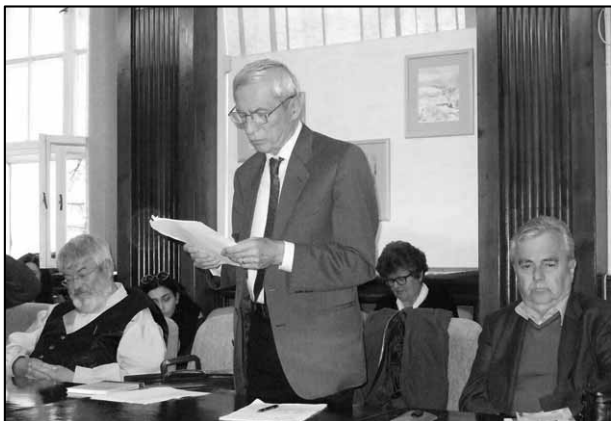
La Liceul Tehnologic Liviu Rebreanu din Maieru

Ion Pop vorbește despre Echinox la prezentarea de carte desfășurată la sediul Filialei Cluj a USR, 20 oct. 2018. Îi sînt alături Adrian Popescu, Gheorghe Perian, Irina Petraș.

Cărți și reviste despre fenomenul Echinox

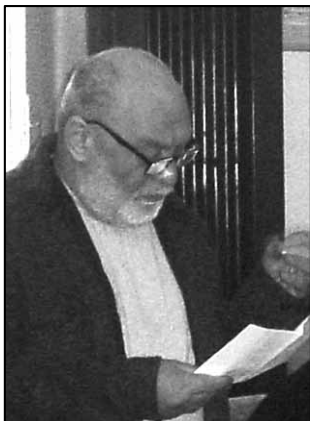

Szöcs Géza, Ion Pop, Alexandru Călinescu

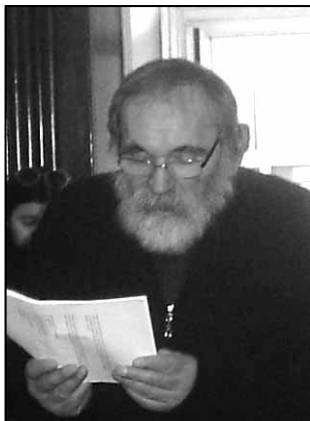

Muzică folk cu Adrian Ivanițchi la recitalul de poezie de la Clubul Colegiului Academic. Alături, Dumitru Chioaru, Horia Bădescu, Eugen Uricariu.

Echinox 50

Ion Mureșan

Aurel Pantea

Olimpiu Nușfelean

Ioan Moldovan

Dinu Flămând, Alice-Valeria Micu

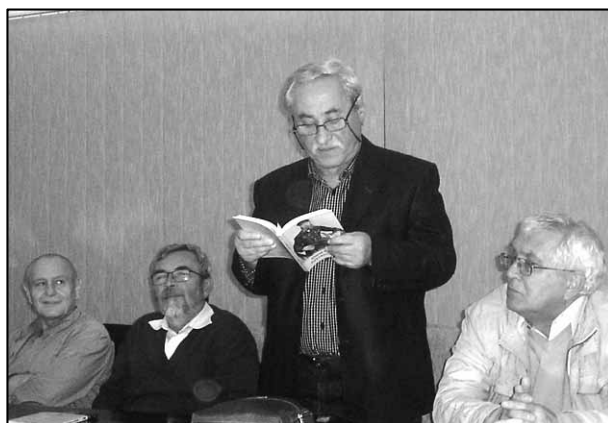
Ioan Moldovan, Gheorghe Perian, Rareș Moldovan,
Ruxandra Cesereanu

Ion Cristofor, Al. Cisteleanu

Călin Teuțișan

Kocsis Francisko, Traian Ștef, Viorel Mureșan,
Dumitru Chioaru

Ioan Groșan, George Vasile Dâncu, Al. Cisteleanu

Ioan Groșan

CITITOR DE REVISTE

Aurel PODARU

România literară (nr. 48/ 2018), La *Cronica edițiilor*, de citit Răzvan Voncu, *Un*

teolog blând: Ion Agârbiceanu. Este vorba de volumul Ion Agârbiceanu, *Articole cu caracter ecleziastic (1903-1945)*, ediție îngrijită, notă asupra ediției, note și comentarii de Ilie Rad, prefată de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2018. „Spuneam că este remarcabil și echilibrul cu care, într-o Transilvanie multiconfesională, în care românii înșiși erau împărțiți între două biserici surori, Ion Agârbiceanu știe să fie catolic fără să îi jignească pe ortodocși, mărturisește cronicarul, printre multe altele, despre Ion Agârbiceanu. Are un bun spirit românesc și o la fel de bună conștiință creștină, iar blândețea îl ajută să depășească bariera confesională fără a-și renega credința.” Cine are urechi de auzit, să audă! Mai semnează: Mihai Zamfir, Mircea Mihăieș, Ioana Revnic, Adrian G. Romilă, Daniel Cristea Enache, Mircea Anghelescu, Sorin Lavric, Marius Miheț, Ioan Holban, Mircea A. Diaconu, Alex Ștefănescu, Angelo Mitchievici, Petre Tănăsioaica și alții.

Din **Viața Românească** (nr. 10/ 2018) ne-a reținut atenția

editorialul lui Nicolae Prelipceanu, intitulat *Turnir*. Cităm: „Puțin cam medieval intitulat, concursul acesta între poeți de valori aproape egale îți pune în față, dacă vrei să vezi, lumi diverse, imagini ale unor lumi ce sălășluiau în interiorul poeziei lor, pe care altfel le-ai fi ignorat. Stai într-o sală imensă, cu asistență numărată dar atentă tocmai de aceea și ascultă. Și nu-ți vine să crezi că lumea are atâtea posibilități, chiar dacă știi de zeci de ani că e așa. Pentru că sunt adevăruri pe care, oricât de bine le-ai ști, pe dinafară desigur, tot te miri de câte ori le constăți încă o dată.

Am fost la mai multe astfel de înfățișări, unde se întâlnesc – n-o să spun înfruntă, pentru că de fapt nu e o înfruntare, chiar dacă la sfârșit unii

câștigă, alții pierd – două filiale ale Uniunii Scriitorilor, mai precis poeții lor și, de fiecare dată, mi-a trecut prin față acest carusel al imaginilor și al ideilor și al modurilor de a exprima lumea interioară, cât și cea, uneori, exterioară.

I-am auzit pe poeți, unii balmăjind versuri care, spuse altfel, mai răspicat, ți-ar fi dat fiori de bucurie și de uimire. Pentru că, din păcate, prea adesea, poeții își citesc versurile fără tragerea de inimă cu care, sunt sigur, le-au scris. Dar, la urma urmelor, poezia nu e scrisă numai pentru rostirea ei răsunătoare pe scene cu atât mai mult, cu cât lumea, cea adevărată, nu aceea închipuită de ei, nu se mai înghesuie să-i asculte, așa cum o face cu maneliștii sau vedetele internaționale de muzică a zilei. Azi, când totul e rostire, însă, poate că ar trebui să regăsim și la modul în care se poate transforma în rostire exteriorizată ceva conceput pentru rostirea pe dinăuntru. Pentru că poezia e – nu-i așa? – pasăre care zboară pe dinăuntru, cum spunea cândva un mare poet de pe alte meleaguri, ca să mă exprim clasic și învechit. Azi, prea adesea, poezia scapă în spațiile libere, exterioare și atunci, trebuie să o dirijezi așa cum se dirijează dronele și, mai ales, să nu o pierzi din vedere, căci orice pasăre care scapă din colivie și dă de aer liber are tendințe pe care nu le mai poți controla.”

Antonio Patraș, Paul Diaconescu, Bogdan Ghiu, Geo Vasile, Radu Constantinescu, Aurora Dumitrescu, Gheorghe Grigurcu, Gellu Dorian, Mircea V. Ciobanu, Irina Petraș, Tudorel Urian sunt doar câteva nume importante ale literaturii române de azi care semnează, printre alții, în acest număr.

Orizont (nr. 10/ 2018). Cornel Ungureanu scrie despre

Istoria literară, în apropierea Centenarului. Versiunea Mircea Popa (în memoria lui Aurel Sasu): „Mircea Popa ilustrează, cum puțini, o tradiție ardelenească a cercetării, una împlinită pe linia lui Prodan, Popovici, Zăciu. E greu, dar nu imposibil să observi că e animat de pasiuni de

istoric și abia pe urmă de istoric al literaturii. Lungile stadii în arhive decupează pagini uitate, cărți imprevizibile, știri noi, importante pentru înțelesurile scrisului românesc. Istoricul, istoricul literar nu ignoră geografia literaturii. El are itinerarii pe care le străbate cu vioiciune, fără a-și sublinia, orgolios, opțiunile pentru cutare loc. Locul este biblioteca, fie a Academiei din București sau din Cluj. E în arhive din Arad, de la Timișoara sau de la Oradea. Dacă drumurile îl duc la Budapesta sau la Viena e foarte bine: e mult de lucru și acolo. Paginile se adună, așa că ele s-ar putea grupa în cărți cu titlul: *Pagini din Bihor, Scriitori din Sibiu, Publicații din Oradea, Autori români din exil*. O parte din aceste cărți s-au publicat, firește cu alte titluri (cu titluri în care putem recunoaște o geografie literară flexibilă), altele vor apărea sau sunt în curs de apariție.”

La ancheta „Dacă ați întâlni un peștișor de aur care v-ar putea îndeplini trei dorințe literare, care ar fi acestea?” răspund: Alexandru Călinescu, Simona Constantinovici, Alina Gherasim, Ciprian Apetrei, Florin Toma, Dan Negrescu, Marius Vasileanu și Simona Preda. Ancheta este realizată de Cristian Pătrășconiu.

Nord Literar

În *Nord Literar* (nr. 10/ 2018), de citit Ion Pop – *Cetățean de*

onoare al județului Maramureș. Laudatio: Săluc Horvat, Teodor Ardelean și Gheorghe Mihai Bârlea. Noi, însă, vom decupa un fragment din cronica literară semnată de Gheorghe Pârja la noul roman al lui Eugen Uricaru: *Permafrost*.

„Eugen Uricaru are cu adevărat o vocație a secretului, ne spune cronicarul deja pomenit, citându-l pe Alex Ștefănescu. Este atât de convingător în construcția ficțiunii, încât ea pare reală. Cartea lui Uricaru, privită din acest unghi, va deveni un izvor de istorie despre Revoluție, până istoricii vor reuși să limpezească evenimentele. Destinul personajelor pare plauzibil, acestea părând venite din lumea care a devenit subiect epic pentru autor. Eugen Uricaru este un maestru al detaliului, încă un argument de a ne pune întrebări în legătură cu cele întâmplate în acele zile și acele nopți. Și planul fantastic, atât de drag autorului, se țese perfect în covorul realității. Nu de puține ori autorul își sprijină personajele din roman pe unele din realitate, cu care ne-am întâlnit prin preajmă. *Permafrost* este un roman de ficțiune, dar în țesătura acțiunii se întâlnesc fapte care au intrat în vizorul cercetărilor. Ca un paradox, din povestea conturată coboară printre noi umbrele care au

dominat tainic schimbarea și în România. Rămân la părerea că Eugen Uricaru a scris o ficțiune documentată istoric. *Permafrost* este un roman captivant. Face bine și genului, căruia îi dă aură, dar și nouă cititorilor.”

În sumar, printre alții: Gheorghe Glodeanu, Daniela Sitar-Tăut, Delia Muntean, Echim Vancea, Ana Bantaș, Antoaneta Turda, Manuela Pinte, Nicolae Silade, Violeta Dorca, Traian Parva Săsărman, Raluca Hășmășan, Lucian Perța.

Apostrof (nr. 10/ 2018): „Dacă istoria a fost cândva «învă-

APOSTROF
revistă a uniunii scriitorilor

țătoarea vieții» și acum nu mai este, atunci societatea noastră este bolnavă, afirmă, printre multe altele, Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, în eseul său intitulat *Istoria azi sau oboseala istoriei*. Dacă istoria nu a fost niciodată «învățătoarea vieții», atunci ne îmbătăm cu iluzii și facem «vorbe de clacă». Oricum, tendința de abandonare a studierii trecutului arată o profundă criză a conștiinței umanității, care umanitate a trecut – se pare demult de faza de zenit. Ce ne rămâne de făcut, nouă, istoricilor? Să-i convingem pe contemporanii noștri că viața vine din trecut și merge încă spre viitor și că trecutul nu este niciodată mort, ci este viață trăită.” Ion Vartic, Liviu Malița, Romulus Bucur, Alexandru Sereș, Andrei Doboș, Mircea Petean, Corin Braga, Iulian Boldea, Constantin Cubleşan sunt doar câțiva dintre cei mulți și buni care semnează în acest număr, al cărui Dosar este dedicat revistei *Echinox* – 50.

Discobolul (nr. 247-248-249/ 2018), o

Discobolul

revistă care urcă mereu pe scara valorică. Capitolul dedicat Centenarului Marii Uniri conține texte semnate de Ion Pop: *Un moment tragic din istoria Bucovinei de Nord*, Ioan Scurtu, Regina Maria și *Conferința de Pace din 1919*, Nicolae Bolea, Dr. Ioan C. Pop, *primul prefect al județului Alba de după Marea Unire*. Încolo, poeme de Aurel Pantea, proză de Cornel Nistea, multă (da' bună!) poezie tânără, cronici de întâmpinare, proză scurtă și fragmente de roman, eseu și nelipsite rubrici ale revistei: *Teme la alegere*, *Piața cărților*, *Traduceri*, *Oameni care au fost*, *Archaeologica*.

Cafeneaua literară (nr. 10/ 2018). „S-ar putea spune că, pentru Andrea H. Hedeș,

Cafeneaua literară

poezia este epifania ei, aceasta fiind propria modalitate de a accede la sacru, de a transcende realul, profund. *Orele aspre* pot fi contrapunctate de orele contemplative, calme, când spiritul obosit de sicitatea realului se poate dezmărgini, descoperind plenitudinea clipei celei repezi și identitatea astrală: «sunteți grămăjoare/ de rugăciuni» (Ana Dobre, *Dinspre orele aspre spre orele astrale*). Mai semnează: Gheorghe Grigurcu, Lidia Lazăr, Victoaria Mileșan, Virgil Diaconu, Victoria Fonari, Adrian Simeanu, Miron Țic și alții.

Ramuri (nr. 10/2018). De neocolit interviul realizat de

Cristian Pătrășconiu cu Ioan Stanomir, pe tema lucidității patriotice. La întrebarea: *Ce e luciditatea patriotică și de ce avem nevoie de ea?*, ni se oferă următorul răspuns: „Luciditatea patriotică este, înainte de toate, patriotism, adică atașamentul senin și profund față de valorile care ne definesc, ca parte a unei comunități. Edmund Burke evoca, memorabil, acele insule de loialitate în jurul cărora se edifică o mulțime: vecinătăți, parohii, școli, locuri de memorie. Ca unul care sunt îndatorat lui Burke aș spune că primul cerc al lucidității patriotice este cel al spațiului în care ne naștem și la care visăm. De aceea, luciditatea patriotică exclude beția de cuvinte și demagogia, dar îmbrățișează o anumită nostalgie fără de care viața noastră ar fi un imens pustiu [...] Luciditatea patriotică este asemeni unor borne pe care le stabilim pentru a nu cădea pradă cântecului himeric, al fanatismului și al demagogiei. Ea este, în accepțiunea mea, incompatibilă atât cu politica etnocratică, cât și cu delirul PC al progresismului. Ca orice lectură conservatoare, ea este anti-utopică și deliberat opusă elanului de remodelare ideologică. Totalitarismul este culminația acestei patologii a modernității”. Alte semnături: Gabriel Coșoveanu, Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Gabriela Gheorghisor, Dumitru Ungureanu, Gabriela Rusu-Păsărin etc.

Revista de cultură **Paveldaniștii** (nr. 7-8, primăvară – toamnă,

2018), dedicată Centenarului Marii Uniri, oferă

cititorilor săi: evocări, opinii critice, interviuri, poezie și proză de bună calitate, recenzii de carte, alte texte semnate de Ion Brad, Ion Vlad, Ion Buzași, Constantin Cubleşan, Irina Petraș, Gheorghe Glodeanu, Radu Mareș, Dumitru Cerna, Mircea Ioan Casimcea, Gabriela Gențiana Groza, Maria-Daniela Pănzan, Victor Știr, Icu Crăciun, Liana-Tereza Biriș, Ion Radu Zăgoreanu, Ioan Cerghizan, Ioana Raluca Petran, Ioana Moldovan, Victor Moldovan, Maria Rodean, Ioan Șimon, Florentina Toniță, Aurel Podaru.

O revistă semicentenară – *Echinox* se intitulează editorialul

semnat de Adrian Popescu în revista **Steaua** nr. 10/2018. „Cred că, înainte de Grupul de la Păltiniș, echinoxistii au considerat *cultura înaltă* salvatoare din marasmul comunist și au construit drumurile simbolice spre literatura modernă majoră din Vest.”, menționează editorialistul. Despre spiritul și climatul echinoxist scriu Aurel Șorobetea, Marta Petreu și Al. Cistelean. *100 de cărți de proză în 100 de ani* se intitulează sondajul lansat de revista **Steaua** la inițiativa Irinei Petraș și a lui Victor Cubleşan, cu prilejul Centenarului Marii Uniri și al celei de-a 12-a ediții a *Zilelor prozei*. „Din răspunsuri, se poate vedea că pentru prima bună jumătate a perioadei lista de mari cărți de proză nu mai pune probleme, tulburările istorice s-au spulberat și se pot număra calm și așezat valorile. Cea de-a doua e încă ezitantă, n-a trecut destul de mult timp, hoaspele nesfârșitei tranziții încețoșează încă privirea. Dar că nu e prea greu să înșiri 100 de cărți bune pare, totuși, un adevăr acceptat de toată lumea. Semn bun e și numărul mare de titluri din literatura ultimelor decenii.” La întrebarea „Care sunt, în opinia domniilor voastre, cele mai bune o sută de cărți de proză românească apărute în perioada 1918-2018?”, pe lângă autorii sondajului, răspund: Simona Antonescu, Dumitru Cerna, Icu Crăciun, Grigorie M. Croitoru, Gheorghe Glodeanu, Olimpiu Nușfelean, Doina Curticăpeanu, Gellu Dorian, Horia Gârbea, Adrian Lesenciuc, Menuț Maximilian, Andrei Moldovan, Laura Poantă, Ilie Rad, Virgil Stanciu, Cornel Cotuțiu, Radu Voinescu.

Uniunea Scriitorilor din România atrage atenția asupra degradării continue a limbii române și a nivelului de cultură din spațiul public

Uniunea Scriitorilor din România, ca organizație de breaslă a profesioniștilor literaturii și moștenitoare a tradiției cultivării limbii române, își manifestă profunda îngrijorare față de degradarea continuă a limbii române folosite în spațiul public, ca și a nivelului cultural general, în special din partea celor care, prin rolul lor social, sunt luați drept exemple de către categorii largi de cetățeni.

Limba română nu este un simplu instrument de comunicare. Ea este o componentă esențială a identității și un liant al unității naționale, chiar în epocile mai îndepărtate, în care statul român nu exista. Însă chiar și atunci, păturile luminate ale societății s-au preocupat de cultivarea limbii, preocupare pe care unul dintre precursorii modernității, Ienăchiță Văcărescu, o echivala cu patriotismul.

Limba este, de asemenea, instrumentul gândirii. Cineva care vorbește și scrie incorect este puțin probabil să gândească bine, cu atât mai mult, cu cât incorectitudinea exprimării este primul și cel mai elocvent semn al absenței unei culturi corespunzătoare, deci al lipsei pregătirii și competenței.

Astăzi, în anul în care aniversăm Centenarul Marii Uniri, limba română vorbită și scrisă în spațiul public – de către politicieni, oameni de media, „vedete” ale divertismentului și alte categorii de persoane cu apariții publice frecvente – a atins un nivel îngrijorător de scăzut, din punctul de vedere al corectitudinii gramaticale și ortografice, ca și al vocabularului utilizat. În pofida existenței unor instituții cu funcții de reglementare, această degradare este continuă și nu se întrevede niciun semn că s-ar opri.

Degradarea limbii române vorbite este însoțită și amplificată de o la fel de îngrijorătoare prăbușire a nivelului cultural general. Nu doar că emisiunile culturale au dispărut aproape cu totul din programele de radio și televiziune, dar și nivelul cultural al celorlalte emisiuni a scăzut inadmisibil. Atât prin temele abordate, cât și prin calitatea prestațiilor participanților la viața publică, exemplul pe care îl primește societatea românească (în primul rând, tinerii) este descurajant. În loc să cultive valorile, să ofere repere și modele – de care istoria noastră, ca și prezentul, nu duc lipsă –, viața publică românească oferă contra-exemple, ruinătoare moral și dăunătoare intelectual.

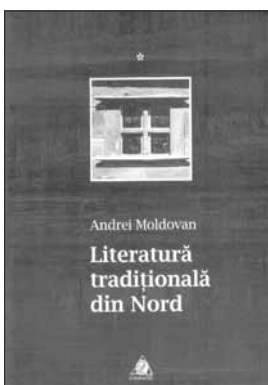
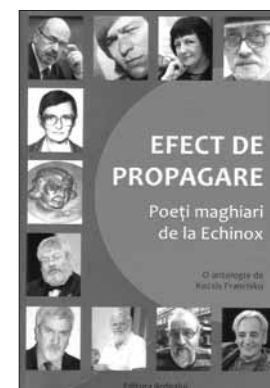
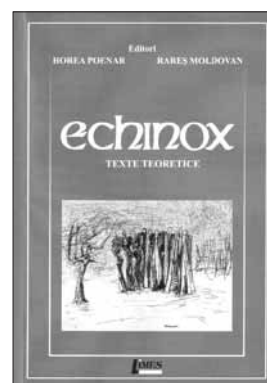
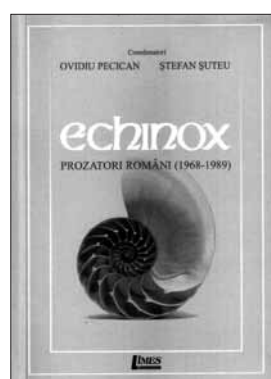
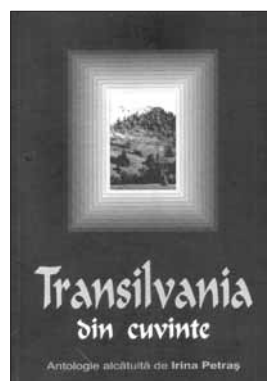
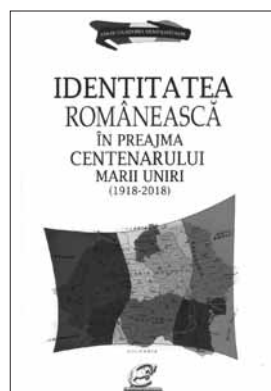
Cauzele acestor fenomene (de la dezinteresul față de învățământ la erodarea instituțiilor) sunt cunoscute. Uniunea Scriitorilor din România își manifestă adâncă preocupare în fața acestor semnale îngrijorătoare cu privire la starea intelectuală și morală a spațiului public și, mai ales, față de efectele devastatoare, în timp, ale lipsei de reacție în fața acestor evoluții negative, care periclitează însăși identitatea națională. Uniunea Scriitorilor își exprimă disponibilitatea de a pune la dispoziția celor în cauză întreaga ei experiență culturală, pentru corectarea acestei stări de lucruri.

Comunicat USR

Uniunea Scriitorilor din România face un apel la toți actorii vieții publice, ca și la instituțiile care, prin natura lor, pot contribui la oprirea degradării limbii și a nivelului cultural, să dea dovadă de responsabilitate și să acționeze decis pentru corectarea acestor disfuncționalități, înainte ca ele să se transforme în adevărate obstacole în calea funcționării României ca stat european modern.

Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Ionel TĂNASE, *Pasaj*